

Co-funded by
the European Union

SUOMI
FINLAND

LOCAL ADAPTATION
TO CLIMATE CHANGE
LACC PROJECT

जलवायु परिवर्तन स्थानीय
अनुकूलन परियोजना

परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका

असोज, २०८२

दोस्रो सुपरीवेक्षण समितिद्वारा स्वीकृत

Co-funded by
the European Union

SUOMI
FINLAND

LOCAL ADAPTATION
TO CLIMATE CHANGE
LACC PROJECT

जलवायु परिवर्तन स्थानीय
अनुकूलन परियोजना

परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका

असोज, २०८२

दोस्रो सुपरीवेक्षण समितिद्वारा स्वीकृत

परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका (PIM) लक परियोजनाको दोस्रो सुपरिवेक्षण समिति बैठक (मिति: २०८२ असोज १०) मार्फत स्वीकृत गरिएको हो। लक परियोजना कार्यान्वयन हुने सबै गाउँपालिका र नगरपालिकाहरूले स्थानीय तह र सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय (MoFAGA) बीच भएको समझदारी पत्र (MoU) अनुसार यो निर्देशिका र यससँग सम्बन्धित सहायक म्यानुअल वा कार्यविधिहरूलाई परियोजना कार्यान्वयनका क्रममा अनिवार्य रूपमा पालना गरिनेछ।

परियोजनाको नाम: जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना (LACC Project)

परियोजनाको अवधि: ११/२०२४ देखि १०/२०२९

दस्तावेजको प्रकार : परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका (PIM)

सुपरिवेक्षण समिति (SVB) द्वारा स्वीकृतमिति : २६ सेप्टेम्बर २०२५ (असोज १० , २०८२)

तयार गर्ने निकाय: परियोजना सहयोग एकाई (Project Support Unit), सुर्खेत

लक्षित प्रयोगकर्ता: योजना कार्यान्वयन गर्ने उपभोक्ता समिति, खरिद समिति, परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीहरू, परियोजनाका कर्मचारीहरू, बाह्य निर्माण सामग्री आपूर्तिकर्ताहरू , स्थानीय तह कर्मचारीहरू र परियोजनासँग सम्बन्धित अन्य सरोकारवालाहरू

दस्तावेजको वितरण: सार्वजनिक, स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय, परियोजना व्यवस्थापन समिति, स्थानीय तहका कर्मचारी तथा सेवा प्रदायक र परियोजनाका कर्मचारीहरू

यस प्रकाशनलाई युरोपेली संघको सह-वित्तीय सहयोग प्राप्त भएको हो। यसमा समावेश विषयवस्तुहरू पूर्ण रूपमा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको जिम्मेवारीमा तयार पारिएका हुन्। यसमा अभिव्यक्त विचार, निष्कर्ष तथा सिफारिसहरूले अनिवार्य रूपमा युरोपेली संघका आधिकारिक धारणा, नीति वा दृष्टिकोणलाई प्रतिबिम्बित गर्दैनन्।

विषय सूची

१	परिचय.....	१
२	परियोजनाको विवरण.....	२
२.१	उद्देश्य, परिणाम क्षेत्रहरू र लक्ष्यहरूको सारांश.....	२
२.२	परियोजनाको कार्य क्षेत्र.....	५
२.३	संगठनात्मक संरचना.....	६
२.४	कोष प्रवाह.....	१०
२.५	विभिन्न सरोकारवालाहरूबाट योगदान.....	१२
२.६	स्थानीय तहमा हुने कोष प्रवाह र निकास.....	१४
२.७	पूँजीगत बजेट - सार्वजनिक निर्माण.....	१५
२.८	कार्यक्रम(चालु) बजेट- क्षमता विकास.....	१८
२.९	उपभोक्ता समिति स्तरमा कोष प्रवाह तथा आर्थिक व्यवस्थापन.....	२०
२.९.१	उपभोक्ता समितिको खाता.....	२०
२.९.२	उपभोक्ता स्तरमा लेखापालन व्यवस्थापन.....	२०
२.९.३	अभिलेख कसरी राख्ने?.....	२१
२.९.४	अभिलेख कसले राख्ने?.....	२२
२.९.५	योजना सम्बन्धी खरिद.....	२२
२.९.६	प्रतिवेदन.....	२२
२.९.७	सार्वजनिक लेखापरीक्षण र आर्थिक फर्छ्यौट.....	२३
२.९.८	योजनाहरूको आर्थिक रूपमा फर्छ्यौट.....	२५
२.९.९	प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको अनुगमन तथा लेखापरीक्षण.....	२५
३	रणनीति तथा कार्यपद्धति.....	२७
३.१	विषयगत दायरा.....	२७
३.२	अन्तरसम्बन्धित (क्रस कटिड) उद्देश्यहरू.....	२८
३.२.१	लैङ्गिक समानता तथा भेदभाव रहित र अपाङ्गता समावेशीकरणमा जोड.....	२८
३.२.२	जलवायु उत्थानशिलता मुलप्रवाहिकरण.....	३२
३.२.३	न्यून कार्बन उत्सर्जन विकास प्रवर्द्धन.....	३३
३.२.४	जैविक विविधता र वातावरणको संरक्षण.....	३४

३.३	नतिजा क्षेत्र १ का लागि कार्यपद्धति: प्राकृतिक स्रोत र जीविकोपार्जन	३५
३.३.१	नतिजा क्षेत्र १ का लागि कार्यपद्धति: प्राकृतिक स्रोत र जीविकोपार्जन परिचय.....	३५
३.३.२	वन व्यवस्थापन क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनका लागि मुख्य कार्यपद्धतिहरू:.....	३७
३.३.३	वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू	३८
३.३.४	कृषि-वन तथा जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरू	४२
३.४	नतिजा क्षेत्र २ को कार्यपद्धति : समावेशी तथा दिगो जलस्रोत व्यवस्थापन	४७
३.४.१	नतिजा क्षेत्र २ को समग्र परिचय.....	४७
३.४.२	खानेपानी योजनाहरू कार्यान्वयनका सिद्धान्तहरू	४९
३.४.३	योजनाहरूको दिगोपना	५१
३.४.४	खानेपानी योजना र बहुउपयोगी योजनाहरू.....	५२
३.४.५	सरसफाई र स्वच्छता प्रवर्द्धन	५२
३.४.६	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनको प्रवर्द्धन	५७
३.४.७	पानीको गुणस्तर र पानी सुरक्षा	५८
३.४.८	निर्माणपश्चातको चरण.....	५९
३.५	परिणाम क्षेत्र ३ को कार्यपद्धति : सुशासन र सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्य.....	६०
४	स्थानीय तहमा मानव संसाधन	६२
४.१	स्थानीय तहमा मानव संसाधन व्यवस्थापन	६२
४.२	स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने कर्मचारी तथा जनशक्ति	६४
४.३	स्थानीय तहमा कर्मचारी छनोट तथा नियुक्तिका चरणहरू.....	६७
४.४	अल्पकालीन/छोटो समयको लागि आवश्यक सेवा प्रदायक छनोट प्रक्रिया	६८
५	योजना तर्जुमा	६९
५.१	स्थानीय तह तथा समुदाय स्तरका योजना तर्जुमा प्रक्रियासँग समन्वय तथा तालमेल	६९
५.१.१	नेपाल सरकारको स्थानीय तह योजना तर्जुमा प्रक्रियासँग तालमेल	६९
५.१.२	स्थानीय तहको विषयगत क्षेत्र योजना तर्जुमासँग तालमेल.....	७०
५.१.३	समुदाय स्तरको योजना तर्जुमासँग तालमेल.....	७१
५.२	स्थानीय तह स्तरमा लक परियोजना कार्यक्षेत्रहरूको प्राथमिकता	७१
५.२.१	क्याचमेन्ट अवधारणा मार्फत अन्तर विषयगत क्षेत्रहरूको एकीकरण.....	७१
५.२.२	स्थानीय तह भित्र परियोजनाले काम गर्ने स्थानहरूको प्राथमिकता निर्धारणका अन्य मापदण्ड	

६	क्षमता विकास निर्देशिका	७५
६.१	क्षमता विकास क्रियाकलापहरू	७५
६.२	लगानी स्रोतको आधारमा क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको बर्गीकरण	७६
६.३	क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको तर्जुमा तथा प्रतिवेदन	८२
६.४	विभिन्न क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको बजेट निर्धारणका मापदण्ड	८२
६.४.१	क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको बजेट निर्धारणका मापदण्ड	८२
६.४.२	समुदाय तथा वडा स्तरका तालिमको मापदण्ड	८३
६.४.३	स्थानीय तह/जिल्ला/क्लष्टर स्तरीय तालिमको मापदण्ड	८४
६.४.४	प्राविधिक तालिमको मापदण्ड	८५
६.४.५	अध्ययन अवलोकन भ्रमणको मापदण्ड	८६
६.४.६	स्रोत व्यक्तिहरूकालागि मापदण्ड	८७
६.५	अध्ययन अनुसन्धान	८९
७	अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	९१
७.१	जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको बृहत्तर अनुगमन अबधारणा	९१
७.२	विभिन्न तहमा गरिने अनुगमन	९४
७.३	अनुगमन टोली	९६
७.४	व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	९८
८	सामाजिक तथा वित्तीय सुरक्षण	१०२
९	दृश्यता तथा सन्चार	१०६

चित्र सूची

चित्र १	लक परियोजनाको संगठनात्मक संरचना	७
चित्र २	स्थानीय स्तरमा लक परियोजनाको संगठनात्मक संरचना	१०
चित्र ३	परियोजनाको कोष प्रवाह	१२
चित्र ४	अनुगमन तथा सूचना	१३
चित्र ५	लोगो परियोजना, सहयोगी निकाय तथा कार्यन्वयनकर्ता	१०७

तालिका सूची

तालिका १ खानेपानी र बहुउपयोगी योजनाका उपभोक्ता समितिहरूलाई स्थानीय तहबाट दिने किस्ता भुक्तानी.....	१६
तालिका २ सिँचाई योजनाका उपभोक्ता समितिहरूलाई स्थानीय तहबाट दिने किस्ता भुक्तानी	१६
तालिका ३ अन्य साना पूर्वाधार योजनाका उपभोक्ता समितिहरूलाई स्थानीय तहबाट दिने किस्ता भुक्तानी.....	१७
तालिका ४ स्थानीय तहमा परियोजनाका लागि आवश्यक मानव संसाधन.....	६४
तालिका ५ परियोजना कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईमा आवश्यक न्युनतम मानव संसाधन.....	६६
तालिका ६ लगानीको स्रोत बमोजिम क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको वर्गीकरण	७७
तालिका ७ उपभोक्ता समिति वा वडा स्तरीय तालिमको मापदण्ड.....	८३
तालिका ८ स्थानीय तह /जिल्ला /क्लष्टर स्तरीय तालिमको मापदण्ड.....	८४
तालिका ९ ग्रामीण क्षेत्रमा आयोजना हुने स्थानीय तह /जिल्ला / क्लष्टर स्तरीय प्राविधिक तालिमको मापदण्ड	८६
तालिका १० अध्ययन अवलोकन भ्रमणको मापदण्ड	८७
तालिका ११ स्थानीय स्रोत व्यक्तिको शुल्क.....	८८
तालिका १२ विभिन्न तहमा गरिने अनुगमन	९४
तालिका १३ विभिन्न योजनाहरूको अनुगमन भ्रमणको उपयुक्त समय	९६
तालिका १४ स्थानीय तहको अनुगमन टोलीको निर्माण.....	९७
तालिका १५ योजना तहको अनुगमन टोली	९७
तालिका १६ परियोजनामा ज्ञान व्यवस्थापन	१०९

१ परिचय

यो परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका (पकानि) जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (LACC) परियोजनाको सहयोगमा स्थानीय स्तरमा कार्यान्वयन गरिने क्रियाकलापहरूमा एकरूपता सुनिश्चित गर्नका लागि तयार गरिएको हो। यसले परियोजना अन्तर्गतका सबै दृष्टिकोण, अवधारणा र गतिविधिहरूका लागि समग्र सन्दर्भ रूपरेखा निर्धारण गर्दछ। परियोजना अवधिभर आवश्यकता अनुसार परियोजनाको वित्तीय पक्षमा कुनै प्रभाव नपर्ने गरी यस परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिकामा स-साना परिवर्तनहरू गर्न सकिनेछ, तर वित्तीय प्रभाव पर्ने खालका ठूला परिवर्तनहरू गर्नु परेमा परियोजना सुपरीवेक्षण समितिको बैठकको पूर्व स्वीकृति पछि मात्र गर्न सकिनेछ।

यस निर्देशिकाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तथा सम्बन्धित नियमावलीहरूमा निर्दिष्ट प्रक्रिया र कार्यविधिहरूलाई अनुसरण गर्दछ। यस निर्देशिकालाई अझ थप स्पष्ट गर्न खानेपानी, सिँचाइ र बहुउपयोगी योजना सम्बन्धि चरणबद्ध कार्यविधि, वन व्यवस्थापन योजना सम्बन्धि चरणबद्ध कार्यविधि, कृषिवन तथा जीविकोपार्जन योजना सम्बन्धि चरणबद्ध कार्यविधि र मूल्य शृङ्खला तथा सहकारी योजना सम्बन्धि चरणबद्ध कार्यविधिहरूले टेवा पुर्‍याउने छन्। यो निर्देशिकाको थप सुदृढ कार्यान्वयनका लागि मानव अधिकारमा आधारित दृष्टिकोण तथा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण रणनीति र कार्ययोजना लगायतका अन्य विषयगत हातेपुस्तिका तथा म्यानुअलहरूले पनि टेवा पुर्‍याउनेछन्।

यस निर्देशिकाको संरचना परियोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मुख्य विषय तथा शीर्षकहरू सम्बन्धि जानकारी छिटो छरितो रूपमा प्राप्त गर्न सकिने गरी तयार गरिएको हो। परियोजनाका छुट्टै कार्यविधि, रणनीति र हातेपुस्तिकाहरूमा विस्तृत रूपमा वर्णन गरिएका सबै विषयवस्तुहरू यहाँ समावेश गरिएका छैनन्। उदाहरणका लागि यस निर्देशिकामा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरणको विषयलाई समावेश तगरिएको छ, तर परियोजनाको छुट्टै लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण र मानव अधिकारमा आधारित दृष्टिकोण रणनीति तथा कार्य योजनाले थप विवरण, लक्षित कार्य र अन्य मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ।

ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाको जगमा बनेको यस जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको परियोजना दस्तावेजले यस परियोजनाको परियोजना कार्यान्वयन पनि ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाको जस्तै कार्य पद्धति र दृष्टिकोणहरूसँग हुने भनी सिफारिस गरे अनुसार यो निर्देशिका ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना- तेस्रो चरण को मार्च ५, २०१८ को ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाको सुपरीवेक्षण समितिद्वारा अनुमोदित परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिकामा आधारित रहेर अद्यावधिक गरी तयार गरिएको छ। यसका अतिरिक्त परियोजनाका खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रका विषयवस्तुहरू पश्चिम नेपाल ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ परियोजना, ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना र सबैका लागि दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (सुस्वा) परियोजनाको जगमा आधारित भएर यो परियोजना निर्देशिकामा प्रस्तुत गरिएका छन्। परियोजना सहयोग

एकाई (PSU) लाई आवश्यकता अनुसार अन्य सहयोगी म्यानुअल र फर्म/फर्म्याटहरू तयार गर्न र लागु गर्न स्वीकृति प्रदान गरिएको छ।

परिभाषा: यस दस्तावेजमा “उपभोक्ता समिति (उ.स.)” भन्नाले स्थानीय तहको खाता मार्फत जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाबाट प्रदान गरिने बजेट प्राप्त गर्न योग्य कुनै पनि प्रकारका उपभोक्ता समितिहरूलाई जनाउँछ। उ.स.का योजना तथा बजेट स्थानीय तहका वार्षिक कार्ययोजनामा पहिचान गरिएका हुन्छन्।

यी उपभोक्ता समितिहरूमा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, कबुलियती वन उपभोक्ता समूह, सहकारी संस्था, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, वा स्थानीय सरकारले कार्यान्वयनका लागि सम्झौता गर्ने किसान समूह जस्ता उपभोक्ता समितिहरू पर्न सक्छन्।

यी उपभोक्ता समितिहरूले आफ्नो निर्माण योजनाको लागि योजना बनाउने, कार्यान्वयन गर्ने तथा निर्माण पश्चात योजनाको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्छन्। यसले लाभान्वीत उपभोक्ताहरूमा परियोजनाको स्वामित्व लिने कुराको सुनिश्चितता प्रदान गर्छ।

२ परियोजनाको विवरण

२.१ उद्देश्य, परिणाम क्षेत्रहरू र लक्ष्यहरूको सारांश

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना नेपाल सरकार, युरोपेली संघ र फिनल्याण्ड सरकारको सहयोगमा संचालित परियोजना हो। यो परियोजना सन् १९८९ देखि फिनल्याण्ड सरकारले नेपालमा जलस्रोत क्षेत्रमा प्रदान गर्दै आएको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगको निरन्तरता हो। युरोपेली संघले ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनामा सन् २०१७ नोभेम्बर देखि वित्तीय सहयोग सुरु गरेको थियो, यसका लागि आवश्यक व्यावस्थापन र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी फिनल्याण्ड सरकारको परराष्ट्र मामिला मन्त्रालय लाई जिम्मेवारी प्रदान गरिएको थियो।

स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार, समुदाय तथा विभिन्न उपभोक्ता समूहहरूबाट पनि लागत साझेदारी गरिएको यो परियोजना नेपाल सरकार, फिनल्याण्ड सरकार र युरोपेली संघको संयुक्त वित्तीय सहयोगमा कार्यान्वयन भैरहेको छ।

विभिन्न सरोकारवालाहरूबाट हुने लागत साझेदारी र योगदानका विवरणहरू अध्याय ६ मा विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएको छ। यी योगदान तथा साझेदारीहरू क्रियाकलापहरूको प्रकार र प्रयोग हुने प्रविधि अनुसार फरक फरक हुनेछन्। वास्तविक वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम परियोजनाको कुल बजेटको सीमा भित्र रही

प्रत्येक नेपाली आर्थिक वर्षका वार्षिक कार्य योजना तयार गरी परियोजना सुपरिवेक्षण समितिद्वारा स्वीकृत गरिन्छ ।

प्रदेश र स्थानीय तहको आफ्ना नागरिकहरूलाई सेवा प्रदान गर्ने अधिकार प्राप्त जिम्मेवारी पुरा गर्नमा सहयोग पुर्याउने यो जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना एक बहु विषयगतक्षेत्रहरूमा काम गर्ने परियोजना हो । विशेष रूपमा यो परियोजनाले निम्न अनुसारका कार्यक्षेत्र हरूमा केन्द्रित रही स्थानीय र प्रदेश सरकारहरूलाई सहयोग पुर्याउनेछः

- सरकारहरूलाई लैङ्गिक रूपमा रूपान्तरणकारी, सामाजिक रूपमा समावेशी र अपाङ्गता समावेशी प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन र जलवायु अनुकूलन सुनिश्चितका लागि नीति, नियम तथा कानूनी ढाँचा तयार गर्न, संस्थागत क्षमता विकास र मानव स्रोत विकासमा सहयोग गर्ने, र
- समावेशी वातावरण संरक्षण, दिगो स्रोत व्यवस्थापन र जीविकोपार्जन विविधीकरणमा सवलीकरण गर्न समुदायको क्षमता विकास गर्ने ।

परियोजनाले विभिन्न प्रकारका दर्ता भएका, बैंक खाता खोल्न तथा परियोजनाको लगानीमा गरिने प्रस्तावित योजना तथा क्रियाकालापहरू कार्यान्वयनका लागि रकम प्राप्त गर्न सक्ने सामुदायिक समूहहरू, विशेष गरी उपभोक्ता समितिहरूसँग सहकार्य गरेर काम गर्छ । यस्ता समूहहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति, जल उपभोक्ता समूह, सिँचाइ उपभोक्ता समूह, किसान समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, कबुलियती वन उपभोक्ता समूह, र अन्य उपभोक्ता समूहहरू पर्दछन्। यस निर्देशिकामा प्रयोग गरिएको “उ.स.” भन्ने संक्षिप्त रूपले गाउँपालिका/नगरपालिकाले आफ्नो खातामार्फत परियोजनाबाट वित्तीय सहयोग प्राप्त गर्न योग्य कुनै पनि प्रकारका उपभोक्ता समितिलाई जनाउँछ। यी उपभोक्ता समितिहरूले परियोजनाको लगानीका लागि प्रस्तावित योजनाहरूको योजना निर्माण गर्ने र निर्माण पछि व्यवस्थापन गर्ने प्रमुख भूमिका निर्वाह गर्छन्। यसरी उपभोक्ता समितिहरू मार्फत कार्यान्वयन गर्दा लाभग्राही उपभोक्ताहरूले परियोजनाको स्वामित्व लिने बिश्वास गरिएको छ।

उद्देश्य र परिणाम क्षेत्र

“सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेशका जनता र तिनीहरूको जीविकोपार्जन तथा जीवनयापनको अवस्था जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूप्रति थप उत्थानशील हुनेछन् र तिनीहरूले प्राकृतिक स्रोतसाधनलाई दिगो रूपमा प्रयोग गर्नेछन्” भन्ने परियोजनाको प्रभाव कथन (Impact Statement) रहेको छ।

“सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेशका छनोट गरिएका स्थानीय तह र समुदायहरूले समाजका सबै वर्गको समान सहभागितामा दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन र जीविकोपार्जनका लागि जलवायु उत्थानशील तथा समावेशी अभ्यासहरू अवलम्बन गर्नेछन्” भन्ने परियोजनाको नतिजा कथन (Outcome Statement) रहेको छ।

अपेक्षित परिणामको उपलब्धि तीनवटा नतिजा क्षेत्र र समग्र परियोजनाका सबै कार्यक्रम, गतिविधि र क्षेत्रहरूमा एउटै रूपमा लागू हुने लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता समावेशितालाई विशेष महत्व दिदै कुनै पनि

प्रकारको भेदभाव रहित व्यवस्थाको सुनिश्चितता, जलवायु उत्थानशीलता, न्युन कार्बन उत्सर्जन विकास र जैविक विविधता संरक्षण सहितको पर्यावरण संरक्षण जस्ता ५ वटा अन्तरसम्बन्धित उद्देश्यहरू (Cross-Cutting Objectives) को मूलप्रवाहिकरणमा आधारित छ।

परिणाम क्षेत्र १: जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन र लैङ्गिक समान तथा समावेशी स्थलीय पारिस्थितिक प्रणालीको व्यवस्थापन र संरक्षण

- आउटपुट १.१ खाद्य सुरक्षा तथा आय वृद्धिलाई प्रवर्द्धन गर्न जलवायु-उत्थानशील कृषि तथा कृषि-वन अभ्यासको सुदृढीकरण ।
- आउटपुट १.२ ऊर्जा स्रोतको रूपमा प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो उपयोग गर्दै, विशेष गरी महिलाहरूका लागि समय दक्षताको क्षमता प्रवर्द्धन ।
- आउटपुट १.३ सबैको समान सहभागितामा समुदायहरू भूमि तथा प्राकृतिक पारिस्थितिक प्रणालीको व्यवस्थापन र संरक्षण गर्न सक्षम र उत्प्रेरित हुने ।

परिणाम क्षेत्र २: समावेशी तथा दिगो जल व्यवस्थापन अभ्यासहरूको प्रवर्द्धन तथा सुदृढीकरण

- आउटपुट २.१ सबैको समान सहभागितामा समुदायहरू जलाशय, पानीकास्रोतहरू तथा भूमिगत पानीको व्यवस्थापन तथा संरक्षण गर्न सक्षम र उत्प्रेरित हुने।
- आउटपुट २.२ जलवायु उत्थानशील, सुरक्षित र दिगो बहुउपयोगी खानेपानी सेवा र पूर्ण सरसफाइ ।

परिणाम क्षेत्र ३: प्रदेश र स्थानीय तहमा दिगो, लैङ्गिक समान, समावेशी र एकीकृत प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनका लागि अनुकूल अवस्था र शासन प्रणाली ।

- आउटपुट ३.१ सङ्घीय संरचना र समग्र योजनाको प्रवर्द्धन गर्दै लैङ्गिक समान र समावेशी प्रादेशिक तथा स्थानीय शासन प्रणाली ।
- आउटपुट ३.२ सबैका लागि सुदृढ क्षमता सहितको अनुकूल अवस्था सिर्जना गर्न सम्बन्धित सरोकारवालाहरू (निजीक्षेत्र, नागरिक समाजका संगठन, अधिकारधारक संगठन, शैक्षिक क्षेत्र) सँग प्रभावकारी तथा कुशल ज्ञान आदानप्रदान, सम्पर्क, समन्वय र सम्बन्ध निर्माण ।

परियोजनाले क्षमता विकास र लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणमा ध्यान दिन्छ:

- सबै लाभग्राहीहरूको विवरण लिङ्ग, जात/जातीयता, परिवारमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको उपस्थिति र तालिम सहभागीहरूको उमेर समूहका आधारमा वर्गीकृत गरिन्छ, जसले समावेशीता सुनिश्चित गर्न मद्दत गर्दछ
- क्षमता विकास सम्बन्धी गतिविधिका लाभग्राहीहरूको विवरण लिङ्ग, जात/जातीयता, अपाङ्गता र उमेर समूह अनुसार वर्गीकृत गरिन्छ

- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहका प्रमुख पदहरू (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष) मा महिलाहरू, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र विभिन्न जात/जातीयताका व्यक्तिहरूको समुदायमा उनीहरूको उपस्थितिको अनुपात अनुसार प्रतिनिधित्व हुनेछ
- उपभोक्ता समितिका प्रमुख पदहरू (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव र कोषाध्यक्ष) मा पनि महिलाहरू, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र विभिन्न जात/जातीयताका सदस्यहरूले समुदायमा उनीहरूको उपस्थितिको अनुपात अनुसार प्रतिनिधित्व हुनेछ

२.२ परियोजनाको कार्य क्षेत्र

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेशका ४१ वटा स्थानीय तहमा काम गर्नेछ। साथै, परियोजनाले शहरी क्षेत्रका थप केही स्थानीय तह मूल्य—श्रृंखला नगरपालिकाको रूपमा छनोट गरी काम गर्नेछ। यसले परियोजना लागु भएका ग्रामीण क्षेत्रका स्थानीय तहका कृषि र कृषि -वन सम्बन्धित उत्पादनलाई बजारसम्म पहुँच र मूल्य—श्रृंखला सम्बन्धी पूर्वाधार जस्ता कार्यका लागि सहयोग पुऱ्याउनेछ। भविष्यमा परियोजनामा सहभागी स्थानीय तहहरूको संख्या परियोजना सुपेरिवेक्षण समितिको निर्णयअनुसार परिवर्तन पनि हुनसक्छ। यसपछि स्थानीय तह भन्नाले गाउँपालिका र नगरपालिका दुवै भन्ने बुझिन्छ ।

परियोजनाले पहिलो ब्याचमा स्थानीय तहहरूको छनोट परियोजनाले नियुक्त गरेका प्राविधिक विज्ञहरूद्वारा गरिएको फिल्ड मूल्याङ्कनका आधारमा गरिएको थियो । पहिलो ब्याचमा १४ वटा स्थानीय तह थिए जसमध्ये १२ वटा सुदूरपश्चिमका र २ वटा कर्णाली प्रदेशका थिए। पहिलो ब्याच स्थानीय तह छनोटका आधारहरू: क) पूर्व पहिचान गरेका परियोजना गतिविधिको आवश्यकता, ख) परियोजना तत्काल कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहमा रहेको जनशक्ति क्षमता, ग) स्थानीय सरकारको प्रतिबद्धता र इच्छा शक्ति, घ) भौगोलिक क्लस्टरिड (समूहिकता), ङ), समान प्रकृतिका अन्य परियोजनाको अभाव, र च) जलवायु जोखिम सङ्कटासन्नता (vulnerability)।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि (२०८२) मा उल्लेखित विस्तृत प्रक्रियाको अवलम्बन गरी दोस्रो ब्याचमा थप २७ (सुदूरपश्चिम प्रदेशबाट ८ र कर्णाली प्रदेशबाट १९) स्थानीय तह चयन गरिएको थियो। परियोजनामा समावेश हुनका लागि कुल ५६ स्थानीय तहबाट प्रस्तावहरू प्राप्त भएका थिए। स्थानीय तह छनोटको ग्राह्यता मापदण्डमा “समान प्रकारका कार्यक्रमहरू नभएका, जस्तै युरोपियन युनियन र फिनल्याण्ड सरकारको सहयोगमा सन्चालित सवैको लागि दिगो खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता (सुश्रवा) वा स्थानीय पूर्वाधार सहयोग कार्यक्रम (लिस्प) वा यस्तै प्रकृतिका अन्य कुनै परियोजनामा लागु नभएको र पुँजिगत बजेट शिर्षकमा कम्तीमा २०% लागत साझेदारी गर्न प्रतिबद्ध भएको” थिए। प्रस्तावहरूको मूल्यांकन लागत साझेदारीमा प्रतिबद्धता, खानेपानी र सिँचाई सेवामा पहुँच, काम गर्ने क्षेत्रमा दोहोरोपन, उपेक्षित तथा सिमान्तकृत जनसंख्या, सम्बन्धित परियोजना सम्बन्धित स्थानीय तहका योजना तथा रणनीतिको उपलब्धता, स्थानीय सरकारको संस्थागत क्षमता स्व-

मूल्याङ्कन (LISA) प्रासाङ्ग, बहु-आयामीक असमानता सूचकांक (MDI) स्कोर र भौगोलिक सामूहिकरणका आधारमा गरिएको थियो। पेश गरिएको प्रस्तावहरूको फिल्ड भ्रमण, जाँच तथा विश्लेषण पश्चातको प्रतिवेदनका आधारमा परियोजना सुपरिवेक्षण समितिको निर्णयद्वारा दोस्रो ब्याचका स्थानीय तह छनोट गरिएको हो।

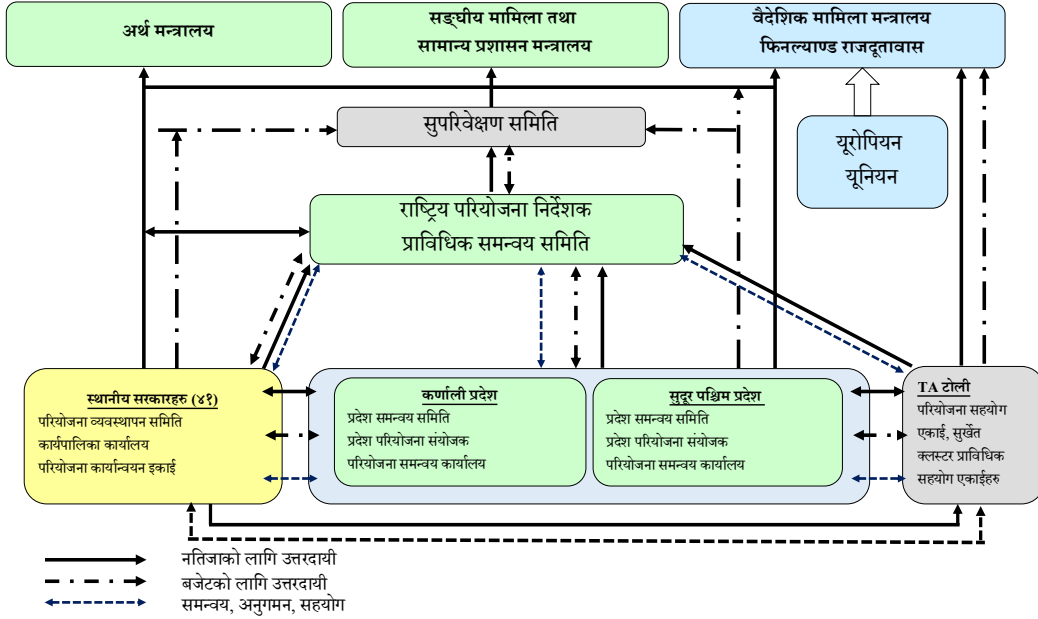
२.३ संगठनात्मक संरचना

परियोजना सम्वन्धी निर्णय र कार्यान्वयनको लागि समन्वय गर्न जिम्मेवार तथा सक्षम निकायहरूमा नेपाल सरकारको तर्फ बाट नेपालको अर्थ मन्त्रालय र फिनल्याण्ड सरकारको तर्फबाट फिनल्याण्डको बैदेशिक मामिला मन्त्रालय (नेपालमा फिनल्याण्ड राजदूतावासद्वारा प्रतिनिधित्व गरिएको) पर्दछन्। सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय परियोजना लागु भएका स्थानीय तह र प्रदेश सरकारसँग मिलेर परियोजना कार्यान्वयन गर्ने निकाय हो। परियोजना सम्वन्धी निर्णय गर्ने सबैभन्दा उच्च निकाय परियोजना सुपरिवेक्षण समिति हो। स्थानीय तहमा परियोजना व्यवस्थापन समितिले स्थानीय तह भित्रका सबै परियोजना गतिविधिहरूको योजना तर्जुमा, प्रशासन, र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी निर्वाह गर्दछ। स्थानीय तहको कार्यपालिकाको कार्यालयले परियोजनाका सबै योजना तथा क्रियाकलापहरूको प्राविधिक अनुगमन, निरीक्षण र समुदायलाई गुणस्तरीय निर्माण, मर्मत सभार र सन्चालन व्यवस्थापनका लागि प्राविधिक र अन्य आवश्यक सहयोग प्रदान गर्दछ। परियोजनाको अन्तिम परियोजना दस्तावेज (Final Project Document) ले सुपरिवेक्षण समिति, प्राविधिक समन्वय समिति, प्रदेश समन्वय समिति र अन्य संरचनाहरूका भूमिका, जिम्मेवारी र प्रतिनिधित्व तथा सदस्यता सम्वन्धी थप विवरणहरू प्रदान गर्दछ।

सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तहलाई आवश्यक सबै प्राविधिक र व्यवस्थापकीय सहयोग उपलब्ध गराउनुको साथै मन्त्रालयको संरचना भित्र हाल सञ्चालन भइरहेका पूर्वाधार विकासका क्रियाकलापहरूको समन्वय गर्ने र समन्वयकारी जिम्मेवारी क्रमशः स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्ने जिम्मेवारी वहन गर्दछ। नेपाल सरकारले सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय भित्र कार्यरत जनशक्ति मध्य सहसचिव स्तरको आंशिक समय परियोजनाको लागि केन्द्रीय तहमा परियोजनाको योजना तर्जुमा, बजेट तयारी, प्रगति समीक्षा तथा अनुगमनमा सहजीकरणको जिम्मेवारी वहन गर्ने गरि एक जना राष्ट्रिय परियोजना निर्देशक तोकेको छ।

सुदूरपश्चिम प्रदेशमा भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय र कर्णाली प्रदेशमा जलस्रोत तथा ऊर्जा विकास मन्त्रालयबाट आंशिक समय काम गर्ने गरि प्रदेश परियोजना संयोजकको प्रावधान रहेकोछ। दुबै प्रदेशमा परियोजना समन्वय कार्यालय स्थापना गरिनेछ। प्रत्येक प्रदेशमा सम्वन्धित प्रदेश मन्त्रालय अन्तर्गतको परियोजना समन्वय कार्यालयले परियोजना र प्रदेश समन्वय समितिको सचिवालयको रूपमा कार्य गर्नेछ।

लक परियोजनाको संगठनात्मक संरचना तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ।

चित्र १ लक परियोजनाको संगठनात्मक संरचना

सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र परियोजना लागू भएका स्थानीय तह बीच गरिएको समझदारी पत्र मार्फत परियोजना कार्यान्वयनको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ। उक्त समझदारी पत्र अन्तर्गत स्थानीय तहले परियोजनाका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्नका लागि वित्तीय स्रोत र जनशक्तिको व्यवस्थापन र परिचालन गर्नेछन्। सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, प्रदेश सरकारका निकाय तथा परियोजनाबाट आवश्यक सहयोग प्राप्त गरी परियोजना क्रियाकलापहरूको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने प्रत्येक स्थानीय तहको जिम्मेवारी हुनेछ ।

परियोजना व्यवस्थापन समिति

परियोजनाका सबै योजना तथा क्रियाकलापहरूको योजना तर्जुमा, प्रशासन र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय तहका परियोजना व्यवस्थापन समितिको रहनेछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले हरेक महिनामा कम्तीमा एक पटक बैठक बसेर आफ्नो स्थानीय तह अन्तर्गतका परियोजना गतिविधिहरूको प्रगति समीक्षा गर्ने लगायतका अन्य सम्बन्धित विषयहरूमा छलफल गर्नेछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिको संरचना परियोजनाका नतिजा क्षेत्रहरू सँग सम्बन्धित स्थानीय तहको शासन प्रणाली संरचनामा भएका समिति र शाखा हरूलाई समेट्ने गरी निर्धारण गरिएकोछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिको संरचना देहाय बमोजिमको हुनेछ:

प्रमुख/अध्यक्ष	अध्यक्ष
उप-प्रमुख / उपाध्यक्ष	सदस्य
कार्यपालिकाले मनोनीत गरेको कार्यपालिका सदस्य (महिला)	सदस्य
संयोजक, पूर्वाधार विकास समिति	सदस्य
संयोजक, आर्थिक विकास समिति	सदस्य

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
परियोजना प्राविधिक सहायता सल्लाहकार	सदस्य
प्रमुख, योजना तथा अनुगमन शाखा	सदस्य सचिव

आवश्यकता अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समितिले लक परियोजना अधिकृत, सम्बन्धित शाखा प्रमुख तथा अन्य सरोकारवालाहरूलाई आमन्त्रण गर्न सक्नेछ । समितिको बैठक हरेक महिना कमिमा एक पटक बस्नेछ । बैठक संचालन विधि र निर्णय प्रकृया समितिले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ । समितिका निर्णयहरू परियोजनाले तोकेका प्राविधिक सहायता सल्लाहकार मार्फत परियोजना समन्वय कार्यालय वा परियोजना सहयोग एकाई सम्म सम्प्रेषण गरिनेछ । स्थानीय तहको पूर्वाधार विकास शाखा प्राविधिक विषयहरूका लागि जिम्मेवार रहनेछ र यसले परियोजनाको लगानीमा संचालान हुने योजनाहरूको प्राविधिक अनुगमन तथा सुपरभिजन, कामको मुल्याङ्कन गर्नुका साथै समुदायहरूलाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ ।

परियोजनाका कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहलाई योजना तर्जुमा, प्राविधिक सहयोग, समन्वय, अनुगमन तथा प्रतिवेदनका लागि सहयोग गर्न कलस्टर तहको प्राविधिक सहयोग एकाईमा सम्बन्धित विषय विज्ञको एउटा प्राविधिक सहायता टोली रहनेछ । यसका अतिरिक्त कलस्टर तहको प्राविधिक सहयोग एकाईको टोलीले अन्य सम्बन्धित क्षेत्रगत साझेदारहरूलाई पनि सक्दो सहयोग गर्ने र सम्बन्धित क्रियाकलापहरूको समन्वय गर्नेछन् । स्थानीय तहलाई परियोजनाका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक सामाजिक तथा प्राविधिक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने र उपभोक्ता समिति तथा लाभग्राहीहरूलाई सहयोग प्रदान गर्ने जिम्मेवारी छ । यदि सम्बन्धित शैक्षिक योग्यता र अनुभव भएको सामाजिक तथा प्राविधिक जनशक्ति गाउँपालिका/नगरपालिकाको नियमित कर्मचारी मध्यबाट उपलब्ध छ भने, त्यस्ता जनशक्ति तथा कर्मचारीहरू परियोजनाका लागि पुर्णकालिन कर्मचारीको रूपमा तोकिनेछन् । यदि स्थानीय तहसँग परियोजनाका लागि पूर्णकालिन रूपमा खटाउन मिल्ने पर्याप्त जनशक्ति उपलब्ध छैन भने, परियोजनाको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तहको एकाईका कर्मचारी छनोट तथा परिचालन निर्देशिका अनुसार कर्मचारीहरू छनोट गरि परिचालन गर्ने व्यवस्था हुनेछ ।

विभिन्न प्रकारका दर्ता भएका उपभोक्ता समितिहरूको योजना कार्यान्वयन, सञ्चालन र मर्मत तथा सम्भारको जिम्मेवारी हुन्छ ।

लक परियोजना आफ्नो उज्वल भविष्यको लागि व्यक्तित्व विकासका लागि प्रयास गर्दै गरेका युवाहरूलाई उनीहरूको उत्कृष्ट व्यक्तित्व विकासको लागि सम्भव सहयोग गर्न प्रतिबद्ध रहनेछ र त्यसकालागि परियोजना सहयोग एकाईले प्रत्येक वर्ष युवाहरूले प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, जलवायु उत्थानाशील र खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी विभिन्न विषयहरूमा व्यावहारिक अनुभव, ज्ञान र सिप प्राप्त गर्न सक्नु र परियोजनाको पनि उनीहरूको योगदानले अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न सहयोग पुगोस् भन्ने

अभिप्रायले दुवै पक्षलाई लाभ हुने अवस्थाको सिर्जना गर्न सीमित संख्यामा इन्टरनेशिप अवसरहरू उपलब्ध गराउनेछ।

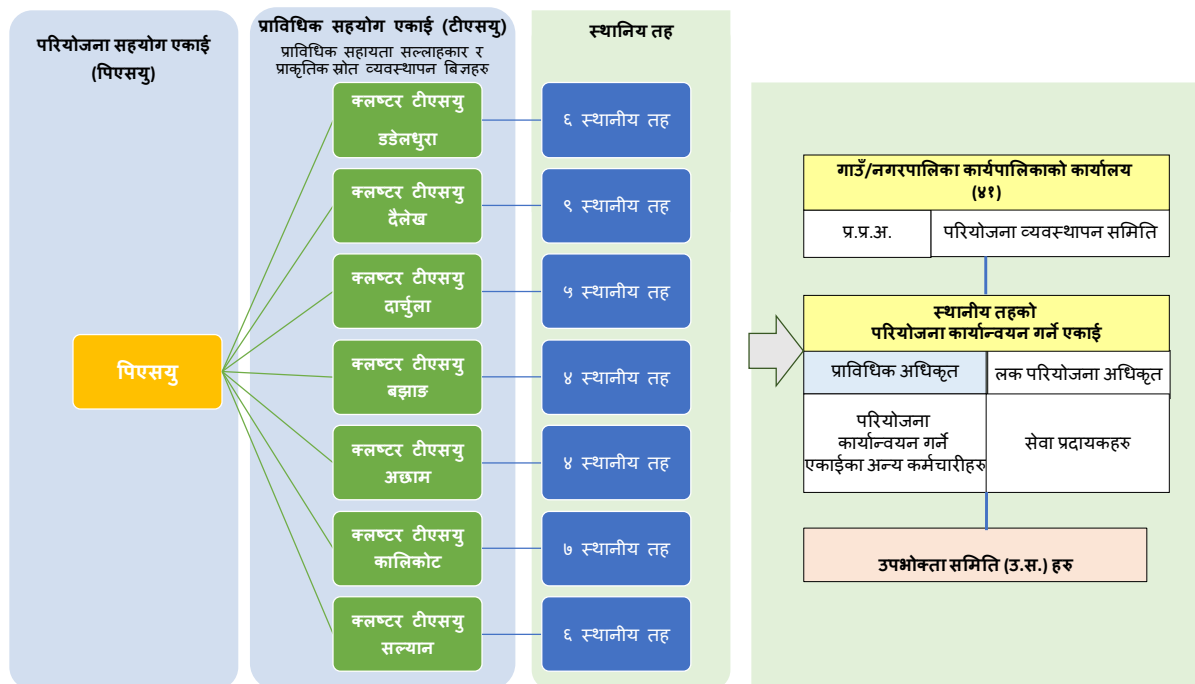
योजनाहरूको कार्यान्वयनका लागि कानुनी रूपले दर्ता भएका उपभोक्ता समितिहरू जिम्मेवार हुन्छन्। योजनाहरूको कार्यान्वयन अन्तर्गत पूर्वाधार विकास सम्बन्धी योजनाहरूको आर्थिक प्रशासन तथा व्यवस्थापनको साथै प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, जीविकोपार्जन र अन्य परियोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू पर्दछन्। स्थानीय तहमा उपलब्ध प्राविधिक क्षमता र जनशक्तिको आधारमा परियोजनाले परियोजना कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवार स्थानीय तहको एकाई (खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता र वातावरण शाखा) मा परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा नियुक्त हुने गरि कर्मचारीहरू आवश्यक पर्न सक्छन्। परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीहरूको संख्या र प्रकार, गाउँपालिका तथा नगरपालिका कार्यालयको आफ्नो विद्यमान कार्यालय संरचनाबाट नै परियोजनाको लागि परियोजना समर्पित उपलब्ध हुनसक्ने जनशक्ति र उक्त आर्थिक वर्षका लागि योजनाहरूको तथा क्रियाकलापहरूको संख्या अनुसारको कामको भारले निर्धारण हुनेछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले कामको परिमाण, योजनाहरूको संख्या र गाउँपालिका तथा नगरपालिकामा विद्यमान परियोजनाको लागि उपलब्ध कर्मचारी सङ्ख्या तथा उनीहरूको परियोजना गतिविधिमा परिचालन गर्न सकिने सम्भाव्यता र कार्यभारको मूल्याङ्कन गरेर हरेक वर्ष एकाईमा आवश्यक कर्मचारीहरूको प्रकार र संख्याको निर्णय लिनेछ।

राष्ट्रिय परियोजना निर्देशक, परियोजना समन्वय एकाई तथा दुई प्रदेशका प्रदेश परियोजना संयोजक र प्रत्यक्ष रूपमा फिनल्याण्ड दूतावास (जसले परियोजना सम्बन्धी सम्झौता (Delegated Cooperation Agreement) अनुसार युरोपेली युनियनलाई प्रतिवेदन गर्ने समेतको जिम्मेवारी राख्दछ) लाई प्रतिवेदन गर्ने परियोजनाको डेप्युटी टिम लिडर सहितको प्राविधिक सहायता (Technical Assistance — TA) टोली / परियोजना सहयोग एकाईको नेतृत्व प्रमुख प्राविधिक सल्लाहकार/टिम लिडरले गर्नेछन्। परियोजना सहयोग एकाईको उद्देश्य स्थानीय तहलाई परियोजनाको वित्तीय लगानी रहने गतिविधिहरूका लागि सहजिकरण सहयोग प्रदान गर्नु हो। स्थानीय तहबाट नजिकको दुरीमा रहेका क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाईमा प्राविधिक सहायता सल्लाहकार, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ र प्राविधिक अधिकृतहरू हुनेछन्। परियोजनाको पहिलो सम्पर्क बिन्दुको रूपमा काम गर्ने तथा परियोजना सम्बन्धी योजना तर्जुमा, कोष प्रवाह, अनुगमन र प्रतिवेदनमा सहयोग पुऱ्याउने गरी प्रत्येक स्थानीय तहको लागि एक जना प्राविधिक सहायता सल्लाहकार तोकिनेछन्। प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ र प्राविधिक अधिकृतहरू परियोजना सम्बन्धी विभिन्न विषयगत क्षेत्रमा पेशागत ज्ञान, सिप र अनुभव भएका हुनेहुँदा उनीहरूको परिचालन आवश्यकता बमोजिम प्रत्येक स्थानीय तहको वार्षिक कार्य योजना अनुसार हुनेछ।

परियोजना लागु भएका हरेक स्थानीय तह भित्रका परियोजना सम्बन्धित सबै क्रियाकलापहरू परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णय र समन्वयमा सन्चालन गरिनेछन्। परियोजना सहयोग एकाईले आफ्नो मात्र निर्णय र चाहनामा प्राविधिक सहायता कोषबाट स्थानीय तहमा कुनै पनि क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने छैन। प्राविधिक सहायता कोषबाट संचालन हुने सबै क्रियाकलापहरू सम्बन्धित स्थानीय तहको पूर्ण सहमती र

समन्वयमा हुनेछन्, जस अन्तर्गत प्राविधिक सहायता संस्थाका अन्य साझेदारहरूले प्रस्ताव गरेका कामहरू, विद्यार्थी वा इन्टरनहरूको परिचालन, वा परियोजनाले विशेष विषयगत क्षेत्रहरूमा सहकार्यका लागि गरेका समझदारी-पत्र अनुसारका क्रियाकलापहरू पर्दछन्।

स्थानीय स्तरमा परियोजनाको संगठनात्मक संरचना

चित्र २ स्थानीय स्तरमा लक परियोजनाको संगठनात्मक संरचना

२.४ कोष प्रवाह

परियोजनामा तीन प्रकारका कोष प्रवाहका माध्यमहरू रहेका छन्:

१. प्राकृतिक स्रोत विकास कोष (NRDF): यो कोष स्थानीय तहमा स्थापना गरिएको हुन्छ, यसमा वार्षिक कार्य योजना र बजेट अनुसार नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकार स्रोतको तर्फको दुई वटा सरकारको सशर्त अनुदान रकम, स्थानीय तह तथा प्रदेश सरकार समेतबाट पुँजिगत तथा कार्यक्रम (चालु) बजेट शिर्षकमा रकम प्राप्त हुन्छ। यस कोषको व्यवस्थापन गाउँपालिका तथा नगरपालिका कार्यपालिकाको कार्यालयद्वारा स्थानीय तहका अन्य लेखा खाताहरू सरह नै गरिन्छ। कार्यक्रम (चालु) बजेट शिर्षक अन्तर्गत स्थानीय तह तथा समुदाय स्तरमा सञ्चालन हुने क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रमहरू र सुशासन सम्बन्धी क्रियाकलापहरूका लागि आवश्यक बजेट समावेश गरिएको हुन्छ।
२. कार्यालय तथा प्रशासनिक खाता: यो खातामा बजेट रकम नेपाल सरकार र प्रदेश सरकार स्रोत बाट मात्र प्राप्त हुन्छ। यो कोषको व्यवस्थापन तथा परिचालन सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालय अन्तर्गत

सुर्खेत र धनगढीमा रहने दुईवटा परियोजना समन्वय कार्यालयहरूद्वारा गरिनेछ। नेपाल सरकार स्रोत तर्फको यो बजेटले सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा रहने परियोजना समन्वय एकाई वा राष्ट्रिय परियोजना निर्देशकको कार्यालयका परियोजना सम्बन्धी प्रशासनिक खर्चहरू पनि समेट्नेछ।

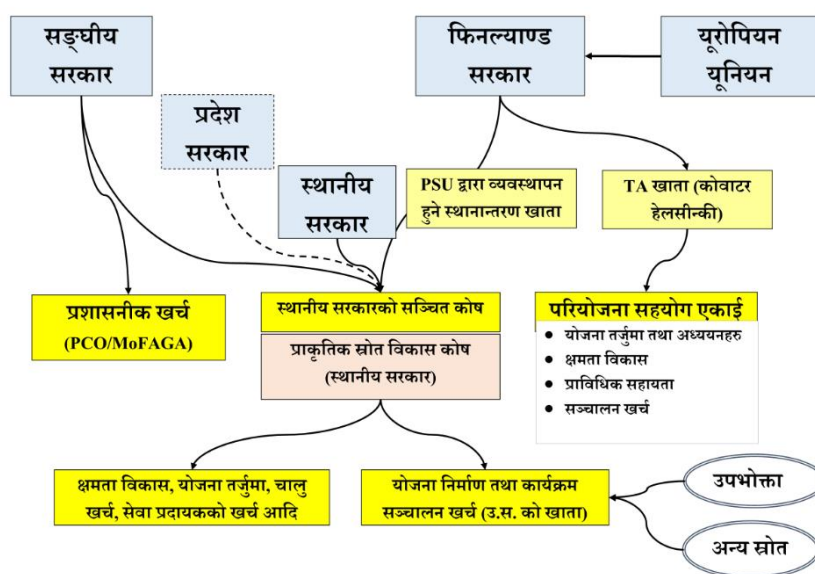
३. प्राविधिक सहायता खाता: यो खाता परियोजनाको होम अफिस (Home Office) बाट प्राप्त हुने रकम द्वारा सञ्चालित हुन्छ, जसको खर्च फिनल्याण्डको बैदेशिक मामिला मन्त्रालय मार्फत सोधभर्ना र वास्तविक खर्चको बिलिङ बिधिद्वारा गरिन्छ। यस खाताको व्यवस्थापन प्राविधिक सहायता टोलीद्वारा गरिन्छ। स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोष तर्फको बजेट सँगै यस कोषको विवरण र प्रतिवेदन पनि परियोजनाको वार्षिक कार्य योजनामा प्रस्तुत गरिन्छ। यसका अतिरिक्त प्राविधिक सहायता टोलीले परियोजनाको होम अफिस र फिनल्याण्डको बैदेशिक मन्त्रालय/फिनल्याण्ड दूतावासका लागि विस्तृत वित्तीय प्रगति प्रतिवेदनहरू तयार गरी पेश गर्छ र उक्त प्रतिवेदनहरू फिनल्याण्डको बैदेशिक मन्त्रालय/फिनल्याण्ड दूतावास पेश गरे पश्चात युरोपेली युनियन समक्ष समेत पेश गरिन्छ।

यो अध्याय स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा केन्द्रित छ। प्राकृतिक स्रोत विकास कोष अन्तर्गतका बजेट सार्वजनिक निर्माण सम्बन्धी सबै प्रकारका योजना तथा क्रियाकलापहरू, परियोजना कार्यान्वयनका लागि नियुक्त कर्मचारीहरूको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा, प्रशासनिक खर्च र स्थानीय तहमा सञ्चालन हुने विभिन्न प्रकारका क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू (केन्द्रीय तहका तथा अन्तर जिल्ला वा प्रदेश वा क्लष्टर वा स्थानीय तह—अन्तर्गतका टीए स्रोत तर्फबाट बेहोरिने क्षमता विकास क्रियाकलापहरू बाहेक) का लागि प्रयोग गरिनेछ।

प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको व्यवस्थापन र लेखा परीक्षण स्थानीय तहको नियम तथा नियमावाली अनुसार गरिनेछ। नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार र फिनल्याण्ड सरकार तर्फको योगदान स्थानीय तह प्राकृतिक स्रोत विकास कोष खातामा जम्मा हुनेछ। परियोजना दस्तावेजको प्रावधान अनुसार युरोपेली संघबाट प्राप्त हुने रकम पनि फिनल्याण्ड सरकार मार्फत प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा जम्मा हुने व्यवस्था गरिएको छ।

नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको अनुदान रकम नेपाल सरकारको प्रचलित नियम तथा नियमित प्रक्रिया अनुसार प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा निकास हुनेछ र फिनल्याण्ड सरकार तथा युरोपेली संघको अनुदान फिनल्याण्ड सरकारको बैदेशिक मामिला मन्त्रालय बाट परियोजना सहयोग एकाईले व्यवस्थापन गर्ने स्थानान्तरण (ट्रान्जिट) खाता मार्फत स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा सिधै पठाइन्छ। आर्थिक वर्षको अन्त्यमा खर्च हुन नसकी बाँकी रहेको फिनल्याण्ड सरकार/युरोपेली संघ तर्फको रकम परियोजना सहयोग एकाईमा रहेको ट्रान्जिट खातामा नै फिर्ता गर्नुपर्नेछ।

नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको उक्त आर्थिक वर्षको लागि बिनियोजित रकम खर्च हुन नसकी बाँकी हुन जाने रकम नेपाल सरकारको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी प्रचलित नियमहरू अनुसार फ्रिज भै फिर्ता गर्नुपर्नेहुन्छ। स्थानीय तहले आफ्नो योगदान रकम आर्थिक वर्षको शुरु, मध्य र अन्त्यमा आवश्यकता अनुसार परियोजना गतिविधि कार्यान्वयन चक्रलाइ मध्यनजर गरी गर्नेछन्। स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसारको स्थानीय तह तर्फको योगदान (समपुरक) रकम सोही आर्थिक वर्षमा भुक्तानी हुननसकी बाँकी रहन गएमा सो रकम आगामी आर्थिक वर्षमा पुरा गर्नु पर्ने दायित्वको रूपमा आगामी आर्थिक वर्षको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा थप रकमको सुनिश्चितता गर्नुपर्नेछ ।

चित्र ३ परियोजनाको कोष प्रवाह

२.५ विभिन्न सरोकारवालाहरूबाट योगदान

योजना कार्यान्वयन गर्दा योजना प्रति गरेको प्रतिबद्धता पुरा गर्न र स्वामित्वको भावना जगाउन अनिवार्य रूपमा स्थानीय तहको नगद योगदान र उपभोक्ताहरूको नगद तथा श्रम योगदान हुनुपर्नेछ । स्थानीय तह र उपभोक्ताबाट हुनु पर्ने नगद तथा श्रम योगदान सम्भाव्यता अध्ययनका क्रममा सुनिश्चित गरिनेछ। स्थानीय स्रोतहरूको अधिकतम परिचालन सुनिश्चित गर्नका लागि परियोजनाबाट दिइने अनुदान रकम सकेसम्म न्यून राखिनेछ।

स्थानीय सरकार र उपभोक्ताबाट हुनु पर्ने न्यूनतम नगद तथा श्रम योगदान र परियोजना अन्तर्गत कार्यान्वयन हुने विभिन्न प्रविधि र कामको प्रकृति अनुसार अधिकतम अनुदानको मात्रा “अनुसूची १: स्थानीय स्तरमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट संचालन हुने क्रियाकलापहरूको लागि लक परियोजना लगानी साझेदारी ढाँचा” मा दिइए अनुसार फरक फरक हुनेछ। उपभोक्ताबाट हुने नगद तथा श्रम योगदान

साझेदारी रकम डिजाइन तथा लागत अनुमान तयारी र वास्तविक मूल्याङ्कनको क्रममा निर्धारण गरिनेछ। तल उल्लेखित योगदान प्रतिशत केवल सांकेतिक (Indicative) मात्र हो। डिजाइन तथा लागत अनुमान र मूल्याङ्कनमा उपभोक्ता र स्थानीय तहको योगदान न्यूनतम हुनुपर्ने बुझिनेछ भने परियोजनाबाट (नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार र फिनल्याण्ड सरकार तथा युरोपेली संघ) दिइने अनुदान अधिकतम हो भन्ने कुरा बुझ्नु पर्नेछ। परियोजनामा यस्तो योगदानको प्रावधान स्थानीय तह र लाभग्राही उपभोक्ता दुबैबाट परियोजना दस्तावेज अनुसारको आवश्यक लागत साझेदारी कुल ५-५ मिलियन यूरो रकमको सुनिश्चितताका लागि तय गरिएको हो। नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार, फिनल्याण्ड सरकार तथा युरोपेली संघ, स्थानीय तह, र लाभग्राहीबाट हुने योगदान निम्न सिद्धान्तहरू अनुसार विभाजन गरिएको छ। स्थानीय तहले स्थानीय तह छनोटको बेला पेश गरेको प्रस्तावनामा उल्लेख गरेको प्रतिवद्धता अनुसारको न्यूनतम लागत साझेदारी सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ।

१. स्थानीय तहले क्षमता विकासका क्रियाकलापहरूका लागि प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा १०% योगदान गर्नुपर्नेछ।
२. परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारी, स्थानीय स्रोत व्यक्ति तथा अल्पकालिन सेवा प्रदायकहरूको खर्च सामान्यतया नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार र फिनल्याण्ड तथा युरोपेली संघबाट व्यहोर्ने व्यवस्था हुनेछ र आवश्यकता अनुसार स्थानीय तह बाट समेत लागत साझेदारी हुनेछ।
३. योजना निर्माण कार्यका लागि स्थानीय तहको योगदानको प्रतिशत योजनाको प्रविधि र प्रकृति अनुसार १०—२०% को दायरामा हुनेछ (विस्तृत विवरण अनुसूची १ मा दिइएको छ)।
४. योजना निर्माण कार्यका लागि समुदायको योगदानको प्रतिशत योजनाको प्रविधि र प्रकृति अनुसार १२—५०% को दायरामा हुनेछ (विस्तृत विवरण अनुसूची १ मा दिइएको छ)।

उदाहरणको लागि ग्राभिटी खानेपानी योजना, बहुउपयोगी योजना र सिंचाइ योजना (नयाँ वा पुनःनिर्माण) योजनाको निर्माणमा समुदायको कुल योगदान २२% हुनेछ, जसमा २% नगद र २०% श्रम/सामग्रीहरूको रूपमा हुनेछ।

क) २% नगद रकम मध्य १% योजना निर्माणमा खर्च गर्ने गरी नगद लगानीको रूपमा हुनेछ भने बाँकि १% योजनाको संचालन तथा मर्मत संभार कोषको रूपमा हुनेछ।

ख) समुदायले अदक्ष श्रम र स्थानीय सामग्री सङ्कलन तथा ढुवानीमा श्रम लागानी उपलब्ध गराउनेछ।

ग) यदि अदक्ष श्रम र स्थानीय सामग्रीको रकमले २०% पुगेन भने बाँकि हुन आउने रकम अन्य शिर्षकहरूबाट पनि श्रमदानको प्रतिशत तय गरिनेछ, यदि माथि उल्लेखित शिर्षकहरूबाट हुने नगद तथा श्रम योगदानको रकम २०% भन्दा बढी हुन गएमा सो

रकम प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट भुक्तानी गर्न सकिनेछ, तर यस वापत प्राप्त हुने भुक्तानी रकम उपभोक्ताको मर्मत संभार कोषमा राख्न प्रेरित गरिनेछ । यी सबै खर्चहरू सार्वजनिक लेखापरीक्षण गरी उपभोक्ता समितिको निर्णय पुस्तिकामा समेत निर्णयका रूपमा उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

५. नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार र फिनल्याण्ड तथा युरोपियन युनियनको योगदानको हिस्सा स्वीकृत बजेट तथा कार्यक्रमका आधारमा निर्धारण गरिनेछ र वास्तविक योगदान उक्त आ.व.मा स्रोतगत रूपमा निकास भएकै रकमको आधारमा हुनेछ ।

लक परियोजनामा उपभोक्ताबाट नगद र श्रम योगदान सुनिश्चित गर्नका लागि स्थानीय तह र उपभोक्ता समितिसँग योजना कार्यान्वयनको लागि हुने सम्झौता पत्रमा योगदान रकम उल्लेख गरिनेछ ।

२.६ स्थानीय तहमा हुने कोष प्रवाह र निकास

नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान रकम रातो किताबमा उल्लेख भए बमोजिमको बजेट अनुसार वार्षिक रूपमा गाउँपालिका/नगरपालिका प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा प्रवाह हुनेछ । नेपाल सरकारको प्रचलित नियम र नियमित प्रक्रिया अनुसार उक्त रकम सङ्घीय अर्थ मन्त्रालय र प्रदेश आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय बाट जिल्ला स्थित सम्बन्धित कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालयमा पठाइन्छ र त्यसपछि स्थानीय तहको सन्धित कोष मार्फत प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा प्रवाह हुन्छ ।

स्थानीय तहको सभाले स्वीकृत गरेका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनका लागि वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम परियोजना व्यवस्थापन समितिले परियोजना सहयोग एकाईमा पेश गर्नु पर्नेछ । परियोजना सहयोग एकाईले परियोजना लागू भएका सबै स्थानीय तहका वार्षिक कार्यक्रमहरू सङ्कलन तथा जाँच गरी सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा सिफारिस गरी पठाउनेछ । परियोजना सुपरिवेक्षण समितिले स्वीकृत गरेको वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट निर्णयानुसार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले प्रत्येक स्थानीय तहको लागि बजेट सुनिश्चित गर्नेछ ।

फिनल्याण्ड तथा युरोपेली संघको प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा हुने योगदान रकम पनि नेपाल सरकारको रातो किताबमा प्रतिबिम्बित हुनेछ । यो रकम फिनल्याण्डको बैदेशिक मामिला मन्त्रालयबाट स्थानीय तहको लिखित अनुरोध प्राप्त भएपछि परियोजना सहयोग एकाईमा रहेको स्थानान्तरण खाता मार्फत सिधै स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा जम्मा हुने गरी स्थानीय तहको तोकिएको खातामा निकास प्रदान गरिनेछ । फिनल्याण्डको बैदेशिक मामिला मन्त्रालयबाट परियोजना सहयोग एकाईमा रहेको स्थानान्तरण खातामा रकम आइपुगेपछि परियोजना सहयोग एकाईले स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोष खातामा बैंक ड्राफ्ट वा सिधै स्थानीय तहको खातामा जम्मा गरी रकम प्रवाह हुने प्रक्रियाको सहजीकरण गर्नेछ ।

नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट आउने कोष सामान्यतया त्रैमासिक आधारमा स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा जम्मा हुनेछ भने फिनल्याण्ड सरकार तर्फको रकम भने त्रैमासिक वा वास्तविक

आवश्यकताका आधारमा वर्षको कुनै पनि समयमा प्राप्त हुने अनुरोध बमोजिम जम्मा गरिने हुँदा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र फिनल्याण्ड सरकार स्रोत तर्फको रकम प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा एउटै समयमा वा एउटै त्रैमासिकमा जम्मा हुनै पर्छ भन्ने जरुरी छैन। नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार, फिनल्याण्ड सरकार तथा युरोपेली संघ र स्थानीय तहको योगदान परियोजना दस्तावेजमा तोकिए अनुसार छ कि छैन भन्ने निगरानी गर्ने जिम्मेवारी सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालय र परियोजना सहयोग एकाईको हुनेछ। त्यसैगरी सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालय र परियोजना सहयोग एकाईले वार्षिक तथा त्रैमासिक लक्ष्य तथा योजना र वास्तविक कार्य प्रगतिको तुलनामा खर्च नभै प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा अत्यधिक मात्रामा रकम वचत भएर नबसोस् भन्ने कुराको सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ।

परियोजनाबाट हुने भुक्तानीहरू पारदर्शी रूपमा गरिएको सुनिश्चिताका लागि परियोजना व्यवस्थापन समितिहरूलाई स्थानीय तहमा सार्वजनिक सूचना बोर्ड स्थापना र विद्वृतिय बोर्ड तथा प्ल्याटफर्म (वेबसाइट तथा सामाजिक सञ्जाल आदि) प्रयोग गरी सार्वजनिकरण गर्न प्रोत्साहित गरिन्छ।

२.७ पुँजीगत बजेट - सार्वजनिक निर्माण

पुँजीगत खर्च शीर्षक अन्तर्गत सबै प्रकारका सार्वजनिक निर्माणका क्रियाकलापहरू पर्छन्, जस्तै: खानेपानी तथा सरसफाइ योजना, सिँचाई योजना, बहुउपयोगी योजना, जीविकोपार्जन पूर्वाधार, कृषि-वन सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण, सुधारिएको पानी घट्ट, सुधारिएको चुल्हो, पुनर्भरण (रिचार्ज) पोखरी, वातावरण संरक्षण, विपद् जोखिम व्यवस्थापन र सार्वजनिक, संस्थागत तथा विद्यालय शौचालयहरू आदि। पुँजीगत तर्फको खर्च उपभोक्ता समिति मार्फत गरिन्छ। उपभोक्ता समितिको परिभाषा पेज नम्बर १ मा उल्लेख गरिएकोछ।

यस शीर्षक अन्तर्गत गरिएको सम्पूर्ण खर्चको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गरिनेछ। उपभोक्ता समितिहरू, डिजाइन तथा लागत अनुमान प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको गुणस्तर अनुसार तोकिएको समयावधि भित्र योजना निर्माण सम्पन्न गर्नका लागि जिम्मेवार रहनेछन्। कुनै पनि प्रकारको रकमको दुरुपयोग कडाइका साथ निषेध गरिएको छ। लगानीको खर्च र लेखा प्रणाली सम्बन्धी विस्तृत विवरण “जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, विषयगत चरणबद्ध कार्यविधिहरू (२०८२)” र “सामुदायीक खरिद कार्यविधि (२०८२)” मा व्याख्या गरिएको छ।

निर्माण सामग्रीको खर्च, मजदुरहरूको ज्याला भुक्तानी, सामग्री ढुवानी तथा अन्य खर्चहरूका लागि उपभोक्ता समितिहरूले खाता व्यवस्थापन गर्नेछन्। यस खातामा प्राकृतिक स्रोत विकास कोष (नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकार, फिनल्याण्ड सरकार तथा युरोपेली संघ र स्थानीय तह) बाट प्राप्त अनुदान रकम र उपभोक्ताबाट सङ्कलित नगद तथा श्रम योगदानका साथै अन्य स्रोतबाट प्राप्त आम्दानी जम्मा हुनेछ। विभिन्न प्रकारका योजनाहरूका लागि तल उल्लेखित तालिकाहरूमा उपभोक्ता समितिलाई किस्ता रकम भुक्तानी गर्ने प्रतिशत र कुन अवस्थामा भुक्तानी गर्न सकिन्छ भन्ने कुरा प्रस्तुत गरिएको छ:

तालिका १ खानेपानी र बहुउपयोगी योजनाका उपभोक्ता समितिहरूलाई स्थानीय तहबाट दिने किस्ता भुक्तानी

किस्ता	रकम	कहिले ?
पहिलो	सम्झौता रकमको ५०%	कार्यान्वयन चरणको सम्झौतामा हस्ताक्षर र उपभोक्ता समिति द्वारा कोटेशन मार्फत बाह्य निर्माण सामग्री सप्लाई गर्ने सप्लायर्स छनौट, स्वीकृत तथा सप्लायर्ससंग सम्झौता भएपछि
दोस्रो	सम्झौता रकमको ३०%	दोस्रो सार्वजनिक लेखा परीक्षण, रनिंग बिल र खर्च विवरणको बैंक स्टेटमेन्ट र अनुगमन समितिको लिखित सिफारिस भएपछि
तेस्रो/अन्तिम	अधिकतम २०%	योजना सम्पन्न, तेस्रो सार्वजनिक लेखा परीक्षण, नापी किताब तयारी, अन्तिम कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन तयारी तथा स्वीकृत, र अनुगमन समितिबाट चेक जाँच सहितको लिखित सिफारिस भएपछि
जम्मा	१००%	

तालिका २ सिँचाइ योजनाका उपभोक्ता समितिहरूलाई स्थानीय तहबाट दिने किस्ता भुक्तानी

किस्ता	रकम	कहिले ?
पहिलो	सम्झौता रकमको ३०%	कार्यान्वयन चरणको सम्झौतामा हस्ताक्षर र उपभोक्ता समिति द्वारा कोटेशन मार्फत बाह्य निर्माण सामग्री सप्लाई गर्ने सप्लायर्स छनौट स्वीकृत तथा सप्लायर्ससंग सम्झौता भएपछि
दोस्रो	सम्झौता रकमको ३०%	दोस्रो सार्वजनिक लेखा परीक्षण, रनिंग बिल र खर्च विवरणको बैंक स्टेटमेन्ट र अनुगमन समितिको लिखित सिफारिस भएपछि
तेस्रो/अन्तिम	अधिकतम ४०%	योजना सम्पन्न, तेस्रो सार्वजनिक लेखा परीक्षण, नापी किताब तयारी, अन्तिम कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन तयारी तथा स्वीकृत, र अनुगमन समिति द्वारा चेक जाँच सहितको लिखित सिफारिस भएपछि
जम्मा	१००%	

तालिका ३ अन्य साना पूर्वाधार योजनाका उपभोक्ता समितिहरूलाई स्थानीय तहबाट दिने किस्ता भुक्तानी

किस्ता	रकम	कहिले ?
पहिलो	सम्झौता रकमको ५०%	कार्यान्वयन चरणको सम्झौतामा हस्ताक्षर र उपभोक्ता समिति द्वारा कोटेशन मार्फत बाह्य निर्माण सामग्री सप्लाई गर्ने सप्लायर्स छनौट स्वीकृत तथा सप्लायर्ससंग सम्झौता भएपछि
दोस्रो	(अधिकतम) ५०%	योजना सम्पन्न, अन्तिम सार्वजनिक लेखा परीक्षण, नापी किताब तयारी, अन्तिम कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन तयारी तथा स्वीकृत, र अनुगमन समिति द्वारा चेक जाँच सहितको लिखित सिफारिस भएपछि
जम्मा	१००%	

साधारणतया सबै योजनाहरूको पेशिक तथा भुक्तानी तिन वटा किस्तामा निकास हुनेछ, तर साना योजनाहरू जस्तै; सुधारिएको पानी घट्ट, सुधारिएको चुल्हो, जीविकोपार्जनका पूर्वाधार, कृषि-वन, प्राकृतिक स्रोत संरक्षण तथा व्यवस्थापन तथा अन्य साना मर्मत जस्ता योजनाहरूको किस्ता निकास माथिको तालिकामा उल्लेख भए बमोजिमको व्यवस्था अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समितिले निर्धारण गर्नेछ।

उपभोक्ता समितिलाई दिने अन्तिम किस्ता रकम नापी किताब तथा अन्तिम कार्य सम्पन्न मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको आधारमा दिइने हुँदा अन्तिम किस्ता सम्झौतामा उल्लेख भए बमोजिमको योजनाको अनुमानित लागत बराबर नभै कम हुनपनि सक्छ, तर सम्झौता रकम भन्दा बढी रकम भुक्तानी हुने छैन।

स्वीकृत मापदण्ड (नर्मस तथा निर्देशिका) को आधारमा लागत अनुमान तयार गरिने हुँदा डिजाइन प्रतिवेदनमा फिर्ता गर्नुपर्ने वस्तुका रूपमा स्पष्ट रूपमा उल्लेख नगरिएका निर्माण सामग्री वा औजारहरू निर्माण कार्यमा प्रयोग नभै बाँकी रहन गएमा ती सामग्री तथा औजारहरू योजना सञ्चालन र मर्मतका लागि समुदायको सम्पत्तिका रूपमा उपभोक्ता समितिलाई औपचारिक रूपमा हस्तान्तरण गरिनेछ। यदि बाँकी रहेका निर्माण सामग्रीको मात्रा धेरै भएको खण्डमा अनुगमन टोलीको सिफारिस अनुसार अन्य योजनाको मर्मत तथा सम्भार कार्यका लागि वा स्थानीय तह भित्रका अन्य योजनामा प्रयोग गर्नका लागि सामग्री तथा औजार स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण गर्न सकिनेछ। यस सम्बन्धी अन्तिम निर्णय निश्चित योजनाको हकमा योजनामा हुने बाँकी रहेका निर्माण सामग्री तथा औजारको प्रकार, परिमाण र प्रयोगको अवस्था अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समितिले अलग-अलग रूपमा गर्नेछ। योजनाको नापी किताब र कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन अनुसार खर्च हुन नसकेको वचत रकम प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा नै रहनेछ।

योजनाको कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तह र उपभोक्ता समिति बीचमा सम्झौता गरिनेछ, जसमा परियोजना र वडा अध्यक्ष साक्षीको रूपमा रहनेछन्। उक्त सम्झौतामा सबै सरोकारवालाहरूको भूमिका र जिम्मेवारीहरू स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिनेछ। सम्झौता-पत्रको नमूना परियोजनाका विभिन्न चरणबद्ध कार्यविधिहरूको अनुसूचीमा उपलब्ध गराइएको छ। योजना कार्यान्वयनका लागि योजनाको लागत इस्टीमेटमा तल उल्लेखित शीर्षकहरूका लागि समेत अतिरिक्त खर्चको व्यवस्था गरिनेछ।

१. स्टोर भाडा रोड हेड नजिक (आवश्यकता अनुसार)
२. उपभोक्ता व्यवस्थापन खर्च (कुल लागतको अधिकतम २%) : योजनाको आकार अनुसार योजनाको डिजाइन तथा लागत अनुमान र सम्झौतामा उल्लेख हुनेछ। यसले योजना सम्पन्न भैसकेपछि गरिने पहिलो पटकका लागि योजना बिमाको शुल्क समेत समेट्छ।
३. बजार मूल्यमा आकस्मिक वृद्धि, प्राकृतिक विपदाका कारण डिजाइनमा परिवर्तन, वा प्राकृतिक प्रकोप जस्ता कारणहरूले औचित्य सिद्ध गर्न सकिने अवस्थामा योजनाका सामग्रीहरूका लागि अतिरिक्त लागत अनुमान स्वीकृत गर्न परियोजना व्यवस्थापन समितिले अनुमति दिन सक्नेछ। यस्तो अतिरिक्त लागत अनुमान अन्तिम संशोधित लागत अनुमानमा समायोजन गरिनु पर्नेछ।

अनपेक्षित मूल्यवृद्धिका कारण योजना सम्पन्न गर्न नसकिने अवस्था, निर्मित वा निर्माणाधिन संरचनामा प्राकृतिक प्रकोपका कारण भएको क्षति, निर्माण सामग्रीमा प्राकृतिक प्रकोपका कारण भएको क्षति तथा आवश्यक परेमा सहमत समय भित्रै गुणस्तरीय कार्य सम्पन्नताको सुनिश्चितता गर्नको लागि आवश्यक सुपरभिजन र मजदुर, कामदार तथा समुदायलाई मार्गदर्शन गर्न छोटो अवधिका लागि स्थानीय प्राविधिक वा स्रोत व्यक्ति योजनाको आकार र प्रकार अनुसार राख्न सकिने जस्ता औचित्यपूर्ण शीर्षकहरूका लागि खर्च गर्न सकिने गरी योजनाको अनुमानित लागतको अधिकतम ५% सम्म रकम योजनाको भैपरी खर्च (कन्टेन्जेन्सी) रकम लागत इष्टीमेटमा व्यवस्था गर्न सकिनेछ। छोटो अवधिका लागि स्थानीय प्राविधिक वा स्रोत व्यक्तिको हकमा यो रकम अधिकतम ३ महिनासम्मका लागि मात्र प्रयोग गर्न सकिनेछ र परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा स्वीकृत गरेको उद्देश्य बाहेक अन्य कुनै प्रयोजनका लागि प्रयोग वा खर्च गर्न पाइने छैन। अनुगमन तथा अन्य खर्चहरू भने प्राकृतिक स्रोत विकास कोष अन्तर्गत कार्यक्रम (चालु) खर्च शीर्षकमा अलगगै व्यवस्था गरिएको हुनेछ।

२.८ कार्यक्रम(चालु) बजेट— क्षमता विकास

कार्यक्रम (चालु) बजेट शीर्षकमा क्षमता विकास, जनचेतना र ज्ञान आदानप्रदान, अवलोकन भ्रमण, जीविकोपार्जन तथा सहकारी प्रवर्द्धन, कृषि वन प्रवर्द्धन तथा संरक्षण, स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवार एकाईमा भर्ना गरिने मानव संसाधन व्यवस्थापन र अनुगमन सम्बन्धी विभिन्न प्रकारका क्रियाकलापहरू पर्दछन्।

चालु शीर्षक अन्तर्गत गरिएको सम्पूर्ण खर्च स्थानीय तहको स्वीकृत वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको आधारमा हुन्छ। यो शीर्षकले परियोजनाका लागि नियुक्त परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीहरू वा परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा निश्चित समय सिमा भित्र क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनका लागि जिम्मेवार र उत्तरदायी हुने स्थानीय तहका अन्य कर्मचारीहरूको परिचालन खर्च समेत समेट्छ। कोषको कुनै पनि प्रकारको दुरुपयोग कडाइका साथ निषेध गरिएको छ।

यस कोषको खर्च र लेखा प्रणाली स्थानीय शासन ऐन र नेपाल सरकारको प्रचलित नियमानुसार गरिनेछ। क्षमता विकासका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन तल उल्लेख गरिए बमोजिम गर्नु पर्नेछ। प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट हुने तालिमका लागि मापदण्डहरूको थप विस्तृत विवरण अध्याय ६ मा उल्लेख छ।

योजना स्तरका क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू र जनचेतनामूलक अभियान: योजना स्तरमा संचालन हुने सबै प्रकारका तालिम तथा जनचेतनामूलक अभियानहरूको लागत स्थानीय तहको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश गर्नु पर्नेछ। स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारीहरूले हरेक योजनाका उपभोक्ता समिति वा समूहका लागि क्षमता विकासका तालिमको प्रस्तावना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु अघि परियोजना व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृति लिनुपर्नेछ। एकाईका सम्बन्धित कर्मचारीहरूले तालिम/कार्यशाला/चेतनामूलक अभियानका प्रतिवेदन, खर्च विवरण तथा बिल—भर्पाई गाउँपालिका तथा नगरपालिका कार्यपालिकाको कार्यालयमा पेश गरी पेशिक रकम फछ्यौट गर्नेछन्। क्षमता विकास अन्तर्गतका सबै कार्यक्रमहरूको प्रतिवेदन र खर्चका विवरणहरू परियोजना प्राविधिक सहायता सल्लाहकार वा तोकिएको प्रतिनिधिबाट सिफारिस गरेर मात्र अन्तिम भुक्तानी गरिनेछ

स्थानीय तह स्तरका तालिम तथा गोष्ठी/कार्यशाला: स्थानीय स्तरका तालिम, गोष्ठी तथा कार्यशालाहरू गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालयको आयोजनामा हुनेछन्। यस्ता तालिम तथा गोष्ठी संचालनका लागि लक परियोजना अधिकृत जिम्मेवार हुनेछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले निर्णय गरे अनुसार लक परियोजना अधिकृतले प्रस्तावनाहरू तयार गर्नु पर्नेछ र प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट पेशकी रकमको निकासालिनु पर्नेछ। पेशकी रकमहरू स्थानीय तहको कार्यालयमा फछ्यौट गर्नका लागि तालिम तथा गोष्ठीहरूको प्रतिवेदन, आवश्यक बिल भर्पाईहरू, बिल भौचर सहित पेश गर्नु पर्नेछ।

प्रशासनिक तथा अनुगमन खर्च: नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको तर्फबाट योगदान हुने बजेट अन्तर्गत हुने परियोजना समन्वय कार्यालयका कर्मचारीको तलब, परियोजना समन्वयन कार्यालय सञ्चालन खर्च, कर्मचारी क्षमता विकास खर्च, राष्ट्रिय परियोजना निर्देशकबाट हुने अनुगमन खर्च र परियोजना समन्वय कार्यालयबाट हुने अनुगमन खर्च यस शीर्षकमा समावेश गरिनेछन्।

राष्ट्रिय परियोजना निर्देशकको कार्यालय खर्च तथा सम्बन्धित प्रदेश समन्वय समितिहरूको अनुगमन र प्रशासनिक खर्च वार्षिक कार्यक्रममा तोकिए अनुसार व्यवस्था गरिएको हुन्छ। प्रदेश स्तरको खर्च प्रदेश समन्वय समिति तर्फबाट परियोजना अनुगमन टोलीसँगको सहकार्यमा गरिने परियोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको अनुगमन खर्चका लागि व्यवस्था गरिएको हो।

२.९ उपभोक्ता समिति स्तरमा कोष प्रवाह तथा आर्थिक व्यवस्थापन

२.९.१ उपभोक्ता समितिको खाता

बाह्य निर्माण सामग्री खरिद, कामदारहरूको ज्याला भुक्तानी, सामग्री ढुवानी तथा योजनाका अन्य खर्चहरूको लागि उपभोक्ता समितिको खाता सञ्चालन गरिनेछ । प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट प्राप्त अनुदान, उपभोक्ताहरूको लगानी र अन्य स्रोतबाट प्राप्त आम्दानी यस खातामा जम्मा गरिनेछ ।

स्थानीय तहको लेखा शाखाले योजना कार्यान्वयन चरणका लागि आवश्यक रकम उपभोक्ता समितिको बैंक खातामा सिधै निकास गर्नुपर्नेछ । उक्त रकम चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार अनुगमन टोलीको सिफारिस तथा सम्झौतापत्रमा तोकिए अनुसार किस्ताबन्दीमा निकास गरिनेछ । उपभोक्ता समितिले आफ्नो बैंक खाता स्वतन्त्र रूपमा सञ्चालन गर्नेछ ।

स्थानीय तहले प्रत्येक वर्षको स्विकृत वार्षिक कार्यक्रममा उल्लेख भए अनुसारको लागत साझेदारी रकम स्थानीय तहको आफ्नो बजेटबाट प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा विनियोजन गर्नुपर्नेछ । विनियोजित रकममा योजना निर्माण, जीविकोपार्जन, कृषि—वन, वातावरण तथा अन्य परियोजनाका क्षेत्रगत क्रियाकलापहरूका लागि छुट्टा छुट्टै व्यवस्था हुनुपर्नेछ । स्थानीय तह स्तरमा परियोजना कार्यान्वयनको पूर्वशर्तको रूपमा उक्त रकम प्राकृतिक स्रोत विकास कोषमा अग्रिम जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको खर्च परियोजना कार्यान्वयन एकाईका लागि तोकिएका स्थानीय तहका नियमित कर्मचारी वा नियुक्त भएका परियोजना कार्यान्वयन एकाईका कर्मचारीमार्फत खर्च गरिनेछ । सम्बन्धित जिम्मेवार कर्मचारीले क्षमता विकास क्रियाकलापहरूमा विनियोजित बजेट अनुसार प्रस्तावना तयार गरी प्राविधिक सहायता सल्लाहकारको अनिवार्य लिखित सहमती तथा सिफारिस सहित स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतबाट पूर्व स्वीकृति गराएर मात्र सम्पन्न गर्नुपर्नेछ । फिल्डका कर्मचारीले स्थानीय तहबाट अग्रिम पेशकी रकम लिएको अवस्थामा उक्त क्रियाकलाप सम्पन्न भएपछि नियमानुसार खर्चको फछ्छौट अनिवार्य गर्नु पर्नेछ । क्षमता विकासका सबै क्रियाकलापहरूका सम्पन्न प्रतिवेदन अनिवार्य रूपमा परियोजनाका प्राविधिक सल्लाहकार वा तोकिएका प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञको सिफारिस सहित पेश गर्नुपर्नेछ ।

२.९.२ उपभोक्ता स्तरमा लेखापालन व्यवस्थापन

लक परियोजनामा उपभोक्ताहरू नै योजनाका मालिक भएकाले उनीहरूले चयन गरेका उपभोक्ता समितिहरू नै योजनाका मुख्य कार्यान्वयनकर्ता हुनेछन् । उपभोक्ताहरू श्रमदान र नगद लगानी दुवै रूपमा योजना कार्यान्वयनमा संलग्न हुन्छन् । योजनाहरूमा उपभोक्ताहरूको समेत लगानी गरेका कारण उनीहरूलाई आफ्नो लगानी गरिएको रकम योजनाको प्रत्येक चरणमा उक्त रकम प्रयोगको जानकारी पाउने अधिकार र चासो दुवै हुन्छ । यसकारण उपभोक्ता समितिले योजनामा भएका सबै आर्थिक कारोबारहरूको स्पष्ट अभिलेख राख्नुपर्छ । जस अन्तर्गत लागत अनुमान प्रतिवेदन, बिल भरपाई रसिद, बैठकका महत्वपूर्ण निर्णय र

माइनुटहरू, खरिद प्रक्रियाका दस्तावेजहरू, प्राविधिक मूल्याङ्कन र खर्च प्रमाणित गर्ने कागजातहरू तथा जिन्सी खाताहरू आदि पर्दछन्। यी अभिलेखहरू आवश्यक पर्दा आम उपभोक्ताहरू, लक परियोजना, अन्य सम्बन्धित सरकारी निकायहरू तथा लेखा परीक्षकलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ।

लक परियोजनाका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनमा स्थानीय तह, सहकारी संस्था, विभिन्न सामुदायिक संस्थाहरू, उपभोक्ता समितिहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू र अन्य उपभोक्ताहरू लगायतका सरोकारवाला पक्षहरू संलग्न रहेका हुन्छन्। प्रत्येक साझेदारको निश्चित आर्थिक दायित्व भएकोले योजनाको वित्तीय अवस्था बारे स्पष्ट हुन चाहन्छन्। उपभोक्ता समितिलाई लेखा व्यवस्थापनको राम्रो ज्ञान हुनुका साथै आफ्ना सबै आम्दानी र आवश्यक खर्चहरूको लिखित अभिलेख दुरुस्त राख्नु पर्दछ। परियोजना अन्तर्गतका योजनाहरूमा कार्य प्रगतिका आधारमा किस्ता रकम दर्ता भएका उपभोक्ता समितिको बैङ्क खातामा सोझै निकास गरिने भएकाले परियोजनासंग सम्बन्धित आम्दानी रकम तथा आफ्ना सबै आर्थिक कारोबारहरूको लिखित अभिलेख सहितको व्यवस्थित लेखा व्यवस्थापन महत्त्वपूर्ण छ।

व्यवस्थित लेखा व्यवस्थापनमा उपभोक्ता समितिले पाएको विभिन्न आम्दानी र खर्चहरूको दुरुस्त विवरण समावेश भएको हुन्छ। यस अन्तर्गत कुन व्यक्ति वा फर्मलाई, कहिले, कुन उद्देश्यका लागि भुक्तानी गरिएको हो र प्रत्येक कारोबारपछि आर्थिक स्थिति कस्तो छ भन्ने स्पष्ट देखिनु पर्दछ। यस प्रकारका अभिलेखले समितिलाई आगामी क्रियाकलापहरूका लागि यथार्थपरक बजेट र योजना बनाउन सहयोग पुऱ्याउँछ। समितिको आफ्नो प्रयोगको लागि मात्र नभई सम्बन्धित निकायहरू बाट हुने अनुगमन र लेखा परीक्षण गर्न दुरुस्त लेखा व्यवस्थापन अभिलेख आवश्यक हुन्छ। थप विवरणका लागि परियोजनाको चरणबद्ध कार्यविधिहरू सन्दर्भ समाग्रीको रूपमा लिन सकिनेछ। उपभोक्ता समितिले आफ्ना प्रशासनिक र आर्थिक अभिलेखहरू, निर्णयहरू (जस्तै बैठकका माइनुट), आम्दानी—खर्च विवरण, खरिद प्रक्रियाको दस्तावेज साथै बैङ्क खाता विवरणहरू र बैङ्क स्टेटमेन्ट समेत व्यवस्थित रूपमा राख्नुपर्नेछ।

२.९.३ अभिलेख कसरी राख्ने?

नेपाल सरकारका दोहोरो प्रविष्टि प्रणाली र एकल प्रविष्टि प्रणाली गरि दुई प्रकारका लेखा प्रणाली रहेका छन् वा आर्थिक कारोबारको अभिलेख राख्ने र अद्यावधिक गर्ने विभिन्न ढाँचाहरू रहेका छन्। उपभोक्ता समितिसँग यस प्रयोजनका लागि दक्ष कर्मचारी नभएकाले धेरै कागजातहरू व्यवस्थापन गर्न कठिन हुने तथा दुई प्रविष्टि लेखा प्रणालीको सीमित ज्ञान हुनसक्ने भएकाले सामान्य अभिलेखहरू न्यूनतम फारम प्रयोग गरी एकल प्रविष्टि प्रणाली अन्तर्गत राख्न सिफारिस गरिन्छ। ज्यालादारीमा काम गर्ने, अर्ध ज्यालामा काम गर्ने, वा श्रमदानमा काम गर्ने उपभोक्ता वा व्यक्तिहरूको विवरण स्पष्ट रूपमा छुट्टाछुट्टै अभिलेख राखिनु पर्दछ। उपभोक्ता समितिबाट गरिनुपर्ने कामका लागि नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकायहरूले लागु गरेका फारमहरू प्रयोग गरी अभिलेख राख्नुपर्नेछ। ती सम्बन्धित ढाँचा तथा फारामहरू परियोजनाको योजना पुस्तिका र चरणबद्ध कार्यविधिमा समावेश गरिएको छ। अभिलेख राख्ने प्रक्रियाका लागि उपभोक्ता समितिले तोकिएका चरणबद्ध प्रकृयाहरूको अनिवार्य रूपमा पालना गर्नुपर्नेछ।

२.९.४ अभिलेख कसले राख्ने ?

उपभोक्ता समितिको विधानमा व्यवस्था गरिए अनुसार सबै वित्तीय कारोबारहरूको अभिलेख राख्ने र नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने मुख्य जिम्मेवारी उपभोक्ता समितिको हुनेछ। उपभोक्ता समितिले योजनाका कार्य सम्पन्नसँग सम्बन्धित बिल र भौचरहरू सुरक्षित रूपमा राख्नुपर्नेछ। उपभोक्ता समितिको कोषाध्यक्ष छनोट गर्दा यस जिम्मेवारीलाई विशेष ध्यान दिनुपर्छ। यसका साथै सबै उपभोक्ता समितिका सदस्यहरूलाई पनि अभिलेख कसरी अद्यावधिक गर्ने भन्ने आधारभूत ज्ञान हुनुपर्दछ। स्थानीय तहका परियोजना कार्यान्वयन एकाई अन्तर्गतका फिल्ड कर्मचारीहरूले उपभोक्ता समितिलाई लेखा व्यवस्थापनमा नियमित सहयोग गर्नुपर्दछ। समितिका सबै निर्णयहरू, खरिद सम्बन्धी कोटेसनहरू, तुलनात्मक चार्टहरू र आम भेलाहरूको बैठकका अभिलेखहरू सुरक्षित रूपमा राख्नु पर्दछ र ती सबै लेखा अभिलेखहरू योजनाको अनुगमनको अवधिमा जाँच गरिनेछन्।

२.९.५ योजना सम्बन्धी खरिद

उपभोक्ता समितिले खरिद तथा आर्थिक विषय सम्बन्धित गतिविधिहरूमा प्रमुख भूमिका निर्वाह गर्नुपर्दछ। भविष्यमा योजनाको दिगोपनामा प्रश्न उठ्न सक्ने भएकाले उपभोक्ताको क्षमता विकास अत्यन्त महत्वपूर्ण पाटो भएकोले यस प्रकृत्याले उपभोक्ता समितिको सदस्यका रूपमा समुदायलाई सामग्री खरिद कहाँ र कसरी गर्ने, तिनको लागत कति हुन्छ, गुणस्तर कसरी जाँच गर्ने र व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने कुरा सिकाउन योगदान गर्ने भएका कारण केही उपभोक्ता समितिहरू अरू उपभोक्ता समितिको तुलनामा बढी अनुभवी हुनसक्ने भएतापनि खरिदका सबै चरणहरू सावधानीपूर्वक पालना गर्नु अत्यावश्यक हुन्छ। यसका लागि समय र मेहनत लाग्ने भए पनि कार्यस्थलमै सिकाइ (On-the-Job Learning) हुने गरि अगाडि बढ्दा प्रभावकारी हुन्छ। यदि आर्थिक प्रतिवेदनहरू स्पष्ट, विश्वसनीय र लिखित रूपमा तयार गरिएका छैनन् भने योजनाका सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू प्रभावित हुन सक्छन्। अस्पष्ट आर्थिक अभिलेखहरूले उपभोक्ताहरू र सम्बन्धित साझेदार निकायहरू बीच अविश्वास र विवाद उत्पन्न गर्न सक्छ। यस सम्बन्धि थप विवरणहरू तथा जानकारीहरू यस निर्देशिकाको अनुसूची २ परियोजनाको सामुदायिक खरिद निर्देशिकामा विस्तृत रूपमा दिइएको छ।

२.९.६ प्रतिवेदन

योजना कार्यान्वयनको लागि रकम उपभोक्ता समितिको खातामा पुँजीगत लगानीको रूपमा निकासा हुनेछ। यसमा उपभोक्ता समितिले योजना निर्माणको लागि आफुले गर्ने नगद रकम र प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट प्राप्त हुने योगदानको रकम संगलग्न हुनेछ। योजना कार्यान्वयनको प्रकृत्या तथा प्रगति अनुसार रकमको अंश पेस्कीको रूपमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट निकासा हुनेछ। उपभोक्ता समितिहरूलाई परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीहरूले सहयोग गर्नुपर्दछ र तोकिएको ढाँचामा कोषको मासिक खर्च विवरण परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई बुझाउनु पर्दछ। आवश्यक परेको जुनसुकै अवस्थामा

आर्थिक तथा भौतिक प्रगतिहरूको प्रतिवेदनमा कहाँ र कसरी भयो भनेर सोध्ने अधिकार परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई हुनेछ। त्यसका साथै उपभोक्ता समितिले योजनाको निर्माण प्रगति सम्बन्धी प्रतिवेदन सम्बन्धित स्थानीय तहलाई हरेक महिनामा पेश गर्नुपर्नेछ। उपभोक्ता समितिले आर्थिक विवरणसँगै मुख्य बिल र रसिदहरू सुरक्षित रूपमा राख्नुपर्नेछ। योजना कार्यान्वयनसँग संबन्धित पेस्की रकम फछ्यौट गर्न र प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट नयाँ किस्ता वा अन्तिम भुक्तानी प्राप्त गर्नका लागि सम्पन्न भएको कार्यको प्राविधिक मूल्याङ्कन पर्याप्त हुनेछ। उपभोक्ता समितिबाट गरिएको खर्च सम्बन्धी जानकारी सार्वजनिक लेखा परीक्षण मार्फत सार्वजनिक गरी आमभेलाबाट अनुमोदन भएको हुनुपर्छ ।

हरेक स्थानीय तहले मासिक वित्तीय प्रतिवेदन (खर्चको फाँटवारी) अर्को महिनाको पहिलो हप्ताभित्र परियोजना समन्वय कार्यालय वा परियोजना सहयोग एकाईमा पेश गर्नुपर्दछ ।

२.९.७ सार्वजनिक लेखापरीक्षण र आर्थिक फछ्यौट

सार्वजनिक लेखापरीक्षण परियोजनाद्वारा आर्थिक सहयोग हुने कुनै पनि योजना कार्यान्वयनको अभिन्न अङ्ग हो। सार्वजनिक लेखापरीक्षण बिना प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट उपभोक्ता समितिहरूलाई कुनै पनि भुक्तानी दिइनेछैन। उपभोक्ता समितिहरू स्थानीय तहका परियोजना सम्बद्ध प्राविधिक तथा सामाजिक कर्मचारी तथा परियोजना व्यवस्थापन समितिसँग परामर्श गरी सार्वजनिक परीक्षण कार्यक्रम आयोजना गर्न जिम्मेवार हुनेछन्। कुनै पनि सार्वजनिक लेखापरीक्षण कार्यक्रममा सहभागीहरूको सङ्ख्या उक्त योजनाले समेट्ने घरधुरीहरूको कम्तीमा तीन चौथाई (७५%) प्रतिनिधित्व अनिवार्य हुनुपर्छ र आम भेलामा सहभागी भएकाहरू मध्ये कम्तीमा ५०% महिला सहभागिता अनिवार्य हुनुपर्नेछ । त्यसैगरी सार्वजनिक परीक्षण कार्यक्रममा योजनाका सबै भुगोल क्षेत्र/क्लस्टर/वडा र जातीय/समुदायिक समूहहरूको समानुपातिक प्रतिनिधित्व हुनुपर्ने कुरापनि पूर्वशर्तको रूपमा रहेकोछ। यदि उल्लेखित प्रावधान अनुसार लक्षित सहभागीहरूको उपस्थिति सुनिश्चित नभएर गरिएको सार्वजनिक लेखापरीक्षण अवैध मानिनेछ। परियोजनाको सहयोगमा निर्माण हुने कुनै पनि योजनामा सार्वजनिक लेखापरीक्षण कार्यक्रमको समय तल उल्लेखित बुँदाहरूमा उल्लेख भए अनुसार हुनेछ:

१. तयारी चरणको अन्त्यमा: यो पहिलो लेखापरीक्षणको उद्देश्य योजनाको डिजाइन तथा लागत अनुमान, योजनाको लेआउट, सामग्री तथा कामदारहरूको दरहरूको प्रमाणीकरण, सञ्चालन तथा मर्मत कोषको लागि प्रारम्भिक कार्य योजना र ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ता/पम्प अपरेटर/हेरालो छनौट, खरिद समिति गठन आदि विषयहरूमा केन्द्रित रहनेछ। यो लेखापरीक्षणले डिजाइन तथा लागत अनुमान प्रतिवेदन र तयारी चरणमा सम्पन्न गरिएका सबै क्रियाकलापहरूलाई स्वीकृति प्रदान गरेको हुनुपर्दछ । लेखापरीक्षण सम्पन्न भएपछिमात्र योजना कार्यान्वयन चरणमा अघि बढ्न सक्नेछ। लेखापरीक्षण सञ्चालन गर्ने विस्तृत प्रक्रिया परियोजनाको चरणबद्ध कार्यविधिमा प्रस्तुत गरिएको छ।

२. **कार्यान्वयन चरणको बेला:** उपभोक्ता समितिले बाह्य सामग्रीहरू खरिद, ढुवानी र भण्डारण गरी योजनाको निर्माण कार्य शुरु गरिसकेको अवस्थामा दोस्रो सार्वजनिक लेखापरीक्षण कार्यक्रम आयोजना गरिन्छ। यस लेखापरीक्षणमा योजनाको उक्त अवधिसम्म भएको भौतिक प्रगति, खरिद प्रक्रिया तथा सो अवधिमा समितिले गरेको आम्दानी र खर्चको स्वीकृतिका लागि छलफल गरिन्छ। लेखापरीक्षण कार्यक्रमको आमभेलाले खर्च स्वीकृत गरेको खण्डमा मात्र समितिले दोस्रो किस्ता माग गर्न पाउँछ। योजना सम्बन्धी सूचना बोर्ड तोकिएको ढाँचामा सजिलै देखिने र सबैको पहुँचहुने स्थानमा राख्नुपर्छ, जसमा योजनाको लेआउट, विभिन्न स्रोतगत रूपमा हुने नगद तथा जिन्सी लागत साझेदारी स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको हुनुपर्नेछ। योजना सम्बन्धी सूचना बोर्डमा कार्यान्वयन चरणको सुरुवातमा योजनाको अनुमानित लागत उल्लेख गरिन्छ भने योजना सम्पन्न भई आर्थिक हिसाब—किताब फरकफारक भएपछि योजनाको सबै भागहरू देखिने वास्तविक ले-आउट र योजना निर्माणमा विभिन्न स्रोतगत रूपमा भएको वास्तविक खर्च राखी सूचना बोर्ड अध्यावधिक गर्नुपर्दछ। योजनास्थलमा आउने सबैले सजिलै हेर्न सक्ने गरी यो सूचना बोर्ड सार्वजनिक स्थानमा राखिनुपर्छ। ठूलो आकारका योजनाहरू जसमा आर्थिक कारोबार ठूलो हुन्छ वा समुदायबाट पारदर्शितासँग सम्बन्धित विषय उठेको अवस्थामा दोस्रो र अन्तिम सार्वजनिक लेखापरीक्षणको बीचमा पनि थप अरू लेखापरीक्षण कार्यक्रम आवश्यक पर्न सक्छ। यस्ता अवस्थामा परियोजना अधिकृतले परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीसँगको परामर्श र समन्वयमा उपभोक्ता समितिलाई त्यस्तो लेखापरीक्षण आयोजना गर्न सुझाव दिनु पर्ने हुनसक्छ।

३. **अन्तिम सार्वजनिक लेखापरीक्षण:** यो अन्तिम सार्वजनिक लेखापरीक्षण योजना सम्पन्न भएपछि गरिन्छ। योजना कार्यान्वयन चरणको अन्तिम पटकको योजना अनुगमन टोलिले योजना सम्पन्न भएको कुरामा सहमति जनाए पश्चात स्थानीय तहका प्राविधिक र परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीहरूले सम्पन्न कार्यको परिमाण नाप्ने, समितिको लेखा व्यवस्थापन प्रमाणीकरण गर्ने र अन्तिम नापी किताब तयार गर्ने कार्य गर्नुपर्नेछ। योजना सम्बन्धी सम्पूर्ण खर्च सार्वजनिक लेखापरीक्षणबाट स्वीकृत गरिनुपर्छ। योजनाको अन्तिम किस्ता भुक्तानी सार्वजनिक लेखापरीक्षणले स्वीकृत गरेको अन्तिम नापी किताबको आधारमा गरिन्छ।

माथि उल्लेखित सार्वजनिक लेखापरीक्षण कार्यक्रमहरू योजनामा कम्तीमा गर्नुपर्ने न्यूनतम सार्वजनिक लेखापरीक्षणहरू हुन्। थप सार्वजनिक लेखापरीक्षण आवश्यक देखिए वा समुदाय, परियोजना तथा अन्य सरोकारवालाहरूको माग अनुसार उपभोक्ता समितिहरूले थप सार्वजनिक लेखापरीक्षण पनि आयोजना गर्न सक्छन्।

२.९.८ योजनाहरूको आर्थिक रूपमा फछ्यौट

सबै निर्माण कार्य सम्पन्न र आर्थिक कारोबारहरू फरफारक भएपछि भएको सार्वजनिक लेखापरीक्षण र स्थानीय तह तथा परियोजनाको संयुक्त टोलीद्वारा भएको अनुगमनको सिफारिसको आधारमा योजनाको आर्थिक फछ्यौट गरिनेछ। योजनाको आर्थिक फछ्यौटका लागि निम्न कागजातहरू आवश्यक पर्नेछन्।

- उपभोक्ता समितिको निवेदन
- अन्तिम नापी किताब (MB)
- कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन
- सार्वजनिक लेखापरीक्षणको माइन्युट
- वडा अध्यक्षको सिफारिस
- अन्तिम योजना अनुगमनको प्रतिवेदन
- परियोजना प्राविधिक सहायता सल्लाहकारको लिखित सिफारिस

२.१० प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको अनुगमन तथा लेखापरीक्षण

प्राकृतिक स्रोत विकास कोष स्थानीय तह अन्तर्गत स्थापना गरिएको कोष हो र यसको परियोजनाद्वारा स्थानीय स्तरमा सञ्चालन हुने योजना तथा क्रियाकलापहरूमा लगानी गर्न प्रयोग गरिन्छ। साधारणतया निम्न क्रियाकलापहरूमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट आर्थिक सहयोग हुनेछ:

- **योजनामा लगानी:** स्थानीय तह र उपभोक्ता समिति बीचमा हुने कार्यान्वयन चरणको सम्झौता र चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार उपभोक्ता समितिको खातामा रकम किस्ताबन्दीमा निकाशा गरिन्छ।
- **स्थानीय तहमा परियोजनाका लागि तोकिएका कर्मचारीहरू सहित परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीहरूको तलब, प्रशासनिक तथा अन्य खर्च :** यस अन्तर्गत स्थानीय तह र परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारी बीच कार्यसम्पादन (नतिजा)मा आधारित करार सम्झौता अनुसार सेवा प्रदायक व्यक्तिहरूलाई दिइने तलब र अन्य सहमति गरिएको खर्च (यदि कुनै छ भने) पर्दछन्।
- **क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू:** यसमा चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार सञ्चालन गरिने उपभोक्ता समिति, समुदाय, स्थानीय तह र क्लष्टर स्तरका क्षमता विकास क्रियाकलापहरू समावेश पर्दछन्। उदाहरणको रूपमा यस्ता क्रियाकलापहरूमा प्राविधिक तालिमहरू जस्तै: ग्रामिण मर्मत संभार कार्यकर्ता तालिम, आकाशे पानी सङ्कलन टंकी बनाउने मिस्त्री तालिम, पम्प अपरेटर तालिम, बायो इन्जिनियरिङ्ग सम्बन्धी तालिम, विभिन्न दिवसहरू मनाउने कार्यक्रमहरू, घरबगैँचा व्यवस्थापन तालिम, अगुवा कृषक तालिम, सामुदायमा आधारित अन्य संस्थाहरूका लागि तालिम, सहकारी सम्बन्धी तालिम र स्थानीय तह/उपभोक्ता स्तरको अध्ययन भ्रमणहरू आदि पर्दछन्।

स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरिएका योजना तथा क्रियाकलापहरूलाई मात्र प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट आर्थिक सहयोग प्रदान गर्न सकिन्छ।

प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट गरिने सबै भुक्तानीहरू प्राविधिक सहायता सल्लाहाकार वा तोकिएका परियोजना प्रतिनिधिहरूको लिखित सिफारिस अनुसार मात्र गरिनेछ। सबै क्रियाकलापहरूको प्रगति परियोजना व्यवस्थापन समितिको बैठकमार्फत अनुमोदित हुनुपर्नेछ। प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको आम्दानी तथा खर्चको स्थिति तथा अवस्था नियमित रूपमा परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा अनुगमन गरिन्छ। प्राविधिक सहायता सल्लाहाकारले स्थानीय तहको लेखा शाखासँग नजिकको समन्वयमा हरेक महिनामा गरिएको भुक्तानी प्रमाणीकरण गरी मासिक वित्तीय प्रतिवेदन (मासिक फाँटवारि) परियोजना सहयोग एकाईमा पठाउनु पर्नेछ। परियोजना सहयोग एकाई वा परियोजना समन्वय कार्यालय वा संयुक्त प्रतिनिधित्व रहेको टोलीले प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको अनुगमन गर्न प्रत्येक स्थानीय तहमा वर्षमा कम्तीमा दुईपटक अनुगमन गर्नेछ। सामान्यतया पहिलो अनुगमन जनवरी—फेब्रुअरीमा र दोस्रो अनुगमन मे—जुनमा गरिनेछ। टोलीले भुक्तानी र यसको प्रक्रिया अनुगमन कै समयमा प्रमाणीकरण गर्ने र अनुगमन स्थलमै प्रतिवेदन तयार गरी उक्त प्रतिवेदन सम्बन्धित स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, प्रदेश परियोजना संयोजक र परियोजनाको टीम लिडरलाई पेश गर्नेछ।

स्थानीय तह प्राकृतिक स्रोत विकास कोष खाताको लेखापरीक्षण

प्राकृतिक स्रोत विकास कोष स्थानीय तहमा रहेको विविध वा सन्चित कोषको एक हिस्सा हो र यस कोषको सबै प्रकारको लेखापरीक्षण नेपाल सरकार तथा स्थानीय तहका नियम तथा निर्देशिका अनुसार गरिनेछ।

खाताको लेखापरीक्षण नेपाल सरकारका विद्यमान वित्तीय नियम तथा निर्देशिकाअनुसार गरिने हुँदा यो खाताको अभिलेख, लेखा व्यवस्थापन र लेखा विवरण प्रचलित वित्तीय नियम तथा स्वकृत निर्देशिकाका सिद्धान्तहरूको कडाइपूर्वक पालना गर्दै स्थानीय तह र उपभोक्ता समितिहरूमा सुनिश्चित गरिनुपर्छ। यो खाताको आन्तरिक लेखापरीक्षण गाउँपालिका तथा नगरपालिका कार्यपालिकाको कार्यालय वा नेपाल सरकारद्वारा व्यवस्था भए अनुसार गरिनेछ भने अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकको कार्यालयद्वारा हुनेछ।

स्थानीय तहको तर्फबाट प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले कोषको समयमै लेखापरीक्षण हुने कुराको जिम्मेवारी वहन गर्नेछन्। लेखापरीक्षणले औल्याइएका बेरुजु र खातासम्बन्धी सुझावहरू अर्को आर्थिक वर्षमा स्थान्तरित नहुने गरी यथासम्भव चाँडो फछ्यौँट तथा समाधान गरिनु पर्नेछ।

उपभोक्ता समिति खाताको लेखापरीक्षण

स्थानीय तहले आफ्नो प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षक कार्यालयबाट गराउनुपर्ने भएकाले उपभोक्ता समिति स्तरमा अलग लेखापरीक्षण आवश्यक नभएता पनि उपभोक्ता

समितिहरूले सुझाव गरिएको लेखा व्यवस्थापन र अभिलेख प्रणालीको पालना गरिरहेको कुरा र कोषबाट प्रवाह भएको रकम उद्देश्यअनुसार नै प्रयोग भइरहेको छ भन्ने कुराको सुनिश्चितता स्थानीय तहले गर्नुपर्छ। विभिन्न चरणमा गर्नुपर्ने गरी चरणबद्ध कार्यविधिमा उल्लेख भएका प्रावधान अनुसार सबै योजनाहरूमा भएका खर्चहरू शिर्षकगत रूपमा कम्तीमा तिन पटक सार्वजनिक लेखापरीक्षण मार्फत जाँच हुनेछन्।

परियोजना व्यवस्थापन समितिले कुनै उपभोक्ता समितिको खाताको लेखापरीक्षण आवश्यक ठानेको खण्डमा उक्त लेखापरीक्षणको व्यवस्थापन परियोजना व्यवस्थापन समितिले गर्नेछ र त्यस्तो लेखापरीक्षणका लागि आवश्यक खर्च उपभोक्ता समितिको व्यवस्थापन खर्च शिर्षकमा उपलब्ध हुने गरी लागत अनुमानमा समावेश भएको बजेटबाट व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ। प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट दोस्रो र/वा अन्तिम किस्ता प्राप्त गर्नु अघि उपभोक्ता समितिमा निकास गरिएको कोषको सार्वजनिक लेखापरीक्षण अनिवार्य रूपमा गरिसकेको हुनुपर्नेछ।

३ रणनीति तथा कार्यपद्धति

३.१ विषयगत दायरा

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले स्थानीय सरकारको क्षेत्राधिकार भित्र पर्ने प्राकृतिक स्रोतहरूको व्यवस्थापन र जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरूका साथै जलस्रोत र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सहयोग गर्नेछ। परियोजनाको समग्र दृष्टिकोण भनेको परियोजनाको नतिजा रूपरेखा (Result Framework)मा उल्लेख गरिएका लक्ष्य, उपलब्धि र सूचकहरूसँग सम्बन्धित क्षेत्रहरूमा प्राविधिक सहयोग, क्षमता विकास तथा पुँजिगत निर्माणका लागि सहयोग प्रदान गरेर विभिन्न स्तर तथा चरणहरूमा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रकृया र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नु रहेकोछ।

परियोजना सञ्चालनको लागि मुख्य व्यवस्थापकीय कानुनी आधारहरूमा नेपालको संविधान (२०७२, दोस्रो संशोधन २०७७) बाट निर्दिष्ट स्थानीय सरकार सहितको संघीय संरचना तथा अधिकारक्षेत्र सम्बन्धी अद्यावधिक ऐन, नियम, नियमावली र कार्यविधिहरू हुनेछन्। परियोजनाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन (२०७४) तथा अन्य स्थानीय सरकारका क्षेत्राधिकारसँग सम्बन्धित नीति र निर्देशिका अन्तर्गत रहेर स्थानीय शासन सुधारका लागि सहयोग गर्नेछ।

यस परियोजनाद्वारा प्रदान गरिएको आर्थिक सहयोग स्थानीय तहहरूले परियोजनाको विषयगत दायरा अन्तर्गतका निम्न क्षेत्रहरूमा सञ्चालन गरिने क्रियाकलापहरूका लागि योजना तर्जुमा प्रकृया तथा कार्यान्वयनको लागि प्रयोग गर्नुपर्नेछ।

- पूर्ण सरसफाइ तथा मर्यादित महिनावारी व्यवस्थापन सहितको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास)
- भूउपयोग योजना तर्जुमा

- जलवायु मैत्री कृषि तथा घरबगैँचा व्यवस्थापन
- जीविकोपार्जन, उत्पादन मूल्य श्रृङ्खला, सहकारी, तथा लघु, साना र मझौला उद्यमहरू
- जैविक विविधता, वातावरण संरक्षण तथा जलस्रोत व्यवस्थापन
- विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (वास)
- सुधारिएको पानी घट्ट र सुधारिएको चुलो समेटिएको नवीकरणीय ऊर्जा
- कृषि, कृषिवन (सार्वजनिक र निजी जमिन समेटिने) र वन (सामुदायिक वन र कबुलियती वनहरू)
- प्रकोप जोखिम न्युनिकरण तथा प्रकृतिमा आधारित समाधानहरू
- स्थानीय सुशासन प्रवर्धनका लागि कर्मचारी तथा प्राविधिक सहयोग

लक परियोजना अन्तर्गत भौतिक पूर्वाधार निर्माणका योजना कार्यान्वयन गर्दा जलवायु उत्थानशिलता, लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण, दिगोपन, जवाफदेहिता र वातावरणमैत्री स्थानीय शासन सुनिश्चित गर्न विशेष ध्यान दिइनेछ।

३.२ अन्तरसम्बन्धित (क्रस कटिड) उद्देश्यहरू

३.२.१ लैङ्गिक समानता तथा भेदभाव रहित र अपाङ्गता समावेशीकरणमा जोड

नेपालको संविधान (२०७२) ले लिङ्ग, जाति, उमेर, धर्म वा जातीयताका आधारमा कुनै भेदभाव नगरी सबै नागरिकलाई समावेशिता, सहभागिता तथा भेदभावबाट मुक्त रहने अधिकार सुनिश्चित गरेको छ। साथै जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनासँग सम्बन्धित खानेपानी तथा सरसफाइ को अधिकार, अपाङ्गता अधिकार, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, स्वच्छ, स्वस्थ तथा दिगो वातावरणको अधिकार र खाद्य अधिकार सम्बन्धी विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय मानव अधिकार महासन्धिहरू नेपालले अनुमोदन गरेको छ। नेपालको संविधानले नै मानव अधिकारको प्रत्याभुति अन्तरनिहित गरेको हुँदा सरकारलाई यी अधिकारहरू क्रमिक रूपमा कार्यान्वयन (progressive realisation) गर्नुपर्ने दायित्व दिएको छ। यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले सचेतना अभिवृद्धि सहयोग, सम्बन्धित निर्देशिका तयार गर्न सहयोग, लक्षित समूहको क्षमता विकास सहयोग तथा पुँजिगत निर्माण सहयोग मार्फत स्थानीय तहलाई मानव अधिकारको सम्मान गर्न, संरक्षण गर्न र परिपूर्ति (fulfil) गर्न सक्षम गराउनुको साथै नागरिकहरूलाई आफ्ना अधिकार र दायित्वबारे सचेत गराउनेछ।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले काम गर्ने सबै क्षेत्रहरू (खानेपानी तथा सरसफाइ योजना, बहुउपयोगी प्रणाली, सिँचाइ, नवीकरणीय उर्जा, जलवायु-मैत्री कृषि, घरबगैँचा, वन, कृषिवन, तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सुशासन लगायत) मा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण र मानव अधिकारमा आधारित दृष्टिकोण लागू गरेर लैङ्गिक समानता र भेदभावरहित अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गर्दछ। यसो

गर्नुको मूल उद्देश्य परियोजनाको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको प्रत्येक चरणमा सामाजिक रूपमा बहिष्कृत सबै समूहहरूको समावेशीता सुनिश्चित गर्नु तथा कसैलाई पनि पछाडि नछोड्नु हो। यस प्रयोजनका लागि खण्डीकृत (disaggregated) तथ्याङ्कको व्यवस्थित तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न वेब-आधारित सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (MIS) को व्यवस्था गरिएको छ।

महिला, दलित, जनजाति तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायतका सीमान्तकृत समूहहरूले स्थानीय समिति, समूह तथा संस्थाहरूका प्रमुख पदहरूमा हुनुपर्ने समान सहभागिता र प्रगतिशील प्रतिनिधित्वका लागि गहिरो रूपमा जरा गाडेका विभिन्न सामाजिक, भौतिक तथा संस्थागत अवरोधहरूको सामना गर्नुपरेको छ। यस्ता अवरोधहरू भित्र मुख्यतया विभेदपूर्ण व्यवहार, स्रोत, साधन तथा सेवामा सीमित पहुँच र निर्णय प्रक्रियामा न्यून प्रतिनिधित्व आदि पर्दछन्। परियोजना चक्र भरिका प्रमुख प्राथमिकताहरू यस्ता अवरोधहरूलाई सम्बोधन गर्नु र समावेशीकरणलाई मूलधारमा ल्याउनु हुनेछन्।

परियोजनाले लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GEDSI) प्रवर्द्धनका लागि मुल प्रवाहिकरण तथा समावेशीकरण र लक्षित कार्यक्रम तथा कृयाकलाप समेटिएको दोहोरो-पथ (Twin-Track) दृष्टिकोण लागू गर्नेछः

१. सबै नीति, नियमावली, कार्यविधि, प्रकृयाहरू तथा भौतिक पूर्वाधारका संरचनाहरूमा समावेशीतालाई मुलप्रवाहिकरण र,
२. क्षमता अभिवृद्धि, जीविकोपार्जन सहयोग र नेतृत्व विकास मार्फत लक्षित सिमान्तकृत समुदायहरूको सशक्तीकरण। यसले प्रणालीगत सुधार तथा सबैभन्दा बढी बहिष्कृत भएका व्यक्तिहरूलाई प्रत्यक्ष लाभ दुवै कुराको सुनिश्चित गर्दछ।

योजना तर्जुमाको क्रममा स्थानीय तहकोको लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण लेखाजोखाले योजना तर्जुमा गरिने स्थान र त्यसका सहभागी छनोटलाई मार्गदर्शन गर्नेछ। एकीकृत जलाधार तथा क्याचमेन्ट क्षेत्र विकास अवधारणाद्वारा निर्देशित स्थानीय तह योजना तर्जुमा प्रक्रियाका सबै चरणहरूलाई समावेशीताको प्रवर्द्धन गरी सुदृढ गरिनेछ। विशेषगरी स्थानीय तह योजना तर्जुमा प्रक्रियाका चरण ३ र ४ मा महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य सिमान्तकृत समूहहरूको समावेशी सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ। त्यस्ता वर्ग तथा समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्न योजना तर्जुमा प्रकृया पूर्व नै परियोजनाको तर्फबाट ऊनीहरूको लागि आत्मविश्वास अभिवृद्धि तालिम तथा सक्रिय सहजीकरण आवश्यक पर्न सक्छ। परियोजनाको सहयोगमा स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई र स्थानीय तहका आफ्ना कार्ययोजना, बजेट तथा प्रतिवेदनमा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणका पक्षहरू समावेश गर्ने र प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट (GRB) सम्बन्धी नमुना निर्देशिका—२०७७ को स्थानीयकरणमा सहयोग हुने अपेक्षा गरिएको छ। परियोजनाले वडा समितिहरूलाई क्षेत्रगत रूपमा योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता निर्धारण गर्न, टोल विकास प्रस्ताव ढाँचा प्रयोग गर्न र योजना तर्जुमा देखि वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटको अन्तिम स्वीकृतिसम्म लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट

एकीकरण गर्न सहयोग गर्दै स्थानीय तहको संस्थागत प्रक्रियाहरूलाई पनि सुदृढ बनाउँनेछ। परियोजना क्षेत्रसँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यक्रमहरू क्याचमेन्ट—स्तरीय विकास योजनाहरूमा पनि प्रतिबिम्बित हुनुपर्दछ।

परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा उपभोक्ता समितिहरूको गठन तथा पुनर्गठन गर्ने क्रममा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायत सीमान्तकृत समूहका सदस्यहरूको समानुपातिक र अर्थपूर्ण प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्न र उनीहरूलाई प्रमुख पदहरूमा नेतृत्व लिनका लागि प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ। आवश्यकता अनुसार उपभोक्ता समितिमा नेतृत्वदायी भूमिकामा रहेका लक्षित महिलाहरूको आत्मविश्वास र ज्ञान अभिवृद्धिका लागि तालिम संचालन गरिनेछन्। सार्वजनिक भौतिक पूर्वाधारका संरचनाहरू सबै प्रकारका प्रयोगकर्ता पहुँचयोग्य तथा प्रयोग मैत्री बनाउन सर्वमान्य डिजाइन मापदण्ड अनुसार निर्माण गरिनेछन्। खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरूको हकमा घरआँगन भित्र धारा जडान मार्फत लक्षित महिलाहरूको श्रम र समयको भार कम हुनुका साथै जातीय आधारमा हुने सामाजिक बहिस्करणलाई न्यूनीकरण गर्न मद्दत पुग्नेछ। परियोजनाले समान कामका लागि महिला र पुरुषलाई समान ज्याला सुनिश्चित गर्नेछ र योजना निर्माण स्थल तथा उपभोक्ता समितिका तालिम कार्यक्रमहरूमा महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सामग्री (स्यानिटरी प्याड) सहितका सामाजिक सुरक्षणका उपायहरू प्रवर्द्धन गर्नेछ। तालिम, अभियान तथा जनचेतनाका गतिविधिहरूमा सबै सिमान्तकृत समूहको सहभागितालाई प्राथमिकता दिइनेछ र हानिकारक सामाजिक मान्यताहरूलाई सम्बोधन गरिनेछ। वन, कृषि—वन तथा खेतबारी भित्र र खेतबारी बाहिरका जीविकोपार्जन सहयोग गतिविधिहरू सन्चालन गर्दा स्थानीय जातीय समूहहरूमा रहेको आदिवासी ज्ञान र परम्परागत अभ्यासहरूको सम्मान गर्दै तिनलाई परियोजना गतिविधि कार्यान्वयनमा समावेश गरिनेछ।

परियोजना कार्यान्वयन पश्चातको चरणमा उपभोक्ता समितिहरू र स्थानीय तहलाई क्षमता विकास सहयोग निरन्तर प्रदान गरी समावेशी शासन र दिगोपनलाई सुदृढ गरिने छ। स्थानीय तहको कर्तव्यवहाक (duty bearer) को भूमिकालाई प्रभावकारी रूपमा निर्वाह गर्न सक्ने गरी क्षमता अभिवृद्धिमा सहयोग गरिनेछ। लाभ बाँडफाँड गर्दा सबैभन्दा बढी बहिष्कृत तथा बन्चितकरणमा परेका समूहलाई प्राथमिकता दिनुका साथै अनुदान, प्रविधि वा सेवाबाट कुन समूहले लाभ प्राप्त गर्‍यो भन्ने विषयमा खण्डित (disaggregated) अनुगमन तथा बिश्लेषण गरिनेछ। सार्वजनिक लेखापरीक्षण (Public Audit) र सामुदायिक स्कोरकार्ड (Community Scorecard) जस्ता सामाजिक जवाफदेहिता मापनका औजार तथा बिधिहरू प्रयोग गरिनेछन्, जसले समुदायका सदस्यहरूलाई सेवा तथा कार्यको गुणस्तर, पहुँच र प्रभावकारिताको मूल्याङ्कन गरी समस्याहरू पहिचान गर्न तथा सेवा प्रदायकहरूसँग संवाद र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न सक्षम बनाउँछ। योजनाहरूको सहभागितामुलक मर्मत, संभार तथा व्यवस्थापन योजना तथा जलवायु उत्थानशिल पानी सुरक्षा योजना (Climate Resilient Water Safety Plan) मार्फत समुदायका सदस्यहरूमा आफ्ना योजनाहरूको दिगो सञ्चालनका लागि जिम्मेवारीको भावना अभिवृद्धि गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ।

परियोजनाका सबै चरणहरूमा स्थानीय महिला समूहहरू, दलित तथा जनजाति संगठनहरू तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका संगठनहरू (OPDs) सँगको सहकार्यले पहुँच, सेवा प्रवाह तथा नीतिगत वकालतलाई सुदृढ बनाउँनेछ। परियोजनाले सीमान्तकृत समूहका स्थानीय अभियन्ता, समुदायका नेता तथा धार्मिक अगुवाहरूलाई समावेशीताको नेतृत्व गर्न र समुदायका आवाजलाई सबल बनाउन सहयोग गर्नेछ। परियोजनाले महिला तथा किशोरीहरूसँग निरन्तर काम गर्दै उनीहरूको आत्मविश्वास र आवाज अभिवृद्धि गर्ने, व्यवहारिक सीप विकास गर्ने तथा उनीहरूका संगठनहरू र सम्भावित विकल्पहरू विस्तार गर्नेछ (उदाहरणका लागि महिलाहरूका लागि छुट्टै तालिम मार्फत उपभोक्ता समितिमा नेतृत्व भूमिका) र परियोजनाले समान अवसरलाई सीमित गर्ने हानिकारक वा दमनकारी लैङ्गिक मान्यताहरू परिवर्तन गर्न पुरुष अगुवाहरू (पुरुष तथा केटाहरू) सँग पनि काम गर्नेछ (कतिपय अवस्थामा पुरुषहरूले अन्य पुरुषहरूलाई चुनौती दिनु बढी प्रभावकारी हुन सक्छ भन्ने मान्यतालाई स्वीकार गरी)। परियोजनाले राष्ट्रिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहका विद्यमान सञ्जाल, संगठन र गठबन्धनहरूसँग साझेदारी गरी महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन (MHM) प्रवर्द्धन गर्ने तथा कर्णाली र सुदूरपश्चिमका केही जिल्लामा अझै अभ्यास भइरहेको छाउपडीजस्ता सांस्कृतिक कुप्रथाविरुद्ध वकालत गर्नेछ (नेपालको देवानी संहिता २०७४ अनुसार छाउपडी गोठमा बस्न बाध्य पार्नु दण्डनीय अपराधको रूपमा परिभाषित गरिएको छ)। सम्भव भएसम्म प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय तहका कार्यक्रम तथाकार्यशाला स्थलहरू अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि पहुँचयोग्य रहेको सुनिश्चित गरिनेछ, जसमा र्याम्प, हीलचेयर, सांकेतिक भाषा र द्विभाषे जस्ता सहायक उपकरण तथा प्रविधिहरू प्रयोग गरिनेछन् (स्थानीय तहमा यस किसिमको पहुँच अझै चुनौतीपूर्ण रहेको छ)।

चरणबद्ध कार्यविधिका सबै चरणहरूमा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण संवेदनशीलता अनुगमन गरी लिङ्ग, जाति, जातीयता र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको खण्डिकृत तथ्यांक सङ्कलन मार्फत सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा प्राप्त उपलब्धिहरूको प्रतिवेदन तयार गरिनेछ। सबै प्रकारका भौतिक पूर्वाधार तथा सेवाहरूको कार्यान्वयनमा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण (अडिट) गरिनेछन्, जसले विद्यमान कमीकमजोरी पहिचान गर्न र सुधारात्मक कार्यहरू मार्गदर्शन गर्न सहयोग गर्नेछ। परियोजनाको मानव अधिकारमा आधारित दृष्टिकोण तथा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण तथा रणनीति कार्ययोजना (HRBA and GEDSI Strategy and Action Plan) अन्तिम रूप नलिँदासम्म ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना (RVWRMP) तथा पश्चिम नेपाल ग्रामिण खानेपानी तथा सरसफाइ परियोजना, दोस्रो चरण (RWSSP-WM II) ले तयार पारेको GEDSI and HRBA Strategy and Action Plan, २०१६ प्रयोग गरिने छ। यसका अतिरिक्त नेपाल सरकारबाट निर्देशित लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी रणनीति तथा कार्ययोजनाहरू समेतलाई ध्यानमा राखिनेछ। यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण परियोजनाको HRBA and GEDSI Strategy and Action Plan २०२५ मा उल्लेख गरिएको हुनेछ।

३.२.२ जलवायु उत्थानशिलता मुलप्रवाहिकरण

परियोजनाले स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका हरेक चरणमा जलवायु जोखिम सम्बन्धी सम्वेदनशिलतालाई ध्यान दिएर जलवायु उत्थानशीलतालाई मजबुत बनाउने छ। योजना तर्जुमाको चरणमा स्थानीय समुदायहरूकै नेतृत्वमा खुला परामर्श तथा अन्तरक्रिया जस्ता सहभागितामूलक विधिहरू प्रयोग गरेर जोखिम नक्सा र मौसमी पात्रो तयार गरिनेछ। यी विधिहरूले आदिवासी जनजाति, महिला तथा सीमान्तकृत समूहहरूको अद्वितीय ज्ञान र जीवनयापनका अनुभवहरू पत्ता लगाएर यस परियोजनाले जलवायु परिवर्तनको सबैभन्दा जोखिममा रहेका समुदायहरूले सामना गरिरहेका वास्तविक चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न प्रयास गर्नेछ।

स्थानीय तहलाई जलस्रोतहरूको संरक्षण, जलवायु मैत्री खेती प्रवर्द्धन र दिगो भू उपयोग जस्ता प्रकृतिमा आधारित समाधानहरू समावेश गर्न र जलवायु परिवर्तनको दृष्टिकोणले आफ्ना वार्षिक तथा दीर्घकालीन योजनाहरूको समीक्षा गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ। जलवायु उत्थानशिलता मुलप्रवाहिकरण दृष्टिकोणले लक्षित समुदायको जीविकोपार्जनलाई सहयोग गर्दै पारिस्थितिक प्रणालीको समेत संरक्षण तथा सुरक्षा गर्न मद्दत गर्नेछ।

परियोजना गतिविधि कार्यान्वयनको क्रममा भौतिक पूर्वाधार र जीविकोपार्जनका कृषाकलापहरू जलवायु प्रकोपको सामना गर्ने गरी डिजाइन गरिएको सुनिश्चित गर्न विशेषज्ञहरूको सहयोग लिइनेछ। बाढी वा खडेरी जस्ता प्रकोपहरूबाट हुन सक्ने क्षतिको प्रतिरोध गर्न भौतिक पूर्वाधार र जीविकोपार्जनका कृषाकलापहरू स्थानीय वातावरणीय र वर्षा प्रणालीहरू अनुरूप लागु गरिनेछन्। किसानहरूले खडेरी प्रतिरोधी बीउ प्रयोग गर्ने, माटोको ओसिलोपन कायम राख्न मल्लिङ गर्ने र जमिनलाई प्राकृतिक रूपमा उन्नत बनाउन कम्पोस्ट मल बनाउने जस्ता जलवायु-मैत्री प्रविधिहरूको ज्ञान पाउनेछन्। पहिरो र बाढी जस्ता प्रकोपहरूको जोखिम कम गर्न क्षतिग्रस्त भिरालो जमिन, जलाधार क्षेत्र र वन क्षेत्रहरू पुनर्स्थापित गरिनेछन्।

यस परियोजनाबाट हुने सहयोगले सामाजिक समावेशीता “कोही पनि पछाडि नपरुन्” भन्ने सिद्धान्तमा विशेष जोड दिने हुँदा सबैभन्दा बढी जलवायु जोखिममा रहेका समूहहरू, जस्तै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, दलितहरू र महिला घरमुली रहेका परिवारहरू लगायतको सहभागितालाई प्राथमिकता दिन्छ। उदाहरणका लागि परम्परागत सिँचाइ अभ्यासहरू र स्थानीय मौसम पूर्वानुमान मार्फत आदिवासी समुदायको ज्ञानको सम्मान र समावेश गरिन्छ।

परियोजनाको प्रगति अनुगमन तथा मुल्याङ्कनका क्रममा अनुकूलन क्षमता, पूर्वाधारको स्थायित्व तथा लचिलोपन र स्वस्थ पारिस्थितिक प्रणालीमा सुधार जस्ता स्पष्ट सूचकहरू निर्धारण गरिनेछ। परियोजनाको नियमित समीक्षा मार्फत परियोजनाका क्रियाकलापहरूले समुदायहरूलाई साँच्चै सुरक्षित र जलवायु चुनौतीहरूको सामना गर्न पूर्ण तयार बनाइरहेको छ कि छैन भन्ने कुरा मापन गरिनेछ। समुदाय र स्थानीय

तहलाई भविष्यको लागि सुधारिएको तथा थप जलवायु उत्थानशीलता प्राप्त गर्न प्रेरित गर्नका लागि सफलताका कथाहरू र सिकाइहरू व्यापक रूपमा साझा गरिनेछन्।

३.२.३ न्यून कार्बन उत्सर्जन विकास प्रवर्द्धन

परियोजना लागू भएका समुदाय र स्थानीय तहलाई हरित गृह ग्यास उत्सर्जन घटाउने हरित प्रविधि र दिगो अभ्यासहरू अपनाउन प्रोत्साहित गरेर कम उत्सर्जन विकासमा परियोजनाले सहयोग गर्नेछ। योजना तर्जुमाको चरणमा लक्षित समुदायको सहभागितामा हुने छलफल तथा निष्कर्षहरूद्वारा रासायनिक मलको अत्यधिक प्रयोग र परम्परागत खाना पकाउने विधिहरू जस्ता उत्सर्जनका प्रमुख स्रोतहरू पहिचान गरिनेछ। समुदायको विशेष सामाजिक तथा वातावरणीय संरचना सँग मेल खाने व्यवहारिक र उपयुक्त विकल्पहरूलाई योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको क्रममा प्राथमिकता दिइनेछ।

परियोजनाले खाना पकाउने सुधारिएको चुल्हो तथा पानी घट्टहरूको प्रवर्द्धन तथा स्थानीय उत्थानशीलताका क्रियाकलापहरूमा सहयोग गर्नेछ। यस्ता नवीन कार्यले दाउराको प्रयोगलाई उल्लेखनीय रूपमा कम गर्दछ र घर भित्रको धुवाँ कम गरी समुदाय स्तरका घरहरूलाई स्वस्थ र सफा बनाउन मद्दत गर्दछ। वातावरणका लागि हानिकारक रसायनहरू लगायतका उत्सर्जनलाई प्रतिस्थापन गर्न र माटो तथा बालीहरूलाई स्वस्थ रहन मद्दत पुर्याउनका लागि लक्षित कृषकहरूले प्रकृतिमा आधारित समाधानका उपायहरू प्रयोग गरेर एकीकृत रूपमा माटोको उर्वरता बढाउने र जैविक कम्पोस्टिड तथा जैविक विधिद्वारा रोग कीरा नियन्त्रण जस्ता जलवायु अनुकूलन प्रविधिहरूमा व्यावहारिक तालिम प्राप्त गर्नेछन्।

परियोजनाले घुम्ती बाली, अन्तरबाली र परम्परागत कम्पोस्ट खाडल जस्ता चल्तीमा रहेका स्थानीय प्रविधिहरूलाई प्रवर्द्धन गर्दै परम्परागत कृषि ज्ञानको सम्मान र उत्थान पनि गर्नेछ। यस्ता अभ्यासहरूले माटोको उर्वरतामा सुधार गर्दै कार्बनउत्सर्जन समेत कम गर्दछ। समुदायहरूलाई दिगो रूपमा सक्षम बनाउन मूल्य श्रृङ्खला र जीविकोपार्जन क्रियाकलापहरूका लागि स्रोत सधानहरूको कुशलतापूर्वक प्रयोग गर्ने र वातावरणीय प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने कुरामा ध्यान केन्द्रित गर्न सहयोग गरिनेछ।

परियोजनाले यस सम्बन्धी काम तथा कार्यक्रम लागू गरेका समुदायहरूमा वास्तविक प्रगति भए/नभएको सुनिश्चित गर्न घरायसी ऊर्जाको प्रयोगमा आएको परिवर्तन, दिगो अभ्यासहरूको अवलम्बन तथा परियोजनाका कार्यक्रमहरूले प्रदूषणका कारक तत्वहरूप्रतिको निर्भरतामा कमी आएको/नआएको विषयको नियमित अनुगमन गर्नेछ। सीमान्तकृत समूहहरूसम्म परियोजनाका प्रतिफलहरू सुनिश्चित रूपमा पुग्ने कुरामा विशेष ध्यान दिँदै, परियोजनाका गतिविधिहरूबाट परेको प्रभावमा समानता सुनिश्चित गर्न सावधानीपूर्वक खण्डीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गरिनेछ। साथै, समुदायको व्यवहारमा आएको परिवर्तन बुझ्न तथा नवीनतम प्रविधिहरू अपनाउने क्रममा देखा पर्न सक्ने चुनौतीहरूको पहिचान र समाधानका लागि लक्षित समूहबाट सुझाव तथा प्रतिक्रियाहरू सङ्कलन गरिनेछ। परियोजनाका नतिजाहरू वार्षिक रूपमा सङ्कलन गरी प्रतिवेदन

तयार गर्ने कार्य प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न गर्न स्थानीय तहलाई आवश्यक तालिम तथा सहजीकरण प्रदान गरिनेछ।

३.२.४ जैविक विविधता र वातावरणको संरक्षण

परियोजनाले आफ्ना सबै क्रियाकलापमा वातावरणको दिगोपन र संरक्षणका सिद्धान्तहरू अपनाउँदै जैविक विविधताको संरक्षणलाई प्रवर्धन गर्नेछ। परियोजनाले स्थानीय स्तरमा रहेका संरक्षणका मुद्दा तथा सवालहरू र उपभोक्ताहरूको विचारका आधारमा वातावरणीय प्राथमिकता तय गर्दै भू-परिधि स्तरमा बृहत् संरक्षणको दृष्टिकोण अवलम्बन गरेर स्थानीय स्तरमा समान सहभागिता र सामाजिक समावेशिता सुनिश्चित गर्नेछ। जैविक विविधता तथा वातावरण संरक्षणका लागि स्रोत नक्साङ्कन, पारिस्थितिक प्रणालीको वर्गीकरण, जैविक विविधताका लागि संवेदनशील क्षेत्रहरूको पहिचान र वन, वन्यजन्तु तथा पारिस्थितिक प्रणालीको संरक्षणमा परम्परागत ज्ञान भएका आदिवासी, जनजाति तथा स्थानीय समुदायहरूको सहभागितामा संरक्षणका लागि साझा योजना बनाउन सहयोग गर्नेछ। संवेदनशील पारिस्थितिक क्षेत्र वा वन्यजन्तुको वासस्थानलाई हानि नहोस् भनेर प्रत्येक परियोजनाका क्रियाकलाप कार्यान्वयन गर्नु अघि वातावरणीय जाँच गरिनेछ।

परियोजनाले जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापनका विभिन्न कृयाकलापहरूमा सहयोग गर्ने अभिप्रायले स्थानीय प्रजातिका विरूवाहरूको वृक्षारोपण तथा पुनरुत्पादन, बाँझो भूमिमा कृषि-वन प्रणाली प्रवर्द्धन गर्ने, क्षयीकरण भएका नदि किनारा क्षेत्रमा नदि तटीय वन संरक्षण तथा व्यवस्थापन, मुलाधार र जलाधार क्षेत्रहरू पुनर्स्थापना गर्ने जस्ता कार्यहरू समावेश गरिनेछ। प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा समुदायको नेतृत्वलाई सक्षम तथा सबल बनाउन सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तथा कबुलियती वन उपभोक्ता समूहलाई क्षमता विकास र एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापनका प्रयासहरूमा सहयोग गरिनेछ। कृषि र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनका नविनतम अभ्यास र स्थानीय तथा परम्परागत ज्ञानको प्रयोगले मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिलाई नियन्त्रण गर्ने, अत्याधिक भूक्षयहुने वा सिमसार क्षेत्र सुक्ने जस्ता वातावरणका लागि हुने असरलाई न्यून राख्न मद्दत गर्दछ। लक्षित समुदायहरूलाई जैविक कीटनाशक, जैविक कम्पोष्टद्वारा माटो सुधार, कृषि र जैविक विविधता बढाउने मिश्रित बाली प्रणालीजस्ता वातावरणमैत्री उपायहरू अवलम्बन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ। विद्यालय तथा सामुदायिक सङ्घसंस्थाहरू लाई संलग्न गराएर वातावरणीय शिक्षा मार्फत समाजमा संरक्षणको भावना फैलाउने कुराको अभ्यास गरिनेछ।

परियोजनाले भू-उपयोगमा आएको परिवर्तनको अनुगमन, वृक्षारोपणका क्षेत्रहरूमा जैविक विविधता गणना र पुनर्स्थापित पारिस्थितिक प्रणालीको स्वास्थ्य अवस्था मूल्याङ्कन गरेर वातावरणीय प्रगतिलाई सावधानीपूर्वक अनुगमन गर्नेछ। परियोजना कार्यान्वयनको अवधिभरि वातावरणीय सुरक्षालाई प्राथमिकतामा दिइनेछ र नियमित अनुगमन मार्फत कुनै पनि अनपेक्षित नकारात्मक प्रभावहरूलाई यथासिघ्र सम्बोधन गरिने कुरा सुनिश्चित गरिनेछ। समुदाय र स्थानीय तहलाई वातावरण संरक्षणका सफल नमुना अभ्यासहरूको अनुसरण गर्दै हरियालीयुक्त, थप उत्थानशील भविष्यको निर्माण गर्न प्रेरित गर्न जैविक विविधताको संरक्षण र

पारिस्थितिक प्रणाली पुनर्स्थापनाका क्रियाकलापबाट प्राप्त स्थानीय सिकाइहरू कार्यशालाहरू मार्फत व्यापक रूपमा साझा गरिनेछ ।

३.३ नतिजा क्षेत्र १ का लागि कार्यपद्धति: प्राकृतिक स्रोत र जीविकोपार्जन

३.३.१ नतिजा क्षेत्र १ का लागि कार्यपद्धति: प्राकृतिक स्रोत र जीविकोपार्जन परिचय

परियोजनाले जैविक विविधता संरक्षण, पारिस्थितिक प्रणालीको संरक्षण तथा जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन प्रवर्द्धन गर्न समावेशी प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन (NRM) मार्फत परिदृश्य (Landscape) तहको संरक्षण दृष्टिकोण अवलम्बन गरेको छ। यस रणनीतिको केन्द्रमा जलाधार (Watershed)/जलागम (catchment) क्षेत्र तहको योजना तर्जुमा प्रक्रिया रहेको छ, जसले एउटै जल प्रणाली (hydrological unit) भित्र पर्ने विभिन्न स्थानीय तहलाई प्रशासनिक सिमाना नाघेर आपसी समन्वयमा काम गर्न सक्षम बनाउँछ। परियोजनाले जलाधार क्षेत्रको आकार ठूलो भुभाग हुने भएकोले परियोजनाले उप-जलाधार क्षेत्रका प्रमुख र सहायक नदीका पानीढलो क्षेत्रहरूलाई नमुना (demonstration) क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न प्राथमिकता दिनेछ। यस्ता रणनीतिक क्षेत्रहरूमा परियोजनाका तीन वटै परिणाम/नतिजा क्षेत्र (Result Areas) का क्रियाकलापहरूलाई एकीकृत रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ। जोखिम विश्लेषण, संकटासन्नता नक्साङ्कन, संस्थागत क्षमता मूल्याङ्कन, सामुदायिक वस्तुस्थिति र एकीकृत कार्य योजना तयारी सम्बन्धी विस्तृत अध्ययन तथा लेखाजोखाका आधारमा परियोजनाका गतिविधिहरू तय गरिनेछ। स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना र जल उपयोग गुरु योजना जस्ता योजनाहरूले पहिचान गरेका तथा सेवाबाट वञ्चित क्षेत्र र उप-जलाधार/क्याचमेन्ट स्तरमा परियोजना गतिविधि कार्यान्वयन गर्दा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, कबुलियती वन उपभोक्ता समूह, खानेपानी उपभोक्ता समिति, सहकारी, कृषि समूह, लघु उद्यम, र अन्य समुदायमा आधारित संस्थाहरूको संलग्नता रहनेछ। दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन र जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन क्रियाकलापहरूलाई सुनिश्चित गर्न माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्र बीचको आपसी सम्बन्ध (upstream-downstream connectivity) लाई विशेष महत्व दिइनेछ ।

प्रकृतिमा आधारित समाधानहरू मार्फत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र जैविक विविधता संरक्षणका सवालहरू सम्बोधन गर्दै विपद् जोखिम व्यवस्थापन गर्नु परियोजनाको एक मुख्य कार्यपद्धतिको रूपमा रहेकोछ। अन्तर्राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण संघ (IUCN, २०२०) ले *प्रकृति आधारित समाधानहरू* लाई "जैविक विविधता र मानव कल्याण दुवैलाई फाइदा पुऱ्याउने, पारिस्थितिक प्रणालीको संरक्षण, दिगो वातावरण व्यवस्थापन र पुनर्स्थापना मार्फत सामाजिक सवालहरूलाई सम्बोधन गर्ने कार्यहरू" को रूपमा परिभाषित गर्दछ। परियोजना गतिविधिहरू अन्तर्गत घुम्टि बाली, सिमसार पुनर्स्थापना, नदी तटीय क्षेत्र व्यवस्थापन, वन संरक्षण र

वृक्षारोपण, समुदायमा आधारित वन व्यवस्थापन, पहिरो रोकथाम र भूक्षय नियन्त्रण गर्न बायो इन्जिनियरिडका उपायहरू जस्ता विभिन्न कृयाकलापहरू मार्फत प्रकृतिमा आधारित समाधानहरूको अभ्यास गरिनेछ ।

वन व्यवस्थापन सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू, कबुलियती वन उपभोक्ता समूहहरू तथा धार्मिक वन मार्फत जलाधार क्षेत्रहरूमा वन व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरू लागू गरिनेछ। यी समूहहरूले मुहान संरक्षण र वातावरणीय अनुकूलनको लागि संरक्षण र पुनर्स्थापना जस्ता महत्वपूर्ण कार्यहरू गर्नेछन्। यी कार्यका अतिरिक्त अन्य प्रमुख क्रियाकलापहरूमा वन समूहको क्षमता विकास, वन सुशासन तथा संस्थागत विकास सहयोग र सामुदायिक तथा कबुलियती वन कार्य योजनाहरू नबिकरण गर्ने कार्य समेत गरिनेछन्। वन कार्य कार्ययोजनाहरूले वनको दिगो उपयोगका लागि मार्गदर्शन, वन पैदावार निकासीलाई नियमन, तथा प्रभावकारी अनुगमनलाई सक्षम बनाउनुको साथै वन फँडानी र क्षयीकरणलाई कम गर्न टेवा पुर्‍याउनु ।

गैर-काष्ठ वन पैदावारहरू, औषधीय र सुगन्धित जडिबुटिहरू, घाँस, स्याउला, झाडी र फलफूलका बिरुवाहरूको वृक्षारोपणले क्षयग्रस्त जमिनलाई वन क्षेत्रमा पुनर्स्थापित गर्न र कार्बन संचय बढाउन मद्दत गर्दछ। सुधारिएको चुल्हो र सुधारिएको पानी घट्टहरूको निर्माण जस्ता थप जलवायु-मैत्री अभ्यासहरूले दाउरा र इन्धनको प्रयोग घटाएर कार्बन उत्सर्जन घटाउँछ । वन संरक्षण, चरीचरन व्यवस्थापन, वन डढेलो व्यवस्थापनले पारिस्थितिक प्रणालीको अखण्डता र दीर्घकालीन कार्बन भण्डारणलाई थप सहयोग गर्दछ।

विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा माथिल्लो तटीय क्षेत्रको वन व्यवस्थापनले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। वन डढेलो व्यवस्थापन र पुनर्भरण पोखरी, खाल्डो, तथा ट्रेन्च जस्ता निर्माण क्रियाकलापहरूले वन डढेलो र भूक्षयको जोखिम कम गर्न मद्दत गर्छन्। यस्ता उपायहरूले वर्षाको पानीको संचितिकरण बढाउने, भूमिगत पानीको स्रोत पुनर्भरणका लागि महत्वपूर्ण योगदान गर्ने र सतहको बहावलाई कम गर्न मद्दत गर्ने भएकाले अन्ततः जलधारको तल्लो तटीय क्षेत्रमा बाढी तथा द्रुत बाढी र पहिरोको जोखिम कम गर्छ। यी कृयाकलापहरूका सँगसगै पानीको स्रोत संरक्षण सम्बन्धी कार्यले विशेष गरी खडेरी तथा सुक्खाको अवधिमा सफा र भरपर्दो पानीको निरन्तर उपलब्धता सुनिश्चित गर्न मद्दत गर्दछन्।

सामाजिक-आर्थिक दृष्टिकोणबाट हेर्दा यस्ता अभ्यासहरूले क्षतिग्रस्त र कम उपयोगमा रहेका भुभागहरूलाई उत्पादक वन, चरन र कृषिवन प्रणालीमा रूपान्तरण गर्न सहयोग गर्छ। गैर-काष्ठ वन पैदावारहरूको दिगो उत्पादन सङ्कलन र मूल्य श्रृङ्खला विकास सहयोग जस्ता जलवायु-मैत्री वनमा-आधारित जीविकोपार्जन सम्बन्धी पहलहरूले स्थानीय समुदायहरू, विशेष गरी सीमान्तकृत र जोखिममा परेका समूहहरूका लागि आय-आर्जन गर्ने अवसरहरूको सिर्जना गर्दछन्। वन हेरालु (वन हेरचाहकर्ता), नागरिक विज्ञान स्वयंसेवकहरू (Citizen Science Volunteers) र स्थानीय वन संरक्षण समूहहरूको परिचालन गर्नुका साथै विद्यालयस्तरीय संरक्षण शिक्षा र जनचेतनामुलक गतिविधिहरूले समुदायको स्वामित्व, अन्तरपुस्तागत सिकाइ र प्राकृतिक स्रोतहरूको दीर्घकालीन संरक्षण (stewardship) प्रवर्द्धन गर्नेछन् । अन्ततः यी एकीकृत कार्यक्रमहरूले वन क्षेत्र विस्तार, पारिस्थितिक सेवाहरूको सुदृढीकरण, जीविकोपार्जनका अवसरहरूको विविधीकरण तथा स्थानीय संस्थाहरूको सशक्तीकरण मार्फत जलवायु उत्थानशिल क्षमता अभिवृद्धि गर्न योगदान पुर्‍याउनेछन्। लक्षित

समुदायहरू जलवायुजन्य जोखिम तथा संकटहरू सामना गर्न, अनुकूलन हुन तथा पुनःस्थापित हुन सक्षम हुनेछन् । माथिल्लो र तल्लो तटीय क्षेत्रमा गरिने उत्थानशील संरक्षणका अभ्यासहरूले वातावरणीय स्थिरता र दिगोपन सुनिश्चित गर्दै जैविक विविधता, जलस्रोत, र मानव कल्याणलाई वर्तमान र भविष्यका पुस्ताका लागि, विशेष गरी अनिश्चित जलवायु परिस्थितिसँग सामना गर्न सक्षम हुनेगरी सुरक्षित गर्छन् ।

३.३.२ वन व्यवस्थापन क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनका लागि मुख्य कार्यपद्धतिहरू:

सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तथा कबुलियती वन समूहहरूको पुनर्गठन, संस्थागत विकास तथा क्षमता अभिवृद्धि: वन तथा प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन सुनिश्चित गर्ने प्रमुख जिम्मेवारी रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह र कबुलियती वन उपभोक्ता समूहहरू, स्वशासित स्थानीय संस्थाहरू हुन् । यी समूहहरूले ग्रामीण तथा प्रायः सीमान्तकृत समुदायहरूलाई वन संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा सशक्त बनाउँदै प्राकृतिक स्रोतहरूको समतामूलक तथा दिगो उपयोगलाई प्रवर्द्धन गर्दै आएका छन् । प्रत्येक सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह तथा कबुलियती वन उपभोक्ता समूहहरू डिभिजन वन कार्यालयद्वारा स्वीकृत विधान र कार्ययोजनाको आधारमा सञ्चालन हुने गर्दछन् र जैविक विविधताको संरक्षण, कार्बन संचितीकरण तथा लाभको न्यायोचित वितरणलाई प्राथमिकतामा राखी वन व्यवस्थापन योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने गर्दछन् ।

लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणका मापदण्डहरू वन नियमावली २०७९ र सामुदायिक वनको मार्गदर्शन २०८१ अनुसार पूरा नभएको खण्डमा परियोजनाले सोहि कानूनी प्रावधान अनुसार पुनर्गठन गरी समावेशी प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता र कार्यक्षमतामा सुधार गर्नेछ ।

वन समूहको भूमिका तथा जिम्मेवारी स्पष्ट पार्न, सुशासन र पारदर्शिता प्रवर्द्धन गर्न, संरक्षण लक्ष्य निर्धारण गर्न र लैङ्गिक, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण अभ्यासलाई सहयोग गर्न अभिमुखीकरण र क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन् । संगठनात्मक क्षमता सुदृढीकरण र वन व्यवस्थापन क्रियाकलापहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न संस्थागत विकास सहयोग प्रदान गरिनेछ ।

नेतृत्व र स्वामित्व: वन व्यवस्थापन सम्बन्धि क्रियाकलापहरू सामुदायिक वन तथा कबुलियती वन उपभोक्ता समितिहरूको नेतृत्वमा सम्पन्न गरिनेछन् र यसले स्थानीय समुदायको स्वामित्व र जवाफदेहितालाई सुनिश्चित गर्नेछ । उपभोक्ता समितिहरूले समुदायका सदस्यहरूको संलग्नता र निगरानीमा नियमित कार्य संचालन, समन्वय तथा कार्यान्वयनका जिम्मेवारीहरू वहन गर्नेछन् । समितिहरूमा महिला तथा सिमान्तकृत समुदायका सदस्यहरूको नेतृत्व विकास गर्ने काम लाइ प्राथमिकता दिइनेछ ।

समावेशी र सहभागितामूलक पद्धति: कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्दा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशिता प्रवर्द्धन गर्न सहभागीतामूलक प्रक्रिया अपनाइने छ । परियोजनाको चरणबद्ध कार्यविधिका चरणहरू

जस्तै निर्णय प्रक्रिया, श्रमदान, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा लाभको न्यायोचित बाँडफाडमा महिला, दलित, जनजाति तथा अन्य सीमान्तकृत समूहहरूको अर्थपूर्ण सहभागितामा विशेष जोड दिइनेछ।

प्राविधिक सहयोग र अनुगमन: सामुदायिक वन तथा कबुलियती वन सम्बन्धी क्रियाकलापहरू संचालन गर्दा प्राविधिक गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुसार सञ्चालन गरिनेछन्। परियोजनाको प्राविधिक टोली मार्फत प्रभावकारी अनुगमन गराउन अनुगमन टोलीमा वन प्राविधिक, इन्जिनियर र कृषि विज्ञहरू समावेश गराइनेछ र स्थानीय तहका सम्बन्धित शाखाहरू, डिभिजन वन र राष्ट्रिय निकुन्ज कार्यालयहरूसँगको समन्वय सुनिश्चित गरिनेछ।

क्रियाकलाप कार्यान्वयन र उत्कृष्ट अभ्यास: सबै वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू योजनाको स्वीकृत डिजाइन, लागत अनुमान र लेआउट अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ। पर्यावरणीय उपयुक्तता, प्राविधिक सम्भाव्यता र दीर्घकालीन दिगोपन सुनिश्चित गर्ने गरी स्थानीय पर्यावरणीय अवस्थाहरू र समुदायको आवश्यकताहरू अनुरूप क्रियाकलापहरूको छनोट तथा कार्यान्वयन गरिनेछ। सबै वन व्यवस्थापन सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सामुदायिक वनको कार्ययोजना अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछन्।

३.३.३ वन व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू

सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयारी/नवीकरण

परियोजनाको स्वीकृत वार्षिक बजेट र कार्यक्रम अनुसार दिगो वन व्यवस्थापन, सुशासन, जैविक विविधता संरक्षण र जीविकोपार्जन सुधारका सिद्धान्तहरूलाई आधार मानी सामुदायिक वन कार्ययोजना र कबुलियती वन कार्ययोजनाहरू नबिकरण वा अद्यावधिक गर्ने कार्यमा सहयोग गरिनेछ। परियोजनाको प्राथमिकतामा पर्ने उप-जलाधार/क्याचमेन्ट क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूलाई प्राथमिकता दिई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराइनेछ। सामुदायिक वनको कार्ययोजना तयारी र संशोधन नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालयद्वारा जारी सामुदायिक वनको मार्गदर्शन (२०८१) को प्रावधान अनुसार हुनेछ। कार्ययोजनाका क्रियाकलापहरू उक्त निर्देशिकासँग पूर्णरूपमा मेल खानेगरी तयार गरिनेछन् र ती क्रियाकलापहरू समावेशीता, जलवायु उत्थानशिलता तथा दिगो वन उपयोगलाई प्रवर्धन गर्ने गरी तयार गरिएका हुनेछन्।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले सामुदायिक वनको कार्ययोजना निर्माण/नबिकरण गर्दा सुदूरपश्चिम प्रदेशका स्थानीय तहहरूका लागि सुदूरपश्चिम प्रदेश, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८१ को बुँदा नं. १५ र कर्णाली प्रदेशका स्थानीय तहहरूका लागि कर्णाली प्रदेश, उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन कार्यविधि, २०८२ को अनुसूची ७ (खण्ड क) वा सामुदायिक वनको कार्ययोजना निर्माण/नबिकरण सम्बन्धी प्रचलित बिद्यमान नियम तथा निर्देशिकामा व्यवस्था भए बमोजिम, सम्बन्धित डिभिजन/सब डिभिजन वन कार्यालयबाट आवश्यक सहयोग लिन सकिनेछ। सामुदायिक वनको कार्ययोजना निर्माण/नबिकरणका लागि

आवश्यक सहयोग सम्बन्धित स्थानीय तहको स्वीकृत वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम अनुसार प्राकृतिक स्रोत विकास कोष (NRDF) बाट गरिनेछ।

बृक्षारोपण

परियोजनाले स्थानीय तह, उपभोक्ता तथा समुदायसँगको सहकार्यमा पहिचान गरिएका क्षयग्रस्त जमिन, भिरालो जमिन, नदी तटीय क्षेत्र, पानीका स्रोत (मुल) क्षेत्र र अन्य प्राथमिक क्षेत्रहरूमा बृक्षारोपण र वन पुनर्स्थापनाका क्रियाकलापहरूमा सहयोग गर्नेछ। जडिबुटी, काठ, गैर-काष्ठ वन पैदावारहरू, डालेघाँस, स्याउला र फलफूल जस्ता विरूवाहरूको प्रजातिहरू छनोट गर्दा स्थानीय माटोको अवस्था, पर्यावरणीय उपयुक्तता र समुदायको आवश्यकता अनुसार गरिनेछ। विरूवाहरूको प्रजाति छनोट गर्दा वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव पार्ने खालका प्रजातिलाई प्रवर्द्धन गरिने छैन।

परियोजनाले बृक्षारोपणको दिगोपनका लागि बीउ छर्ने र सिँचाइ जस्ता प्रभावकारी प्रविधिहरू र घेराबार, चरन व्यवस्थापन र वन डढेलो नियन्त्रण जस्ता संरक्षणका उपायहरूका लागि उपभोक्ता समुदाय र स्थानीय सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास गर्न सहयोग गर्नेछ।

वन डढेलो व्यवस्थापन

परियोजना अन्तर्गत वन डढेलो व्यवस्थापनका लागि विभिन्न जनचेतना अभियान, सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सामग्री (IEC) वितरण, क्षमता अभिवृद्धि तालिम, अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि उपकरण प्रदान, अग्नि रेखा (फायर लाइन) को निर्माण तथा मर्मत र बहु-सरोकारवालासँगको समन्वय तथा सहजिकरण जस्ता क्रियाकलापहरू समन्वयात्मक रूपमा सन्चालन गर्न सहयोग गरिनेछ। यी क्रियाकलापहरूको उद्देश्य वन डढेलोको जोखिम कम गर्न र स्थानीय तह तथा उपभोक्ता समूहहरूको तयारी र प्रतिकार्य क्षमता सुदृढ गर्नु हो। परियोजनाले वन व्यवस्थापन कार्य अन्तर्गत वनको पैदावारको उत्पादकत्व वृद्धि गर्न झाडी सफाई गर्ने, काँटछाँट गर्ने, एकल्याउने/पत्ल्याउने, लोपिड गर्ने, पोलाडिड गर्ने र दिगो कटानी जस्ता क्रियाकलापहरूका लागि सहयोग गर्नुका साथै वन उपभोक्ता समूहका सदस्यहरूका लागि तालिम र वन क्षेत्रमा पुर्नरुत्पादन तथा नमुना प्लट स्थापना गर्न तारबार लगाउने सहयोग जस्ता वन व्यवस्थापनका कार्यहरूका लागि सहयोग प्रदान गर्न सक्नेछ। यी कृयाकलापहरू डिभिजन/सब डिभिजन वन कार्यालय, स्थानीय तह र उपभोक्ता समूहहरूसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गरिनेछ।

पुनर्भरण पोखरी/पिट, ट्रेन्च निर्माण

परियोजना अन्तर्गत स्थानीय तह, उपभोक्ता समूह र समुदायहरूलाई पुनर्भरण पोखरी/पिट र अन्य पुनर्भरण संरचनाहरूको छनोट, डिजाइन र निर्माण गर्न मार्गदर्शन तथा सहयोग उपलब्ध गराउनुका साथै विद्यमान पोखरीहरूको पुनर्स्थापनामा सहयोग प्रदान गरिनेछ। यस्ता कृयाकलापहरूले जलस्रोतको पुनर्स्थापना र पुनर्भरण, जमिन मुनीको पानीको सतह वृद्धि, माटोको चिस्यान वृद्धि र समग्रमा जल उपलब्धता बढाउन योगदान गर्नेछ। विशेष गरी बढ्दो खडेरी जोखिम, पानीका मुहानहरू सुक्ने र पानीको परिमाण तथा

गुणस्तरमा कमीको सन्दर्भमा यी क्रियाकलापहरू महत्वपूर्ण छन्। यस्ता संरचना निर्माण तथा डिजाइन गर्दा सबै संरचनाहरू प्राविधिक रूपमा सुदृढ, जलवायु उत्थानशिल र स्थानीय सन्दर्भमा उपयुक्त हुने कुराको सुनिश्चितता गर्न मुख्यतया पुनर्भरण पोखरी ह्यान्डबुक (नेपाल सरकार/स्थानीय विकास मन्त्रालय, २०१३), मुलाधार व्यवस्थापन फिल्ड म्यानुअल (सुस्वा, २०२४) र धारा विकास ह्यान्डबुक - उपभोक्ताहरूको लागि हिमालयन पानीका मुहान पुनर्स्थापना म्यानुअल (UNDP, २०१७) आदि सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा लिइनेछ।

वनमा आधारित जीविकोपार्जन सुधार

परियोजनाले स्थानीय तह र उपभोक्ता समितिहरूलाई वनमा आधारित जीविकोपार्जन सुधार प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्नेछ। यस अन्तर्गत सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह र कबुलियति वन उपभोक्ता समूहको स्वामित्वमा रहेको जमिनलाई गरिबीको रेखामुनि रहेका समूहका परिवारहरूलाई प्राथमिकता दिएर रूख, जडिबुटी, फलफुल, डालेघाँस तथा बाली प्रबर्धनमा एकीकृत उपयोगका लागि उपलब्ध गराउन सहजीकरण गरिनेछ। यसो गर्दा विशेष गरी महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समूहलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ। यस्तो समावेशी पद्धतिले सिमान्तकृत परिवारको जीविकोपार्जन वृद्धि गर्नुका साथै वन पर्यावरणको समग्र स्वास्थ्यमा सुधार गर्नेछ। परियोजनाले विभिन्न उपभोक्ता समूहहरूको आवश्यकताअनुसार क्षमता अभिवृद्धिमा सहयोग प्रदान गर्नेछ र जीविकोपार्जनका लागि वनमा निर्भर स्थानीय समुदायका परिवारहरूका लागि जलवायु-मैत्री जीविकोपार्जन क्रियाकलापहरू प्रवर्द्धन गर्न घुम्ति कोष स्थापना गरी दिगो जीविकोपार्जन सहयोग जस्ता सहयोग पुर्याउनसक्नेछ र यस्ता सहयोगहरू उपलब्ध गराउँदा समुदायका सदस्यहरूको स्रोत र अवसरहरूमा समान पहुँच सुनिश्चित गर्नेछ।

गैर काष्ठ वन पैदावार/औषधीय तथा सुगन्धित जडिबुटी प्रवर्धन

परियोजनाले गैर-काष्ठ वन पैदावार, औषधीय तथा सुगन्धित वनस्पति, जस्तै टिमु, शंखधारा/डालेचुक, चिउरी, ढटेलो, अलैंची लगायतको दिगो खेती, सङ्कलन, प्रशोधन र बजारीकरणका क्रियाकलापमा सहयोग गर्नेछ। परियोजनाले कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यकता अनुसार प्राविधिक तालिमहरू र उपकरणहरू सहयोग गर्न सक्नेछ र बजारसंगको सम्बन्धलाई सुदृढ गर्न अन्य सरोकारवालाहरूसँग सहजीकरण गर्नेछ। स्थानीय तह, उपभोक्ता समिति र लक्षित समुदाय मार्फत यस्ता क्रियाकलापहरू प्रवर्द्धन गर्न र गैर-काष्ठ वन पैदावार/औषधीय तथा सुगन्धित वनस्पति (NTEFP/MAPs) मा आधारित जीविकोपार्जनको दीर्घकालीन दिगोपना सुनिश्चित गर्न डिभिजन/सब-डिभिजन वन कार्यालय लगायत सम्बन्धित सरोकारवालाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्नेछ। परियोजनाले यी सबै कार्यक्रमहरूमा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण संवेदनशील दृष्टिकोण लागू गर्नेछ, जसले महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समूहहरूको समान सहभागिता र लाभ वितरण सुनिश्चित गर्नुका साथै औषधीय तथा सुगन्धित वनस्पति संरक्षणमा स्थानीय समूहहरूको परम्परागत ज्ञानको उपयोग र सम्मान गर्नेछ।

घेरबार

परियोजनाले नर्सरी, बृक्षारोपण, प्राकृतिक पुर्नरुत्पादन क्षेत्र, जलस्रोत, चरन व्यवस्थापन र सामुदायिक वन सिमानाहरूको संरक्षणकालागि घेरबार लगाउने क्रियाकलापहरूमा सहयोग गर्न सक्नेछ। जैविक घेरबार वातावरण मैत्री हुने भएकोले बहुउद्देश्यीय रैथाने प्रजातीलाई घेरबार कार्यको लागि प्राथमिकता दिइने छ। योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र कार्यान्वयन पश्चातका चरणहरूमा महिला, सीमान्तकृत समूह र जोखिममा रहेका समुदायका सदस्यहरूको समावेशी सहभागितामा विशेष जोड दिइनेछ। यस कार्यपद्धतिले समुदायको उल्लेखनीय योगदानमा संचालन हुने घेरबार लगाउने कार्यहरू स्थानीय जनताको स्वामित्वयुक्त दिगो तथा सम्पूर्ण समुदायका आवश्यकता र प्राथमिकता प्रति उत्तरदायी हुने कुराको सुनिश्चित गर्दछ।

बहुउद्देश्यीय तथा बहुवर्षीय नर्सरी स्थापना

परियोजनाले काष्ठ, गैर-काष्ठ वन पैदावार, घाँस/डालेघाँस, फलफूल, कृषि बाली तथा अन्य व्यवसायिक प्रयोजनका लागि बिरुवा उत्पादन गर्न बहु-उद्देश्यीय तथा बहु-वर्षीय नर्सरीहरू स्थापना गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न सक्नेछ। यस किसिमको पहलले स्थानीय जीविकोपार्जनमा वृद्धि र दिगो स्रोत व्यवस्थापनलाई प्रवर्द्धन गर्नेछ। परियोजनाले स्थानीय तह र उपभोक्ता समितिलाई गुणस्तरीय बीउ, उपकरण र नर्सरी निर्माण सामग्री जस्ता आवश्यक सामग्री तथा प्रविधि सहयोग सहित क्षमता अभिवृद्धिका लागि समेत सहयोग प्रदान गर्नेछ। परियोजनाको लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रतिको प्रतिबद्धता अनुरूप नर्सरी स्थल, र लाभग्राही समूहहरूको छनोट तथा प्राथमिकतामा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समुदायहरूको समान सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ। यस्ता क्रियाकलापहरू संचालन गर्दा लिइने कार्यपद्धतिले स्थानीय शासन र उपभोक्ता समूहहरू भित्र लक्षित जोखिममा रहेका जनसंख्या र सेवाबाट वंचित समुदायहरूको स्रोतसाधन, ज्ञान र आर्थिक अवसरहरूमा समान पहुँच बढावा दिनेछ। यस समावेशी रणनीति मार्फत LACC परियोजनाले समुदायस्तरमा उत्थानशीलता (resilience), सामाजिक सद्भाव (social cohesion) तथा दिगो विकास (sustainable development) प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य राख्दछ।

चरीचरन व्यवस्थापन

परियोजनाले स्थानीय तहको नेतृत्वमा स्थानीय समुदायहरूलाई अत्यधिक चरीचरन नियन्त्रण गर्न र वन तथा चरन क्षेत्रको पुर्नरुत्पादनलाई प्रभावकारी बनाई चरीचरन व्यवस्थापनका अभ्यासहरू कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्न सक्नेछ। चरीचरन नियन्त्रणको योजना तयारी तथा कार्यान्वयनमा समुदायको सक्रिय सहभागितालाई प्रोत्साहन गर्नेछ, जसअन्तर्गत पशु आहाराको वैकल्पिक व्यवस्था गर्न घाँस तथा दाना बाली (fodder plantation)को विकास सम्बन्धी गतिविधिहरू समावेश गरिनेछन्। घुम्ती चरीचरन प्रणाली र सामुदायले व्यवस्थापनमा गरिने घेराबार अभ्यासद्वारा पुनर्उत्थान गरिएका क्षेत्रको संरक्षण कार्यले चरीचरन व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याउछ। चरन स्थलको गुणस्तर र जैविक विविधताको पुनरुत्थानका लागि स्थानीय उपभोक्ताहरूसँगको सहकार्यमा नियमित रूपमा मिचाहा प्रजातिहरू हटाउने कार्य गरिनेछ। लक्षित समुदायका सदस्यहरूबीच दिगो चरन व्यवस्थापन, चरनभूमि संरक्षण तथा चरन भूमि प्रयोगसँग सम्बन्धित द्वन्द्व

व्यवस्थापनबारे बुझाइ अभिवृद्धि गर्न क्षमता विकास तथा सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछन्। यी व्यावहारिक तथा समावेशी पहलहरू मार्फत परियोजनाले उत्थानशील पारिस्थितिक प्रणाली र दिगो जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

वन सुशासन

परियोजनाले सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको वन सुशासन सुदृढ पार्न लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण, लेखा व्यवस्थापन, पारदर्शिता, न्यायोचित लाभ वितरण, र वन कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन जस्ता प्रमुख पक्षहरूमा क्षमता विकास गर्ने कार्यमा सहयोग गर्नेछ। क्षमता विकास सम्बन्धी लक्षहरू हासिल गर्न सहभागीतामुलक स्व-मूल्यांकन तथा कार्ययोजना तयारी कार्यशालाहरू आयोजना गरिनेछन्। परियोजनाले वन गस्ती, अनुगमन, प्रतिवेदन र संरक्षण कार्यमा सहयोग गर्न वन हेरालुहरूको लागि तालिम तथा परिचालन सहयोग उपलब्ध गराउन सक्नेछ। समुदायमा -आधारित वन व्यवस्थापन र जैविक विविधता संरक्षण प्रवर्द्धनका लागि नागरिक विज्ञान (Citizen Science) सम्बन्धी पहलमा वन हेरालुहरू समेत संलग्न गरिनेछन्।

३.३.४ कृषि-वन तथा जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरू

घरबगैँचा (Home Gardening)

परियोजनाले एकीकृत घरबगैँचाको प्रवर्द्धन गर्नेछ, जसमा तरकारी, मसला, डालेघाँस, र फलफूलका विरूवाहरू, जलवायु-मैत्री र प्राञ्जारिक कृषि अभ्यासहरूको प्रयोग गर्दै मिश्रित रूपमा लगाइनेछ। कृषक समूहहरू गठन र क्षमता विकास गर्दै उनिहरूकै नेतृत्वमा अगुवा कृषकहरू मार्फत पोषण, सरसफाइ र आर्थिक बचतका क्रियाकलापसँग सम्बन्धित कार्यक्रम गर्नेछन्। यस्ता कार्यक्रमहरूले खाद्य सुरक्षा र पोषणको साथै महिलाहरू र सीमान्तकृत समूहहरूलाई नेतृत्वदायी भूमिकामा समावेश गरी सशक्त बनाउने छ। यस सम्बन्धी थप विवरण परियोजनाको कृषि-वन तथा जीविकोपार्जन चरणवद्ध कार्यविधि (२०२५) र कृषि तथा घरबगैँचा व्यवस्थापन सहयोगी पुस्तिका (२०२५) मा उपलब्ध छ।

जलवायु-मैत्री कृषि अभ्यास

परियोजनाले जलवायु मैत्री कृषि अभ्यासहरूका लागि तालिम र सहयोग प्रदान गर्नेछ, जसमा बाली विविधीकरण, प्राञ्जारिक कृषि प्रविधि, खेर गएको पानीको प्रयोग, तथा जलवायु मैत्री प्रविधिहरूबाट उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने क्रियाकलाप समावेश छन्। यस्ता अभ्यासहरूलाई मूल्य श्रृङ्खला क्रियाकलापहरूसँग एकीकृत गरिनेछन्, जस अन्तर्गत द्रुत बजार लेखाजोखा गरेर स्थानीय सहकारी संस्था र स्थानीय बजार प्रणालीहरूको दिगोपना र आय आर्जनलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ। परियोजनाले हरित घर (ग्रीनहाउस)को प्रयोग र कृषि उद्यमको विकासमा पनि सहयोग प्रदान गर्नेछ। लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण कार्यपद्धति अनुसार सीपमुलक तालिम र उद्यमका अवसरहरूमा महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत

कृषकहरूको सहभागितालाई प्राथमिकता दिई समावेशी प्रयोगकर्ता मैत्री उपकरण तथा जलवायु मैत्री प्रविधिहरू उपलब्ध गराइनेछ। यस सम्बन्धी थप विवरण परियोजनाको कृषि-वन तथा जीविकोपार्जन चरणबद्ध कार्यविधि (२०२५) र जलवायु-मैत्री कृषि तालिम निर्देशिका (२०२५) मा उपलब्ध छ।

कृषि-वन प्रणाली

परियोजनाले स्थानीय क्षेत्रको पारिस्थितिक अवस्था अनुसार कृषि-वन प्रणालीहरू प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्नेछ, जस्तै एग्री-सिल्विकल्चर, एग्री-सिल्विपास्टोरल र सिल्वोपास्टोरल प्रणालीहरू आदि। यस्ता प्रणालीहरूको मुख्य उद्देश्य रूख बिरूवा, बाली र पशुपालनको उचित संयोजन मार्फत उत्पादन क्षमता, माटोको स्वास्थ्य, र जलवायु प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउनु हुनेछ। निजी र सार्वजनिक जग्गा जमिनमा वृक्षारोपण, घेरबार लगाउने र साना-स्तरका सिँचाइ योजनाहरू सञ्चालनका लागि सहयोग गर्नेछ। लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण सिद्धान्तहरूको मार्गदर्शन अनुसार लाभग्राही छनोट र तालिम प्रदानको माध्यमले महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समूहहरूको समान पहुँच सुनिश्चित गर्नेछ। थप विवरणहरू परियोजनाको कृषि-वन र जीविकोपार्जन चरणबद्ध कार्यविधि (२०२५) मा उपलब्ध छन्।

सिँचाइ योजनाहरू

परियोजनाले सिँचाइ आवश्यकताहरू पूरा गर्दै उत्पादन बढाउने र खाद्य सुरक्षा सुधार गर्ने उद्देश्य अनुसार परम्परागत तथा आधुनिक सिँचाइ प्रणाली सहयोग मार्फत प्रभावकारी सिँचाइ सुविधाको विकासमा टेवा पुर्याउनेछ। यस्ता पहलहरूले वर्षभरि खाद्य उत्पादनमा वृद्धि, जल उपयोगमा सुधार तथा जलवायु प्रतिरोधात्मक क्षमता बलियो बनाउने छ।

परम्परागत तथा आधुनिक सिँचाइ योजनाको दिगोपन र प्रणालीको कार्यक्षमता सुनिश्चित गर्न संरचनाको डिजाइन र निर्माण कार्यान्वयनमा जलवायु तथा विपद् जोखिम सम्बन्धी सावधानीहरू अपनाइनेछ। प्राविधिक डिजाइन तथा संरचना निर्माण कार्यान्वयन गर्न Appropriate Design of Small-Scale Hill Irrigation Structures (GoN/DWRI—IFSCQP, २०२०) मा उल्लेखित विस्तृत इञ्जिनियरिङ मार्गदर्शनको प्रयोग गरिनुका साथै परियोजनाको चरणबद्ध कार्यविधि (२०२५) अनुसार योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र निर्माणपश्चातका क्रियाकलापहरू सम्पन्न हुनेछन्। सौर्य लिफ्ट सिँचाइ प्रणालीको लागि, Nepal Photovoltaic Quality Assurance (NEPQA) Guidelines (GoN/AEPC, २०१५) लाई सन्दर्भ सामग्रीको रूपमा प्रयोग गरिनेछ।

लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण सिद्धान्तहरूको मार्गदर्शन अनुसार लाभग्राही छनोट र तालिम प्रदानको माध्यमले महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र सीमान्तकृत समूहहरूको समान पहुँच तथा न्यायोचित लाभ बाँडफाँड सुनिश्चित गर्नेछ।

विपद् जोखिम व्यवस्थापन

परियोजनाले विपद् व्यवस्थापन चक्र (पूर्वतयारी, रोकथाम तथा न्यूनीकरण, प्रतिकार्य र पुनः स्थापना) लाई विचार गरेर समुदाय र स्थानीय तहलाई विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि सहयोग गर्नेछ। विपद् जोखिम व्यवस्थानमा कार्य गर्नु पर्दा परियोजनाले काम गर्ने आफ्ना मुख्य कार्यक्षेत्रहरू (खानेपानी, सिँचाइ, कृषि-वन प्रणाली र जीविकोपार्जन) मा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू समेत समेटेर कार्यान्वयन गरिनेछन्। परियोजनाले विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्रियाकलापहरू छुट्टै सञ्चालन गर्ने मात्र नगरी विषयगत क्षेत्रका पूर्वाधार योजना तथा कार्यक्रमहरूमा समेत जोखिम न्यूनीकरणका कृयाकलापहरू समावेश गर्नेछ। जस अन्तर्गत वायोइन्जिनियरिङ कार्यहरू (जस्तै: पहिरो रोकथाम, भिरालोपनाको सुरक्षा, र बाढी नियन्त्रण) पुर्व तयारीका उपायहरू (जस्तै पुर्व सूचना जागरूकता र समुदाय परिचालन) तथा पुनर्स्थापनाका कार्यहरू (जस्तै: स्रोत पुनःस्थापना र क्षतिग्रस्त पूर्वाधारको मर्मत) समावेश रहनेछन्। यस्ता प्रयासहरूको उद्देश्य समुदायको विपद् संवेदनशीलता घटाउने, प्रतिरोधात्मक क्षमता बढाउने र जिउधन, सम्पत्ति, तथा जीविकोपार्जन संरक्षण गर्ने हुनेछ।

विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यपद्धति अन्तर्गत गतिविधिहरूको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा कम लागत, पारिस्थितिक तथा प्रकृतिमा आधारित समाधानहरू र स्थानीय सामग्री, प्रविधि तथा श्रमको प्रयोग प्राथमिकतामा राखिनेछ। यस्ता पहलहरू सञ्चालन गर्दा जलवायु संवेदनशील समुदायको विशेष आवश्यकतालाई पनि ध्यानमा राखिने छ। विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यान्वयन र अनुगमनका लागि मुख्य सन्दर्भ सामग्रीमा परियोजनाको वायोइन्जिनियरिङ म्यानुअल र Roadside Bio-engineering Handbook (GoN/DOR, १९९९) समावेश छन्। विपद् जोखिम व्यवस्थापन कार्यान्वयनका सबै क्रियाकलापहरूमा परियोजनाको लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण सिद्धान्तहरूको मार्गदर्शन लागू गरिनेछ।

परियोजनाले स्थानीय सरकारहरूको विपद् जोखिम सुशासन विश्लेषण तथा क्षमताको मूल्याङ्कन र सुदृढीकरण गर्न नगर विपद् जोखिम सुशासन विश्लेषण (MDRGA) विधि (MoFAGA/IFRC/NRCS, २०२५) प्रयोग गर्नेछ। यस विधि मार्फत, स्थानीय तहले वर्तमान प्रणालीहरूको समीक्षा गर्नेछन्, विद्यमान स्थिति, देखिएको खाडल र प्राथमिकताहरू पहिचान गर्नेछन्। साथै आफ्नो योजना तर्जुमा र बजेटमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु अनुकूलनलाई एकीकृत गर्नेछन्। यो प्रक्रियाले परियोजनाले गर्ने सबै गतिविधिहरूमा जोखिम-सूचित, संस्थागत रूपमा सम्मिलित भइ लचिलो तथा दिगो स्थानीय विकासमा योगदान पुऱ्याउँछन् भनी सुनिश्चित गर्न मद्दत गर्नेछ।

मूल्य श्रृङ्खला र सहकारी संस्था

वन व्यवस्थापन, कृषि-वन प्रणाली र जीविकोपार्जन सुधारका क्रियाकलापहरूसँग अभिन्न रूपमा मूल्य श्रृङ्खला कार्यपद्धतिको सम्बन्ध रहेको छ। परियोजनाले वन पैदावारमा आधारित उद्यम, कृषि उद्यम, गैर-काष्ठ वन पैदावार, कृषि-वन प्रणाली र कृषिमा निर्भर जीविकोपार्जन क्रियाकलापहरूबाट उत्पादित उत्पादनहरूको मूल्य श्रृङ्खला प्रवर्द्धन गर्नेछ। यसका लागि विद्यमान सहकारी संस्थाहरू र लघु, साना तथा मध्यम उद्यमहरू

मार्फत कार्य सञ्चालन गरिनेछ। यस सम्बन्धी थप विवरण परियोजना मूल्य शृङ्खला तथा सहकारी चरणबद्ध कार्यविधि (२०२५) मा उपलब्ध छ।

सहकारी संस्था र लघु, साना तथा मध्यम आकारका उद्यमहरू मार्फत प्रवर्द्धन हुने मूल्य शृङ्खला

स्थानीय जीविकोपार्जन सुधार र दिगो आर्थिक विकास प्रवर्द्धन गर्न, सहकारी संस्था र लघु, साना तथा मध्यम उद्यमहरू मार्फत प्रवर्द्धन गर्न विभिन्न प्रकारका मूल्य शृङ्खलाहरूको पहिचान गरिनेछन्। यस अन्तर्गत उच्च सम्भावना भएका वन र कृषि उत्पादनहरू जस्तै चिउरी, शङ्खधारा/डालेचुक, टिमु, अलैंची, दालचिनी र रिठ्ठा समावेश हुनेछन्। साथै, आय आर्जनका लागि सम्भावना तथा बजार मागका आधारमा उखु, मसला बाली, मह, तरकारी र रैथाने बालीहरूलाई प्राथमिकतामा राखिने छ।

यसका साथै, अन्य मूल्य-अभिवृद्धि गर्न सकिने उत्पादनहरू जस्तै दुनाटपरी, अचार र जाम उत्पादनहरूको स्थानीय प्रशोधन तथा यसको उद्यम विकासका लागि अवसरहरू प्रदान गरिनेछ। सहकारी संस्था र लघु, साना तथा मझौला उद्यमहरू मार्फत यस प्रकारका मूल्य शृङ्खलाहरूको प्रवर्द्धनले ग्रामीण अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने, रोजगारी सिर्जना गर्ने तथा जलवायु मैत्री जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्नेछ।

सहकारी संस्थाहरूको छनौट तथा सुदृढीकरण

सहकारी संस्थाहरूको छनौट मापदण्ड सहितको मार्गदर्शन मार्फत प्रत्येक स्थानीय तहमा कम्तीमा एक सहकारी संस्था छनौट गरी ती संस्थाहरूबाट मूल्य शृङ्खलाका क्रियाकलापहरूको नेतृत्व गरिनेछ। सहकारी संस्थाहरूले आफ्ना कार्यसमिति सदस्य र शेयर सदस्यहरूलाई आवश्यक सेवाहरू प्रदान गर्न क्षमता विकास गरिनेछ, जस अन्तर्गत वित्तीय सेवा (बचत र ऋण), प्रवर्द्धन सहयोग, आपूर्ति, र सामूहिक बजार व्यवस्थापन समावेश छन्।

सहकारी संस्थासँग काम गर्ने मोडेल तथा कार्यपद्धतिमा कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रभावकारिता मापनका लागि समय समयमा समीक्षा गर्ने, सुदृढीकरण गर्ने तथा अन्य व्यवस्थापकीय सुधार गरी सहकारी संस्थाहरूलाई अझ प्रभावकारी रूपमा सेवा दिन सक्षम बनाइनेछ। सहकारी छनौट मापदण्ड तयार गर्दा सामाजिक समावेशीकरणका सुचकहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ। कृषक समूह, महिला समूह, सामुदायिक वन, कबुलियती वन, सिँचाइ उपभोक्ता समूह तथा खानेपानी उपभोक्ता समितिहरूसँग सहकारी संस्थाहरू बीचको सहकार्यलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ। साथै, शेयर सदस्यता, बचत तथा ऋण सहभागिता बढाउन सहकारी शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

क्षमता अभिवृद्धि र वित्तीय दिगोपन

सहकारी संस्थाका व्यवस्थापकहरूको वित्तीय व्यवस्थापन, व्यवसाय योजना तथा कार्य सञ्चालन व्यवस्थापनका लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्न नियमित रूपमा तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ। यसले सहकारी संस्थाहरूको

दिगो विकासमा टेवा पुऱ्याउने, र सहकारी संस्थाको सेवा विस्तारमा सहयोग पुऱ्याउनसक्नुको साथै जिल्ला तथा क्षेत्रीय स्तरका लघुवित्त संस्थाका साथै अन्य मूल्य शृङ्खला

मा काम गर्ने संयन्त्रहरूसँग सम्बन्ध स्थापना गर्न सहयोग हुनेछ।

मूल्य शृङ्खला तथा सहकारी संस्थाका लागि कार्यान्वयन रणनीतिहरू

मूल्य शृङ्खला सम्बन्धी क्रियाकलापहरू (जस्तै वन-जन्य कच्चा पदार्थ उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण) लाई प्रवर्द्धन तथा सहजीकरण गर्नका लागि लघु, साना र मझौला उद्यमहरू स्थापनाका लागि सहयोग गर्न सकिनुको साथै विद्यमान उद्यमहरूलाई समेत सुदृढ गर्न सहयोग गर्न सकिनेछ। बजारको माग र आवश्यकताको विश्लेषणलाई मूल्य शृङ्खलाको प्रवेश बिन्दुको रूपमा सहजीकरण गर्दै आपूर्ति पक्षबाट सम्भावित मूल्य शृङ्खला सम्बन्धी अन्य अवसरहरू पनि पहिचान गरिनेछ। विद्यमान सहकारी संस्थाहरूको क्षमता मूल्याङ्कन पश्चात मूल्य शृङ्खला प्रवर्द्धनका लागि उपयुक्त सहकारी संस्थाहरू पहिचान गरी गतिविधिहरू कार्यान्वयन गरिनेछ। कृषि उपज सङ्कलन केन्द्रहरूको स्थापना, बजार विकास/हाट बजार स्थापना र स्थापना भएका उद्यमहरूको विकासमा सहयोग हुन सक्छ।

क्रमिकरूपमा बजार व्यवस्थापन कार्ययोजना तयार गरी छनोट गरिएको उपजको मूल्य शृङ्खला प्रवर्द्धनका लागि सहयोग प्रदान गरिनेछ। यस्ता कार्ययोजना मार्फत सहकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि, व्यवसाय प्रवर्द्धन गरिने छ। परियोजनाले लघु, साना र मझौला उद्यमहरूलाई वस्तुहरूको मूल्य शृङ्खला मार्फत बजार सुनिश्चित गर्न योगदान गर्नेछ। परियोजनाको सहजीकरणमा बजार व्यवस्थापनका सबै सरोकारवाला पक्षहरूबिच समन्वय बैठकहरू आयोजना गरिनेछ।

लक्षित कार्यक्षेत्रमा बीउ, जैविक मल, सिँचाइ उपकरण, जलवायु-मैत्री कृषि उपकरण र मेसिनरी सम्बन्धि जानकारी र उपलब्ध सेवाको लेखाजोखा तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ। निजी क्षेत्रको नेतृत्वमा रहेका बजार विस्तार सेवाहरू, स्थानीय खुद्रा विक्रेताहरू र सरकारी निकायहरू (स्थानीय तह, कृषि ज्ञान केन्द्र, डिभिजन वन कार्यालय र नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्) मार्फत समयमै सहयोग उपलब्ध गराउनका लागि आवश्यक सहकार्य गरी अनुसन्धानमा आधारित प्राविधिक सहयोगको उपलब्धता सुनिश्चित गरिनेछ।

सुधारिएको चुल्हो र सुधारिएको पानी घट्ट

परियोजनाले सुधारिएको चुल्होलाई प्रवर्द्धन गर्नेछ, जसले हरितगृह ग्याँस उत्सर्जनलाई न्यूनीकरण गर्न, दाउरा खपत घटाउन र वनमाथिको चाप कम गर्न योगदान गर्नेछ, र विशेष गरी परम्परागत खाना पकाउने अभ्यासबाट सबैभन्दा बढी प्रभावित हुने महिला र किशोरीहरूका लागि सुधारिएको चुल्हो र पानी घट्टको प्रयोगले स्वास्थ्य सुधार, समय बचत र कार्यबोझ घटाउनुका साथै जीविकोपार्जनमा समेत सकारात्मक योगदान गर्नेछ। स्थानीय समुदायमा सुधारिएको चुल्होको डिजाइन तथा जडानका लागि नेपाल सरकार/वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र (AEP—NIBC, २०१६) द्वारा जारी ठोस बायोमास चुल्होका लागि

अन्तरिम मापदण्डको प्रयोग गरिनेछ, जसले सुरक्षा र सम्पादन मापदण्डको सुनिश्चितता गर्नेछ। परियोजनाले सुधारिएको पानीघट्ट निर्माणका लागि पनि सहयोग गर्नेछ, जसले हरितगृह ग्यास उत्सर्जन घटाउछ, पिसानी, कुटानी कार्यको क्षमता वृद्धि गर्छ, ग्रामीण क्षेत्रमा अन्न पिस्ने, कुट्ने कार्यमा संलग्न महिलाहरूको समय, बोझ तथा शारीरिक परिश्रमको बचतले जिविकोपार्जनमा सहयोग गर्नेछ। सुधारिएको चुलो र सुधारिएको पानी घट्ट दुवै कार्यक्रमहरू संचालनका क्रममा महिला, सीमान्तकृत समुदाय र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई तालिम, स्वामित्व हस्तान्तरण र लाभ वितरणमा प्राथमिकतामा साथ समावेश गराइ ऊर्जामा सबैको पहुँचलाई सुनिश्चित गर्नेछ।

३.४ नतिजा क्षेत्र २ को कार्यपद्धति : समावेशी तथा दिगो जलस्रोत व्यवस्थापन

३.४.१ नतिजा क्षेत्र २ को समग्र परिचय

परियोजनाको नतिजा/परिणाम क्षेत्र २ को कार्यपद्धतिमा समावेशी तथा दिगो जलस्रोत व्यवस्थापनका अभ्यासलाई प्रमुख भागको रूपमा समेटिएको छ। नतिजा क्षेत्र २ अन्तर्गत हुने कुनै पनि पुँजिगत लगानी र सेवा प्रवाह गर्दा निम्न क्रस-कटिड उद्देश्यलाई मध्यनजर गरिनेछ:

- **भू-परिधि कार्यपद्धति:** प्रकृतिमा-आधारित समाधान र परम्परागत अभ्यासहरू लागू गरी जलाधार क्षेत्र संरक्षण, उपजलाधार र मुलाधार क्षेत्र व्यवस्थापनलाई समावेश गरिने छ, जसले पर्यावरण र जैविक विविधता संरक्षण सुनिश्चित गर्दै जलस्रोत उपयोगको सुरक्षा र जलवायु उत्थानशिलतामा योगदान गर्नेछ।
- **जलवायु उत्थानशिलता र विपद् जोखिम व्यवस्थापन:** प्राकृतिक प्रकोप र जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावलाई सामना गर्न सक्ने खानेपानी योजनाहरू तर्जुमा गरिनेछन्, प्रत्येक योजनाहरूमा जलवायु-उत्थानशिल पानी सुरक्षा योजना तयार गरी लागू गरिनेछ, जसमा विपद् जोखिम रोकथाम तथा प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकताका साथ समावेश गरिनेछ।
- **लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण:** विभिन्न जाती/जनजाती तथा लैङ्गिक विविधतायुक्त समावेशीकरण सुनिश्चित गर्ने, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई उपभोक्ता समिति तथा तालिममा सहभागीता हुन प्रोत्साहन गर्ने र परियोजनाका सबै क्रियाकलापहरू तथा निर्णय प्रक्रियामा समावेशी सहभागिता र प्रतिनिधित्वलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

परियोजनाले खानेपानी योजनाहरूको निर्माण तथा पुनर्निर्माणमा सहयोग गर्नेछ, जसमा बहु-उपयोगी योजनाहरू समेत पर्दछन्। बहुउपयोगी योजनाहरूले पानीको घरायसी प्रयोगका साथै घरबगैचा (करेसाबारी) सिँचाईको लागि पानीको उपलब्धता गराएर कृषि उत्पादनमा पानीको समुचित उपयोगको ब्यवस्थालाई एकीकृत गर्दछ, जसले नेपाल सरकारको दिगो विकास लक्ष्य २०३० सँग मेल खानेगरी योजनाको दिगोपना वृद्धिको लागि

सहयोग गर्छ । एउटै योजना भित्र नयाँ योजनाबाट लाभान्वित हुने जनसख्या तथा पुनर्निर्माण वा सेवास्तर सुधारबाट लाभान्वित हुने जनसख्या हुनसक्नेछन् । यस्ता योजनाहरूमा केही जनसङ्ख्याले बहु-उपयोगी योजना अन्तर्गत सिँचाइ वा पानीको अन्य बहु-उपयोगको लाभ प्राप्त गर्ने छन् । परियोजनाले जलाधार तथा मूलाधार क्षेत्रभित्र पानीको परिमाण र गुणस्तरलाई ध्यानमा राख्दै “बहु-स्रोत प्रयोगमा आधारित बहु-उपयोग प्रणाली” लाई प्रवर्द्धन गर्नेछ । “गुरुत्वाकर्षण प्रणालीमा आधारित सामुदायिक ग्रामीण खानेपानी योजनाहरूका डिजाइन इस्टिमेट सम्बन्धित निर्देशिकाहरू (१-१२ खण्डहरू, DWSSM/नेपाल सरकार, २००२) र परियोजना चरणबद्ध कार्यविधि (२०२५) अनुसार योजना सर्वेक्षण, डिजाइन र कार्यान्वयनका लागि विस्तृत मार्गदर्शन प्रदान गर्नेछ । चरणबद्ध कार्यविधिको अतिरिक्त, लिफ्ट योजनाहरू इलेक्ट्रोमेकानिकल सामग्रीहरूको डिजाइन र गुणस्तर सोलार फोटोभोल्टिक पम्पिङ प्रणाली (बैकल्पिक उर्जा केन्द्र २०१४) र नेपाल फोटोभोल्टिक गुणस्तर मापदण्ड (NEPQA)/नेपाल सरकार/बैकल्पिक उर्जा केन्द्र, २०१५) ले मार्गदर्शन गरेको मापदण्डका आधारमा कार्यान्वयन तथा सन्चालन हुनेछन् ।

हरेक योजनामा गरिने विस्तृत सर्वेक्षणले घरायसी स्तरमा खानेपानी योजनाहरूले दिइरहेको विद्यमान खानेपानी सुविधा स्तर पहिचान गर्न मद्दत गर्नेछ । योजनाको विस्तृत सर्वेक्षण प्रक्रियालाई हाल विद्यमान अभ्यासलाई DGPS प्रविधिमा स्तरोन्नति गरी वेबमा आधारित डिजाइन, लागत इष्टिमेट र निर्माण कार्यहरूको अनुगमन गरी गुणस्तर र स्रोतसाधनको कुशल उपयोग सुनिश्चित गरिनेछ । यस प्रविधि र औजारको प्रयोगले परियोजनाले योजना कार्यान्वयन पश्चात खानेपानी सेवा सुविधा स्तरमा देखिनसक्ने कमी तथा सिमितताहरूको यथार्थपरक अद्यावधिक अवस्था विश्लेषण गर्न परियोजनालाई सक्षम बनाउनेछ । परियोजना कार्यक्षेत्रभित्रका धेरैजसो समुदायहरूमा पहिले नै पाइप प्रणाली (खानेपानीको पाइप/वितरण सञ्जाल) का योजना रहेकाछन्, तर समुदायले त्यसको व्यवस्थित सुचारूपनलाई निरन्तरता दिन नसकेका हुन सक्छन् भन्ने अनुमान गरिएको छ । परियोजनाले खानेपानी आपूर्तिको पहुँच र सुविधा स्तरका विभिन्न वर्गमा लाभान्वितहरूको विस्तृत विश्लेषण गर्नेछ । विस्तृत विश्लेषणको आधारमा योजनाका लाभान्वितहरू जनसङ्ख्यालाई निम्न विकल्पहरूमध्ये कुनै एक वा सोभन्दा बढी विकल्पबाट लाभान्वित भएको घरधुरी तथा जनसङ्ख्याको रूपमा वर्गीकरण गरिनेछ:

- निजी धारा प्रणालीद्वारा सुविधा स्तरमा सुधार कार्यबाट लाभान्वित
- सुरक्षित खानेपानी आपूर्ति गर्ने व्यवस्थित नयाँ खानेपानी योजनाहरू, साथै सिँचाइ सुविधा सहितको बहु-उपयोगी योजनाहरूबाट लाभान्वित,
- पुराना योजनाहरूको पुनर्स्थापना साथसाथै सिँचाइ सुविधा सहितको बहु-उपयोगी योजनाहरू
- अन्य सेवा सुविधाहरू (जस्तै: सुधारिएको चुल्हो, सुधारिएको पानी घट्ट, जीविकोपार्जनसँग सम्बन्धित) समेत समेटिएका योजनाबाट लाभान्वित

सबै प्रकारका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा अपनाइने मुख्य सिद्धान्तहरू:

- **स्थानीय तहको भूमिका:** प्राकृतिक विकाष कोषबाट पुँजिगत सहायता रकम उपभोक्ता समितिहरूमा कोष प्रवाह हुने गरी स्थानीय तहले जलस्रोत तथा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको योजना तर्जुमा, बजेट र कार्यान्वयन व्यवस्थापन गर्नेछन्, ।
- **उपभोक्ता समिति:** स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईको सहयोग र सहजिकरणमा उपभोक्ता समिति आफैले खरिद, निर्माण सुपरीवेक्षण र गुणस्तर नियन्त्रणको जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछन्।
- **खानेपानी सुविधा स्तर:** खानेपानी आपूर्ति सेवाको सुविधा स्तर परिमाण, पहुँच, विश्वसनियता र गुणस्तर (QARQ) का आधारमा परिभाषित गरिन्छ। यी मापदण्डहरूको आधारमा खानेपानी आपूर्तिको सुविधा स्तर आधारभुत (Basic) तथा सुरक्षित (Safely Managed) स्तरसम्म पुर्याउनको लागि नयाँ खानेपानी आयोजना निर्माण गर्न र विद्यमान पुराना प्रणालीहरूमा सुविधा स्तर सुधारको लागि पुनःस्थापना सहयोग गरिन्छ।
- दिगो, सुचारु (चल्दोक्रमका),समावेशी, र जलवायु उत्थानशील खानेपानी व्यवस्थापन अभ्यासहरू

३.४.२ खानेपानी योजनाहरू कार्यान्वयनका सिद्धान्तहरू

खानेपानी योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा निम्न मुल्य मान्यताबाट निर्देशित भई परियोजनाले विकेन्द्रीकृत र समुदायको नेतृत्व रहने पद्धति अपनाउनेछ:

- स्थानीय तह वार्षिक रूपमा लागु हुने खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि योजना तर्जुमा, बजेट तयारी, कार्यान्वयन गर्न र उपभोक्ता समितिहरूलाई कोष प्रवाह गर्न जिम्मेवार हुनेछन्।
- स्थानीय तहको खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता तथा वातावरण एकाई वा स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईको सहयोगमा उपभोक्ता समितिहरूले पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू कार्यान्वयन गर्नेछन्। उपभोक्ता समिति स्वयम्ले खरिदको व्यवस्थापन गर्ने, स्थानीय स्रोतहरू परिचालन गर्ने र निर्माण कार्यको सुपरीवेक्षण गर्नेछन्।
- स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईले डिजाइन, सुपरीवेक्षण र गुणस्तर नियन्त्रणका लागि नियमित रूपमा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनेछन्।

विद्यमान सुविधा स्तर पत्ता लगाउन र कमी कमजोरी तथा सिमितताहरू पहिचान गर्न योजनामा विस्तृत सर्वेक्षण गरिनेछ। यस अघि नै गर्नुपर्ने कार्यहरू नगरिएका कारण धेरै खानेपानी योजनाहरू पर्याप्त सुचारूपन तथा सुविधा स्तरका नहुन सक्छन्। परियोजनाले हालको खानेपानीको पहुँच र सुविधा स्तरको आधारमा लाभान्वितहरूको विश्लेषण गर्नेछ र योजनाहरूलाई निम्नानुसार वर्गीकरण गर्नेछ:

- सुरक्षित सुविधा स्तर भएका नयाँ खानेपानी योजना

- पुनर्स्थापना गरिएका विद्यमान योजना
- निजी धारा प्रणालीका लागि स्तरोन्नति गरिएका योजना

खानेपानी सुविधा स्तरको पहिचान गर्ने राष्ट्रिय परिभाषा

खानेपानी खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा खानेपानीको सुविधा स्तर भन्नाले तोकिएको परिमाण, गुणस्तर, स्वीकार्य पहुँच र विश्वसनियता सुविधा सहित अपेक्षित प्रयोगको लागि दिगोरूपमा खानेपानी आपूर्ति सेवा उपलब्ध हुने प्रावधान हो।

संयुक्त अनुगमन कार्यक्रम (जेएमपी) को परिभाषा अनुसार, खानेपानी सुविधास्तरलाई निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छः

- १) सुरक्षित सुविधा: सुधारिएको स्रोतबाट आएको खानेपानी, परिसरभित्रै (घरको आँगन वा भित्र) उपलब्ध भएको, आवश्यकता परेको बेला सधैं उपलब्ध हुने र प्रदूषणबाट मुक्त भएको सुविधा।
- २) आधारभूत सुविधा: सुधारिएको स्रोतबाट आएको खानेपानी, एक खेप पानीका लागि जान, आउन र लाइन बस्ने समय सहित ३० मिनेट भित्र सुविधा भएको।
- ३) सीमित सुविधा : सुधारिएको स्रोतबाट आएको खानेपानी, एक खेप पानीका लागि जान, आउन र लाइन बस्ने समय सहित ३० मिनेट भन्दा बढी समय लाग्ने सुविधा भएको।
- ४) सुधार नभएको सुविधा : असुरक्षित (खुला) कुवा वा मुहानबाट आएको खानेपानी सुविधा भएको।
- ५) सेवा नभएको अवस्था : सतही स्रोतहरू जस्तै नदी, पोखरी वा सिँचाइ नहरहरूबाट लिइएको खानेपानीको अवस्था।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्यका प्रतिबद्धताहरूसँग मेल खाने गरी QARQ मापदण्ड अनुसारको सुविधास्तर निर्धारणका आधारमा सम्भव भएसम्म निजी धाराहरू सहितका खानेपानी योजनाको निर्माण तथा सुधार-विस्तारद्वारा सुरक्षित र व्यवस्थित खानेपानी सेवाको लागि सहयोग गर्ने कुरामा ध्यान केन्द्रित गरिनेछ।

परिमाण, पहुँच, विश्वसनियता र गुणस्तर (QARQ) मा आधारित सुविधा स्तर ढाँचा

सुविधा स्तरलाई राष्ट्रिय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सूचना व्यवस्थापन प्रणालीसँग (NWASH MIS) मेल खाने गरी QARQ मापदण्डहरू -परीमाण (Quantity), पहुँच (Accessibility), विश्वसनियता (Reliability), र गुणस्तर (Quality) मा कस्तो सुविधा सुनिश्चित भएको हुनुपर्छ भन्ने कुरा निम्न अनुसारले परिभाषित गरिएको छ।

- **परिमाण:** न्यूनतम ४५ लिटर प्रति व्यक्ति प्रति दिन (लि/व्य/दि)
- **पहुँच:** खानेपानी लिनको लागि १५ मिनेटको समय भित्र आउन-जान सकिने

- **विश्वसनीयता:** वर्षभरि उपलब्ध हुने, सकेसम्म दिनको चौबीसै घण्टा र हप्ताको सातै दिन (२४/७)
- **गुणस्तर:** नेपालको राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड अनुसार पिउन र घरायसी प्रयोगका लागि सुरक्षित भएको हुनुपर्ने।

नयाँ खानेपानी योजनाहरू निर्माण गर्दा सुरक्षित खानेपानी सुविधा स्तर भएको हुने गरी निर्माण गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। विद्यमान योजनाहरूको पुनर्स्थापना तथा स्तरउन्नतीका कार्यहरू गर्दा कम्तिमा आधारभूत, वा सम्भव सम्म सुरक्षित सुविधा स्तर कायम हुने गरी सुधार गरिनेछ। उच्च स्तरको सुविधा भएको खानेपानी आपूर्ति सेवा चाहने स्थानीय तह र उपभोक्ता समितिले थप स्रोतसाधन योगदान गर्ने अपेक्षा गरिएको छ।

३.४.३ योजनाहरूको दिगोपना

पूँजिगत लगानीका योजनाहरू दीर्घकालीन रूपमा दिगो राख्न केहि अभ्यासहरू जरुरी छन् र सबै योजनाहरूको हकमा यस कुराको ध्यानदिनु आवश्यक छ। त्यस्ता केहि अभ्यासहरू तलका बुँदाहरूमा उल्लेख गरिएका छन्:

वितीय दिगोपन : उपभोक्ता समितिहरूलाई सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार (O&M) कार्य व्यवस्थापनका लागि पानी महसुल संकलन गर्ने संयन्त्रको विकास गर्न सहयोग गर्नुको साथै आकस्मिक अवस्थाहरूमा (जस्तै बीमा व्यवस्था मार्फत) आवश्यक पर्ने पुनः लगानी सुनिश्चित गर्ने तथा उमेर धेरै ब्यतित गरेका पुराना भौतिक संरचना र उपकरणहरूको प्रतिस्थापनका लागि आवश्यक संयन्त्रहरू स्थापना गर्न पनि सहयोग गरिनेछ। सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार कोषको अवमूल्यन हुन (दुरुपयोग हुने, कोष रित्तिने वा घट्टै जाने) नदिन र पूँजी वृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले भरपर्दा स्थानीय सहकारीहरूसँग आबद्धता कायम गर्न सहयोग गरिनेछ।

विपद् तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि उत्थानशीलता : योजनाका डिजाइन र प्राविधिक समाधानका उपायहरूलाई प्रमुख प्राकृतिक विपद्हरू (जस्तै बाढी र पहिरो) र खडेरीबाट हुने जलवायु परिवर्तनको जोखिम थेग्न सक्ने गरी निर्माण गर्न परिमार्जन गरिएको छ। पानीका स्रोत तथा मूलहरूको मूलाधार क्षेत्रको सावधानीपूर्वक मूल्याङ्कन गरी परम्परागत स्थानीय अनुकूलन अभ्यासहरूलाई जैविक- इन्जिनियरिङ (बायोइन्जिनियरिङ) का कार्यहरूसँग संयोजन गर्दै उपयोग गर्न सक्षम बनाइनेछ। पानीका स्रोतहरूको जलाधार क्षेत्र संरक्षण गर्ने उपायहरू योजनाहरूको दिगोपना सम्बन्धी योजनामा समावेश गरिएको गरिनेछ। प्रत्येक खानेपानी योजनामा जलवायु उत्थानशील खानेपानी सुरक्षा योजना तयार गरिनेछ। योजना तर्जुमा देखि कार्यान्वयन चरणसम्म वातावरण र जैविक विविधता संरक्षणको पक्षलाई सुनिश्चित गरिनेछ।

संस्थागत दिगोपन: स्थानीय तहले प्रत्येक खानेपानी योजनाहरूलाई निरन्तर प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराइरहेका छन्। उपभोक्ता समितिको दर्ता-नवीकरण, वार्षिक साधारण सभा र योजना बीमा जस्ता

अभ्यासहरू योजनाहरूको निर्माण सम्पन्न भइसकेपछि पनि निरन्तर रहनेछ। समग्र अनुगमनको जिम्मेवारी स्थानीय तहको रहनेछ। उपभोक्ता समितिको संरचना मा जातीय तथा लैङ्गिक विविधतालाई बढावा दिइ प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्दै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको प्रतिनिधित्वलाई समेत प्रोत्साहन गरिनेछ।

सुधारिएको खानेपानी व्यवस्थापन अभ्यासहरू: परियोजनाले खानेपानीका पानीका मुहान तथा स्रोतहरूको संरक्षण र सुरक्षामा सहयोग गर्नेछ। यस अन्तर्गत पुनर्भरण, धारण तथा सञ्चितीकरण र सङ्कलन तथा भण्डारण हुने प्रक्रिया मजबुत बनाउने विभिन्न उपायहरू अवलम्बन गरिनेछ। । यसमा ताल पोखरी संरक्षण, पानी संचित गर्ने तथा पुनर्भरणका लागि पोखरी वा ट्याङ्की निर्माणका साथै वर्षातको पानी सङ्कलन पुर्वाधार निर्माण जस्ता कार्यहरू पर्दछन्।

३.४.४ खानेपानी योजना र बहुउपयोगी योजनाहरू

परियोजनाले सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेशका लक्षित गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूमा करिब २,१०,००० जनसङ्ख्या लाभान्वित हुनेगरी खानेपानी योजनाहरूको निर्माण र पुनर्स्थापना कार्यमा सहयोग गर्नेछ। परियोजनाको कार्यपद्धतिमा बहुउपयोगी योजना (MUS) को प्रवर्द्धनमा विशेष जोड दिइनेछ। यस्ता योजनाले पानीको घरायसी प्रयोजनका साथै जीविकोपार्जन सम्बन्धी उत्पादनमूलक प्रयोजनका लागि पानीको एकीकृत उपयोग सुनिश्चित गरी आवश्यकताको परिपूर्ति गर्नेछन्। योजनाहरूको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरू समेत समावेश गरिनेछन्।

योजनाहरूको दिगोपन र बृहत् फाइदा (घरायसी र कृषि दुवैको लागि प्रयोगमा) का कारण बहुउपयोगी प्रणालीलाई प्राथमिकता दिइएको भए तापनि परियोजनाले आफ्नो लक्ष्य हासिल गर्न आवश्यक परेको स्थानमा बहुउपयोगी प्रणालीमा आधारित नभएका खानेपानी योजनाहरूलाई पनि सहयोग गर्दछ। नेपाल सरकारले दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गत खानेपानी योजनाहरू मध्य ६०% बहुउपयोगी योजना हुनुपर्ने गरी उच्च लक्ष्य तोकेको छ। परियोजनाले यो लक्ष्य हासिल गर्न महत्त्वपूर्ण योगदान गर्ने उद्देश्य राखेको छ।

समुदायमा आधारित खानेपानी तथा जीविकोपार्जन सुधारका कार्यहरूकालागि स्थानीय तहलाई आफ्नै स्रोतसाधनबाट थप बजेट तथा स्रोतहरू व्यवस्था गरी लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

३.४.५ सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्द्धन

परियोजनाले सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनको लागि नेपाल सरकार, खानेपानी मन्त्रालय द्वारा तयार गरिएको पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धि नेपालमा सबैका लागि सरसफाइको पहुँच सुनिश्चित गर्नका लागि एउटा बृहत् मार्गदर्शन प्रदान गरेको निर्देशिकाको पालना गर्नेछ। सरसफाइका लागि लागु गरिने परियोजनाका पद्धतिहरू नेपाल सरकारको राष्ट्रिय सरसफाइ तथा स्वच्छता गुरुयोजनामा आधारित भएर विशेष गरी खुला दिसामुक्त क्षेत्रको स्थितिको दिगोपन र सोसँग सम्बन्धित पूर्ण सरसफाइका गतिविधिहरूमा ध्यान केन्द्रित गरेर तय गरिनेछन्। राष्ट्रिय निर्देशिकाले आधारभूत सरसफाइ भन्नाले "प्रत्येक घरधुरीमा सबै

परिवारका सदस्यहरूले सधैं प्रयोग गर्ने, सजिलै पहुँचयोग्य, तथा सफा शौचालय भएको अवस्था " बुझ्नुपर्दछ भनेर परिभाषित गरेकोछ। यसका अतिरिक्त वातावरणमैत्री स्थानीय शासन रूपरेखा, २०७८ लाई खानेपानी योजना क्षेत्रमा सन्चालन गरिने सरसफाइ अभियानसँग एकीकृत गरिनेछ। स्थानीय तहमा सरसफाइ र स्वच्छता कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने सन्दर्भमा परियोजनाले मुख्यतया निम्न पद्धतिहरू अपनाउनेछ।:

- खुला दिसामुक्त क्षेत्रको स्थितिलाई दिगो बनाउने र पूर्ण सरसफाइ को अवस्थालाई प्रवर्द्धन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुने भएकाले परियोजनाले स्थानीय तहको नेतृत्वमा सरसफाइ सम्बन्धि कार्यक्रमहरूको योजना बनाउने, कार्यान्वयन गर्ने तथा अनुगमन गर्नेछ। महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, युवा र सबै सिमान्तकृत समूहको समानुपातिक सहभागितामा पूर्ण सरसफाइका गतिविधिहरू सम्पन्न गरिनेछन्।
- पूर्ण सरसफाइ अभियानहरूमा सहयोग गर्न समुदाय तथा संस्थागत पूर्वाधारमा सुधार गर्न सहयोग उपलब्ध गराइनेछ।
- परियोजनाले विद्यालय तथा सार्वजनिक संस्थाहरूमा बालमैत्री, लैङ्गिकमैत्री र अपाङ्गतामैत्री कुराहरूलाई ध्यानमा राखेर नयाँ पहुँचयोग्य शौचालयहरू डिजाइन तथा निर्माण गरिनेछ। विद्यमान शौचालयहरूलाई पनि आवश्यक परेको खण्डमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू सहित सबैका लागि पहुँचयोग्य बनाउन स्तरोन्नति गर्न सहयोग गरिनेछ।
- पूर्ण सरसफाइ अवधारणा (खुला दिसामुक्त, स्वच्छ वातावरण, ठोस फोहर व्यवस्थापन, घरायसी प्रयोगमा खानेपानी तथा स्वच्छता सम्बन्धि व्यवहारहरू आदि)लाई परियोजना कार्यक्षेत्र भित्र विशेषगरी खानेपानी योजना अन्तर्गतका लाभान्वित समुदायहरूमा प्रवर्द्धन गरिनेछ।
- परियोजनाले व्यवहार परिवर्तनका सँग सम्बन्धित पक्ष तथा कारकहरूको राम्रो बुझाई विकास गर्न योगदान गर्नेछ, ताकि कुनै निश्चित स्थान तथा समुदायमा प्रयोग हुने दृष्टिकोण र बिधिहरू त्यहीँको खास सामाजिक परिवेश र सन्दर्भका गम्भीर विषय तथा मुद्दाहरूलाई सम्बोधन गर्ने खालका उत्तरदायी बनून्। परियोजनाको व्यवहार परिवर्तनका प्रयासहरू भेदभावपूर्ण सामाजिक मान्यताहरू (discriminatory social norms) घटाउन लक्षित हुनेछन् र यी प्रयासहरूमा स्थानीय संस्थाहरू र समुदायका धार्मिक तथा सामाजिक क्षेत्रका अगुवाहरूलाई सहभागी गराइनेछ।

परियोजनाको वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रियाको क्रममा खानेपानी योजना क्षेत्रका समुदायहरूका लक्षित घरधुरी निर्धारण गरिनेछ।

परियोजना क्षेत्रमा सरसफाइ र स्वच्छताका मुख्य चुनौतीहरू

यस अघि हासिल भएका प्रगतिहरूको बाबजुद पनि योजना कार्यान्वयन गरिने क्षेत्रहरूमा अझैपनि सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रका धेरै चुनौतीहरू कायमै छन् र परियोजनाले तल उल्लेख गरिए प्रकारका चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्ने लक्ष्य लिएको छ:

- घरधुरी तथा संस्थाहरू, दुवैमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धि सुविधाको कमजोर सुचारुपन र अपनत्वमा कमी
- उपलब्ध सुविधा तथा पूर्वाधारहरूको कमजोर सञ्चालन र मर्मतसम्भार
- खानेपानीको गुणस्तर भन्दा परिमाण (मात्रा) मा बढी जोड दिइनु, जसले गर्दा असुरक्षित खानेपानीको उपयोग हुने गरेको
- सरसफाइका मुख्य आनीवानी तथा व्यवहारहरूमा परिवर्तन हुन नसक्नु, विशेषगरी साबुन प्रयोग गरेर नियमित हात धुने अभ्यासको कमी
- असुरक्षित महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन र त्यसका लागि आवश्यक सहयोगी पूर्वाधारको अभावसमाजमा जरो गाडी बसेका छाउपडी जस्ता परम्परागत मान्यता, कुप्रथा तथा चलनहरू जसले महिनावारी भएका महिलाहरूलाई शौचालय प्रयोग गर्न र खानेपानीका धारा तथा अन्य स्रोतहरू प्रयोग गर्नबाट वञ्चित गर्दछन्
- पशुजन्य फोहर तथा ठोस फोहरको समुचित विसर्जन तथा व्यवस्थापनको अभाव
- खानेपानी गुणस्तर परीक्षण किट, क्लोरिनेसनका रसायन तथा सामग्री, र सरसफाइ का हार्डवेयर सामग्री जस्ता अत्यावश्यक सामग्रीहरूको आपूर्ति श्रृंखला कमजोर हुनु

सरसफाइ रणनीति र क्रियाकलापहरू

परियोजनाको सरसफाइ रणनीति दुई मुख्य प्राथमिकताहरूमा आधारित छः

- समुदायहरूमा खुला दिसामुक्त पछिको स्थितिलाई दिगो तथा निरन्तरता दिनु।
- पूर्ण सरसफाइका व्यवहार र अभ्यासहरू तर्फ अग्रसर हुनु।

सबैका लागि सुरक्षित सरसफाइको अधिकार सुनिश्चित गर्न परियोजनाले निम्न कुराहरूमा ध्यान केन्द्रित गर्नेछः

- स्थानीय तह र स्थानीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धि संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु।
- खुला दिसामुक्त अवस्थाको दिगोपनाको लागि अनुगमन र कार्यान्वयन गर्ने संयन्त्रहरूलाई सुदृढ पार्नु।
- शौचालयमा समावेशीरूपमा सबैको पहुँचलाई बढावा दिनु, विशेष गरी महिनावारीको समयमा महिलाहरूका लागि।
- सार्वजनिक संस्थाहरूमा बालमैत्री र लैङ्गिकता मैत्री खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरू सुनिश्चित गर्नु।

पूर्ण सरसफाइ तथा वातावरणमैत्री स्थानीय शासन तर्फको रूपान्तरण

घरधुरी स्तरका सूचकहरू : परियोजनाले पूर्ण सरसफाइ तथा वातावरणमैत्री स्थानीय शासनका मापदण्डहरू प्रतिबिम्बित गर्ने निम्न अनुसारका व्यवहार परिवर्तन र पूर्वाधार सुधारहरूलाई प्रोत्साहन गर्दछः

- सबैको पहुँचयुक्त घरायसी शौचालयको व्यवस्था र त्यसको नियमित प्रयोग।
- महत्वपूर्ण समय (जोखिम हुने अवस्था)मा साबुनपानीले हात धुनु।
- खानेपानीको सुरक्षित प्रयोग, घरेलु स्तरमा खानेपानी सुद्धिकरणका विधिहरू समेत।
- सुरक्षित खाना व्यवस्थापनका अभ्यासहरू।
- उचित फोहरमैला व्यवस्थापनसहित घरको वरिपरी सफा र स्वच्छ राख्नु।
- घरभित्रको वायु प्रदूषण घटाउन सुधारिएको चुल्होको प्रयोग।

विद्यालय स्तरमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सूचकहरू :

- परियोजनाले विद्यालयहरूमा खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा तथा सुविधाको उपलब्धतालाई दिगोपनाको आधारका रूपमा जोड दिएको छ। सुरक्षित र सुद्धिकरण गरिएको खानेपानीमा पहुँच।
- सुचारू, सफा र लैङ्गिकता-संवेदनशील शौचालयहरू।
- साबुन र पानीको सुविधा सहितको निश्चित हात धुने स्थान।
- महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका सुविधाहरू, स्वच्छता सामग्री परिवर्तनका लागि सुरक्षित गोप्य कोठा र स्वच्छता सामग्रीको सुरक्षित बिसर्जनको व्यवस्था समेत।
- दिगो मर्मत तथा सम्भार र फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली।
- खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छताको प्रवर्द्धन र यस सम्बन्धी व्यवहार अनुगमनका लागि सक्रिय बाल क्लबहरू।

कार्यान्वयन गरिने प्रमुख गतिविधिहरू

घरायसी स्तर: परियोजनाले घरधुरीहरूलाई शौचालय निर्माण तथा सुधार, शौचालयको नियमित प्रयोग र दैनिक जीवनमा स्वच्छता अभ्यास गर्न प्रोत्साहित गर्दछ। यस अन्तर्गत निम्नानुसारका गतिविधिहरू पर्दछन्:

- शौचालय निर्माण र सुधारका लागि प्राविधिक सहयोग।
- हात धुने, भाँडा सफा गर्ने स्थान र सुकाउने चाडको प्रवर्द्धन।
- गोठ तथा मलको व्यवस्थापन र सफा वातावरणको प्रवर्द्धन।
- सुरक्षित पानीको प्रयोग र घरायसीस्तरमा पानी शुद्धिकरण विधिहरूको प्रवर्द्धन।
- फोहोर पानी र ठोस फोहोरको उचित बिसर्जन।
- ऊर्जाको कुशल प्रयोग र सुधारिएको चुलोको प्रवर्द्धन।

विद्यालय स्तर: विद्यालयहरूले प्रयोगकर्तामैत्री खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता पूर्वाधार सुधार र सन्चालन व्यवस्थापन गर्न सहयोग प्राप्त गर्नेछन्। यस अन्तर्गत सञ्चालन गरिने क्रियाकालापका उदाहरणहरू:

- संरचनाहरूको उचित प्रयोग र सरसफाइको नियमित अनुगमन।
- शिक्षकहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरू, अभिभावक-शिक्षक सङ्घहरू र बाल क्लबहरूलाई तालिम प्रदान गर्ने।
- दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका व्यवहारका लागि विद्यालय र समुदायबीचको सम्बन्धलाई सुदृढ पार्ने।

समुदाय स्तर (खानेपानी योजना भित्र): सामुदायिक स्तरमा, परियोजनाले निम्न माध्यमबाट सरसफाइ प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्दछ:

- व्यवहार परिवर्तन सञ्चार सम्बन्धी क्रियाकलापहरू, सूचना, शिक्षा तथा सञ्चार सामग्री उत्पादन तथा वितरण, स्वच्छता र घरभित्र हुने वायु प्रदूषणसम्बन्धी जनचेतनाका अभियानहरू।
- खेर जाने तथा फोहोर पानीको करेसाबारीमा प्रयोगलाई प्रोत्साहन।
- छाउपडी जस्ता भेदभावपूर्ण प्रथाहरूको अन्त्य गर्न पैरवी।
- "पूर्ण सरसफाइ उन्मुख योजना समुदाय" घोषणाका लागि सहयोग।

स्थानीय तह स्तर: परियोजनाले निम्न माध्यमबाट सरसफाइ प्रवर्द्धनलाई संस्थागत गर्न स्थानीय स्थानीय तहलाई सहयोग गर्दछ:

- स्थानीय तहको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी नीति र योजनाहरू तयार तथा अद्यावधिक गर्न प्राविधिक सहयोग।
- सरसफाइका दूतको रूपमा काम गर्न स्थानीय स्रोत व्यक्तिहरूलाई तालिम।
- परियोजनाले सहयोग गरेका कार्यक्रमहरूको अनुगमनमा सहजीकरण।

कार्यविधि र प्रक्रिया

सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्द्धनका सबै क्रियाकलापहरू स्थानीय तहको अगुवाइमा गरिन्छन् र परियोजनाले लागत साझेदारी गरेर निम्न बमोजिम उल्लेख गरिएका विधि र प्रक्रियाका लागि प्राविधिक र वित्तीय सहयोग प्रदान गर्दछ:

- **आधारभूत तथ्याक विश्लेषण (सामुदायिक तह):** वर्तमान खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको अवस्था, व्यवहार र विद्यमान कमी कमजोरीहरूको लेखाजोखा गर्ने।
- **खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना अद्यावधिक:** सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा स्थानीय तहको खासस्व योजना अद्यावधिक गर्ने।
- **क्षमता विकास:** स्थानीय तहका अधिकारी, वडाका प्रतिनिधि, समुदाय र धार्मिक अगुवाहरूका लागि सचेतना कार्यक्रम र तालिम सञ्चालन गर्ने।

- अनुगमन र प्रतिवेदन: स्थानीय तहको अगुवाइमा प्रणालीहरू स्थापना गर्ने, उपयुक्तताका आधारमा डिजिटल प्रविधिहरूको प्रवर्धन गर्ने।
- दस्तावेजीकरण र सिकाइ: सिकाइ, घटना अध्ययन र सफलताका कथाहरू सङ्कलन तथा विकास गरी दस्तावेजीकरण गर्ने र बृहत प्रचारप्रसार तथा वितरण गर्ने।

३.४.६ महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनको प्रवर्द्धन

परियोजनाले कर्णाली र सुदूरपश्चिम प्रदेशमा महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनलाई एक लैङ्गिक संवेदनशील मुद्दाको रूपमा पहिचान गरेको छ, सन् २००५ मा कानूनी रूपमा प्रतिबन्धित भए तापनि छाउपडी जस्ता हानिकारक प्रथाहरू समाजमा अझै पनि विद्यमान छन्। महिला र किशोरीहरू महिनावारी तथा सुत्केरी अवधिमा अझै पनि सामाजिक कुरिती बहिष्कार, असुरक्षित बास, र आधारभूत खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको सुविधाबाट वञ्चित हुने अवस्थाको सामना गरिरहेका छन्। यी चुनौतीहरूलाई सम्बोधन गर्न परियोजनाले, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अन्तर्गत स्थानीय सरकारको अधिकार अनुरूप जनचेतना, क्षमता विकास र सामुदायिक सहभागितामार्फत सामाजिक कुरिती हटाउने, सरसफाइ सुविधा सुधार गर्ने तथा महिनावारी मर्यादा प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य राखेको छ।

सुदूरपश्चिम तथा कर्णालीमा विगतमा कार्यान्वयन गरिएको ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाका उत्कृष्ट अभ्यासहरूलाई यस परियोजनाले महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सम्बन्धी परियोजना गतिविधि तर्जुमा र कार्यान्वयनको आधार बनाउनेछ र कर्णाली प्रदेशमा रहेको मर्यादित महिनावारी व्यवस्थापनका लागि गठित कर्णाली एलायन्स (KADMM) जस्ता विद्यमान सञ्जालहरूसँग सहकार्य गर्नेछ। क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू अन्तर्गत स्थानीय तहका कर्मचारी, शिक्षक, विद्यार्थी, महिला समूह, सामाजिक अगुवा तथा सामुदायिक स्वयंसेवकहरूलाई मर्यादित महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्नेछ।

महिनावारीबारेको संवादलाई सामान्य बनाउने र भेदभाव घटाउने उद्देश्यका साथ जनचेतना अभिवृद्धिका अभियानहरू विभिन्न तहमा र विभिन्न माध्यमको प्रयोग गरी सञ्चालन गरिनेछन्, जस्तै सामाजिक सञ्जालमा, सडक नाटक, र छोटो भिडियो प्रतियोगिताहरू प्रगति अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्नका लागि स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा अनुगमन तथा मूल्यांकन संयन्त्रहरू स्थापना गरिनेछन्। समाजमा सकारात्मक सन्देश प्रवाह गर्न युवाहरू, स्थानीय च्याम्पियनहरू, धार्मिक नेता (धामी झाक्री), तथा प्रभावशाली व्यक्तिहरूलाई परिचालन गरिनेछ। यसका अतिरिक्त परियोजनाले दीगो तथा सांस्कृतिक रूपमा उपयुक्त महिनावारी व्यवस्थापनका अभ्यासहरूलाई सुदृढ गर्न सहयोगी उत्पादन, सेवा र सञ्चारका क्षेत्रको परिचालनमा स्थानीय नवप्रवर्तनलाई प्रोत्साहन गर्नेछ। परियोजनाको एकीकृत अवधारणा मार्फत किशोरी तथा महिलाहरूलाई सशक्त बनाउने, महिनावारी मर्यादाको प्रवर्द्धन गर्ने र परियोजना क्षेत्रका स्थानीय तहहरूमा महिनावारी सम्बन्धी भेदभावपूर्ण अभ्यासहरू न्युनिकरण गर्ने लक्ष्य राखिएको छ। महिनावारी व्यवस्थापन र मर्यादित महिनावारी व्यवस्थापन सम्बन्धी विस्तृत रणनीति र कार्ययोजना परियोजनाको लैंगिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक

समावेशिकरण र मानव अधिकारमा आधारित दृष्टिकोण रणनीति तथा कार्ययोजना (२०२५) मा परिभाषित गरिएको छ ।

३.४.७ पानीको गुणस्तर र पानी सुरक्षा

सुरक्षित र स्वच्छ पिउने पानीमा पहुँच सुनिश्चित गर्नु परियोजनाको मुख्य उद्देश्य हो। परियोजनाले यस उद्देश्यलाई प्राप्त गर्न स्थानीय तहमा आधारभूत स्तरको पानी गुणस्तर परीक्षण सुविधा स्थापना तथा सञ्चालनमा सहयोग गर्नेछ। पानीको गुणस्तरसम्बन्धी कार्यहरू मुख्यतः जैविक प्रदूषण, धमिलोपना, अमोनिया तथा हाइड्रोजन विभव (pH) लगायत पिउने पानीको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न आवश्यक प्रमुख सूचकहरूको परीक्षण तथा अनुगमनमा केन्द्रित गरिनेछन्।

परियोजनाले पानी गुणस्तर अनुगमनमा विकेन्द्रीकृत तथा सहभागितामूलक अवधारणालाई प्रवर्द्धन गर्नेछ। आवश्यकताअनुसार उपभोक्ता समितिहरूलाई गुणस्तर परीक्षण सेवाका लागि निजी प्रयोगशाला, प्राविधिक विद्यालय वा सामुदायिक संस्थाजस्ता स्थानीय सेवा प्रदायकहरूसँग सेवा लिन प्रोत्साहन गरिनेछ। साथै, खानेपानी गुणस्तरको नियमित अनुगमन सुनिश्चित गर्न स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ, जसअन्तर्गत स्थानीय तहका जिम्मेवार कर्मचारीहरू (जस्तै वाश एकाई वा स्वास्थ्य शाखा/संस्थाका कर्मचारी) लाई पानी परीक्षण तथा नतिजा विश्लेषणसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ।

खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाको तयारी, कार्यान्वयन तथा निर्माण पश्चातका चरण जस्ता विभिन्न चरणहरूमा पानीको गुणस्तर परीक्षण गरिन्छ । सम्भाव्यता अध्ययनको क्रममा पानीको स्रोतमा फोहरजन्य प्रदूषण छ कि छैन भनेर फिल्ड टेस्ट किट प्रयोग गरेर परीक्षण गरिन्छ । अन्य प्रकारका प्रदूषण पनि हुनसक्ने संकेत वा सम्भावना देखिएमा खानेपानीको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न थप परीक्षण गरिन्छ । खानेपानी योजनाको निर्माण पूरा भएपछि इन्टेक, पानी संकलन टंकी र धाराहरूमा खानेपानीमा प्रदूषणको अवस्था जाँच गर्नका लागि पोर्टेबल किट प्रयोग गरी पुनः पानी परीक्षण गरिन्छ। यदि पानी संकलन टंकी वा वितरण प्रणालीमा पानी प्रदूषित भएको पाइएमा संरचनाहरूमा क्लोरीनेसन गरिन्छ ।

निर्माण चरण सम्पन्न भएपछि टोलस्तरमा पानी भण्डारणका क्रममा हुनसक्ने सम्भावित प्रदूषण जोखिम मूल्याङ्कन गर्न घरमा हुने पानी भण्डारणको अभ्यास पनि अवलोकन गरिन्छ । खानेपानीको गुणस्तर परीक्षणका लागि आवश्यक पर्ने लागतको जिम्मेवारी उपभोक्ता समितिको हुनेछ। नियमित रूपमा गरिनुपर्ने खानेपानीको गुणस्तर परीक्षणलाई सहयोग गर्नका लागि स्थानीय तहले खानेपानी गुणस्तर परीक्षणका लागि आवश्यक सुविधा सहितको स्थान तोक्ने र एक जना जिम्मेवार कर्मचारी खटाउने अपेक्षा गरिएको छ, परियोजनाले तोकिएका कर्मचारीलाई आवश्यक प्राविधिक ज्ञान तथा सिपको लागि तालिमको व्यवस्था गरी सहयोग गर्नेछ । खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण सेवा बाह्य रूपमा (पानी परीक्षण ल्याव, वा अन्य सेवा प्रदायक) प्राप्त गर्न नसकिने अवस्थामा खानेपानी गुणस्तर परीक्षण सेवाको उपलब्धताको लागि आवश्यक खानेपानी गुणस्तर परीक्षण किट तथा रिएजेन्ट खरिद गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहले निर्वाह गर्नेछ ।

खानेपानी गुणस्तर परीक्षणका अतिरिक्त उपभोक्ताहरूलाई तालिमहरू, विभिन्न अभियानहरू र जनचेतनाका कार्यक्रमहरू (जुन प्रायः पूर्ण सरसफाइका कार्यक्रमसँगै सञ्चालन गरिन्छन्) मार्फत खानेपानी संकलन, ढुवानी र भण्डारणका क्रममा पुनः प्रदूषणको जोखिम घटाउने व्यवहारलाई सुदृढ गर्न शिक्षित गरिनेछ।

परियोजनाको सहयोगमा निर्माण हुने हरेक खानेपानी योजनाले जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ। यो योजनाले खानेपानी योजनाको पानीको स्रोत रहेको जलाधार क्षेत्र देखि उपभोक्ताको मुख सम्मका सम्भावित सम्पूर्ण जोखिमहरूको पहिचान र सम्बोधन गर्न मद्दत गर्नेछ र पानीको सुरक्षित व्यवस्थापनमा जलवायु जोखिम र विपद् जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी पक्षहरूलाई एकीकृत गर्नेछ। जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना प्रभावकारी रूपमा तयार गर्न र कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तह र उपभोक्ता समितिहरूलाई सहयोग पुऱ्याउने छुट्टै मार्गदर्शिका उपलब्ध छ।

३.४.८ निर्माणपश्चातको चरण

यो चरणको उद्देश्य उपभोक्ता समिति र स्थानीय तह दुवैको संस्थागत र प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि गरी समावेशी र दिगो खानेपानी व्यवस्थापन अभ्यासलाई सुदृढ बनाउनका लागि खानेपानी योजनाहरूको निरन्तर सञ्चालन, प्रभावकारी सुशासन र वित्तीय दिगोपन सुनिश्चित गर्नु हो।

यस चरणको प्रमुख उद्देश्य उपभोक्ता समितिहरू कानूनी रूपमा मान्यता प्राप्त रहून्, नियमित रूपमा नवीकरण होउन् र आफ्ना विधान तथा आन्तरिक नियमावली अनुसार क्रियाशील रहून् भन्ने कुराको सुनिश्चित गर्नु हो। उपभोक्ता समितिले प्राविधिक समस्या समयमै समाधान गर्न सकून् र नियमित सञ्चालन तथा मर्मत कार्य प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न होस् भन्ने अभिप्रायले परियोजनाले मर्मतसम्भार कार्यकर्ता (लिफ्ट योजनाहरूमा पम्प अपरेटर समेत) का लागि तालिम प्रदान गर्न सहयोग गर्नेछ। नियमित पानी महशुल संकलन मार्फत मर्मत सम्भार कोषमा रकम थपिँदै जावस भन्ने सुनिश्चितताका लागि परियोजना तथा स्थानीय तहले प्रत्येक खानेपानी योजनाको अनुगमन गर्नेछ। हरेक योजनामा स्थापित मर्मत सम्भार कोष नियमित मर्मत तथा साना मर्मत कार्यहरूका लागि पर्याप्त हुनुपर्छ। कोषको दीर्घकालीन व्यवस्थापन र यसको परिचालनबाट खानेपानी योजनाको दिगोपनाका लागि भरपर्दो स्थानीय सहकारी संस्था वा अन्य स्थानीय वित्तीय संस्थामार्फत पनि कोष व्यवस्थापन तथा सञ्चालन गर्न सकिन्छ।

उपभोक्ताहरूले नियमित रूपमा पर्याप्त पानी महशुल सङ्कलन गर्ने अभ्यासमार्फत योजनाको डिजाइन अवधि समाप्तिपछि नयाँ योजना पुनर्निर्माण गर्न आवश्यक पर्न सक्ने पुँजीगत लगानीका लागि आवश्यक कोष सुनिश्चित गर्न सकून् भन्ने उद्देश्यले यस परियोजनाले निर्माण पश्चातको चरण तथा सो चरणमा सञ्चालन गरिने गतिविधिहरूको परिकल्पना गरेको छ। साथै, खानेपानी सेवाको निरन्तरता सुनिश्चित गर्न जलवायु परिवर्तन, विपद् तथा सम्भावित क्षतिबाट उत्पन्न हुन सक्ने वित्तीय जोखिम न्यूनीकरणका लागि खानेपानी योजनाका पूर्वाधारहरूको बीमा गर्न उपभोक्ता समितिहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ।

यस चरणका मुख्य पक्षहरू:

- नियमित संचालन तथा मर्मत
- जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजनाको निरन्तर कार्यान्वयन
- उपभोक्ता समितिको सुशासन र संस्थागत प्रणाली सुदृढीकरण

दिगो खानेपानी सेवा सुनिश्चित गर्न दीर्घकालीन अनुगमन तथा आवश्यक सहयोग प्रदान गर्न सक्ने बनाउने उद्देश्यले तालिम तथा कार्यशालामार्फत स्थानीय तहको क्षमता विकास गरिनेछ। योजना स्तरमा सार्वजनिक लेखा परीक्षण तथा निर्माणपछिको चरणमा सञ्चालन गरिने भेलाहरूले पारदर्शिता र उत्तरदायित्वलाई प्रवर्द्धन गर्नेछन्। साथै, उपभोक्ता समितिहरूलाई सञ्चालन तथा मर्मतसम्बन्धी नियमावली तयार गर्ने र जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना कार्यान्वयनसम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ।

स्थानीय तह स्तरमा आयोजना गरिने कार्यशालाहरू योजनाको दिगोपन तथा उपभोक्ता समितिमा महिला तथा सीमान्तकृत समूहहरूको नेतृत्व विकासमा केन्द्रित हुनेछन्। यस्ता कार्यक्रमहरूले स्थानीय तहलाई योजनाको सुचारुपन तथा कार्यसम्पादन अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न र समुदायको सक्रिय तथा सहभागितामूलक भूमिकालाई सुदृढ बनाउन सशक्त बनाउनेछन्।

परियोजनाले प्रदेश स्तरमा खानेपानी योजनाहरूको सुचारु सञ्चालन तथा दिगोपनासम्बन्धी कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्नेछ, जसले स्थानीय तहहरूबीच सिकाइ, समन्वय र आपसी सहयोग आदानप्रदानलाई सहज बनाउनेछ। विशेषगरी निजी धारा जडान भएका ठूला खानेपानी योजनाहरूका उपभोक्ता समितिका प्रतिनिधि तथा प्रमुख कर्मचारीहरूलाई सेवा प्रदान (जस्तै खानेपानी गुणस्तर परीक्षण, सेवा प्रणाली डिजिटाइजेसन, अभिलेखीकरण, सेवा व्यवस्थापन) तथा वित्तीय अनुगमन सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिनेछ।

३.५ परिणाम क्षेत्र ३ को कार्यपद्धति : सुशासन र सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्य

स्थानीय तहलाई उनीहरूको प्रशासनिक सिमानाभित्र पर्ने सम्पूर्ण क्षेत्रको जलाधारमा आधारित भू-उपयोग योजना तर्जुमा प्रक्रिया सञ्चालन गर्न सहयोग गरिनेछ। जल उपयोग गुरु योजना, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (LAPA), स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (LDCRP) तथा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील ढाँचा (LDCRF) जस्ता परियोजनासँग सम्बन्धित स्थानीय तहका योजना तथा दस्तावेजहरूले जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण, संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनका प्रमुख कार्यान्वयन क्षेत्रहरू पहिचान गर्नेछन्। साथै, स्थानीय तहलाई जलाधार संरक्षणसम्बन्धी नियमावली तथा विनियमावली तयार गरी कार्यान्वयन गर्न, संरक्षण क्षेत्रहरू निर्धारण गर्न तथा जनचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गर्न सहयोग गरिनेछ।

पालिका विपद् जोखिम शासन विश्लेषण (MDRGA) मार्फत विपद् जोखिम शासनको विद्यमान अवस्था, संस्थागत तथा वित्तीय क्षमता, जोखिमयुक्त क्षेत्रहरूको पहिचान तथा समुदायको सहभागिताको अवस्था विश्लेषण गरिनेछ। यस विश्लेषणका आधारमा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापलाई स्थानीय तहका योजना तथा प्रणालीमा प्रभावकारी रूपमा एकीकृत गर्न सहयोग गरिनेछ। पूर्वाधार विकाससम्बन्धी क्रियाकलापहरूमा पुनर्भरण पोखरी, पुनर्भरण खाल्डा तथा बायोइन्जिनियरिङ कार्यजस्ता उपायहरू अन्य निर्माण संरचनाहरूसँग एकीकृत रूपमा समावेश गरिनेछन्। साथै, भू-संरक्षण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि बाढीपहिरो नियन्त्रण तथा तटबन्ध सुधारसम्बन्धी संरचनाहरूको निर्माण तथा सुदृढीकरण गरिनेछ। माथि उल्लेखित स्थानीय तहका योजना, ढाँचा तथा रूपरेखा र स्थानीय स्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियाका प्राथमिकताअनुसार सुधारिएको पानी घट्ट तथा सुधारिएको चुल्हो जडानमा परियोजनाले सहयोग प्रदान गर्नेछ।

प्रदेश र सङ्घीय स्तरका सरकारी निकायहरूबाट प्राप्त हुने प्राविधिक तथा वित्तीय सहयोगले वन तथा अन्य संरक्षण प्रयास सम्बन्धी स्थानीय तह स्तरका योजना तथा नीतिहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको क्षमता अभिवृद्धि गर्नेछ। परियोजनाले सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको समन्वय तथा सहकार्यलाई सहजीकरण गर्नेछ।

परियोजनाका आधिकारिक साझेदारहरू Geological Survey of Finland (GTK), Finnish Environment Institute (SYKE) र International Water Management Institute (IWMI) हुन्। काठमाडौंमा रहेको विकास व्यवस्थापन संस्था (DMI) ले परियोजनाका लागि सम्पर्क कार्यालयको रूपमा कार्य गर्नुका साथै आवश्यकतानुसार परियोजना विषयगत कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित कार्यमा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनेछ। यसका साथै संयुक्तरूपमा गर्न सकिने सहकार्यका अवसरहरूको खोजी गर्दै प्रदेश र सङ्घीय स्तरमा राष्ट्रिय अपाङ्ग महासङ्घ नेपाल (NFDN), सामुदायिक वन उपभोक्ता महासङ्घ, नेपाल (FECOFUN), खानेपानी तथा सरसफाइ महासङ्घ, नेपाल (FEDWASUN), शैक्षिक संस्था (जस्तै: काठमाडौं तालिम केन्द्र (KTC), मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय (MU), सुदुरपश्चिम विश्वविद्यालय (FU), त्रिभुवन विश्वविद्यालय (TU), कृषि तथा वन विश्वविद्यालय (AFU)), स्थानीय प्राविधिक विद्यालय/कलेजहरू), अनुसन्धान केन्द्रहरू, महिला सञ्जालहरू, निजी क्षेत्र, विकास साझेदारहरू (जस्तै: संयुक्त राष्ट्र परियोजना सेवा कार्यालय (UNOPS), फिनिस रेड क्रस), नागरिक समाजका संस्थाहरू र अन्य क्षेत्रगत सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरू। परियोजनाले सम्बन्धित साझेदारहरूसँग समन्वय गरी साझा चासो र सहकार्यका क्षेत्र पहिचान गर्ने, ज्ञान आदानप्रदानलाई प्रवर्द्धन गर्ने तथा परियोजनाका उद्देश्यहरू प्रभावकारी र एकीकृत रूपमा कार्यान्वयन गर्न आपसी सम्बन्ध र सञ्जाल सुदृढ गर्नेछ। परियोजनाका उद्देश्य र उपलब्धिहरूबारे लक्षित समुदायमा जानकारी तथा जनचेतना अभिवृद्धि गर्न सम्बन्धित स्थानीय, प्रदेश तथा राष्ट्रिय सञ्चार माध्यमहरूसँग सहकार्य गरिनेछ र यस सहकार्यमार्फत पारदर्शिता तथा सुशासनका अन्य पक्षहरू प्रवर्द्धन गर्नुका साथै परियोजनाको सञ्चार माध्यममा पहिचान तथा उपस्थिति अभिवृद्धि गरिनेछ।

माथि उल्लेखित कुराहरूको अतिरिक्त परिणाम क्षेत्र ३ अन्तर्गत भेदभावपूर्ण सामाजिक मान्यताहरू घटाउने कार्यहरू समेटिन्छन्। छाउपडी प्रथाले अझै पनि परियोजना लागू भएका प्रदेशहरूमा महिला तथा बालिकाको स्वास्थ्य तथा गरिमालाई जोखिममा राखिरहेको हुँदा यसलाई प्राथमिकतामा राखिनेछ। त्यस्तै, कहिलेकाहीं वेवास्ता गरिने तर उत्तिकै रूपमा हानिकारक अन्य अभ्यासहरूको सम्बोधनमा पनि परियोजनाले विशेष ध्यान दिनेछ। परियोजनाको लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण र मानव अधिकारमा आधारित रणनीति तथा कार्ययोजना (२०२५) ले यी मुद्दाहरूको सम्बोधनको लागि अपनाइने कार्यपद्धति अझ विस्तृत रूपमा परिभाषित गरेको छ।

४ स्थानीय तहमा मानव संसाधन

४.१ स्थानीय तहमा मानव संसाधन व्यवस्थापन

यो निर्देशिकाले परियोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक न्यूनतम मानव संसाधनको सङ्ख्याका साथै मानव संसाधन छनोट र परिचालनका लागि प्रक्रियाहरूका बारेमा परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई मार्गनिर्देशन प्रदान गर्दछ। स्थानीय तहमा मानव संसाधन व्यवस्थापनको विस्तृत विवरण, आवश्यक ढाँचाहरूसहित अनुसूची ३: परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय एकाई कर्मचारी छनोट तथा परिचालन कार्यविधि २०२५ मा प्रदान गरिएको छ।

परियोजनामा स्थानीय तहको भूमिका

परियोजना व्यवस्थापन समितिको सहयोगमा स्थानीय तहद्वारा स्थानीय स्तरका परियोजना गतिविधिहरूको कार्यान्वयन।

परियोजनाका पूर्वाधार विकास योजना निर्माणसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू स्थानीय तहको सहयोगमा उपभोक्ता समिति तथा समूहहरूद्वारा कार्यान्वयन गरिन्छन्। परियोजनालाई सहभागितामूलक, लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणमैत्री दृष्टिकोणमा आधारित गरी प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न विभिन्न विधाका पर्याप्त जनशक्ति फिल्डमा परिचालन गर्नु आवश्यक हुन्छ। बहु-विषयगत क्षेत्रमा कार्यान्वयन हुने यो लक्ष्य परियोजना भएकाले स्थानीय तह तथा समुदाय स्तरमा यसका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्न विभिन्न क्षेत्रका सक्षम मानव संसाधनको परिचालन अपरिहार्य रहन्छ। सामान्यतया स्थानीय स्तरमा परियोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न निम्न मानव संसाधन आवश्यक पर्छन्:

परियोजना तथा वित्तीय व्यवस्थापनका लागि मानव संसाधन: परियोजना व्यवस्थापन समिति (PMC), प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत (CAO), स्थानीय तहका सम्बन्धित शाखाहरू तथा वित्तीय व्यवस्थापन शाखाले वित्त व्यवस्थापनसहित परियोजनाको समग्र व्यवस्थापनको भूमिका निर्वाह गर्नेछन्।

प्रतिवेदन, फिल्ड कार्य व्यवस्थापन र कर्मचारी परिचालन: स्थानीय तहले परियोजनाका लागि मात्र काम गर्नका लागि उपलब्ध मौजुदा कर्मचारीहरूबाट वा परियोजना हेर्नका लागि छुट्टै जनशक्ति नियुक्ति गरेर

एकजना अधिकृत स्तर (छैटौं तह)को व्यक्ति लाई “परियोजना अधिकृत” को रूपमा खटाउँछ । ती छनोट हुने वा उपलब्ध मौजुदा कर्मचारीहरूबाट तोकिने अधिकृतसँग सहभागीतामूलक योजना तर्जुमा, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, जीविकोपार्जन र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा काम गरेको अनुभव हुनुपर्दछ ।

प्राविधिक सर्वेक्षण, डिजाइन र मूल्याङ्कन: विभिन्न खानेपानी, सिँचाइ, बहुउपयोगी तथा संरक्षण सम्बन्धी योजनाहरू, जीविकोपार्जन सम्बन्धी पूर्वाधारहरू, सुधारिएको चुल्हो तथा सुधारिएको पानी घट्ट जस्ता पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कार्यहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि स्थानीय तहले परियोजनाका लागि मात्र पूर्णकालीन रूपमा काम गर्न एक जना योग्य सब-इन्जिनियर नियुक्त गर्नुपर्नेछ। स्थानीय तहका अन्य नियमित कार्यक्रमहरूका लागि विद्यमान जनशक्ति र कार्यभारलाई ध्यानमा राखेर (न्यूनतम योग्यता र अनुभव पुगेका स्थानीय तहको नियमित विद्यमान जनशक्तिबाट पूर्णकालिन रूपमा खटाउन मिल्ने कति? नयाँ नियुक्ति आवश्यक सङ्ख्या कति?) परियोजनाका लागि सब-इन्जिनियर पदमा नियुक्त गरिनु आवश्यक छ ।

निर्माण कार्यको प्राविधिक सुपरिवेक्षण: फिल्डमा हुने निर्माण कार्यहरूको सङ्ख्याको आधारमा पूर्णरूपमा परियोजनासँग सम्बन्धित कार्यहरूमा मात्र काम गर्ने गरी लागि असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिकहरूको व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ। एकजना असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिकले एकपटकमा पाँचवटासम्म निर्माण क्रियाकलापहरूको निर्माण सुपरिवेक्षण गर्न सक्छन् भन्ने कुरालाई आधार मानी आवश्यक सङ्ख्या निर्धारण (न्यूनतम योग्यता र अनुभव पुगेका स्थानीय तहको नियमित विद्यमान जनशक्ति बाट पूर्णकालिन रूपमा खटाउन मिल्ने कति? नयाँ नियुक्ति आवश्यक सङ्ख्या कति?) गर्नु पर्नेहुन्छ।

सामाजिक परिचालन र क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू: परियोजना अन्तर्गत योजना तथा समुदाय स्तरमा धेरै सामाजिक परिचालन र क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ। सबै क्रियाकलापहरू सन्चालन गर्दा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणाको एकीकरण र सम्बन्धित रणनीति तथा कार्ययोजनालाई सुनिश्चित गर्दै चरणबद्ध कार्यविधिहरूको अवलम्बन गर्नुपर्छ। यी क्रियाकलापहरूको सन्चालन गरिने उद्देश्यका लागि फिल्ड संयोजक र सामाजिक परिचालक पदका कर्मचारीहरूको आवश्यकता पर्छ।

प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू: स्थानीय तहको प्राथमिकतामा परेका जलाधार क्षेत्रमा कार्यान्वयन गरिने क्रियाकलापहरू अन्तर्गत; स्रोत संरक्षण, वृक्षारोपण, भूक्षय तथा पहिरो नियन्त्रण, कृषि वन र अन्य प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धित क्रियाकलापहरू पर्दछन्। स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाई प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ताले परियोजनाको प्राविधिक सहायता टोली तर्फका प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञको प्राविधिक मार्गदर्शन र सहयोग लिएर चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार उपभोक्ता, उपभोक्ता समिति र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू आदिको तालिम तथा क्षमता विकाससँगै त्यस्ता कार्यक्रमहरूको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्नेछन् ।

जीविकोपार्जनसम्बन्धी क्रियाकलापहरू: परियोजनाको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश भै प्राथमिकतामा परेका जलाधार क्षेत्र भित्र परियोजनाले कृषिजन्य र गैर-कृषिजन्य दुबै प्रकारका जीविकोपार्जन सम्बन्धी क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्नेछ । यी क्रियाकलापहरूमा घरबगैँचा व्यवस्थापन, व्यावसायिक तरकारी खेती, मुल्य श्रृङ्खला स्थापना, कृषिवन, वन पैदावरमा आधारित उद्यम विकास, तथा अन्य जिविकोपार्जन सम्बन्धी क्रियाकलापहरू पर्दछन् । त्यसका अतिरिक्त कृषक समूह, उपभोक्ता समिति, सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू र जलाधार तथा स्थानीय तह स्तरका अन्य सरोकारवालाको क्षमता विकास गर्नु फिल्ड संयोजक वा प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ताको मुख्य जिम्मेवारी हुनेछ । यस उद्देश्यका लागि कृषि, मुल्य श्रृङ्खला तथा साना उद्यम व्यवस्थापनमा अनुभव भएका जीविकोपार्जन क्रियाकलापमा अनुभवी व्यक्ति फिल्ड संयोजक वा प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता स्थानीय तहद्वारा नियुक्त गर्ने वा विद्यमान नियमित कर्मचारी मध्यबाट तोकिएको जसले परियोजनाका लागि पूर्णकालिन कर्मचारीको रूपमा सेवा प्रदान गरेर यी क्रियाकलापहरूको लागि सहजीकरण गर्ने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछन् ।

४.२ स्थानीय तहमा आवश्यक पर्ने कर्मचारी तथा जनशक्ति

तालिका ४ स्थानीय तहमा परियोजनाका लागि आवश्यक मानव संसाधन

क्र.सं.	भूमिका	आवश्यक मानव संसाधन
१	परियोजना र वित्तीय व्यवस्थापन	परियोजना व्यवस्थापन समिति (आंशिक समय) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत (आंशिक समय) पूर्वाधार शाखा प्रमुख (आंशिक समय) कृषि शाखा प्रमुख (आंशिक समय) वातावरण शाखा प्रमुख (आंशिक समय) लेखा अधिकृत (आंशिक समय)
२	प्रतिवेदन, परियोजना व्यवस्थापन र कर्मचारी परिचालन	परियोजना अधिकृत- परियोजनाका लागि पूर्णकालीन (अधिकृत-छैटौँ तह)
३	इन्जिनियरिङ सर्वेक्षण, डिजाइन र मूल्याङ्कन	सब-इन्जिनियर- जलस्रोत सम्बन्धि कार्य अनुभव भएको (सहायक- पाँचौँ तह) (परियोजनाको प्राविधिक सहायता (TA) टोलीबाट अन्य स्थानीय तह समेत हेर्ने जिम्मेवारी रहेको उक्त तहको लागि समेत तोकिएको प्राविधिक अधिकृत- अतिरिक्त थप जनशक्ति)

४	निर्माण कार्यको प्राविधिक सुपरिवेक्षण	सहायक सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र सिँचाइका क्षेत्रमा अनुभवी - पाँच वटा योजनाका लागि १ जना (सहायक — चौथो तह)
५	क्षमता विकास, चरणबद्ध कार्यविधि र समावेशिताको कार्यान्वयन र क्रियाकलापहरू:	फिल्ड संयोजक- प्राकृतिक श्रोत ब्यबस्थापन सम्बन्धी योजना तर्जुमा, जीविकोपार्जन योजना, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता र सामुदायिक परिचालनमा अनुभव (प्रत्येक स्थानीय तहमा १ जना) (सहायक — पाँचौँ तह) सामाजिक परिचालकहरू — खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, कृषि, प्राकृतिक श्रोत ब्यबस्थापन, योजना तर्जुमा र सामुदायिक परिचालनमा अनुभव (स्थानीय तहमा २ जना) (सहायक — चौथो तह)
६	जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम र योजनाको कार्यान्वयन	प्राकृतिक श्रोत ब्यबस्थापन सहजकर्ता- कृषि वा वन पृष्ठभुमी (कृषि वा वन विषयमा १०+२ वा प्रवीण डिप्लोमा)-(सहायक — पाँचौँ तह)

तालिका ५ परियोजना कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईमा आवश्यक न्यूनतम मानव संसाधन

क्र.सं.	पद	तह/सङ्ख्या	कार्यस्थल	न्यूनतम शैक्षिक योग्यता र कार्य अनुभव ^१
१	LACC परियोजना अधिकृत	अधिकृत — छैटौँ तह — एक	स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय	सम्बन्धित विषयमा स्नातक तह उत्तीर्ण । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन, योजना तर्जुमा, जीविकोपार्जन आदि क्षेत्रमा न्यूनतम पाँच वर्षको अनुभव ।
२	फिल्ड संयोजक	सहायक — पाँचौँ तह — एक	स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय वा वडा कार्यालय	कृषि, वन वा अन्य सम्बन्धित विषयमा उच्च माध्यमिक शिक्षा । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, कृषि, प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन, योजना, जीविकोपार्जन आदि क्षेत्रमा न्यूनतम पाँच वर्षको अनुभव ।
३	सब-इन्जिनियर	सहायक — पाँचौँ तह — एक	स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय/वडा कार्यालय	सिभिल इन्जिनियरिङमा डिप्लोमा । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन, सिँचाइ, जीविकोपार्जन सम्बन्धी योजनाहरूको सर्वेक्षण डिजाइन र निर्माण सुपरिवेक्षण र योजना तर्जुमा मा न्यूनतम तीन वर्षको अनुभव ।
४	प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता	सहायक — पाँचौँ तह — एक	स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय/वडा कार्यालय	कृषि वा वन विज्ञानमा १०+२ वा प्रवीण डिप्लोमा । कृषि वा वन विज्ञान र कृषिवन सम्बन्धी गतिविधिहरूको योजना र कार्यान्वयनमा न्यूनतम तीन वर्षको अनुभव ।
५	सहायक सब- इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक	सहायक — चौथो तह — (दुई देखि तीन) ^२	वडा कार्यालय/ आयोजना समुदाय	सिभिल इन्जिनियरिङमा प्राविधिक SLC/SEE वा CTEVT वा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट खानेपानी तथा

^१ आधारभूत आवश्यकता: खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता /वातावरण शाखा अन्तर्गत काम गर्नका लागि लक परियोजनालाई आवश्यक पर्ने मानव संसाधनको न्यूनतम आवश्यकता ।

^२ सङ्ख्या: खानेपानी, सिँचाइ र अन्य पूर्वाधारका योजनाहरूको सङ्ख्यामा निर्भर हुनेछ।

				सरसफाइ प्राविधिकको आधारभूत तालिम । खानेपानी, सिँचाइ वा अन्य पूर्वाधार कार्यहरूको कार्यान्वयनमा न्यूनतम दुई वर्षको अनुभव ।
६	सामाजिक परिचालक	सहायक — चौथो तह — (दुई देखि तीन) ^३	वडा कार्यालय/ आयोजना समुदाय	SLC/SEE वा सो सरह उत्तीर्ण । क्षमता विकास, सामाजिक परिचालन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, योजना, जीविकोपार्जन आदि क्षेत्रमा न्यूनतम दुई वर्षको अनुभव ।

परियोजना बजेटबाट नियुक्त गरिएका सबै पदहरू परियोजनाको गतिविधि कार्यान्वयनका लागि मात्र परिचालन गरिनेछन् र परियोजना बहिर्गमन भएपछि ती कर्मचारीहरूलाई निरन्तरता दिने कुनै जिम्मेवारी स्थानीय तहले लिने छैन।

माथि तालिका ५ मा उल्लेखित सबै पदहरूमा पदपूर्ति हुनैपर्छ भन्ने अनिवार्य छैन। पदपूर्तिको आवश्यक संख्या, स्थानीय तहमा नियमित कर्मचारीको रूपमा उपलब्ध भई परियोजनाले निर्दिष्ट गरेको न्यूनतम योग्यता तथा कार्यानुभव पूरा गरेका विद्यमान जनशक्तिमध्येबाट परियोजनाका लागि पूर्णकालीन रूपमा खटाउन सकिने अवस्था, साथै स्वीकृत वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमअनुसारको कार्यभारको आधारमा यकिन गरी स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णयअनुसार हुनेछ।

४.३ स्थानीय तहमा कर्मचारी छनोट तथा नियुक्तिका चरणहरू

स्थानीय तहमा कर्मचारी छनोट तथा परिचालनका लागि यस निर्देशिकाको अनुसूची ३ मा विस्तृत कार्यविधि उपलब्ध छ। स्थानीय तहमा कर्मचारी छनोट प्रकृया निम्न चरणहरू अनुसार पुरा गर्नुपर्नेछ ।

चरण १. मानव संसाधनको आवश्यकता मूल्याङ्कन गर्ने

चरण २. स्थानीय तहमा उपलब्ध नियमित मानव संसाधन परिचालन गर्ने वा थप मानव संसाधन नियुक्त गर्ने बारे निर्णय गर्ने

^३ सङ्ख्या: कार्यरत क्षेत्रमा रहेका बस्तीहरूको सङ्ख्यामा निर्भर हुनेछ।

- चरण ३. पदपूर्ति समिति गठन गर्ने
- चरण ४. रिक्त पदको लागि पदपूर्तिको लागि सूचना प्रकाशन गर्ने
- चरण ५. छोटो सूची तयार गर्ने
- चरण ६. लिखित परीक्षा र अन्तर्वार्ता
- चरण ७. अन्तिम मूल्याङ्कन
- चरण ८. परियोजना व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृति
- चरण ९. कर्मचारी र स्थानीय तह बीच वार्षिक कार्यसम्पादनमा आधारित करार सम्झौता

४.४ अल्पकालीन/छोटो समयको लागि आवश्यक सेवा प्रदायक छनोट प्रक्रिया

अल्पकालीन सेवा प्रदायकहरू लिनुपर्ने अवस्थामा सामान्यतया मौजुदा रोस्टर वा अघिल्लो छनोट प्रक्रियाको प्रतीक्षा तथाबैकल्पिक सूचीबाट चयन गर्न सिफारिस गरिन्छ र यसका लागि परियोजना व्यवस्थापन समितिले पहिले प्रतिस्पर्धा गरेका उम्मेदवारहरूको सूची प्रयोग गर्न सक्छ । परियोजना व्यवस्थापन समितिले नियुक्त गर्नुअघि बायोडाटा मूल्याङ्कन, लिखित परीक्षा र अन्तर्वार्ता मार्फत उम्मेदवारको योग्यता तथा दक्षता सुनिश्चित गर्नेछ । यसरी लिइने सेवा प्रदायकहरूसँग नतिजामा आधारित करार सम्झौता गर्न सिफारिस गरिन्छ । त्यस्ता सेवा प्रदायकहरूको कार्यकाल अधिकतम छ महिनामा सीमित हुनुपर्छ । अल्पकालीन सेवा प्रदायकको रूपमा स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका अन्य नियमित कर्मचारीहरूको कामलाई पूरक सहयोग गर्नका लागि भर्ना गर्न पाइने छैन । त्यस्ता सेवा प्रदायकहरूको पारिश्रमिक तथा सुविधा स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका मौजुदा कर्मचारीहरूको सेवा सुविधा भन्दा बढी हुनु हुँदैन । अल्पकालीन सेवा प्रदायकहरूलाई आधारभूत सेवा सुविधा बाहेक अन्य सुविधाहरू उपलब्ध गराइनेछैन ।

५ योजना तर्जुमा

५.१ स्थानीय तह तथा समुदाय स्तरका योजना तर्जुमा प्रक्रियासँग समन्वय तथा तालमेल

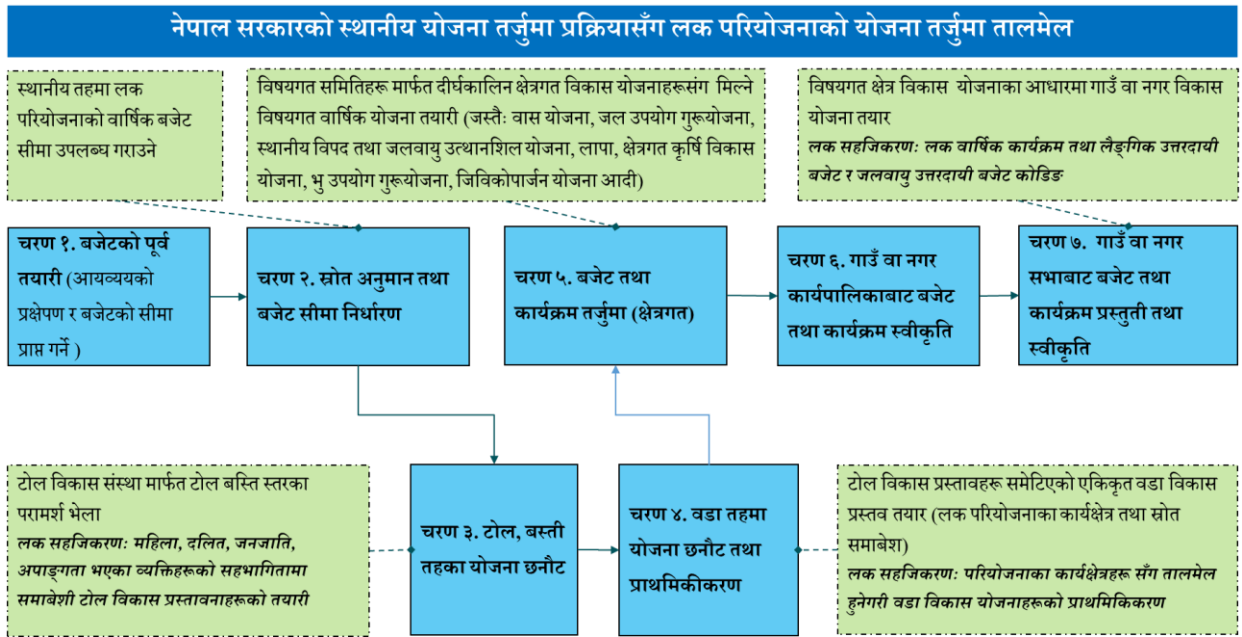
५.१.१ नेपाल सरकारको स्थानीय तह योजना तर्जुमा प्रक्रियासँग तालमेल

लक परियोजना अन्तर्गत कार्यान्वयनका लागि योजनाहरूको प्राथमिकीकरण गर्न सम्बन्धित स्थानीय तहको योजना तर्जुमाका विभिन्न चरणहरूमा समन्वयात्मक प्रकृया मार्फत चयन गरिने छन् । नेपाल सरकारको स्थानीय तह योजना तर्जुमाका चरणहरू निम्नअनुसार रहेका छन् ।

योजना तर्जुमाका चरणहरू	समय सीमा
चरण १. बजेटको पूर्व तयारी	
<ul style="list-style-type: none"> आयव्ययको प्रक्षेपण गरिएको तथ्यांक सहितको विवरण सङ्घीय सरकारमा पेश गर्ने । 	पौष मसान्त भित्र
<ul style="list-style-type: none"> संघ र प्रदेशबाट बजेटको सीमा प्राप्त गर्ने । 	चैत्र मसान्त भित्र
चरण २. स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण	बैशाख १० भित्र
चरण ३. टोल बस्ती तहका योजना छनौट	बैशाख मसान्त भित्र
चरण ४. वडा तहमा योजना छनौट तथा प्राथमिकीकरण	जेष्ठ १५ भित्र
चरण ५. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा (क्षेत्रगत वार्षिक योजना)	असार ५ भित्र
चरण ६. गाउँ वा नगर कार्यपालिकाबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृति	असार १० भित्र
चरण ७. गाउँ वा नगर सभाबाट बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृति	
<ul style="list-style-type: none"> बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्तुती 	असार १० भित्र
<ul style="list-style-type: none"> बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृति 	असार मसान्त भित्र

यस योजना तर्जुमा प्रक्रियासँग समन्वय कायम गर्दै पालिकाका विद्यमान वार्षिक तथा दिर्घकालिन योजनाहरू लक परियोजनाका लागि मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा प्रयोग हुनेछन्। व्यवहारिक रूपमा लक परियोजनाले स्थानीय योजना तर्जुमाको चरण ३ (टोल, बस्ति स्तरको भेला), चरण ४ (वडा स्तरको योजना प्राथमिकीकरण) तथा चरण ५ (क्षेत्रगत वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा) मा सम्बन्धित स्थानीय समुदायबाट माग भएका योजना तथा प्राथमिकतामा परेका प्रस्तावहरू लाइ लक परियोजनाको कार्यक्षेत्र दायरा तथा उपलब्ध स्रोतसँग तालमेल गर्दै सम्भव भएका योजनाहरू परियोजनाको वार्षिक कार्ययोजनामा मिलाउन गरिने छ।

यस प्रकृत्यामा लक परियोजनाले योजना तर्जुमा प्रकृत्याका चरण ३ मा टोल स्तरीय, चरण ४ मा वडा स्तरीय तथा चरण ५ मा विषयगत क्षेत्रका कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा प्रकृत्यामा सम्बन्धित पालिकाका विषयगत शाखाहरूलाई सहजिकरण सहयोग गर्नेछ तथा परियोजनाका कार्यक्रमहरू र उपलब्ध स्रोतसाधनबारे जानकारी गराउने छ। यसका साथै परियोजनाले स्थानीय तह योजना तर्जुमाका अन्तिक चरणमा कार्यपालिकाबाट स्विकृत भए पश्चात कार्यक्रमहरूको लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट कोडिड तथा जलवायु उत्तरदायी बजेट कोडिड प्रकृत्याका लागि सहजिकरणमा सहयोग गर्नेछ । लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट सम्बन्धि थप विवरण “मानवअधिकारमा आधारित पद्धति तथा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण रणनीति तथा कार्ययोजना २०२६” मा रहेको छ ।

चित्र १ स्थानीय तह योजना तर्जुमा प्रक्रियामा परियोजनाको तालमेल

५.१.२ स्थानीय तहको विषयगत क्षेत्र योजना तर्जुमासँग तालमेल

लक परियोजनाबाट स्थानीय सरकारका लागि कार्यान्वयन हुने योजना तथा कार्यक्रमहरू छनौट गर्दा स्थानीय तहको विद्यमान योजना तर्जुमा प्रकृत्यासँग पुर्ण रूपमा तालमेल गरेर स्विकृत भए पश्चात कार्यान्वयन गरिनेछन। पालिकाका विद्यमान आवधिक योजनाहरूलाई परियोजनाले वार्षिक योजना तर्जुमाको मार्गदर्शक दस्तावेजको रूपमा लिनेछ। यसका अतिरिक्त स्थानीय सरकारको आवश्यकता अनुसार तथा मापदण्डको पालना गर्दै निम्न आवधिक योजनाहरूको अध्यावधिक गर्न परियोजना संचालन भएका स्थानीय तहहरूलाई विशेष सहयोग हुनेछ ।

- NWASH MIS मार्फत वास योजना अध्यावधिक/जल उपयोग गुरु योजना
- LDCRP/LAPA/MDGRA वा यस क्षेत्रका अन्य

- कृषि क्षेत्र विकास योजना वा जिविकोपार्जन सुधार योजना
- लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र जलवायु उत्तरदायी बजेट स्थानीयकरण
- पालिकाको आवश्यकता अनुसार अन्य दिर्घकालिन क्षेत्र विकास योजना, ऐन, नियमावली आदी

५.१.३ समुदाय स्तरको योजना तर्जुमासँग तालमेल

नेपालको सङ्घीय प्रणाली स्वरूप अन्तरगत सबैभन्दा तल्लो प्रशासनिक एकाई एकाईको रूपमा स्थानीय तहका वडाहरू तथा समुदाय स्तरका टोल/बस्तीहरू सबैभन्दा तल्लो कार्यान्वयन एकाईको रूपमा रहेकाछन्। टोल/बस्तीहरूको मागहरू समेटेर तयार पारेको वडा विकास प्रस्तावहरूलाई लक परियोजनाले वार्षिक योजना तयारी तथा क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजना तयार गर्न मार्गदर्शक दस्तावेजहरूको रूपमा लिनेछ।

लक परियोजनाले समुदाय स्तरको विकासका लागि निम्न योजनाहरू कार्यान्वयनमा सहयोग गर्नेछ।

- खानेपानी उपभोक्ता समितिहरूको जलवायु उत्थानशिल पानी सुरक्षा योजना (CR-WSP)
- सामुदायिक वन संचालन कार्ययोजना (CFOP)

५.२ स्थानीय तह स्तरमा लक परियोजना कार्यक्षेत्रहरूको प्राथमिकता

५.२.१ क्याचमेन्ट अवधारणा मार्फत अन्तर विषयगत क्षेत्रहरूको एकीकरण

क्याचमेन्ट पद्धतिको औचित्य: बहु क्षेत्रमा काम गर्ने परियोजनाको रूपमा लक परियोजनाले आफ्ना नतिजा क्षेत्र तथा परिणाम क्षेत्र भित्रका प्रतिफल प्राप्त गर्न आपसी समन्वय सुदृढ गर्ने तथा संयुक्त सहकार्य निर्माण गर्नेछ। यसका लागि लक परियोजनाले निश्चित स्थान वा क्षेत्र भित्र एकीकृत कार्यान्वयन प्रयासको आवश्यकतालाई ध्यानमा राख्दै नतिजा क्षेत्र तथा परिणाम क्षेत्रमा उपलब्धि प्राप्त गर्न आफ्ना सम्पूर्ण कार्यान्वयन विकल्पहरूको प्रभावकारी उपयोग गर्नेछ। भौगोलिकरूपमा केन्द्रिकृत भएर काम गर्ने अवधारणाले गतिविधिहरूको कार्यान्वयनको प्रभावकारिता बढाउँछ, सहकार्यलाई सुदृढ गर्दछ र परियोजनाका स्रोतसाधनको अधिकतम उपयोगको सुनिश्चितता सम्भावित सबै गतिविधिहरूको पूर्ण दायरालाई एउटै क्षेत्रमा केन्द्रित गरी एकसाथ एकीकृत रूपमा लागू गर्दा कार्यक्रमको समग्र र समन्वित कार्यान्वयन सुनिश्चित हुन्छ।

सामान्यतया, योजना तर्जुमा तथा विकाससम्बन्धी गतिविधिहरू प्रदेश, स्थानीय तह र वडा जस्ता प्रशासनिक सीमाका आधारमा आयोजना संचालन गरिँदै आएका छन्, तर प्राकृतिक स्रोत संरक्षणका प्रक्रियाहरू भने यी प्रशासनिक तथा राजनीतिक सीमाभन्दा बाहिर संचालन हुन सक्छन्। यसकारण प्रशासनिक रेखा र राजनीतिक सीमाभन्दा बढी पारिस्थितिक प्रणालीसँग मेल खाने बहुआयामिक योजना तर्जुमाको अवधारणामा काम गर्न

आवश्यक छ। त्यसकारण जलस्रोत व्यवस्थापन तथा कृषिका लागि सिँचाइ, घरायसी खानेपानी आपूर्ति जस्ता पानीको दिगो प्रयोगका लागि क्याचमेन्ट क्षेत्रहरू महत्वपूर्ण पारिस्थितिक भौगोलिक एकाईहरू हुनसक्छन् र दिगो भूउपयोग, वन तथा वातावरणीय व्यवस्थापनका लागि पनि क्याचमेन्ट क्षेत्रहरू अत्यन्त महत्वपूर्ण छन्।

क्याचमेन्ट पद्धतिको व्याख्या: एकीकृत क्याचमेन्ट व्यवस्थापन निर्देशिकाले विस्तृत रूपमा क्याचमेन्ट पद्धतिलाई व्याख्या गरे अनुसार यसका कार्यान्वयन र सञ्चालनका चरणहरू यस प्रकार परिभाषित गरिएको छ,

- १) क्याचमेन्टहरूको लेखाजोखा,
- २) प्राथमिकतामा पर्ने क्याचमेन्ट छनोट,
- ३) क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजना (CMP) को तयारी, र
- ४) क्याचमेन्ट व्यवस्थापन समिति (CMC)।

संक्षेपमा तल उल्लेख गरिए बमोजिम समग्र प्रक्रिया अवलम्बन गरिनेछ।

क्याचमेन्टहरूको लेखाजोखा अन्तर्गत क्याचमेन्ट क्षेत्र पहिचान, क्याचमेन्ट सीमाङ्कन, बहुपक्षीय सरोकारवालासँग परामर्श, क्याचमेन्ट स्कोरिङ तथा क्याचमेन्ट प्राथमिकता निर्धारण समावेश हुनेछन। प्राथमिकता पर्ने क्याचमेन्ट छनोटका लागि प्रयोग गरिने छनोट प्रक्रिया तथा सामान्य सूचकहरूलाई क्याचमेन्ट व्यवस्थापन निर्देशिकाले स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरेको छ। क्याचमेन्ट(हरू)को प्राथमिकता निर्धारण सम्बन्धी अन्तिम निर्णय सम्बन्धित स्थानीय सरकारको परियोजना व्यवस्थापन समितिले गर्नेछ।

छनोट गरिएको प्राथमिकता प्राप्त क्याचमेन्ट क्षेत्रलाई यस्तो केन्द्रित कार्यक्षेत्रका रूपमा परिभाषित गरिन्छ, जहाँ विस्तृत क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजना (CMPs) तयार गरिन्छन् र परियोजनाका विभिन्न क्षेत्रहरू (sectors) बीच समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्दा ठोस तथा देखिने परिवर्तन अपेक्षित हुन्छ। क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजनाले लक परियोजनाका गतिविधिहरूलाई विभिन्न विषयगत क्षेत्र, नतिजा क्षेत्र तथा अन्तरसम्बन्धित (क्रस कटिङ) विषयहरूसँग एकीकृत गर्दछ। यो टोल तथा वडा तहको वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया (चरण ३ र ४) सँग आबद्ध रहनुका साथै स्थानीय तहका अन्य क्षेत्रगत योजनाहरूसँग समेत समन्वित र अनुरूप रहने गरी तयार गरिन्छ। क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजनाको सम्पूर्ण प्रक्रियाको केन्द्रमा सहभागीतामुलक समावेशी स्थानीय योजना तर्जुमा प्रक्रिया रहनेछ। समावेशी कार्यान्वयन, प्रभावकारी समन्वय तथा दिगो सञ्चालन सुनिश्चित गर्न स्थानीय क्याचमेन्ट व्यवस्थापन समिति (CMC) गठन गरिनेछ।

यस पद्धतिले लक परियोजनाको लक्ष्य तथा स्थानीय तहको आवश्यकता अनुसार प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्ट(हरू) क्षेत्र भन्दा बाहिर पनि आवश्यकता अनुसार स्थानीय तहका अन्य क्षेत्रमा विभिन्न प्रकारका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नेछ।

५.२.२ स्थानीय तह भित्र परियोजनाले काम गर्ने स्थानहरूको प्राथमिकता निर्धारणका अन्य मापदण्ड

सबै गतिविधिहरूका लागि:

- लक परियोजना अन्य गतिविधिसँग एकीकरण गर्ने सकिने सम्भावना
- जोखिममा रहेका समुदाय, संस्था तथा घरपरिवारलाई प्राथमिकता
- प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्ट (हरू) भित्र पर्ने क्रियाकलापहरू
- अन्य परियोजना तथा कार्यक्रमहरूसँग हुनसक्ने सहकार्यको सम्भावना

खानेपानी तथा सरसफाइ योजनाहरूको प्राथमिकता निर्धारण:

- बहुउपयोगी योजना को रूपमा अन्य गतिविधिसँग हुने एकीकरण
- सेवा नपुगेका जोखिममा रहेका समुदायहरू
- खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको वास योजना निर्देशिकामा आधारित स्थानीय तहको खासञ्च (वास) योजनाको प्राथमिकताक्रम
- दिगो विकास लक्ष्य (SDGs) हासिल तर्फको प्रगति
- प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्ट(हरू) भित्र पर्ने योजनाहरू

सिँचाइ क्षेत्रको प्राथमिकता निर्धारण:

- कृषि वन वा जीविकोपार्जन जस्ता अन्य गतिविधिसँग एकीकरण गर्न सकिने सम्भावना
- जल उपयोग गुरु योजना वा समान प्रकृतिका आवधिक योजनाको प्राथमिकताक्रम
- प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्ट(हरू) भित्र पर्ने योजनाहरू
- अन्य माध्यम तथा आधारबाट पहिचान गरिएको दिगो सिँचाइ विस्तारको सम्भावना

जीविकोपार्जन तथा कृषि गतिविधिहरूको प्राथमिकता निर्धारण:

- बहुउपयोगी योजना तथा सिँचाइ योजनाजस्ता अन्य गतिविधिसँग एकीकरण गर्न सकिने सम्भावना
- जीविकोपार्जन कार्यान्वयन योजना (LIP) वा समान प्रकृतिका स्थानीय तहका क्षेत्रगत योजनाको प्राथमिकताक्रम
- प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्ट(हरू)मा पर्ने तथा खानेपानी योजनाको माग भएका क्षेत्रहरू

मूल्य श्रृंखला (Value Chain) गतिविधिहरूको प्राथमिकता निर्धारण:

- आधारभूत जीविकोपार्जन वा सिँचाइ जस्ता अन्य गतिविधिसँग एकीकरण गर्न सकिने सम्भावना
- पहिचान गरिएका मूल्य श्रृंखला अवसरसँग सम्बन्धित क्षेत्रहरू
- प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्टहरू भित्र विशेष रूपमा प्राथमिकता

वनसम्बन्धी गतिविधिहरूको प्राथमिकता निर्धारण:

- खानेपानी योजना, बहुउपयोगी योजना, सिँचाइ वा प्रकृतिमा आधारित समाधान जस्ता अन्य गतिविधिसँग एकीकरण गर्न सकिने सम्भावना
- प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्टहरू भित्र पर्ने
- लक परियोजनाका खानेपानी सम्बन्धी योजना क्षेत्रहरू
- जीविकोपार्जन कार्यान्वयन योजना तथा स्थानीय सरकारका क्षेत्रगत योजनाहरूको प्राथमिकताक्रम

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन / विपद् जोखिम न्यूनीकरण (CCA/DRR) को प्राथमिकता निर्धारण:

- वन, कृषि वन, खानेपानी योजना, विद्यालय वा सिँचाइजस्ता अन्य गतिविधिसँग एकीकरण
- LDCRP / LAPA को प्राथमिकताक्रम
- छनोट गरिएका प्राथमिकता परेका क्याचमेन्ट (हरू) भित्र विशेष रूपमा प्राथमिकता
- जोखिममा रहेका समुदाय तथा संस्था लक्षित गतिविधिहरू

पूर्ण सरसफाइ (Total Sanitation) को प्राथमिकता निर्धारण:

- खानेपानी योजना तथा बहुउपयोगी योजना उपभोक्ता समुदायमा एकीकृत रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकिने
- लक परियोजनाका अन्य धेरै गतिविधि भएका समुदायहरू
- छनोट गरिएका प्राथमिकता परेका क्याचमेन्ट (हरू) भित्र विशेष रूपमा प्राथमिकता
- जोखिममा रहेका समुदाय तथा संस्थामा मर्यादित महिनावारी सम्बन्धी लक्षित गतिविधिहरू

सुधारिएको चुल्हो / सुधारिएको पानी घट्ट गतिविधिहरूको प्राथमिकता निर्धारण:

- पूर्ण सरसफाइ कार्यक्रम तथा लक परियोजनाका खानेपानी योजना तथा बहुउपयोगी योजना समुदायमा एकीकृत रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकिने
- जोखिममा रहेका समुदाय तथा संस्था लक्षित
- छनोट गरिएका प्राथमिकता परेका क्याचमेन्टहरू भित्र विशेष रूपमा प्राथमिकता

मानवअधिकारमा आधारित पद्धति तथा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण गतिविधिहरूको प्राथमिकता निर्धारण:

- लक परियोजनाले काम गर्ने सबै समुदायहरूमा अन्तरसम्बन्धित विषय (क्रस कटिड)का रूपमा लागू
- जोखिममा रहेका समुदाय तथा संस्थामा लक्षित गतिविधिहरू
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि लक्षित कार्यक्रम

विद्यालयहरूको प्राथमिकता निर्धारण:

- ३-तारे वास सहयोगका लागि: लक परियोजनाले सहयोग गरेका खानेपानी योजना भएका
- सुधारिएको चुल्हो, भान्सा, पोषण, वातावरण संरक्षण, वृक्षारोपण, कृषि सहयोगका लागि: विद्यालयहरूको वर्तमान कठिनाइको स्तर, गतिविधि कार्यान्वयनको सम्भावना, माग तथा अनुरोधका आधारमा
- सबैभन्दा जोखिममा रहेका समुदायहरूलाई विशेष प्राथमिकता
- प्राथमिकतामा परेका क्याचमेन्टहरू भित्र विशेष रूपमा प्राथमिकता दिने

६ क्षमता विकास निर्देशिका

६.१ क्षमता विकास क्रियाकलापहरू

परियोजना अन्तरगत विभिन्न तहमा गरिने क्षमता विकासकालागि प्राकृतिक स्रोत विकास कोष र प्राविधिक सहायता कोष गरि दुई प्रकारका बजेट व्यवस्थापन रहने छ।

क्षमता विकाससम्बन्धी क्रियाकलापहरू प्रत्येक स्थानीय तहद्वारा स्वीकृत वार्षिक कार्ययोजनामा समावेश गरिनेछ। क्षमता विकास कार्यक्रमहरूको लागि आवश्यक वार्षिक बजेटको सीमा हरेक वर्ष वार्षिक कार्यक्रम तयारी प्रक्रियाका क्रममा स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराइनेछ।

प्रत्येक स्थानीय तहका लागि उपलब्ध अनुमानित क्षमता विकास बजेटको सीमा निर्धारण गरिनेछ। उक्त अनुमानित बजेट सिमाभित्र नेपाल सरकार, फिनल्याण्ड सरकार/युरोपेली युनियन तथा स्थानीय तहको लगानी समेत समावेश हुन्छ। जसको आधारमा स्थानीय तहहरूले बजेट तर्जुमा र छलफलका क्रममा वर्षभरि गर्नुपर्ने क्षमता विकासका क्रियाकलापहरूको लागि आवश्यक अनुमानित बजेट सुनिश्चित गर्न छलफल गरि निर्णय गर्दछन्।

यसैगरी, स्थानीय तहका कृषि र वातावरण सम्बन्धी शाखाहरूबाट उपलब्ध बजेट समेत उक्त वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरिनेछ। यदि कुनै स्थानीय तहलाई तोकिएको सीमा भन्दा बढी क्षमता विकासका लागि बजेट आवश्यक भएमा र यसको अत्यावश्यकता पुष्टी भएमा अपवादको रूपमा थप बजेट उपलब्ध गराउन सकिन्छ। यस्तो माग तथा निर्णय स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय र परियोजना व्यवस्थापन समितिको पूर्ण सहभागितामा भएको सुनिश्चित हुनुपर्नेछ।

स्थानीय तहले परियोजनाको उद्देश्यसँग मेल खाने गरी आफ्नो आवश्यकता वमोजिम बजेट तर्जुमा गर्न सक्नु भन्ने उद्देश्यले परियोजना सहयोग एकाईले बजेट उपशीर्षकहरूमा सीमा निर्धारण गर्दैन। यद्यपी उपशीर्षकहरूमा समानुपातिक हिसावले बजेट निर्धारण नभएमा वा कुनै जरुरी कार्यक्रमहरू छुट हुन गएमा

परियोजना व्यवस्थापनलाई उक्त कुरामा सुझाव दिन र सिफारिस गर्नको लागि विशेषाधिकार सुरक्षित रहेको छ ।

एउटै जिल्लाका एकभन्दा बढी स्थानीय तहहरूबाट सहभागी एकै स्थानमा एकीकृत गरी तालिम सञ्चालन गर्नुपरेको खण्डमा सो तालिमको लागि आवश्यक पर्ने बजेट आयोजक स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा प्रस्ताव गर्नुपर्नेछ । उक्त कार्यक्रमको कैफियतमा प्रशिक्षार्थीहरू सहभागी हुने स्थानीय तहहरूको नाम उल्लेख गर्नुपर्दछ ।

समुदाय स्तरका योजनामा गरिने चरणबद्ध कार्यविधि बमोजिम संचालन गरिने क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको बजेट सम्बन्धित योजनाको लागतभित्र समावेश गर्न सकिनेछ र सो को खर्च भुक्तानी प्राकृतिक स्रोत विकास कोष मार्फत गरिनेछ ।

पूँजिगत लागानीका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दै अघि बढ्ने क्रममा प्राविधिक सहायता (TA) तर्फको बजेट मार्फत हुने क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू योजना तथा घटना विशेष परिस्थितिको धरातलिय यथार्थतालाई मध्यनगर गरी विभिन्न उपभोक्ता समितिहरू, समुदायमा रहेका समूहहरू, र स्थानीय तह कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि काम गर्दै सिक्दै गर्ने, कोचिड र विभिन्न प्रकारका सहभागितामूलक तथा अन्तरक्रियात्मक विधिहरूको प्रयोग गरी संचालन गरिनेछन् । सीमित सङ्ख्यामा मात्र वार्षिक रूपमा आयोजना गरिने प्राविधिक सहायता कोषबाट संचालन गरिने क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू धेरैजसो प्रदेश वा संघीय स्तरमा केन्द्रित हुनेछन् । यी क्रियाकलापहरू वार्षिक कार्ययोजनामा समावेश गरी समयक्रममा हुने वास्तविक आवश्यकताको सम्बोधन गर्ने गरी आयोजना गरिनेछन् ।

रणनीतिक साझेदारीका साथै ज्ञान आदानप्रदान तथा जागरूकता अभिवृद्धि सम्बन्धी क्रियाकलापहरू परियोजनाको क्षमता विकास बजेट अन्तर्गत सञ्चालन गरिनेछन् । उदाहरणका लागि यस्ता क्रियाकलापहरू लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयसँग सम्बन्धित हुन सक्छन् । साझेदारहरूको रूपमा अनुसन्धान केन्द्रहरू, महिला सञ्जालहरू, निजी क्षेत्र, विकास साझेदारहरू, नागरिक समाजका संगठनहरू, सञ्चार माध्यमहरू तथा परियोजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्ने क्रममा परियोजनासँग सहकार्य तथा समन्वयको सम्भावना र साझा हित भएका अन्य सम्बन्धित क्षेत्रगत सरोकारवालाहरू रहनेछन् ।

६.२ लगानी स्रोतको आधारमा क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको बर्गीकरण

धेरै जसो क्षमता विकासका क्रियाकलापहरूमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट लगानी हुनेछ । एक भन्दा बढी स्थानीय तहबाट प्रतिनिधिमुलक सहभागी गराई गर्नुपर्ने विशेष र प्राविधिक प्रकारका तालिमहरूका लागि परियोजना सहयोग एकाई वा परियोजना समन्वय कार्यालयबाट समेत लगानी हुनसक्नेछ । क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको सामान्य बर्गीकरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

तालिका ६ लगानीको स्रोत बमोजिम क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको वर्गीकरण

क्रियाकलापको प्रकार	प्राकृतिक स्रोत विकास कोष	परियोजना सहयोग एकाई वा परियोजना समन्वय कार्यालय
उपभोक्ता स्तरिय क्षमता विकास	योजनासंग सम्बन्धित सबै तालिमहरू	-
स्थानीय तहका कर्मचारी	नियमित मासिक बैठक खर्च, स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई कर्मचारीहरूका लागि आयोजना गरिने तालिमहरू	छनोट गरिएका स्थानीय तहका कर्मचारीहरू/ स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारीहरूका लागि आयोजना हुने विशेष प्रकृतीका बिषयगत प्राविधिक तालिमहरू
स्थानीय मानव स्रोत साधन विकास	एउटा क्लष्टर वा स्थानीय तहबाट स्थानीय सेवा प्रदायकहरूका लागि संचालन हुने तालिमहरू	तालिमका लागि आवश्यक सूचना, शिक्षा, तथा संचार सामग्री बाह्य प्रशिक्षक (आवश्यकता अनुसार)
जीविकोपार्जन, वन तथा वातावरण सम्बन्धि तालिमहरू	सबै प्रकृतीका तालिमहरू	विभिन्न स्थानीय तहबाट सहभागीता हुने सबै प्रकृतीका प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिमहरू
प्राविधिक तालिमहरू (ग्रामीण मर्मत संभार कार्यकर्ता, वर्षातको पानी सङ्कलन, जलस्रोत प्राविधिक, नवीकरणीय उर्जा प्रविधि, कृषि-वन आदि)	सबै प्रकृतीका प्राविधिक तालिमहरू	विशेष परिस्थितिमा बाह्य प्रशिक्षक शुल्क (आवश्यक भएमा मात्र)
उत्सव, दिवस तथा अभियानहरू	सबै वार्षिक कार्ययोजनामा रहेका नियमित उत्सव, दिवसहरू तथा अभियानहरू जस्तै: राष्ट्रिय सरसफाइ सप्ताह, महिला दिवस, महिला दिवस, पानी दिवस वातावरण दिवस, सरसफाइ अभियानहरू आदि,	वार्षिक कार्ययोजनामा रहेका र पूर्व स्वीकृति लिईएका विशेष रूपमा आयोजना हुने कार्यशाला, गोष्ठी अन्य क्रियाकलापहरू आवश्यकता अनुसार (संघ/प्रदेश स्तरिय)

सरसफाई तथा स्वच्छता	गाउँपालिका तथा समुदाय स्तरका सबै तालिम तथा अभियानहरू	विभिन्न स्थानीय तहहरूबाट सहभागी हुने सबै प्रशिक्षण प्रशिक्षक तालिमहरू
स्थानीय तह स्तरिय क्षमता विकासका क्रियाकलापहरू	नियमित बैठक/कार्यशाला गोष्ठीहरू परियोजना व्यवस्थापन समिति बैठकहरू	गाउँ/नगरपालिका लेखा सम्बन्धि तालिम गाउँ/नगरपालिका प्राविधिक तालिमहरू
	सबै उपभोक्ता समिति/स्थानीय तह/परियोजना व्यवस्थापन समिति तहका अध्ययन तथा अवलोकन भ्रमण, मानव स्रोत साधन विकास, उपभोक्ता समितिहरूका लागि खरिद तथा व्यवस्थापन तालिम	एक भन्दा बढी स्थानीय तह सहभागी हुने नीति सहयोग, सुशासन, कानूनहरूको प्रभावकारी उपयोग, प्राविधिक तालिमहरू लगायत जि.आइ. एस, जि.पि.एस. लेखा सम्बन्धित तालिमहरू
	कुनै स्थानीय तह वा क्लष्टर स्तरबाट सहभागिता रहने सबै खाले स्थानीय तह स्तरमा आयोजना हुने कार्यक्रमहरू	स्थानीय तहका प्रतिनिधीहरू जस्तै मेयर/अध्यक्ष/उपमेयर/उपाध्यक्ष/प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत) सहभागी हुने प्रदेश वा संघ स्तरीय कार्यशाला गोष्ठीहरू, विभिन्न स्थानीय तहको प्रतिनिधित्व हुने बार्षिक कार्यशाला गोष्ठीहरू
केन्द्र स्तरका क्षमता विकास क्रियाकलापहरू	-	सबै खालका केन्द्र तहका क्षमता विकास क्रियाकलापहरू, स्थानीय तहहरूसंग गरिने समन्वय बैठकहरू, प्राविधिक समन्वय समिति बैठकहरू, सुपरिवेक्षण समिति बैठकहरू, तथा प्रदेश स्तरीय योजना तर्जुमा तथा समन्वय बैठकहरू
अध्ययन तथा अवलोकन भ्रमण	उपभोक्ता तह तथा स्थानीय तहका सहभागीहरू रहने सबै खालका अवलोकन भ्रमणहरू	परियोजना कर्मचारीको अध्ययन तथा अवलोकन भ्रमण, प्रदेश तथा संघीय स्तरीय अवलोकन भ्रमणहरू

समुदाय स्तरीय क्षमता विकासका गतिविधिहरू मुख्यतह परियोजनाको लगानीमा निर्मित योजनाहरूमा समुदायको अपनत्वको महत्व बारे चेतना अभिवृद्धि गर्न केन्द्रित हुनेछन् र जसमा , समुदाय स्तरका संगठनहरू सञ्चालन तथा व्यवस्थापन र परियोजनाको सहयोगमा निर्माण भएका योजनाहरूको दिगो सञ्चालन र मर्मतसम्भार सम्बन्धी तालिमहरू पनि समावेश हुनेछन्।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारीहरू मार्फत उपभोक्ता समितिहरूको प्रविधिक, वित्तीय व्यवस्थापन, संस्थागत तथा संगठनात्मक क्षेत्रमा क्षमता विकास गर्नेछ। समुदाय स्तरमा संचालन हुने क्षमता विकास क्रियाकलापहरू निम्न बमोजिम हुनेछन्।

- सरसफाइ तथा स्वच्छतामा जनचेतना अभिवृद्धि अभियान, आनीवानी परिवर्तनको अनुगमन तथा परामर्श र अन्य आनीवानी परिवर्तन सन्चार सम्बन्धी क्रियाकलापहरू, विद्यालय तथा समुदाय परिचालनको माध्यमबाट जलवायु अनुकूलन, मर्मत तथा सम्भार र पोषण सम्बन्धी चेतनामूलक अभियानहरू,
- जलवायुमैत्री घरबगैचा व्यवस्थापन, आय आर्जन तथा पोषण सम्बन्धी तालिमहरू
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू तथा उपभोक्ताहरूका लागि वन तथा भू व्यवस्थापन, कृषि-वन सम्बन्धी तालिमहरू,
- सहकारी सदस्यहरूका लागि मुल्य श्रृंखला तथा जीविकोपार्जन प्रवर्द्धन सम्बन्धि तालिमहरू
- समुदायमा आधारित तालिमहरूमा महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका विषयमा विशेष जोड दिइनेछ र शिक्षक, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका तथा समुदायका अन्य प्रभावशाली सदस्यहरूलाई महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन तथा महिनावारी आत्मसम्मान विषयमा तालिम प्रदान गरिनेछ । क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरू नमुना बस्ती, योजना, क्लस्टर, क्याचमेन्ट र उपजलाधार विकासका लागि परियोजनाका विभिन्न क्षेत्रहरूमा समाहित गरि संचालन गरिनेछन् ।

स्थानीय तह स्तरीय क्षमता विकास क्रियाकलापहरू

यस अन्तरगत स्थानीय तह (वास तथा वातावरण शाखा) परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई कर्मचारीहरूका साथै परियोजनाका नतिजा क्षेत्रसँग सम्बन्धित स्थानीय तहका अन्य कर्मचारीहरूको क्षमता विकास क्रियाकलापहरू पर्दछन्। यी क्षमता विकासका क्रियाकलापमा समावेश गरिने कर्मचारीहरू मुख्यतया परियोजनाको सहयोगमा संचालन हुने उपभोक्ता समिति वा समुदाय स्तरका गतिविधिहरूमा सहयोग पुऱ्याउन परिचालन गरिन्छन् । उनीहरू योजनाहरूका चरणबद्ध कार्यविधि अनुसारका तालिम, उपभोक्तासमितिको क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरू, समुदायको चेतना अभिवृद्धि सम्बन्धी अभियानहरू तथा जीविकोपार्जन सम्बन्धी समुदाय स्तरका तालिमहरू संचालन गर्न जिम्मेवार रहने भएकोले स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारीहरू र परियोजना विषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित स्थानीय तहका अन्य कर्मचारीहरू स्थानीय तह तथा समुदाय स्तरका तालिम सहजिकरणका लागि सक्षम हुनु जरुरी छ।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाका साझेदार सबै स्थानीय तहहरूलाई वन तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, जीविकोपार्जन, बजार, सिँचाइ तथा खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता सेवाहरूको प्रभावकारी पहुँच प्रवर्द्धन सम्बन्धि तालिम दिईनेछ । स्थानीय सरकारका प्रतिनिधीहरू तथा कर्मचारीहरूलाई देहायका विषयहरूमा तालिम दिईनेछ ।

- समावेशी योजना र बजेट प्रक्रियाका लागि जलवायु उत्थानसिल लगानी तथा क्षमता विकास
- प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन विकास
- उपभोक्ता समितिहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू, कृषक समूहहरू तथा सहकारी संस्थाहरूलाई सेवा प्रवाह सम्बन्धि तालिम
- निजी क्षेत्रलाई सहयोगी साझेदारका रूपमा उपयोग गर्ने र संघीय तथा प्रदेश स्तरीय निकायहरूबाट सहयोग प्राप्त गर्ने सहजिकरण व्यवस्था
- अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली
- जलवायु उत्थानसिल खानेपानी आपूर्ति, सिँचाइ तथा बहुउपयोगी योजना प्रणालीको दिगोपनाका लागि प्राविधिक सहयोग
- खुला दिशामुक्त क्षेत्रको सुदृढीकरण तथा पूर्ण सरसफाइ स्तरमा पुग्नका लागि समुदायहरूलाई सहयोग पुऱ्याउने प्रणाली
- स्थानीय सरकारहरूको मागअनुसार सहकारी संस्थाको संस्थागत विकाससहित प्राविधिक जनशक्ति विकास

स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाई तथा कर्मचारीहरूका लागि मुख्यतया तपसिलका क्षमता विकास क्रियाकलापहरू संचालन गरिने छन् ।

- प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम
- योजना कार्यान्वयनका लागि चरणबद्ध कार्यविधिका तालिम संचालन प्रकृया
- खानेपानी, सिँचाइ, संरक्षण सम्बन्धि योजनाहरूका लागि प्राविधिक सर्वे, डिजाइन तथा BoQ तयारी प्रकृया सम्बन्धि तालिम
- बायोईन्जिनियरिङ्ग तालिम
- वन व्यवस्थापन तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन तालिम
- जीविकोपार्जन सम्बन्धि तालिमहरू

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले नयाँ निर्वाचित महिला जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता अभिवृद्धिमा विशेष जोड दिनेछ । स्थानीय तहका महिला नेतृहरूको सहजीकरणमा दीर्घकालीन र अल्पकालीन लैङ्गिक दृष्टिकोणमा आधारित योजना तर्जुमा सम्बन्धी नमुना कार्यशाला सञ्चालन गरिनेछ र सोहि अनुसार स्थानीय तहमा बजेट कार्यान्वयन गरिनेछ । महिला नेतृहरू प्रायः सामुदायिक विषयहरूमा व्यवस्थापकीय भूमिकाहरू

सम्वहलने अनुभवमा तुलनात्मक रूपमा कम देखिए पनि यो अभ्यास समुदायमा अत्यन्त सराहनीय मानिएको छ। महिला नेतृहरूको क्षमता सुदृढीकरणका लागि थप कार्यक्रमहरू तयार गरी आगामी वर्षहरूमा कार्यान्वयन गरिनेछ।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत रहेका सबै स्थानीय तहहरूमा वार्षिक बजेट चक्र अघि नै लैङ्गिक आधारित योजना तथा बजेटिङ सम्बन्धी कार्यशाला आयोजना गरिनेछ। महिलाको नेतृत्वमा सञ्चालन हुने सो कार्यशालाले महिलाका आवश्यकतासँग सम्बन्धित प्रमुख विषयहरू पहिचान र उजागर गर्नेछ। तीमध्ये मर्यादित महिनावारी व्यवस्थापन र पूर्ण सरसफाइ जस्ता महत्वपूर्ण विषयहरू रहनेछन्। महिला नेतृहरूलाई महिनावारी आत्मसम्मान व्यवस्थापनका मुद्दाहरू अघि ल्याउन, महिनावारी आत्मसम्मानका अभियानहरू डिजाइन गर्न, विद्यालयस्तरीय कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न तथा समुदायभित्र सरसफाइ र स्वच्छता सुधारका पहलहरू अघि बढाउन प्रोत्साहित गरिनेछ।

सबै स्थानीय तहहरूलाई क्षमता विकासका लागि लागत साझेदारीको आधारमा परियोजना सहयोगका आवश्यकता र माग विश्लेषण गर्न परियोजनाले अवसर प्रदान गर्नेछ। जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना गतिविधिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक स्थानीय तहमा आवश्यक जनशक्ति उपलब्ध गराइनेछ। यस क्रममा, स्थानीय तहका कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूलाई पानीका स्रोत, वन तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, र जीविकोपार्जन विकासका गतिविधिहरूको योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन सम्बन्धी सीपहरू काममै सिकाइ (on-the-job basis) का माध्यमबाट प्रशिक्षित गरिनेछ। यसका साथै स्थानीय तह स्तरीय क्षमता विकास, क्लस्टर तहमा समन्वय बैठक, सिकाई आदान-प्रदान कार्यशाला तथा तालिमहरू जस्ता संयुक्त कार्यक्रमहरू आयोजना गरिनेछ, जसले विभिन्न स्थानीय तहहरू बीच प्रभावकारी सिकाइ र अनुभव आदान-प्रदानको अवसर सिर्जना गर्नेछ।

राष्ट्रिय तथा प्रदेश स्तरीय

संघीय तथा प्रदेश स्तरमा आवश्यक तालिमहरू तथा क्षेत्रगत विकास प्रयासहरू (जस्तै क्षेत्रीयगत विकास योजना र संयुक्त क्षेत्रगत समीक्षा) का लागि परियोजनासंगै छुट्टै बजेट शीर्षक हुनेछ।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको प्रगति र प्रभाव तथा परियोजनाको नतिजा क्षेत्रसंग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको सम्बन्ध सुदृढ गर्नका लागि राष्ट्रिय तथा प्रदेश स्तरका नीतिगत मञ्चहरूमा सक्रिय रूपमा सहभागिता जनाउनेछ।

संघीय तथा प्रदेश स्तरमा आवश्यकतालाई आधार मानेर तालिम सञ्चालनका साथै क्षेत्रगत विकास प्रयासहरू (जस्तै क्षेत्रगत विकास योजना र संयुक्त क्षेत्रगत समीक्षा) मा सहभागिताका लागि परियोजनासँग छुट्टै बजेट शीर्षक व्यवस्था गरिनेछ। जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले परियोजनाको प्रगति, प्रभाव र उपलब्धि सम्बन्धी ज्ञान साझेदारीलाई प्रभावकारी बनाउन तथा परियोजनाका नतिजा क्षेत्रसँग सम्बन्धित

सरोकारवालासंग सहकार्य र समन्वय सुदृढ गर्न राष्ट्रिय र प्रदेश स्तरका नीतिगत मञ्चहरूमा सक्रिय रूपमा सहभागिता जनाउनेछ।

६.३ क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको तर्जुमा तथा प्रतिवेदन

क्षमता विकास क्रियाकलापहरू तर्जुमा गर्दा देहायका बिषयबस्तुहरू पहिचान गरिनेछ साथै क्रियाकलापहरूमा सहभागी विवरण परियोजनाको व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा प्रविष्ट गरिनेछ।

- कार्यक्रमको नाम
- आयोजक (जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, सेवा प्रदायक, स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाई)
- कार्यक्रम आयोजना गर्ने स्थान
- प्रदेश, स्थानीय तह/वडा/तालिम स्थल
- योजनाको नाम र कोड (यदी कार्यक्रम पुँजीगत निर्माण कार्य शिर्षकसंग सम्बन्धित छ भने जस्तै चरणबद्ध कार्यविधि सम्बन्धित तालिमहरू)
- मिति: ---- देखि ---- सम्म
- परियोजना परिणाम क्षेत्र # र परियोजनाको अपेक्षित उपलब्धी #
- जलवायु र लैङ्गिक संकेत
- बार्षिक कार्ययोजनाको क्रियाकलाप संख्या
- क्रियाकलापको प्रकार: तालिम, कार्यशाला गोष्ठी, बैठक, अनुशिक्षण, चरणबद्ध कार्यविधिका तालिम, अन्य
- संचालन विधी: प्रत्यक्ष, अनलाईन, मिश्रीत

कार्यक्रमका सहभागीहरूको नाम तीन वर्गमा विभाजन गरेर सङ्कलन गरिन्छ: १) लाभान्वित; २) प्रशिक्षक/स्रोत व्यक्ति/वक्ता/सहजकर्ता , र ३) अन्य व्यक्ति (कार्यक्रम संचालनमा सहयोगीका रूपमा उपस्थित व्यक्ति)।

६.४ विभिन्न क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको बजेट निर्धारणका मापदण्ड

६.४.१ क्षमता विकास क्रियाकलापहरूको बजेट निर्धारणका मापदण्ड

सञ्चालित तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रमको पारदर्शिताको लागि तालिम आरम्भ हुनुभन्दा पूर्व नै प्रस्तावना बमोजिमको बजेट र तालिम सम्पन्न भएपछि वास्तविक खर्च भएको रकम सहभागीहरू समक्ष प्रस्तुत गर्नुपर्दछ । प्रस्तावित लागत र वास्तविक लागत हरेक तालिमको प्रतिवेदनमा समेत उल्लेख गर्नुपर्दछ ।

यदि तालिममा कुनै सामग्रीहरू (नियमित कक्षा सामग्रीहरू बाहेक) वितरण गर्ने प्रावधान भएमा उक्त सामग्री तथा औजारहरू सहभागीलाई वितरण गरिएको भरपाई (हस्ताक्षर सहित) पेश गर्नुपर्दछ । यस्तो सामग्री तालिमका सहभागीहरूलाई मात्र पारदर्शी रूपमा वितरण गरिनेछ । खर्च भएर नजाने तालिम सामग्री तथा औजारहरू अर्को तालिममा प्रयोग गर्नको लागि तालिम पश्चात सुरक्षित रूपमा उक्त सामग्रीहरूको भौतिक अवस्था समेत दर्शाई स्थानीय तहको जिन्सी फाँटमा दाखिला गर्नुपर्दछ । कुनै पनि सामग्री खर्च भएर जाने हो वा वितरण गरिने हो वा खर्च नभई फिर्ता गर्नुपर्ने हो सो को स्पष्ट सूची तालिमको प्रस्तावनामा नै उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन कोषको लगानीमा परियोजनाको वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम र परियोजना व्यवस्थापन समितिको बैठकको निर्णयको आधारमा कुनै पनि तालिम, बैठक वा गोष्ठी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु भन्दा पूर्व नै कार्यक्रमको प्रस्तावना अनिवार्य रूपमा स्वीकृत भएको हुनुपर्नेछ । तर योजनास्तरका क्षमता विकास क्रियाकलापहरूका हकमा सम्बन्धित फिल्ड संयोजक वा तोकिएका अन्य कर्मचारीले योजनागत रूपमा छुट्टा छुट्टै प्रस्तावना तयार गरि परियोजना व्यवस्थापन समितिबाट पूर्व स्वीकृत लिनु पर्नेछ । नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको कार्यसञ्चालन निर्देशिका, २०८१ को आधारमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोष अन्तरगत संचालन हुने क्रियाकलापहरूको मापदण्ड तल उल्लेख गरिएको छ । प्राविधिक सहायता (TA) बजेट तर्फबाट संचालन हुने गरी वार्षिक कार्य योजनामा समावेश भएका क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलाप सञ्चालनका लागि छुट्टै मार्गदर्शन रहेको छ ।

वडा तथा स्थानीय तह स्तरका तालिम, कार्यशाला तथा सेमिनारहरू यथासम्भव स्थानीय तहको सभा हल तथा कक्षमा सञ्चालन गरिनेछ ।

६.४.२ समुदाय तथा वडा स्तरका तालिमको मापदण्ड

सम्बन्धित योजना तथा वडा भित्रै सञ्चालन गरिने सबै योजना तथा समुदाय र वडा स्तरका तालिमहरू सञ्चालन गर्दा निम्न बमोजिमको दररेट कायम गरिएको छ । उक्त तालिमको सहजीकरण स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारी र स्थानीय तहका वडा कार्यालयका कर्मचारीले सहजीकरण गर्नेछन् र यस्ता तालिमको खर्च प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट व्यहोरिनेछ ।

तालिका ७ उपभोक्ता समिति वा वडा स्तरीय तालिमको मापदण्ड

क्र.स.	खर्च शिर्षक	अधिकतम सिमा	कैफियत
१	मसलन्द	रु १०० प्रति सहभागी प्रति तालिम	
२	चिया खाजा	रु २०० प्रति सहभागी प्रति दिन	खाजाको सट्टा नगद दिन नपाईने

३	कक्षा/हल भाडा	रु १,००० प्रति दिन	अधिकतम (वास्तविक खर्चका आधारमा) आवश्यक भए मात्र
४	कक्षा सामग्री	रु ५०० प्रति तालिम	३ दिन भन्दा बढी दिनको तालिमका लागि मात्र
५	ब्यानर, प्रमाणपत्र आदि	रु १,५०० प्रति तालिम	आवश्यक भए, वास्तविक खर्चका आधारमा
६	यातायात खर्च	वास्तविक खर्चका आधारमा	आवश्यक भए, वास्तविक खर्चका आधारमा
पुनश्च. माथि उल्लेखित यो मापदण्ड (नर्मस्) तालिमका लागि मात्र हो, बैठक र भेलाहरूका लागि लागु हुदैन।			

६.४.३ स्थानीय तह/जिल्ला/क्लष्टर स्तरीय तालिमको मापदण्ड

एउटै स्थानीय तहका विभिन्न वडाहरूबाट सहभागी हुने वा जिल्ला सदरमुकाम वा क्लस्टर तहमा (जसमा एक भन्दा बढी स्थानीय तहहरूबाट सहभागी हुन सक्ने) सञ्चालन हुने तालिमहरूमा निम्न वमोजिमको मापदण्ड (नर्मस्) कायम गरिएको छ। यस्तो तालिमको खर्च प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट व्यहोरिनेछ।

तालिका ८ स्थानीय तह /जिल्ला /क्लष्टर स्तरीय तालिमको मापदण्ड

क्र.स.	खर्च शिर्षक	अधिकतम सिमा	कैफियत
१	मसलन्द	रु १०० प्रति सहभागी प्रति तालिम	
२	चियाखाजा	रु ३०० प्रति सहभागी प्रति दिन	स्रोत व्यक्ति/सहजकर्ता/सहभागी तथा सहयोगी व्यक्ति समेत
३	हलभाडा	रु १,००० प्रति दिन	अधिकतम (वास्तविक खर्चका आधारमा) आवश्यक भए मात्र
४	कक्षा सामग्री	रु २,५०० प्रति तालिम	
५	ब्यानर, प्रमाण पत्र आदि	रु १,५०० प्रति तालिम	
६	खाना तथा वास	रु १,००० प्रति सहभागी प्रति दिन	संलग्न विस्तृत विवरण तल हेर्नुहोस्
७	तालिम संयोजक खर्च	रु १,००० प्रति दिन	परियोजना व्यवस्थापन समितिले तोके अनुसार

८	तालिम सहयोगी खर्च	रु ५०० प्रति दिन	
९	यातायात खर्च	वास्तविक खर्चका आधारमा	
१०	स्रोत व्यक्ति खर्च	शिर्षक ६.८ मा अनुसार	प्राविधिक सेसनका लागि आवश्यक भए मात्र
<p>पुनश्च: खाना तथा आवास वापतको रु. १,००० को बर्गीकरण गर्दा बिहानको खानाको लागि रु ३००, साँझको खानाको लागि रु. ३०० र आवास खर्चको लागि रु. ४०० कायम गरिएको छ । तालिमको लागि सहभागी हुन आउँदा आफ्नो घरभन्दा अन्यत्र स्थानमा खाना खानुपर्ने वा वास बस्नुपर्ने सहभागीको लागि मात्र वास्तविक रूपमा खान र बस्नको लागि बाहिर खर्च गर्नुपर्ने अवस्थामा जे जे मा खर्च हुन्छ सो मात्र भुक्तानी गर्ने । उदाहरणको लागि यदि कुनै सहभागी तालिममा सहभागी हुन आउँदा एकछाक घरबाहिर खानुपर्ने भएमा रु. ३०० भुक्तानी गर्ने र यदि कुनै सहभागी साँझ बास बस्नुपर्ने समेत भएमा सोहि बमोजिमको रकम नगर्दै भुक्तानी गर्ने ।</p>			

६.४.४ प्राविधिक तालिमको मापदण्ड

ग्रामीण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, खानेपानी प्राविधिक, सिँचाइ हेरालु तालिम, अपरेटर तालिम, वर्षातको पानी सङ्कलन मिस्त्री तालिम, लगायतका विभिन्न स्थानीय तहहरूबाट एउटा निश्चित स्थान वा योजनामा आयोजना गरिने व्यवहारिक अभ्यास सहितको आवासीय तालिममा निम्न बमोजिमको मापदण्ड (नर्मस्) कायम गरिएको छ । यस्तो तालिमको व्यवस्थापन स्थानीय तहमा रहेको परियोजनाको प्राकृतिकस्रोत विकास कोषबाट गरिनेछ ।

यस्ता तालिमको लागि आवश्यक पर्ने सहभागीहरूको भ्रमण खर्च समेतको बजेट रकम तालिम आयोजना गर्ने स्थानीय तहको वार्षिक कार्यक्रम व्यवस्था गरिएको हुनेछ र सोही बजेटबाट तालिम तथा सबै सहभागीको खर्च व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ । तालिम लिन आउँदा र जाँदाको दिनको खाजा तथा खाना खर्चको लागि प्रति सहभागी प्रति दिन रु १००० को दरले सहभागीलाई उपलब्ध गराइनेछ र सार्वजनिक यातायातको भाडा वास्तविक खर्चको आधारमा सोधभर्ना हुनेछ । तालिम सञ्चालनको लागि स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिले एकजना तालिम संयोजक तोक्नेछ र उक्त तालिम संयोजक तालिमको समग्र व्यवस्थापन र प्रतिवेदन तयारी कार्यको लागि समेत जिम्मेवार रहनेछन् ।

तालिका ९ ग्रामीण क्षेत्रमा आयोजना हुने स्थानीय तह / जिल्ला / क्लष्टर स्तरिय प्राविधिक तालिमको मापदण्ड

क्र.स.	खर्च शिर्षक	अधिकतम सिमा	कैफियत
१	मसलन्द	रु १२० प्रति सहभागी प्रति तालिम	
२	चियाखाजा	रु ३०० प्रति सहभागी प्रति दिन	
३	खाना तथा बास	रु १,००० प्रति सहभागी प्रति दिन	(बिहानको खानाको लागि रु ३००, साँझको खानाको लागि रु. ३०० र आवास खर्चको लागि रु. ४००)
४	व्यवस्थापन, संयोजन तथा प्रतिवेदन खर्च	रु १,००० प्रति दिन	तालिम संयोजक खर्च
५	स्रोत व्यक्ति खर्च	शिर्षक ६.८ मा अनुसार	आवश्यकता अनुसार
६	सहयोगी व्यक्ति खर्च	रु ५०० प्रति दिन	बढीमा २ जना सम्म
७	हल भाडा	रु १,००० प्रति दिन	यदी आवश्यक भएमा वास्तविक खर्चका आधारमा
८	कक्षा सामग्री	रु ५,००० प्रति तालिम	
९	उपकरण तथा औजार	लागत ईष्टिमेन्ट अनुसार	
१०	यातायात खर्च	वास्तविक खर्चका आधारमा	
११	उदघाटन तथा समापन समारोह खर्च	रु १०० प्रति सहभागी * २ पटक	
१२	प्राथमिक उपचार सहयोग सामग्री	रु ३,००० प्रति तालिम	

६.४.५ अध्ययन अवलोकन भ्रमणको मापदण्ड

उपभोक्ता समिति, कृषकहरु, स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारिहरु, परियोजना व्यवस्थापन समितिको विभिन्न स्थानमा आयोजना गरिने अध्ययन अवलोकन भ्रमणको लागि निम्न बमोजिमको मापदण्ड (नर्मस्) कायम गरिएको छ । यस्तो भ्रमणको व्यवस्थापन परियोजना व्यवस्थापन समितिले गर्नेछ र खर्च प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट व्यहोरिनेछ । परियोजना व्यवस्थापन समितिले परियोजना कार्यान्वयन गर्न जिम्मेवार स्थानीय तहको शाखाबाट एकजना संयोजक तोक्नेछ । उक्त संयोजक भ्रमण कार्यक्रमको समग्र व्यवस्थापन र प्रतिवेदन तयारी कार्यको लागि समेत जिम्मेवार रहनेछन् ।

तालिका १० अध्ययन अवलोकन भ्रमणको मापदण्ड

क्र.स.	खर्च शिर्षक	उपभोक्ता समिति, सेवा प्रदायक/सहकारि/कृषक आदिका लागि अधिकतम सिमा	स्थानीय तह तथा परियोजना व्यवस्थापन समितिका लागि अधिकतम सिमा
१	मसलन्द	रु १५० प्रति सहभागि प्रति भ्रमण	रु १५० प्रति सहभागि प्रति भ्रमण
२	चिया खाजा	रु ३०० प्रति सहभागि प्रति दिन	रु ३०० प्रति सहभागि प्रति दिन
३	खाना तथा आवास	रु २,००० प्रति सहभागि प्रति दिन	रु ४,००० प्रति सहभागि प्रति दिन
४	यातायात खर्च	वास्तविक खर्च बमोजिम	वास्तविक खर्च बमोजिम
५	अन्य अवलोकन शुल्कहरू	वास्तविक खर्च बमोजिम	वास्तविक खर्च बमोजिम
६	प्राथमिक उपचार	रु ३,००० प्रति भ्रमण	रु ३,००० प्रति भ्रमण

६.४.६ स्रोत व्यक्तिहरूकालागि मापदण्ड

कुनै पनि स्रोत व्यक्ति सम्बन्धित विषयवस्तुमा विज्ञता हासिल गरेको हुनुपर्नेछ । यदि एकजनाभन्दा बढी स्रोत व्यक्तिहरू आवश्यक भएमा स्रोत व्यक्तिहरूमा लैङ्गिक सन्तुलन कायम राख्ने अधिकतम प्रयास गर्नुपर्नेछ । कुनै क्षेत्रहरूमा सम्बन्धित विषय विज्ञको रूपमा महिला स्रोतव्यक्ति पाउन कठिन हुनसक्ने भएपनि उनीहरूको स्रोतव्यक्तिको रूपमा सहभागिताले तालिम विधि तथा प्रक्रिया, विशेष गरी महिला सहभागीहरूका लागि, निकै प्रभावकारी बनाउनेछ । कम्तीमा कुनै स्थानीय स्रोतव्यक्ति स्थानीय भाषा बोल्न जान्ने हुनुपर्छ ।

क) स्थानीय स्रोत व्यक्ति

- कुनै पनि स्रोत व्यक्ति तालिममा सहजीकरण गर्न आउँदा आफ्नो नियमित कामबाट बिदा लिनु नपर्ने अवस्थामा, वा कार्यविवरणमा तालिम प्रदान गर्ने जिम्मेवारी तोकिएको अवस्थामा, तालिम सञ्चालन भएकै कार्यक्षेत्रका त्यस्ता विभिन्न विषयगत कार्यालयका कर्मचारीहरू, स्थानीय तहका कर्मचारीहरू तथा सहकारीका व्यवस्थापकहरू तथा यस्तै प्रशिक्षकहरू स्थानीय स्रोत व्यक्ति मानिनेछन् ।
- स्थानीय स्रोत व्यक्तिको खर्च तालिमको प्रस्तावनामा समावेश गरी स्वीकृत गराउनु पर्दछ र तर उनिहरूसँग छुट्टै सेवा करार सम्झौता गर्नुपर्दैन ।

ख) बाह्य स्रोत व्यक्ति

- सामान्यतया बाह्य तालिम सेवा प्रदायक संस्था वा व्यक्ति (स्वतन्त्र परामर्शदाता) को शुल्क परियोजनाको नियमानुसार परियोजना सहयोग एकाईको प्राविधिक सहायता कोषबाट व्योहोरिने छ ।

- नेपाल सरकारका वा स्थानीय तहका वा गैह्रसरकारी संघसंस्थाका कर्मचारी जो तालिममा सहजीकरण गर्नका लागि विदा लिएर तालिमका सबै सत्रमा उपस्थित भै आवश्यक सहजीकरण सेवा प्रदान गर्छन उनीहरूलाई पनि तालिम सेवा प्रदायक व्यक्ति (स्वतन्त्र परामर्शदाता)को रूपमा शुल्क प्रदान गरिनेछ ।
- परियोजना सहयोग एकाईबाट लगानी हुने तालिमको हकमा बाह्य स्रोत व्यक्तिको रूपमा प्रस्तावित व्यक्तिको वैयक्तिक विवरण परियोजनाका टीम लिडर वा डेपुटी टीम लिडरको र प्राकृतिक स्रोत विकास कोष रकम बाट लगानी हुने तालिमको हकमा सम्बन्धित स्थानीय तहको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको पूर्व स्वीकृती अनिवार्य रूपमा लिएको हुनुपर्नेछ । यदि उक्त स्रोत व्यक्तिको वैयक्तिक विवरण पहिला नै स्वीकृत भैसकेर रोष्टर सूचीमा रहेको अवस्थामा भने उक्त व्यक्तिलाई सिधै करार सम्झौता गरी काममा लगाउन सकिनेछ ।
- बाह्य स्रोतव्यक्तिसंग तालिम शुरु हुनुपूर्व नै अनिवार्य रूपमा सेवा करार सम्झौता सम्पन्न भैसकेको हुनुपर्नेछ । यस्तो स्वीकृति गराउने जिम्मेवारी सम्बन्धित तालिम संयोजकको हुनेछ ।
- एक तालिम दिन भन्नाले कम्तिमा ६ घण्टाको समय बुझनुपर्नेछ ।
- परियोजना सहयोग एकाईबाट लगानी हुने तालिमको हकमा बाह्य स्रोत व्यक्तिहरूलाई नेपाल सरकारको नियमानुसार कर कटौती गरी सिधै बैंक खातामा भुक्तानी गर्नेछ । तर कुनै पनि नगद भुक्तानी गरिने छैन ।

स्थानीय स्रोत व्यक्तिको शुल्क दर

स्थानीय स्रोत व्यक्ति भन्नाले I।फिल्डस्तर वा कार्यक्षेत्रस्तर (जस्तै गाउँ/नगरपालिका मुकाम वा जिल्ला सदरमुकाम) मा तालिममा सहजीकरण गर्न संलग्न प्रशिक्षकहरूलाई जनाउँदछ । तालिम आयोजना गर्ने कार्यालय मै कार्यरत प्रशिक्षकहरूलाई तालिम सहजीकरण बापत कुनै सेवा शुल्क प्रदान गरिने छैन तर उनीहरूलाई तालिम सामग्रीहरू (ह्यान्डआउटस् आदि) तयारी बापतको सेवा शुल्क प्रदान गरिनेछ । तोकिएको कार्यस्थान भन्दा बाहिर तालिम सहजीकरण गर्नु पर्ने अवस्थामा कार्यरत प्रशिक्षकले परियोजनाको नियमानुसार यात्रा तथा सहजीकरण खर्च कार्यक्रमको प्रस्तावनामा पुर्व स्वीकृत गराइ भुक्तानी गर्न सकिनेछ । स्थानीय स्रोत व्यक्तिको सेवा शुल्क (कर सहित) तल उल्लेखित दर अनुसार लागू हुनेछ ।

तालिका ११ स्थानीय स्रोत व्यक्तिको शुल्क

तह	प्रति सत्र प्रति दिन (हस्तपत्र र प्रस्तुती सामग्री सहित) दर	प्रति सेसन(सत्र) कैफियत
राजपत्रांकित अधिकृत	रु २,०००	बढीमा २ सेसन प्रति दिन
राजपत्रअनंकित तह	रु १,५००	बढीमा २ सेसन प्रति दिन
माथीको दररेटमा तालिम सामग्रीहरू (ह्यान्डआउटस् र प्रस्तुतिकरणका सामग्री आदि) सहितको खर्च सेसनदरमा समावेश गरिएको छ ।		

एउटा सत्र तालिमको प्राविधिक विषयवस्तु केन्द्रित कम्तिमा डेढ घण्टाको हुनुपर्नेछ । तालिमको उद्देश्यको प्रस्तुती, स्वागत मन्तव्य, उद्घाटन मन्तव्य, तालिमको पूर्व तथा पश्चातको मूल्याङ्कन लगायतमा गरिएको सहजीकरणलाई सत्र

सञ्चालन गरिएको मानिनेछैन र सो वापत भुक्तानी गर्न मिल्दैन ।

यदि कुनै स्थानीय स्रोत व्यक्ति तालिम सहजीकरणका सिलसिलामा आफ्नो कार्यस्थल भन्दा बाहिर जानु पर्ने भएमा माथि उल्लेखित सेसन शुल्कका अतिरिक्त स्थानीय तहको प्रचलित नियमानुसार यातायात खर्च तथा दैनिक भ्रमण खर्च समेत भुक्तानी गरिनेछ ।

बाह्य स्रोत व्यक्तिको शुल्क दर

यदि कुनै तालिमका लागि बाह्य स्रोत व्यक्तिहरू आवश्यक परेको खण्डमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट व्यवस्थापन गर्न सकिनेछ । त्यस्ता तालिमका लागि आवश्यक बाह्य स्रोत व्यक्ति नेपाल सरकार तथा स्थानीय तहको प्रचलित खरिद सम्बन्धी प्रावधानहरू अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णयानुसार नियुक्त गरिनेछ ।

यदि कुनै तालिमका लागि बाह्य स्रोत व्यक्ति परियोजनाको प्राविधिक सहायता (TA) बजेट स्रोत तर्फबाट व्यवस्थापन गर्नु परेको खण्डमा परियोजना सहयोग एकाईले परियोजनाको कर्मचारी प्रशासन म्यानुअल (PAM) मा उल्लेखित मापदण्ड अनुसार गर्नेछ ।

६.५ अध्ययन अनुसन्धान

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजना र पश्चिम नेपाल खानेपानी तथा सरसफाइ परियोजनामा गरिए जस्तै तथ्य प्रमाणमा आधारित अध्ययन तथा अनुसन्धानलाई प्राथमिकता दिन्छ । यस्तो अध्ययन तथा अनुसन्धान कुनै पनि खास विषयवस्तुमा कुनै क्षेत्रगत निकायसंगको सहकार्यमा वा कुनै विज्ञ निकायसंगको साझेदारीमा वा आफै स्वतन्त्र रूपमा समेत गर्न सकिन्छ । जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको सन्दर्भमा अनुसन्धान तथा अध्ययनको मूल महत्वलाई निम्नानुसार परिकल्पना गरिएकोछ ।

- ज्ञान अभिवृद्धि तथा प्रभावकारी र दक्ष सिकाइको लागि एक महत्वपूर्ण औजार/विधि,
- विभिन्न विषय तथा सवालहरूलाई बुझ्न तथा अध्ययन गर्न सहयोग गर्ने माध्यम,
- परियोजनाका प्रयासहरूलाई सुधार गर्ने मार्गदर्शन वा पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने आधार,
- परियोजनाका प्रयासहरूबाट हासिल गर्नुपर्ने नतिजाहरू सुनिश्चित गर्न तथा औचित्य पुष्टी गर्न सहयोग गर्ने उपाय,
- समुदाय र स्थानीय तहको लागि विभिन्न अवसरहरूको पहिचान गर्ने माध्यम,
- परियोजनाका कार्यपद्धति र अवधारणा तथा दृष्टीकोणहरूको मुल्याङ्कन गर्ने माध्यम

परियोजनाले आफ्ना परिणाम क्षेत्र (Result Areas) तथा सम्बन्धित आउटपुटहरूसँग जोडिएका परियोजनाका लागि प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउने विषयहरूमा प्राविधिक सहायता कोष स्रोत तर्फको बजेट परिचालन गरेर यी क्षेत्रहरूमा मात्र सिमित नभई, निम्न उल्लेखित मुख्य क्षेत्रहरूमा केन्द्रित रही अनुसन्धान तथा अध्ययन कार्यलाई निरन्तरता दिनेछ।

- समुदायमा आधारित योजना तर्जुमा तथा नीति निर्माण
- प्राविधिक तथा प्रविधिगत क्षेत्रमा नवप्रवर्तन
- विपद जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन
- खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता र व्यवहार (आनीवानी) परिवर्तन
- लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण
- पानी तथा उर्जामा आधारित जीविकोपार्जन
- सहकारी

व्यवहार परिवर्तन एउटा जटिल र चुनौतीपूर्ण विषयका रूपमा देखिएको छ, किनकि कतिपय समुदायमा अझै पनि हानिकारक तथा सामाजिकरूपमा विभेदकारी भेदभावपूर्ण अभ्यासहरू अझै पनि निरन्तर रहेका छन्। सरसफाइ, स्वच्छता तथा मर्यादित महिनावारी व्यवस्थापन जस्ता सवालहरूमा मानिसहरूको व्यवहार परिवर्तन गर्नको लागि विविध प्रकारका फरक-फरक दृष्टिकोण तथा विधिहरू आवश्यक हुन्छन्। परियोजनाले खासगरी महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन तथा मर्यादित व्यवहारमा सुधार र परियोजनाका अन्य विषयक्षेत्रसँग सम्बन्धित विभेदकारी अभ्यासहरू न्यूनीकरण सहयोग पुग्ने गरी अभ्यासमा केन्द्रित समुदाय/फिल्ड आधारित सर्वेक्षण तथा अध्ययनहरूलाई वित्तीय सहयोग तथा प्रोत्साहन गर्नेछ।

अध्ययन तथा अनुसन्धानलाई प्रवर्धन गर्न अपनाइने दृष्टिकोणहरू निम्नानुसार रहनेछन्।

सहकार्य: अध्ययन तथा अनुसन्धानको लागि गरिने सहकार्य केन्द्रीय स्तर वा स्थानीय तह स्तर, वा दुवै स्तरमा हुन सक्छ। क्षेत्रगत रूपमा यस्ता अध्ययनहरूको आवश्यकता महसुस भएमा, जस्तै संयुक्त क्षेत्रगत समीक्षा (Joint Sector Review) वा यस्तै कुनै क्षेत्रगत खास विषयमा माथि उल्लेखित परियोजनाको लक्षित क्षेत्र केन्द्रित अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नु पर्ने भएमा यस्ता अध्ययन अनुसन्धान कार्यलाई मुर्तरूप दिन परियोजनाले सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य गर्नेछ। यस्तै स्थानीय स्तरमा यदि स्थानीय तहले कुनै अध्ययन तथा अनुसन्धानको आवश्यकता महसुस गरी सहकार्यका लागि तयार रही माग गरेमा परियोजनाले यस्ता अध्ययन अनुसन्धानलाई प्राथमिकताका साथ सहयोग गर्नेछ।

आन्तरिक तथा स्वतन्त्र: माथि उल्लेखित लक्षित विषयहरूमा आधारमा, परियोजनाले आफ्ना कर्मचारीहरूलाई आन्तरिक रूपमा (in-house) अध्ययन तथा अनुसन्धानका विषयहरू पहिचान तथा अन्वेषण गर्न प्रोत्साहन गर्नेछ। यस्ता अध्ययन तथा अनुसन्धानका कुनै चरणमा बाह्य विशेषज्ञता आवश्यक भएमा परियोजनाले आवश्यकता अनुसार बाह्य परामर्शदाता तथा विशेषज्ञ नियुक्ति गरी सेवा लिनेछ।

कार्यपत्र तथा प्रकाशन: परियोजनाले आफ्ना कर्मचारीहरूलाई प्राप्त सिकाइ, नवप्रवर्तन तथा अभ्यासहरूलाई कार्यपत्र तथा प्रस्तुतिकरणका रूपमा विभिन्न मञ्च र प्लेटफर्महरूमा प्रस्तुत गरी व्यापक रूपमा प्रचार-प्रसार गर्न प्रोत्साहन गर्नेछ, जसबाट नवप्रवर्तन तथा उत्तम अभ्यासहरूको अनुकरण र विस्तार गर्नुका साथै नीतिगत परिवर्तन तथा सुधारमा प्रभाव पार्न सहयोग राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सेमिनार, गोष्ठी तथा कार्यशालाहरूमा कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुका साथै जर्नल तथा अन्य विभिन्न मुखपत्र र प्रकाशनमा लेखहरू प्रकाशनका लागि उपलब्ध गराउनु ज्ञान तथा अभ्यास साझा गर्ने महत्वपूर्ण माध्यमहरू हुन्। परियोजनाले यस्ता प्रयासहरूमा आवश्यक सहयोग गर्नेछ।

७ अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा व्यवस्थापन सूचना प्रणाली

७.१ जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको बृहत्तर अनुगमन अवधारणा

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन परियोजनाका गतिविधिहरूबाट अपेक्षित नतिजा तथा परिणामहरू परिमाण, गुणस्तर तथा प्रक्रियाको दृष्टिले हासिल भएका छन् वा छैनन् भन्ने सुनिश्चित गर्न अत्यन्त महत्वपूर्ण छ। अनुगमन सान्दर्भिक, समयमै तथा तथ्यपरक हुनुपर्दछ र यसले परियोजनाका सरोकारवालाहरूलाई परियोजनाको प्रक्रिया, प्रगति तथा प्रभाव बुझ्न आवश्यक पर्ने तथ्यांक तथा सूचनाको विश्लेषण उपलब्ध गराउनुपर्दछ। साथै संकलित जानकारी तथा तथ्याङ्कले राष्ट्रिय तथा क्षेत्रगत सरोकारवालाहरूको आवश्यकता समेत सम्बोधन गर्ने हुनुपर्दछ, जस्तै :

- निर्णय प्रक्रियामा जानकारी तथा आधार प्रदान गर्ने
- प्रगति तथा कार्यप्रक्रियाको अनुगमन/ट्र्याक गर्ने
- उपलब्धि, परिणाम तथा प्रभाव मापन गर्ने
- जवाफदेहितामा वृद्धि गर्न; दुवैतर्फ- तल तिर, समुदाय तहमा र माथि तिर- क्षेत्रगत र सम्बन्धित दाता तथा सरकारी निकायहरू
- लगानी तथा साझेदारीकालागि प्रोत्साहित गर्न
- क्षमता विकास गर्न

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन परियोजनाको सङ्गठनात्मक र कार्यान्वयन संरचना भित्रै अन्तर्निहित छ। यो कुनै पनि अवस्थामा सूचनाको निरन्तर र व्यवस्थित प्रवाह प्रणाली हो जहाँ सूचनाको प्रवाह दुईतर्फि हुनु पर्दछ र अनुगमनमा देखिएका सुझाव तथा सिफारिसहरूलाई तुरुन्तै सम्बन्धित निकायमा पेश गर्नु पर्दछ । यसमा स्थानीय सरकार, उपभोक्ता समिति, परियोजना व्यवस्थापन समिति आदिबाट नियमित प्रतिवेदनहरू एवं परियोजनाको महत्वपूर्ण चरणमा भए गरेका अनुगमन भ्रमणका सुझाव सहितका प्रतिवेदनहरू समाहित हुन्छन्

स्थानीय सरकार तथा योजना स्तरीय अनुगमन प्रणालीका प्रमुख तत्वहरु :

- पालन गर्नु पर्ने प्रक्रिया : (चरणबद्ध कायविधि, परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, बजेट प्रवाह तथा प्रतिवेदनहरु)
- परियोजनाको तार्किक ढाँचा (Logical Framework) अनुसार स्थानीय सरकार तथा उपभोक्ता समितिद्वारा पेश गरेका प्रतिवेदनहरुबाट प्रमाणीकरण गर्ने।
- भौतिक रूपमै उपस्थित भई निर्माण सामग्री तथा योजनाबाट प्राप्त सेवाको रुजु तथा परीक्षण गर्ने।
- योजनाको संरचना निर्माण गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने।

परियोजनाका क्रियाकलापले पारेको प्रभाव मूल्याङ्कन र पूर्व निर्धारित सूचकहरुका आधारमै लेखाजोखा गर्नु पनि महत्त्वपूर्ण पक्ष हो। परियोजना सहयोग एकाईमा रहेको व्यवस्थापन सूचना प्रणाली प्रयोग गरेरै परियोजना तहमा समेत परियोजनाको उपलब्धि मूल्याङ्कन गरिन्छ। परियोजना सहयोग एकाईले राष्ट्रिय अनुगमन प्रणाली एवं सरकारी साझेदारहरुलाई समेत सूचनाहरु प्रदान गर्दछ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन एक सहभागितामूलक पद्धति हो। यसको प्रमुख उद्देश्य नै योजना स्तर वा स्थानीय तह-स्तरबाट सहभागितामूलक अनुगमन गरी लक्षित लाभग्राही नै अनुगमनमा संलग्न भइ योजना तथा क्रियाकलापमा भएको प्रगतिहरुको समीक्षा आफै निर्धारित सूचकको आधारमा गर्दछन्। यसै सन्दर्भमा अनुगमन भ्रमण, अनुगमनले सुझाएका विषयवस्तुहरु समेतलाई स्थानीय सरकार अन्तर्गत कार्यरत पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाईएकाई कर्मचारीको समेत कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा सहयोगी हुन्छ। यसले सम्पूर्ण टिमलाई नै उच्च कार्यसम्पादनका लागि प्रोत्साहित समेत गर्छ।

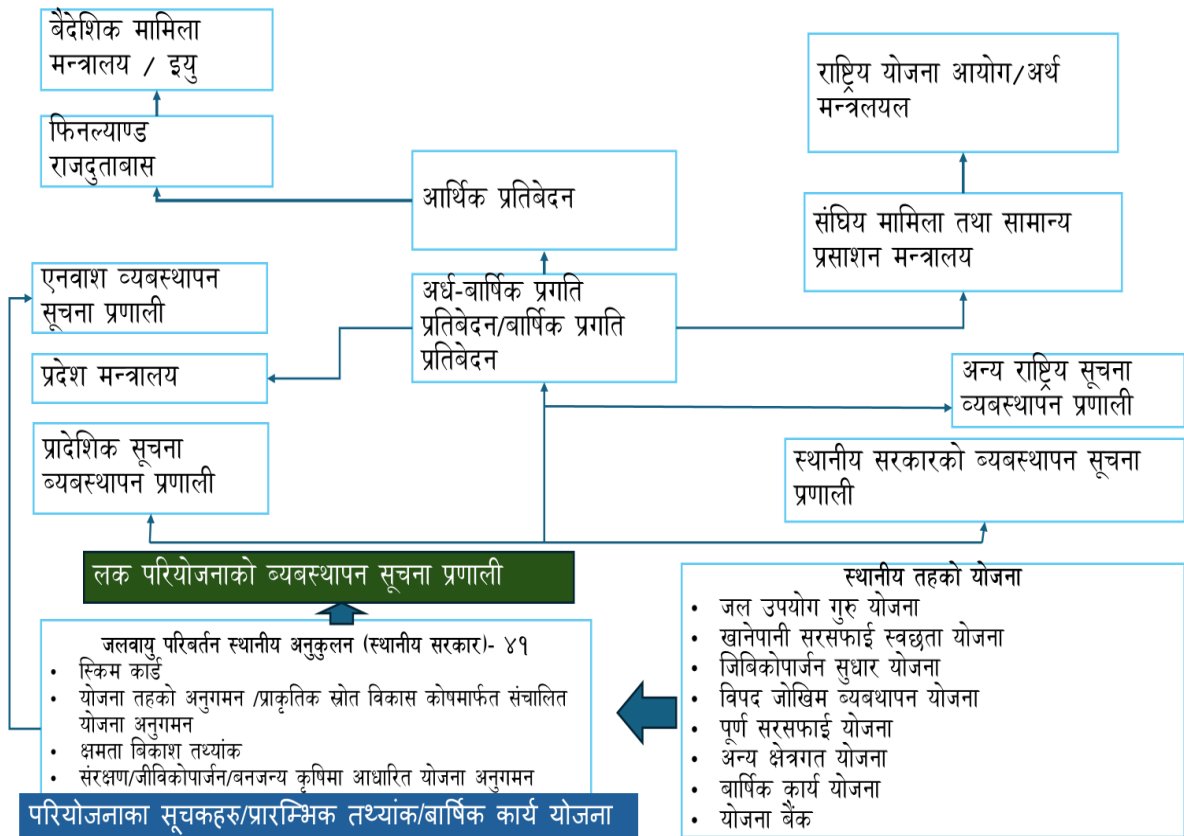
सङ्कलन गरेका सूचनाहरुले प्रदेश तथा संघमा समेत सम्बन्धित क्षेत्रका साझेदार सरोकारवालाहरुलाई समेत सहयोग पुग्दछ। यस सन्दर्भमा गरिने अभ्यासहरु र सम्बन्धित सूचकहरुलाई अन्य क्षेत्रका सरोकारवालाहरूसँग समेत मिलान गरिनेछ।

अनुगमन मूल्याङ्कन खाका तथा फारमहरुमा प्रत्येक तहगत परियोजनाका विस्तृत सूचक, अभ्यास र अपेक्षित लक्ष्यहरु समेत संलग्न हुनेछन्। स्थानीय सरकार वा योजना स्तरमा अनुगमन पुस्तिकाहरु प्रिन्ट गरी अलगगै प्रदान गरिएको हुन्छ ताकी परियोजनाको सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमा सूचनाहरु समयमा सकलन तथा प्राप्त गर्न सकियोस्।

परियोजनाका सबै अनुगमन तथा मूल्याङ्कन तथ्याङ्क यति सम्म वर्गीकृत रूपमा सङ्कलन गरिनेछ कि परियोजनाको समावेशिता मूल्याङ्कन गर्नमा समेत सहायक बन्नेछ, विशेष गरी महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, विभिन्न उमेर,वर्ग, र दलित, जनजाति तथा अन्य अल्पसङ्ख्यक जस्ता सामाजिक रूपमा पछाडि परेका जातजाति सम्बन्धि तथ्याङ्कहरु सङ्कलन गरिनेछ। यस सम्बन्धमा लैङ्गिक अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण तथा मानव अधिकारमा आधारित दृष्टिकोण रणनीति तथा कार्ययोजनाले कस्ता तथ्याङ्क

आवश्यक हुन्छन् भन्ने आधार प्रदान गर्दछ। लैङ्गिक अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरणलाई अन्तर सम्बन्धित विषयवस्तुको रूपमा सबै अनुगमन पद्धतिमा समाहित गरिएको छ ।

प्राकृतिक स्रोत विकास कोषलाई स्थानीय सरकार अन्तरगत प्रदेश परियोजना समन्वय कार्यालय/परियोजना सहयोग एकाईद्वारा नजिकबाट अनुगमन हुनेछ र यसको तथ्याङ्क फिनल्याण्ड सरकारद्वारा अनुरोध गरिएको ढाँचा र नेपाल सरकारको ढाँचासँग दुरुस्त हुने गरी तयार गरिनेछ। नेपाल सरकारको महालेखापरीक्षक कार्यालयबाट प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको नियमित वार्षिक लेखापरीक्षण गरिनेछ, जसले लेखा प्रणालीको अनुगमन तथा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नेछ। परियोजनाले संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको त्रुटी निरोधात्मक नीति कडाईका साथ पालना गर्नेछ। स्थानीय सरकारले नेपाल सरकारको नियम अनुसार सबै प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको लेखापरीक्षा महालेखापरीक्षक कार्यालयबाट गराउनेछ र कुनै पनि प्रकारका फछौट नभएको लेखा कारोवारलाई थप कारवाही गर्नेछ।

चित्र ४ अनुगमन तथा सूचना

७.२ विभिन्न तहमा गरिने अनुगमन

परियोजनाका क्रियाकलापहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समुदाय देखि परियोजना तहसम्म विभिन्न स्तरमा गरिनेछ, जुन तल वर्णन गरिएको छ। सिफारिस गरिएका न्यूनतम अनुगमन भ्रमणहरूका अतिरिक्त, प्रदेश परियोजना समन्वय कार्यालय र परियोजना सहयोग एकाई द्वारा आकस्मिक अनुगमन भ्रमणहरू पनि गरिने छन्। प्रत्येक अनुगमन भ्रमणको प्रतिवेदन स्थानीय सरकारलाई परियोजना व्यवस्थापन समिति मार्फत बुझाउनुपर्नेछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले प्रत्येक अनुगमन भ्रमणको निष्कर्षहरू मासिक प्रतिवेदनमा समेटि परियोजना सहयोग एकाईलाई पठाउनु पर्नेछ। यस्तै अन्य अनुगमन भ्रमणका प्रतिवेदनहरू माग अनुसार संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय तथा परियोजनालाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

तालिका १२ विभिन्न तहमा गरिने अनुगमन

अनुगमनको तह	अनुगमन बारम्बरता	बिधि
केन्द्रिय स्तर	केन्द्रिय तहका अधिकारीहरूबाट कम्तिमा बर्षको दुई पटक	संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, युरोपियन युनियन तथा फिनल्यान्डको विदेश मन्त्रालयका उच्च तहका अधिकारीहरूले परियोजनाका गतिविधिहरू स्वतन्त्र रूपमा अनुगमन गर्ने छन्। अनुगमन टोलीले प्राप्त निष्कर्षहरूको प्रतिवेदन संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय तथा सुपरीवेक्षण समितिलाई उपलब्ध गराउनेछ। अनुगमनको निष्कर्षको एक प्रति परियोजना सहयोग एकाईलाई पनि प्रदान गरिनेछ। प्रत्येक चौमासिक अबधिमा मन्त्रालयमा चौमासिक प्रगति प्रतिवेदन बुझाउनु अघि संघीय मामिला र परियोजनाबीच प्रगति समीक्षा बैठक आयोजना गरिनेछ। परियोजनाले स्थानीय तह तथा प्रदेश स्तरबाट प्राप्त सूचनालाई नियमित लेखाजोखा गरी केन्द्रिय सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमा वार्षिक रूपमा योगदान पुऱ्याउनेछ।
परियोजना स्तर	वर्षमा कम्तीमा दुई पटक समन्वय तथा अनुगमन भ्रमणहरू गरिनेछ।	परियोजना सहयोग एकाईले स्थानीय तहका परियोजना गतिविधिहरूको स्वतन्त्र रूपमा अनुगमन गर्दछ, जसले चरणबद्ध कार्यविधि, कार्यान्वयन निर्देशिका, तथा कोष प्रवाह सुनिश्चित गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। यस उद्देश्यकालागि पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाई रहेको स्थानीय सरकारबाट वर्षमा कम्तीमा दुई पटक भ्रमण गरिन्छ। अनुगमन टोलीले परियोजना व्यवस्थापन

	नियमित मासिक प्रतिवेदन तयार गरिनेछ।	समितिसँग छलफल गरी परियोजनाको थप सुधारका लागि सिफारिसहरू प्रदान गर्नेछ। अनुगमनको सिफारीस प्रतिवेदन संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सुपरीवेक्षण समिति तथा स्थानीय तह/परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई अग्रसारित गरिनेछ।
स्थानीय सरकार स्तर	वार्षिक रूपमा	प्रदेश परियोजना समन्वय कार्यालय, स्थानीय तह तथा परियोजनाका प्रतिनिधिहरू (वा परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा निर्णय गरिएअनुसारको टोली) सम्मिलित टोलीले वार्षिक रूपमा परियोजना गतिविधिहरूको अनुगमन गर्नेछ। भ्रमणको क्रममा संकलित जानकारीहरू स्थानीय तहको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिनेछ।
योजना स्तर	योजनाहरूको कार्यान्वयन अवधिमा कम्तीमा तीन पटक अनुगमन भ्रमण गरिनेछ।	योजनाहरूको निगरानी उपभोक्ता समिति तथा वडास्तरीय समितिहरूद्वारा नियमित रूपमा गरिनेछ, किनभने उनीहरू आफ्ना योजनाहरूको नजिक रहेका हुन्छन्। यसका अतिरिक्त, परियोजना प्राविधिक सहयोग एकाई क्लस्टर स्तरको प्राविधिक सहयोग एकाई तथा स्थानीय तह सम्मिलित अनुगमन टोलीले योजनाहरूको विभिन्न चरणबद्ध चरणहरूमा अनुगमन गर्नेछन्। अनुगमनका चरणबद्ध चरणहरू चरणबद्ध कार्यविधि पुस्तिकामा पहिचान गरी उल्लेख गरिएको छ। प्रत्येक अनुगमन भ्रमणको निष्कर्ष उपभोक्ता समितिहरूद्वारा प्रमाणित गरिनु पर्नेछ र उपभोक्ता समितिको रजिस्टरमा अभिलेख गर्नु पर्नेछ।

योजना स्तरको अनुगमन

योजना स्तरको अनुगमनका लागि चरणबद्ध कार्यविधि पुस्तिका तथा योजना अनुगमन ढाँचा (जस्तै योजना अनुगमन पुस्तिका) मुख्य आधारको रूपमा प्रयोग गरिनेछ। प्रत्येक अनुगमन भ्रमणको क्रममा अनुगमन गरिने पक्षहरू तथा प्रयोग गरिने विधि/प्रविधिहरू अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ढाँचामा उल्लेख गरिएको छ। योजना स्तरको अनुगमनको खर्च प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट व्यहोर्ने व्यवस्था गरिएको हुन्छ। योजना स्तरको अनुगमनको निष्कर्षहरू परियोजना व्यवस्थापन सूचना प्रणालीसँग जोडिने छन्, र प्रगति सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू प्रतिवेदन तयार गर्नको लागि प्रयोग गरिनेछ।

तालिका १३ विभिन्न योजनाहरूको अनुगमन भ्रमणको उपयुक्त समय

#	बिबरण	अनुगमनको उपयुक्त समय
१	योजनाको तयारी चरणको बेला (पहिलो अनुगमन)	सामुदायिक कार्य योजना अनुमोदनको चरण: आम भेला भएकै दिन, जब योजनाको ले-आउट तयार गरिन्छ तथा तालिम र अन्य डिजाइन र BoQ बारे समुदायमा छलफल गरि सामुदायिक कार्य योजना बनाइन्छ.
२	योजनाको कार्यान्वयनचरणको बेला (दोस्रो अनुगमन)	स्थानीय सामग्री सङ्कलन तथा बाह्य सामग्री खरिदपछि: योजना निर्माणका लागि स्थानीय सरकारबाट पहिलो किस्ता प्राप्त गरेपछि उपभोक्ता समितिले निर्माण सामग्री सङ्कलन/खरिद गरेपछि अनुगमन भ्रमण गर्नुपर्नेछ।
३	योजनाको कार्यान्वयन चरणको अन्तमा (तेस्रो अनुगमन)	योजना सम्पन्न भएपछि निर्माणपश्चातको गोष्ठीको समयमा: यो अनुगमन भ्रमण कार्यान्वयन चरणका सबै प्रस्तावित गतिविधिहरूको पूर्णतः सुनिश्चित गर्न गरिनेछ। यसमा निर्माण कार्यको गुणस्तर, लेखा तथा खाताको अभिलेख, स्टोर व्यवस्थापन, तालिमको गुणस्तर, पारदर्शिता/सार्वजनिक लेखापरीक्षण, तथा चरणबद्ध कार्यविधिको पालना समावेश हुनेछ।

प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको अनुगमन

प्राकृतिक स्रोत विकास कोषको अनुगमन परियोजना अनुगमन टोलीबाट (परियोजना सहयोग इकाइ, प्रदेश परियोजना समन्वय कार्यालयका लेखा शाखाका अधिकृतहरूद्वारा) गरिनेछ, र स्थानीय सरकार परियोजना सहयोग एकाई, प्रदेश परियोजना समन्वय कार्यालय र परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई वर्षमा कम्तीमा दुई पटक प्रतिवेदन पेश गरिनेछ।

प्रदेश परियोजना समन्वय कार्यालय प्रतिनिधिको उपस्थिति सुनिश्चित गरिनेछ, तर यसले परियोजना सहयोग एकाई टोलीद्वारा गरिने नियमित अनुगमनमा कुनै बाधा पुऱ्याउने छैन।

७.३ अनुगमन टोली

स्थानीय तहमा अनुगमन टोली

स्थानीय सरकार स्तरको अनुगमन वर्षमा एक पटक गरिन्छ र यो पालिका परियोजना कार्यान्वयन इकाइका कर्मचारीहरू तथा स्थानीय सरकारको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनसँग सम्बन्धित हुन्छ। परियोजनाको स्थानीय सरकार स्तरको अनुगमन (भ्रमण) मा विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहभागिता अनिवार्य छ। अनुगमन

टोलीलाई समावेशी बनाउन विशेष गरि महिलाहरूका सवाललाई समेत सम्बोधन गर्न सम्भव भए सम्म कम्तीमा एक जना महिला सदस्य समावेश गर्न सिफारिस गरिन्छ । चरणबद्ध कार्यविधिको पालना तथा परियोजना गतिविधिहरूको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न, अनुगमन टोली निम्नानुसार गठन गरिनेछ ।

तालिका १४ स्थानीय तहको अनुगमन टोलीको निर्माण

सरोकारवालाहरू	टोली सदस्य
प्रदेश परियोजना समन्वय समिति/समन्वय कार्यालय	प्रदेश परियोजना समन्वय समिति वा प्रदेश परियोजना समन्वय कार्यालयबाट तोकिएको कर्मचारी (भौतिक पुर्वाधार मन्त्रालय सुदूर पश्चिम प्रदेश जलस्रोत तथा उर्जा विकास मन्त्रालय कर्णाली प्रदेश)
परियोजना	प्राविधिक सहयोग सल्लाहकार वा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ परियोजना सहयोग इकाइको प्रतिनिधि (एक जना विज्ञ/इन्जिनियर)
स्थानीय सरकार	स्थानीय सरकारको प्रमुख/अध्यक्ष तथा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत स्थानीय सरकारको अनुगमन समिति उप प्रमुख/उपाध्यक्षको नेतृत्वमा र अन्य परियोजना व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अधिकृत तथा परियोजना कार्यान्वयन एकाई कर्मचारीहरू (सहजीकरणका लागि)

योजना तहको अनुगमन

योजना तहको अनुगमनको लागि कम्तीमा एक जना परियोजना व्यवस्थापन समिति सदस्य सहित जिम्मेवार हुने गरि स्थानीय तहमा अनुगमन कार्यदल गठन गरिनेछ । बैठकको आवृत्तिलाई ध्यानमा राख्दै, योजना तहको अनुगमनलाई सहभागितामुलक बनाउनु पर्नेछ । यसले सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गर्नेछ र योजनाको कार्यान्वयन गुणस्तरमा सुधार ल्याउने अपेक्षा गरिन्छ । अनुगमन टोलीको संरचना निम्नानुसार सिफारिस गरिनेछ ।

तालिका १५ योजना तहको अनुगमन टोली

सरोकारवाला	अनुगमन टोलीमा सिफारिस गरिएका सदस्यहरू
स्थानीय सरकार/परियोजना व्यवस्थापन समिति	अनुगमन कार्यदलको अध्यक्ष: कम्तीमा एक जना परियोजना व्यवस्थापन समिति सदस्य वा परियोजना व्यवस्थापन समिति द्वारा तोकिएको कुनै व्यक्ति सदस्यहरू: <ul style="list-style-type: none"> स्थानीय सरकारको एक जना प्राविधिक कर्मचारी (अधिकृत स्तरको हुन सिफारिस गरिनेछ) अन्य सदस्यहरू आवश्यकता अनुसार समावेश गरिने
वडा कार्यालय	वडा अध्यक्ष

	सम्बन्धित वडाका सदस्यहरू
परियोजना	प्राविधिक सहयोग सल्लाहकार वा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ वा प्राविधिक अधिकृत परियोजना सहयोग एकाईको प्रतिनिधि यदि आवश्यक भएमा

परियोजना व्यवस्थापन समितिले सबै अनुगमन भ्रमणहरू पूर्व निर्धारित योजनामा गर्नेछ र टोली सदस्यहरूलाई पर्याप्त समय अवधि दिएर निमन्त्रणा पठाउनेछ, ताकि फिल्ड भ्रमणको व्यवस्थापन गर्न सहज तरीकाले गर्न सकियोस् ।

फिल्ड अनुगमन प्रतिवेदन

सबै स्थलगत अनुगमन प्रतिवेदनहरू अनुगमन स्थलमै तयार गरिने छन् र भ्रमणमा सहभागी सबै सदस्यहरूले हस्ताक्षर गर्नेछन्। अनुगमनका निष्कर्षहरू उपभोक्ताहरूलाई प्रस्तुत गरिनेछ, र प्रमुख सिफारिसहरू सम्बन्धित उपभोक्ता समितिको बैठक पुस्तिकामा (जस्तै: उपभोक्ता समिति रजिस्टर) लेखिनेछ। अनुगमन टोलीहरूलाई अघिल्लो टोलीले गरेका सिफारिसहरू अनुगमन गर्नु पूर्व पुनरावलोकन गर्न अनुरोध गरिन्छ। सबै प्रतिवेदनहरू सम्बन्धित स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिमा पेस गरिनेछ। स्थानीय तह स्तरीय अनुगमन भैसकेपछि निष्कर्षहरूबारे परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई आगामी कार्यका लागि जानकारी गराउन छोटो कार्यशाला आयोजना गरिनेछ। स्थलगत अनुगमनको संक्षिप्त प्रतिवेदन परियोजना सहयोग एकाईलाई पनि पठाउनु पर्नेछ ।

७.४ व्यवस्थापन सूचना प्रणाली

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको व्यवस्थापन सूचना प्रणाली परियोजनालाई आवश्यकतथ्यांकहरू समयमा, विश्वसनीय ढङ्गले, र वर्गीकृत सूचनाको रूपमा सकलन भइ विश्लेषण तथा प्रतिवेदन तयार पार्न सक्ने गरि बनाइएको छ। यसले स्थानीय तह, परियोजना प्राविधिक सहयोग एकाई - क्लस्टर र परियोजना सहयोग एकाई स्तरमा नतिजामा आधारित योजना तर्जुमा, तथा तथ्यमा आधारित निर्णय प्रक्रियालाई सहयोग एवं लचिलो व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ। व्यवस्थापन सूचना प्रणाली एक मिश्रित प्रणाली हो, जसमा चाहिएको समयमा मोबाइल मार्फत स्थलगत तथ्याङ्क सङ्कलन र केन्द्रिकीत डिजिटल प्रतिवेदन तथा चार्टहरू सहितको दृश्यात्मक तथ्याङ्कहरू पहुँच हुने गरि प्रणाली तयार गरिएको छ। वेब तथा मोबाइलमा-आधारित तथ्याङ्क सङ्कलन विधिहरू प्रयोग गरी प्रणालीले प्रयोगकर्तालाई वास्तविक समयमा आधारित विश्लेषण गरिएका तथ्याङ्कहरू उपलब्ध गराउनेछ, जसले तथ्याङ्क व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी र दक्ष बनाउनेछ।

एक्टिभीटिड इन्फो नामक वेब ड्यासबोर्ड परियोजनाको केन्द्रीय व्यवस्थापन सूचना प्रणालीका रूपमा कार्य गर्दछ, जसले तथ्याङ्क समष्टिगतरूपमा अनुगमन, विश्लेषण, र दृश्यात्मक प्रस्तुति समेट्छ। एक्टिभीटिड

इन्फोको केन्द्रीय प्रणालीमा प्रयोगकर्ताहरूले परियोजनाको प्रगति, लाभग्राहीसम्मको पहुँच, वित्तीय प्रगति र परियोजनाका नतिजा तथा लक्ष्य सम्बन्धि प्रगतिको जानकारी प्रदान गर्नेछ।

व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको उद्देश्य

- परियोजनाले हासिल गर्ने नतिजा तथा परिणाम लैङ्गिक अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण संवेदनशील सूचकहरू तथा अन्य अन्तर सम्बन्धित सूचकहरूको आधारमा प्रगतिलाई प्रणालीगत रूपमा ट्र्याक गर्ने।
- योजना तर्जुमा, बजेट निर्माण, र अनुगमनका लागि वास्तविक समयमै गुणस्तरीय तथ्याङ्क तयार गर्ने।
- स्थलगत तथ्याङ्कलाई केन्द्रीय सूचना प्रणाली (Activity Info) सँग एकीकृत गरी प्रभावकारी र दक्ष प्रतिवेदन तथा दृश्यात्मक प्रस्तुति सुनिश्चित गर्ने।
- परियोजना साझेदारहरू तथा स्थानीय तहहरूमा पारदर्शिता, जवाफदेहिता, र सिकाइ प्रवर्द्धन गर्ने।

व्यवस्थापन सूचना प्रणालीका स्थलगत तथ्याङ्क सङ्कलन विधि/औजारहरू

स्थलगत तथ्याङ्क सङ्कलनमा गतिविधिको प्रकृतिको आधारमा कागजमा आधारित र डिजिटल प्रविधिहरू दुबैको संयोजन गरी गरिन्छ।

कागजमा आधारित विधिहरू (केवल गुणात्मक तथ्याङ्क लागि):

- समूह छलफलहरू तथा प्रश्नावलीहरू तयार गरी हस्तलिखितरूपमा भरिनेछन् र पछि डिजिटल प्रणालीमा रूपान्तरण गरी व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा अपलोड गरिनेछ।

डिजिटल उपकरणहरू (Activity Info वेवमा आधारित र मोबाइल एपहरू):

- योजना सम्बन्धि प्रगति विवरण कार्डहरू, सर्वेक्षणहरू (जस्तै: बेसलाइन, इन्डलाइन, घरधुरी सर्वे) नगरपालिका/गाउँपालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाई र प्राविधिक सहायता टोलीहरूद्वारा नियमितरूपमा हुनेगतिविधि, उत्पादन, र घटनाहरूको तथ्याङ्क सकलन तथा प्रतिवेदन पठाउनु पर्दछ। यस्तै चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार अनुगमन पुस्तकहरूमा अभिलेख गरिन्छ र Activity Info मा प्रविष्ट तथा अध्याविधिक गरिन्छ।

जिम्मेबारी एवं भूमिका

परियोजना सहयोग एकाई:

- व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अधिकृतले सम्पूर्ण व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको डिजाइन, परीक्षण, कार्यान्वयन, समस्या पहिचान र समाधान, तथा प्रयोगकर्ताहरूको क्षमता विकासको लागि अगुवाइ गर्नेछन्।

- क्लस्टरहरू र परियोजनाका सबै पक्षमा डेटा गुणस्तर, स्थिरता, र अखण्डता सुनिश्चित गर्न जिम्मेवार हुनेछन्।

क्लस्टर तहको प्राविधिक सहयोग एकाई:

- तथ्याङ्कको सुद्विकरण गर्ने, प्रमाणीकरण गर्ने जिम्मेवारी क्लस्टरमा प्राविधिक सहयोग एकाईको हुनेछ । प्राविधिक सुझाव प्रदान गर्ने तथा परियोजनाका सूचकहरूसँग डेटा मिलेको छ छैन सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अधिकृतको हुनेछ। तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रमाणीकरणका लागि प्रयोग गरिने विशेष तथ्याङ्क सङ्कलन फारमहरू औजारहरू स्वीकृत गरि फिल्डमा लागु गर्नेछन्।
- व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा तथ्यांक सकलन गर्न सहजीकरण गर्नेछन् ।

स्थानीय तह खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता वा वातावरण शाखा वा परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई:

- योजना तथा फिल्ड तहको तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने तथ्याङ्क सङ्कलनकर्ताको रूपमा कार्य गर्नेछन् ।

तथ्याङ्कको प्रवाह प्रक्रिया

१ फिल्ड तथ्याङ्क सङ्कलन:

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनामा Activity Info मा आधारीत एकीकृत व्यवस्थापन सूचना प्रणाली सञ्चालनमा रहेको छ। तथ्यांक सङ्कलन कार्य स्थानीय पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाई, प्राविधिक सहायता टोली, इन्टर्नहरू तथा छोटो अवधिका सेवा प्रदायकहरूद्वारा Activity Info मोबाइल वा वेब एप्लिकेशन प्रयोग गरी गरिन्छ। परियोजनाका हरेक गतिविधिहरू योजनास्तर देखि स्थानीय तहसम्मका क्षमता विकास क्रियाकलापहरू (सार्वजनिक सुनूवाइ आमभेला बाहेक) अनिवार्य रूपमा सङ्कलन फारमहरूमा अभिलेख गरिनुपर्नेछ।

२ प्रमाणीकरण :

क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाई वा परियोजना सहयोग एकाईले तथ्याङ्कको शुद्धता, पूर्णता, सूचक अनुसार नै संग्रह भए नभएको चेकजाँच तथा विश्लेषण गर्छ र प्रतिवेदनका लागि अझै विश्लेषण गरि प्रस्तुत गर्दछ।

३ अपलोड एवं संग्रह:

तथ्याङ्क प्रयोग गर्नु अघि स्रोतको तथ्याङ्क प्रमाणीकरण गरिन्छ, र Activity Info को दृश्यावली सहितको ड्यासबोर्डमा उपलब्ध तथ्याङ्क प्रयोग गरिन्छ। यो ड्यासबोर्ड नै वास्तविक समयगत प्रगति ट्र्याकिङ प्रणाली हो।

४ विश्लेषण एवं प्रतिवेदन:

परियोजना सहयोग एकाई व्यवस्थापन सूचना प्रणाली अधिकृत एवं अन्य क्षेत्रगत विज्ञहरूबाट तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण पश्चात वार्षिक तथा अर्ध-वार्षिकरूपमा प्रतिवेदन तयार गरिन्छ।

तथ्याङ्क गुणस्तर सुनिश्चितता

- पूर्व परीक्षण भईसकेका फारमहरूको प्रयोग गरी प्राविधिक स्व-परिक्षण गर्ने पद्धतिको प्रयोग गरिनेछ ।
- तथ्याङ्क सङ्कलनकर्ता/गणकलाई र स्थानीय तहका परियोजना कार्यान्वयन एकाईका कर्मचारीहरूको पुनरताजगी तालिमहरू गरिनेछ ।
- प्राविधिक सहयोग एकाई र परियोजना सहयोग एकाईले तथ्याङ्क नियमित चेकजाँच, परिक्षण र तुलनात्मक त्रिकोणीय विश्लेषण परीक्षण गर्ने छन् ।
- लैंगिक समानता, अपाङ्गता एवं सामाजिक समावेशीकरण प्रतिवद्धतालाई कायम राख्न लिङ्ग, अपाङ्गता, जातियता, उमेर र भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा तथ्याङ्कको विस्तृत वर्गीकरण गरिनेछ ।

क्षमता विकास एवं प्राविधिक सहयोग

- परियोजनाको सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको चुस्त द्रुत प्रयोगका लागि गाउँपालिका/नगरपालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाई तथा प्राविधिक सहायता टोलीलाई अनलाइन तथा भौतिक रूपमै उपस्थित भएर तालिम तथा सिकाईहरू प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- सूचना प्रणाली प्रयोग गर्न सहयोग पुस्तिका विकास गर्ने, परियोजना सूचक जानकारी पुस्तिका, तथा अन्य आवश्यक सुचनामुलक सामग्रीहरू तयार पारिनेछ ।
- आवश्यकतानुसार सूचना व्यवस्थापन प्रणाली अधिकृत र अन्य विशेषज्ञहरूद्वारा समस्या समाधान र फिल्ड अनुगमन भ्रमणहरू गरी क्षमता वृद्धिकालागि सहयोग गर्नेछन् ।

एकात्मकता एवं अन्तरसम्बन्ध

- सम्भव भए सम्म, नेपाल सरकार तथा स्थानीय सरकारका सूचना व्यवस्थापन प्रणालीसंग (जस्तै- एन-वाश सुचना व्यवस्थापन प्रणाली) एकरूपता हुने गरि परियोजनाको व्यवस्थापन प्रणालीलाई विकास गरिने छ ।
- भौगोलिक तथ्याङ्क (जस्तै: जलाधार क्षेत्रको सीमांकन, जलवायु जोखिमयुक्त स्थान पहिचान, पानीको स्रोतहरूको अवस्थिति, वनक्षेत्र पहिचान, खानेपानी तथा सरसफाइ कभरेज क्षेत्र) लाई भौगोलिक सूचना प्रणाली (GIS) उपकरणहरूको माध्यमबाट एकीकृत गरिनेछ ।

सिकाइ र अनुकूलनका लागि व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको प्रयोग

- स्थानीय तहका द्वि-मासिक समीक्षा र योजना तर्जुमा बैठकहरू, क्लस्टर-तहका समीक्षा र चिन्तन बैठकहरू, परियोजना आन्तरिक समन्वय बैठकहरू, र अन्य वार्षिक सिकाइ र आदान-प्रदान कार्यक्रमहरूमा व्यवस्थापन सूचना प्रणालीका ड्यासबोर्ड र विश्लेषणहरू प्रयोग गरिनेछ ।
- प्रयोगकर्ताको अनुभवहरू एवं समीक्षाको आधारमा, व्यवस्थापन सूचना प्रणालीमा रणनीतिक परिमार्जन, समायोजन गर्न सकिनेछ ।

- लैंगिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण, पूर्ण स्वच्छता, जीविकोपार्जन, विपद जोखिम व्यवस्थापन, सुधारिएको चुल्हो, र खानेपानी सेवास्तरलाई तयार गरिएका उप-फारम र ड्यासबोर्डहरू मार्फत द्र्याक गरिनेछ।

दिगोपना एवं स्थानान्तरण

- परियोजना समासिपछि व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको तथ्याङ्कलाई प्रदेश वा स्थानीय सरकारर प्रणालीमा स्थानान्तरण गर्ने उद्देश्यले एउटा हस्तान्तरण रणनीति विकास गरिनेछ।
- सिकाइएका अनुभवहरू, उपकरणहरू र निर्देशिकाहरूको अभिलेखीकरणले संस्थागत स्मृति र भविष्यमा यसलाई थप विस्तार गर्न मद्दत पुर्याउनेछ।

८ सामाजिक तथा वित्तीय सुरक्षण

परियोजनाले जलवायु उत्थानशील प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन मार्फत समावेशी, समतामूलक र पारदर्शी ग्रामीण विकासलाई प्राथमिकता दिन्छ। यस अध्यायमा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, र अनुगमनका सबै चरणहरूमा समावेश गर्नु पर्ने सामाजिक तथा वित्तीय सुरक्षा प्रावधानहरूको रूपरेखा समेटिएको छ। यी सुरक्षा प्रावधानले स्थानीय तहहरूलाई खानेपानी, बहुउपयोगी, सिंचाइ, कृषि, वन, विपद जोखिम व्यवस्थापन, सुधारिएको पानी घट्ट तथा सहकारीहरूमा परियोजनाबाट गरिने गतिविधिहरूलाई न्यायसंगत उत्तरदायी समावेशी र दिगो बनाउन मार्गदर्शन गर्दछ। परियोजनाको प्राविधिक सहायता टोलीले सम्पूर्ण प्रकृत्यामा प्राविधिक सहजीकरण र सहयोग प्रदान गर्दछ।

सामाजिक सुरक्षणका मार्गदर्शक सिद्धान्तहरू

- **कसैलाई कुनै हानी नगर्ने** : कुनै पनि समूह, विशेष गरी सीमान्तकृत समुदायहरू तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू लगायतलाई सामाजिक, वातावरणीय वा आर्थिक रूपमा हानी हुनवाट जोगाउनु पर्दछ।
- **लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण** : समान सहभागिता र लाभ बाँडफाँड सुनिश्चित गर्न लिङ्ग, जाति, जातीयता, अपाङ्गता र आर्थिक अवस्थालाई मुलप्रवाहिकरण ल्याई समान सहभागिता र लाभ बाँडफाँट सुनिश्चित गर्नु पर्दछ।
- **प्रमाणमा आधारित निर्णय** : योजना तर्जुमा, अनुगमन र स्रोत वितरणमा लिङ्ग, जाति, जातीयता, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र स्थानका आधारमा खण्डिकृत तथ्यांकको उपयोग गर्नु पर्दछ।
- **स्वतन्त्र, अग्रिम र सूचित सहमति** : विशेष गरी आदिवासी जनजाति तथा जोखिममा रहेका समूहहरूलाई अर्थपूर्ण र पारदर्शी रूपमा परामर्श र सहमतिमा संलग्न गर्नु पर्दछ।
- **मानव अधिकारमा आधारित पद्धति** : सबै प्रकारका सेवा वितरण र शासन प्रक्रियाहरूमा मर्यादा कायम गर्दै समान सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्दछ।

परियोजनाका क्षेत्रहरूमा सामाजिक सुरक्षणको उपयोग

- **समावेशी उपभोक्ता समिति गठन:** निर्णय प्रक्रियामा महिला, दलित, जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अन्य बहिष्कृत समूहहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।
- **द्वन्द्व संवेदनशीलता र स्रोतको पहुँच:** जल, जमिन, चरी-चरन वा वनसम्बन्धी विवादहरूलाई सहभागीतामूलक नक्सांकन, स्वतन्त्र, अग्रिम र सूचित सहमति, र परम्परागत संस्थाहरू तथा स्थानीय तहसँगको सहकार्यद्वारा रोकथाम वा समाधान गर्नु पर्दछ ।
- **सांस्कृतिक रूपमा संवेदनशील कार्यान्वयन:** परियोजनाका सबै गतिविधिहरूमा स्थानीय परम्परा, आदिवासीका मूल्य मान्यता तथा पवित्र स्थलहरूको सम्मान गर्नु पर्दछ ।
- **यौन शोषण, दुर्व्यवहार र उत्पीडनबाट संरक्षण (PSEAH):** उपभोक्ता समिति, स्थानीय तह र परियोजना स्तरमा आचारसंहिता, सचेतना वृद्धि र गोप्य उजुरी संयन्त्र सहित यौन शोषण, दुर्व्यवहार र उत्पीडन विरुद्ध शून्य-सहनशीलताको नीति लागु गर्नु पर्दछ ।
- **बाल संरक्षण र बाल श्रमको रोकथाम:** परियोजना अन्तर्गत गरिने निर्माण कार्य तथा अन्य कुनै पनि कामहरूमा कानूनी उमेरहद भन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूलाई संलग्न नगराउने र सबै कार्यस्थलहरूमा बालबालिकाको सुरक्षा सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ ।
- **समान कामको समान ज्याला :** ग्रामीण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, अपरेटरहरू र सहकारीका कर्मचारीहरू सहित सबै प्रकारका रोजगारी तथा अवसरहरूमा विशेष गरी महिला, दलित, तथा अन्य सीमान्तकृत समूहहरूको लागि समान पारिश्रमिक सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।

कार्यान्वयन पश्चातको सुरक्षण :

- निर्माण भएका पूर्वाधार र सेवाहरूको सञ्चालन तथा मर्मत संभारमा समावेशीता र जवाफदेहिताको प्रवर्द्धन गर्नु पर्दछ ।
- उत्पादनमूलक योजनाहरूमा पारदर्शी लाभ वितरणका संयन्त्रहरू कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ ।
- विशेष गरी निर्माण पश्चातका चरणमा हुने व्यवस्थापनका पक्षहरूमा सुरक्षण मैत्री सामुदायिक नियम तथा विधिहरूलाई संस्थागत गर्नु पर्दछ ।

सामाजिक मान्यता, निषेध र अवरोधहरूको सम्बोधन

- जातीय विभेदका कारण पानीको प्रयोगमा हुने प्रतिबन्ध, महिनावारी सम्बन्धी निषेधहरू, र लिङ्गका आधारमा हुने भेदभाव जस्ता हानिकारक अभ्यासहरू पहिचान गरी सम्बोधन गर्नु पर्दछ ।
- समावेशी व्यवहार परिवर्तनलाई प्रवर्द्धन गर्न परम्परागत नेतृत्वहरू र सरोकारवालासँग संवाद तथा सहजीकरण गर्नु पर्दछ ।
- **लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण मैत्री** सञ्चारलाई (बोलीचाली तथा लेखाइमा) प्रवर्द्धन गर्ने र सहभागितामूलक सहजीकरणका औजारहरूको समुचित प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

पहुँच र अपाङ्गता समावेशीकरण:

- परियोजनाका पूर्वाधारहरूमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि भौतिक रूपमा पहुँचयोग्य बनाउनु पर्दछ ।
- सुशासनका अभ्यास गर्ने निकायहरू र आर्थिक गतिविधिहरूमा उनीहरूको प्रतिनिधित्व प्रवर्द्धन गर्नु पर्दछ । समुदायमा रहेका नकारात्मक पूर्वाग्रहहरूलाई (समुदाय भित्र निश्चित समूह वा व्यक्तिहरूप्रति राखिने नकारात्मक दृष्टिकोण, विश्वास र व्यवहार, जसले भेदभाव, पूर्वाग्रह र सामाजिक बहिष्कार निम्त्याउँछ) सम्बोधन गर्नु पर्दछ ।

सामाजिक लेखापरीक्षण र सहभागितामूलक अनुगमन :

- चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार नियमित सामाजिक तथा सार्वजनिक लेखापरीक्षण सञ्चालन गर्ने, जसमा समुदायको सक्रिय अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।
- खण्डिकृत तथ्यांकहरू प्रयोग गरी अनुगमनमा समावेशिता र सुनिश्चित गर्न आवश्यक गतिविधिहरूलाई अवलम्बन गर्नु पर्दछ ।

वित्तीय सुरक्षणका प्रमुख सिद्धान्तहरू

- पारदर्शिता र उत्तरदायित्व: सबै वित्तीय प्रक्रियाहरू लेखापरीक्षण योग्य र सार्वजनिक अनुगमनका लागि खुला हुनु पर्दछ ।
- विकेन्द्रीकरणको अनुपालन: वित्तीय सुरक्षणलाई स्थानीय तहका प्रणालीहरू (जस्तै SUTRA), परियोजनाको खरीद कार्यविधि, र राष्ट्रिय निर्देशिकाहरूसँग समायोजन गर्नु पर्दछ ।
- पैसाको मूल्य सुनिश्चितता: खरीद र सेवा प्रदानमा लागत-प्रभावकारिता र दिगोपन सुनिश्चित गर्नु पर्दछ ।
- भ्रष्टाचारमा शून्य सहनशिलता : कोषको दुरुपयोगलाई रोक्न बलियो आन्तरिक नियन्त्रण र सामुदायिक अनुगमन लागू गर्नु पर्दछ ।

वित्तीय व्यवस्थापनका उपायहरू :

- योजना/क्रियाकलापमा आधारित बजेट : सबै गतिविधि तथा क्रियाकलापहरू स्थानीय तहको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भएको हुनुपर्दछ ।
- सामुदायिक कोषको निगरानी : उपभोक्ता समितिहरूले उपयुक्त खाता राख्नु, सार्वजनिक लेखापरीक्षण गर्नु, र सामुदायिक खरीद निर्देशिका पालना गर्नु पर्दछ ।
- क्षमता विकास: प्राविधिक सहायता टोलीले स्थानीय तह र उपभोक्ता समितिलाई सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापन र अनुपालन सम्बन्धी तालिममा सहयोग पुऱ्याउँछन् ।

योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनमा सुरक्षण उपायहरूको चरणबद्ध पद्धति

- **योजना तर्जुमा:** समावेशी संकटासन्ना मूल्याङ्कन, छुट्याइएका तथ्यांक विश्लेषण, र सुरक्षात्मक जोखिम जाँच छनौट गर्नु पर्दछ।
- **कार्यान्वयन:** लैंगिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशी संवेदनशील डिजाइन, द्वन्द्व रोकथाम, श्रम सम्बन्धी अनुपालन सुनिश्चित र वातावरणीय मापदण्ड पूरा गर्नु पर्दछ।
- **अनुगमन:** सुरक्षात्मक सूचकहरू अनुगमन, सामाजिक तथा वित्तीय लेखापरीक्षण, र गुनासो समाधानको दस्तावेजीकरण गर्नु पर्दछ।

गुनासो व्यवस्थापन संयन्त्र

- परियोजनाले सामाजिक र वित्तीय गुनासोहरू छिटो र पारदर्शी रूपमा सम्बोधन गर्न बहु-तहगत गुनासो व्यवस्थापन संयन्त्र राखिएको छ।
- **उपभोक्ता समिति स्तरमा,** उजुरीहरू पहिलो चरणमा फोन, लिखित उजुरी, उपभोक्ता समितिका बैठकहरू, वा तोकिएको फोकल व्यक्तिको माध्यमबाट सम्बोधन गरिन्छ।
- यदि समुदायमा समाधान नहुने अवस्थामा, त्यस्ता गुनासो तथा उजुरीहरू गाउँपालिका/नगरपालिका स्तरमा पठाइन्छ, जहाँ खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता वा वातावरण एकाईको परियोजना अधिकृत र न्यायिक समितिले (उपाध्यक्षको नेतृत्वमा रहेको) औपचारिक रूपमा समाधानको प्रक्रिया व्यवस्थापन गर्छन्।
- परियोजनासग सम्बन्धित प्रणालीगत जटिल समस्याहरू र प्राविधिक सहायता टोलीसँग सम्बन्धित गुनासाहरू/मुद्दाहरू परियोजना सहयोग एकाई सुर्खेतमा पठाइनेछ, जहाँ उजुरी दर्ता राख्ने, अनुसन्धानमा समन्वय गर्ने, र प्रदेश तथा संघीय सरकारका निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने काम समेत गर्दछ।
- सबै गुनासा तथा उजुरीहरू ट्र्याक गरिन्छ, तोकिएको समयभित्र सम्बोधन गरिन्छ, र सिकाइ तथा प्रणालीगत सुधारका लागि दस्तावेजीकरण गरिन्छ। प्रतिवेदनहरू व्यवस्थापन सुचना प्रणाली मार्फत पेश गरिन्छ र आवधिक प्रगति प्रतिवेदनमा पनि समावेश गरिन्छ।

भूमिका र जिम्मेवारी :

- **स्थानीय सरकारहरू:** कार्यान्वयनको नेतृत्व गर्ने, सुरक्षात्मक उपायहरू समावेश भएको सुनिश्चित गर्ने, समावेशी सहभागितामा सहजिकरण गर्ने, र उजुरी व्यवस्थापन संयन्त्र व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ।
- **उपभोक्ता समिति (UCs):** समावेशी निर्णय प्रक्रियामा सहयोग गर्ने, पारदर्शी वित्त व्यवस्थापन गर्ने, सार्वजनिक लेखापरीक्षण सञ्चालन गर्ने, र पहिलो स्तरका गुनासा तथा उजुरीहरू सम्बोधन गर्नु पर्दछ।
- **परियोजना सहयोग एकाई सुर्खेत र क्लस्टर स्तरका प्राविधिक एकाईहरू:** स्थानीय तह र उपभोक्ता समिति लाई क्षमता विकास र प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्नु पर्दछ। सुरक्षण अनुपालनको अनुगमन

गर्ने, प्रगतिको दस्तावेजीकरण गर्ने, र नीतिगत स्तरका बाधा समाधान गर्न प्रदेश सरोकारवालासँग समन्वय गर्नु पर्दछ ।

वडा कार्यालयहरू र समुदायमा आधारित संस्था: सीमान्तकृत समूहहरूलाई संलग्न गराउने, स्थानीय अनुगमनमा सहयोग गर्ने र गुनासो तथा उजुरी समाधानमा सहयोग गर्नु पर्दछ ।

अनुगमन र प्रतिवेदन

- सामाजिक र वित्तीय सुरक्षणसँग सम्बन्धित सूचकहरू परियोजनाको चरणबद्ध कार्यविधिको ढाँचा र अनुगमन प्रणालीमा समावेश गरिएका छन् ।
- लैंगिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशी परिणामलाई मूल्याङ्कन गर्न खण्डित तथ्यांकहरू नियमित रूपमा संकलन र विश्लेषण गरिन्छ ।
- चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार सार्वजनिक लेखापरीक्षण सञ्चालन गरिन्छ, जसमा सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागितामा केन्द्रित रहन्छ ।
- परियोजना कार्यान्वयन गर्ने पालिका एकाईहरू र क्लस्टरको टोलीबाट प्राप्त सुरक्षासम्बन्धी प्रतिवेदनहरू संकलन गरी परियोजना सहयोग एकाई, सुर्खेतमा पेश गरिन्छ ।

९ दृश्यता तथा सन्चार

परियोजनाले युरोपियन युनियनको “सञ्चार र युरोपियन युनियनको दृश्यता वृद्धि: मार्गदर्शन” निर्देशिकाको पालना गर्दछ, जसलाई परियोजनाको सञ्चार तथा दृश्यता रणनीति र कार्ययोजनाको आधार पनि बनाइएको छ । परियोजनाको सञ्चार तथा दृश्यता सम्बन्धी रणनीति र कार्ययोजना “दृश्यता तथा सन्चार कार्यविधि २०२५” मा थप विस्तृत रूपमा समावेश गरिएको छ, र यसले परियोजनाका उद्देश्य प्राप्ति र कार्यान्वयनलाई सहयोग गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्दछ ।

परियोजनाका गतिविधि, प्रगति र नतिजाका प्रभावहरू सक्रिय रूपमा सञ्चार गर्नु र दृश्यता कायम राख्न अत्यावश्यक छ । हरेक क्रियाकलापहरूमा प्रयोग गरिने परियोजना ब्रान्ड तथा सार्वजनिक रूपमा देखिने कुराहरूमा एकरूपता सुनिश्चित गर्नु पर्दछ, जुन परियोजना सहयोग एकाईद्वारा उपलब्ध गराइएको परियोजनाको लोगो, तोकिएका रङहरू, र ढाँचाहरू प्रयोग गरिनुपर्छ । परियोजनाका सबै सामग्रीहरूमा ब्रान्डिङ निर्देशिका पालना गर्नुपर्छ, जुन परियोजनाको सञ्चार तथा दृश्यता रणनीति र कार्ययोजनाको एउटा अनुसूची हो । यी निर्देशिकाहरूले एक विस्तृत मार्गदर्शकको रूपमा काम गर्दछन् र विस्तृत विवरणहरूका लागि परियोजना सहयोग एकाईसँग सम्पर्क गर्नु पर्दछ ।

परियोजनाद्वारा उत्पादन गरिएका सबै सामग्रीहरूमा परियोजनाको लोगो स्पष्ट रूपमा देखिने स्थानमा राखिनेछ । परियोजनाले कार्यान्वयन गरिरहेको गतिविधिहरू जस्तै योजनाहरू, नियमित कार्यक्रम वा अन्य उपस्थितिहरूमा सहयोगी निकायहरू जस्तै नेपाल सरकार, युरोपेली संघ, र फिनल्याण्ड सरकारका लोगोहरू

उपयुक्त रूपमा स्पष्ट रूपमा देखिने गरि प्रयोग गरिनेछन्। यस्ता सामग्रीहरूमा परियोजनाले तयार पार्ने सामानहरू, कार्यालय सामग्रीहरू, पूर्वाधारहरू, प्रचार प्रसारका सामग्रीहरू र सवारीसाधनहरू समेत समावेश हुन्छन्, जसको उद्देश्य दाताहरूको योगदानलाई मान्यता दिनु र पारदर्शिताको आधारभूत नियम पालन गर्नु हो। सहयोगी निकायहरूको लोगो एकअर्कासँग समान रूपमा प्रमुख स्थान र आकारमा राखिनेछन्। त्यसैगरी, प्राविधिक कार्यान्वयनकर्ता कोवाटर इन्टरनेसनलको लोगो पनि स्पष्ट रूपमा देखिने स्थानमा राखिनेछ।

चित्र ५ लोगो परियोजना, सहयोगी निकाय तथा कार्यान्वयनकर्ता

लोगोको स्थान र प्रयोग सम्बन्धी विस्तृत निर्देशनहरू परियोजनाको सञ्चार र दृश्यता रणनीति तथा कार्ययोजना, त्यसका अनुसूचिहरूमा विस्तृत रूपमा वर्णन गरिएको छ।

परियोजनाले योजना(स्तरमा) दृश्यता प्रदर्शन गर्न विशेष ध्यान दिनेछ। समुदायहरूमा रहेका योजनाहरू र गतिविधिहरूमा सान्दर्भिक परियोजना जानकारी र सहयोगी निकायहरूका लोगोहरू सहितको परियोजना सूचना बोर्ड रहनेछ। यी बोर्डहरू सजिलै देखिने स्थानहरूमा प्रदर्शन गरिनुपर्छ।

युरोपेली संघको स्वीकार्युक्ति

युरोपेली संघको वित्तीय सहयोग वा सह वित्तीय सहयोगमा साझेदारहरूले सन्चालन वा तयार गर्ने कार्यहरूसँग सम्बन्धित सञ्चार सामग्रीहरूको विषयवस्तु प्रति युरोपेली संघ जिम्मेवार हुँदैन। सबै सामग्रीमा standard Disclaimer अनिवार्य रूपमा समावेश गर्नुपर्छ, जसलाई आवश्यकतानुसार स्थानीय भाषाहरूमा अनुवाद गरिएको हुनुपर्छ। परियोजनाको सञ्चार तथा दृश्यता रणनीति तथा कार्ययोजना र परियोजनाको सञ्चार टोलीले आवश्यक परेमा यसको प्रयोगसम्बन्धी थप जानकारी उपलब्ध गराउनेछ।

स्वीकार्युक्ति यस प्रकार रहेको छ:

यो प्रकाशन युरोपेली संघद्वारा सहवित्तीय लगानीमा प्रकाशन गरिएको हो। यसको सम्पूर्ण जिम्मेवारी परियोजनामा अन्तरनिहित छ र यसले युरोपेली संघका विचारहरूलाई प्रतिबिम्बित गर्छ भन्ने आवश्यक छैन।

सार्वजनिक सञ्चार तथा पैरवि

परियोजना सञ्चारको उद्देश्यहरू मध्ये लाभान्वित जनसंख्या तथा परियोजना क्षेत्रका सरोकारवालाहरूलाई परियोजनाले स्थानीय समुदायहरूलाई प्रभावकारी नतिजा दिनको लागि कसरी जलवायु तथा वातावरणीय परिवर्तनलाई अनुकूलन गर्ने गतिविधिहरू सन्चालन गरि रहेका छन् र यसमा साझेदारहरू र युरोपेली संघको भूमिकाबारे सचेत छन् भनेर सुनिश्चित गर्नु हो। साथै, परियोजनाले जलवायु परिवर्तन र वातावरणीय परिवर्तनका प्रभावहरूसँग अनुकूलन हुन स्थानीय समुदायहरूलाई सहयोग गर्न कसरी मिलेर काम गर्दैछ भन्नेबारे सचेतना जगाउनु पनि हो। यसो गरिरहदा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका सिद्धान्तहरूलाई एक अन्तरसम्बन्धित अवधारणको रूपमा प्रवर्द्धन गर्दै जीविकोपार्जनलाई सुरक्षित र जीवनस्तर सुधार भएको हुनु पर्दछ। त्यसैले, स्थानीय तहमा सञ्चार र दृश्यतामा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। यसकालागि बेला बेलामा स्थानीय सञ्चारमाध्यमहरूलाई स्थानीय उपलब्धिहरू र कार्यहरूको प्रभावलाई समेट्नका आमन्त्रित गरिनुपर्छ। यसका अतिरिक्त, परियोजनाले नेपालमा फराकिलो दर्शकहरू माझका साथै सान्दर्भिक हुँदा फिनल्याण्ड र अरु अन्तर्राष्ट्रिय दर्शकहरूसम्म पनि सञ्चार गरिरहेको हुन्छ।

परियोजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न सञ्चार अभियान चलाउनु एउटा अत्यावश्यक पाटो हो। यसमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र मानव अधिकारमा आधारित अवधारणासँग सम्बन्धित मुद्दाहरूमा जनचेतना जगाउने र व्यवहार परिवर्तन सञ्चारका गतिविधिहरू सञ्चालन गर्नु पर्दछ। सञ्चार तथा दृश्यता रणनीति र कार्ययोजनामा भनिए विमोजिम, समुदाय, वाड, स्थानीय तह, र अन्य सम्बन्धित तहहरूमा परियोजनाका लागि सान्दर्भिक विषयहरूमा जनचेतना अभिवृद्धि गरिनुपर्छ।

ज्ञान व्यवस्थापन

परियोजनाको विभिन्न सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु एउटा महत्त्वपूर्ण पाटो भएको हुदा समुदाय, स्थानीय तह, प्रदेश तथा संघीयका अधिकारीहरूलाई परियोजनाको ज्ञान हस्तान्तरण गर्नु पर्दछ। यो उद्देश्य र सञ्चारका लक्ष्यहरू अनुरूपका प्रभावकारी ज्ञान साझेदारी, सञ्चारको माध्यम, प्रणाली, सामग्री, र अभ्यासहरू विकास गरेर सुनिश्चित गरिनेछ। थप विस्तृत निर्देशनहरू सञ्चार तथा दृश्यता रणनीति र कार्ययोजनामा प्रदान गरिएको छ।

तालिका १६ परियोजनामा ज्ञान व्यवस्थापन

सञ्चारको किसिम	लक्षित दर्शक	उद्देश्य	माध्यम	सूचक
सार्वजनिक सञ्चार र पैरवी	अन्तर्राष्ट्रिय र राष्ट्रिय सरोकारवालाहरू	परियोजनाको कार्यान्वयन, नतिजा प्रभाव र सिकाइहरू बारेका सूचना तथा जानकारी सक्रियरूपमा साझेदारी गर्ने, जसबाट नेपाल सरकार, फिनल्याण्ड सरकार तथा युरोपियन सघ बिच सहकार्य र सम्बन्धको सकारात्मक प्रचार प्रसार गर्ने।	सामाजिक सञ्जाल, सूचना प्रसारण र अनुसन्धानात्मक प्रकाशनहरू, वेबसाइटहरू, पत्रपत्रिकाहरू, अन्य लेखहरू, रेडियो, टेलिभिजन लगायत फिनल्याण्ड र नेपालका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय समग्र मिडियाहरू परियोजनाको कार्यक्षेत्रका व्यक्तिहरूमा परेको प्रभावहरू दर्शाउने मानवीय अभिरुचिका कथाहरू र तस्वीर/निबन्धहरू	प्रकाशित लेखहरूको संख्या, प्रकाशनहरू, मिडिया सेन्टिमेन्ट विश्लेषण, मिडिया कभरेजमा परियोजनाका नतिजा सम्बन्धि सन्देशहरू देखा पर्नु, सामाजिक सञ्जाल र वेबसाइटमा संलग्नताको स्तर वृद्धि
परियोजनाको लक्ष्य उन्मुख अभियान सञ्चालन	स्थानीय, प्रदेश र संघीय तहका समुदायहरू, सार्वजनिक अधिकारीहरू, राजनीतिक नेताहरू र पत्रकारहरू।	मानव अधिकारमा आधारित अवधारणा र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको बुझाइमार्फत सशक्तीकरणलाई समर्थन गर्ने	अभियानहरू सञ्चालन	स्थानीय, प्रदेश र संघीय तहका समुदायका सदस्यहरू, सार्वजनिक अधिकारीहरू, राजनीतिक नेताहरू र पत्रकारहरू।

ज्ञान व्यवस्थापन	परियोजनाका कर्मचारी, स्थानीय समुदाय, स्थानीय सरकारहरू, प्रदेश सरकार, संघीय सरकार	हासिल भएको ज्ञानलाई गुम्न नदिने, सम्बन्धित सबै आन्तरिक र बाह्य सरोकारवालाहरूलाई जानकारी सहजै उपलब्ध गराउने, परियोजनाको ज्ञानलाई स्थानीय समुदाय, स्थानीय सरकार, प्रदेश तथा संघीय सरकारसम्म हस्तान्तरण गर्ने, साथै उत्कृष्ट अभ्यास, सफलता र सिकाइहरूलाई दस्तावेजीकरण गर्ने	वेबसाइट र सामाजिक सञ्जाल माध्यमहरूको विकास र सक्रिय प्रयोग, सम्भव भएसम्म स्थानीय तहमा सामाजिक सञ्जाल च्यानलहरू विकास गर्न सहयोग गर्ने, व्यवस्थापन सूचना प्रणाली जस्ता तथ्याङ्क प्रणालीहरू तयार गर्ने, आन्तरिक र बाह्य ज्ञान आदानप्रदान प्रक्रियाहरू स्थापना गर्ने, सफलताका कथाहरू, कसरी गर्ने, निर्देशिकाहरू तयार गर्ने, र परियोजनाका कर्मचारी तथा साझेदारहरूसँग नियमित रूपमा सिकाइ कार्यशालाहरू सञ्चालन गर्ने।	सक्रिय र सञ्चालनमा रहेको व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र सञ्चार प्लेटफर्महरू
पहिचान	सबै सरोकारवालाहरू	परियोजनाको पहिचान बढाउनु र सहयोग गर्ने निकायहरूलाई मान्यता दिनु	उत्पादन गरिएका सबै सामग्रीहरूमा लोगो, प्रवर्द्धनात्मक सामग्रीहरू तयार गर्ने, परियोजनाका कार्यक्रमहरूको लागि इभेन्ट ब्रान्डिङ गर्ने, कर्मचारी र समुदायका सदस्यहरूका लागि ब्रान्डेड सामग्रीहरू उपलब्ध गराउने, निर्माण	उत्पादन गरिएका सामग्रीहरूको संख्या र गुणस्तर परियोजनाको सञ्चार तथा पहिचान सम्बन्धी निर्देशिकाको पालना

			स्थलहरू र सूचना बोर्डहरूमा परियोजनाको पहिचान सुनिश्चित राख्ने।	
समुदाय र सरोकारवालाहरूसँगको संवाद	स्थानीय समुदायका सदस्यहरू, स्थानीय अगुवाहरू, समुदायमा आधारित संस्थाहरू र स्थानीय सरकारहरू	समुदायबाट पृष्ठपोषण, सुझाव र गुनासोहरू संकलन गर्नु, समुदायका आवश्यकता र चासोहरूमा परियोजना उत्तरदायी रहेको सुनिश्चित गर्नु, विश्वास निर्माण गर्नु, अपेक्षाहरू व्यवस्थापन गर्नु र परियोजनामाथि समुदायको स्वामित्व बढाउनु	सामुदायिक गुनासो सम्बोधन (जस्तै: सुझाव पेटिका, सार्वजनिक बैठकहरू), संवादका सत्रहरू सञ्चालन गर्ने	प्राप्त भएका गुनासोको संख्या र गुणस्तर, गतिविधिहरू कसरी समायोजन गरियो भन्नेबारे मूल्याङ्कन, सहभागिताको स्तर

प्रमुख सहयोगी दस्तावेजहरूको सूची

सन्दर्भ दस्तावेज १. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको लागि नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकार बीचको सम्झौता, (२०२४)

सन्दर्भ दस्तावेज २. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना दस्तावेज (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ३. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सन्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ४. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, चरणबद्ध कार्यविधि - वन व्यवस्थापन (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ५. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना चरणबद्ध कार्यविधि - कृषिवन तथा जीविकोपार्जन (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ६. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, चरणबद्ध कार्यविधि - मुल्य श्रृङ्खला तथा सहकारी (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ७. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, चरणबद्ध कार्यविधि - खानेपानी, सिँचाइ तथा बहुउपयोगी योजना (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ८. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, योजना अनुगमन पुस्तिका- वन व्यवस्थापन (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ९. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, योजना अनुगमन पुस्तिका- कृषिवन तथा जीविकोपार्जन (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १०. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, योजना अनुगमन पुस्तिका- मुल्य श्रृङ्खला तथा सहकारी (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज ११. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, योजना अनुगमन पुस्तिका- खानेपानी सिँचाइ तथा बहुउपयोगी योजना (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १२. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, योजना अनुगमन पुस्तिका- शौचालय तथा सरसफाइ योजना (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १३. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, योजना अनुगमन पुस्तिका-सुधारिएको घट्ट सुधारिएको चुलो मुहान सरक्षण तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन सरक्षण क्रियाकलाप योजना (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १४. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, जलवायुमैत्री कृषि तथा घरबगैँचा व्यवस्थापन हातेपुस्तिका (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १५. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, जलवायुमैत्री कृषि तालिम म्यानुअल (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १६. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, समावेशी टोल विकास प्रस्तावना सहितको वार्षिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १७. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण तथा मानव अधिकारमा आधारित रणनीति तथा कार्ययोजना (२०२५)

सन्दर्भ दस्तावेज १८. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सञ्चार तथा दृश्यता रणनीति तथा कार्ययोजना (२०२५)

PIM References

PIM reference documents produced by LACC Project:

- PIM Ref 1. Agreement between GoF and GoN on the Co-operation in LACC Project (2024)
- PIM Ref 2. LACC Project Project Document (2024)
- PIM Ref 3. LACC Project Operational Guideline (Karyabidhi) (2025)
- PIM Ref 4. LACC Project Step-By-Step Manual – Forest Management (2025)
- PIM Ref 5. LACC Project Step-By-Step Manual – Agroforestry and Livelihood (2025)
- PIM Ref 6. LACC Project Step-By-Step Manual – Value chains and Cooperatives (2025)
- PIM Ref 7. LACC Project Step-By-Step Manual – Water Supply, Irrigation and MUS (2025)
- PIM Ref 8. LACC Project Scheme Monitoring Book – Forest Management (2025)
- PIM Ref 9. LACC Project Scheme Monitoring Book – Agroforestry and Livelihood (2025)
- PIM Ref 10. LACC Project Scheme Monitoring Book – Value chains and Cooperatives (2025)
- PIM Ref 11. LACC Project Scheme Monitoring Book – Water Supply, Irrigation and MUS (2025)
- PIM Ref 12. LACC Project Scheme Monitoring Book – Toilet and Sanitation Infrastructure (2025)
- PIM Ref 13. LACC Project Scheme Monitoring Book – IWM, ICS, SP, Conservation Activities, DRM (2025)
- PIM Ref 14. LACC Project Climate-Smart Agriculture and Home Garden Management Handbook (2025)
- PIM Ref 15. LACC Project Climate-Smart Agriculture Training Manual (2025)
- PIM Ref 16. LACC Project Annual Planning Process with Inclusive Toile Development Proposal (2025)
- PIM Ref 17. LACC Project GEDSI and HRBA Strategy and Action Plan (2025) (*in process*)
- PIM Ref 18. LACC Project Communications and Visibility Strategy and Action Plan (2025) (*in process*)

Other PIM reference documents useful for project implementation:

- PIM Ref 19. Agri-Business Support Guideline, RVWRMP (2019)
- PIM Ref 20. Agroforestry System and Practices in Nepal, Agriculture and Forestry University, Faculty of Forestry (2018)
- PIM Ref 21. Approaches to Sustainable Agriculture, IUCN (2020)

- PIM Ref 22. Appropriate Design of Small-Scale Hill Irrigation Structure, Irrigation Feasibility Study and Construction Quality Program, Department of Water Resources and Irrigation, GoN (2020)
- PIM Ref 23. Bioengineering Techniques Handbook, USAID BHAKARI (2022)
- PIM Ref 24. Bioengineering Manual, SUSWA (2025)
- PIM Ref 25. Booklet, Plantation toolkit, Department of Forests and Soil Conservation, GoN (2022)
- PIM Ref 26. Climate Change Adaptation and Disaster Risk Reduction' Component Concept Paper, RVWRMP (2019)
- PIM Ref 27. Climate Resilient Water Safety Plan Guideline, DWSSM/GoN (2017)
- PIM Ref 28. Climate-Smart Agriculture Technologies and Practices in Nepal, South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC) Agriculture Centre (2022)
- PIM Ref 29. Convention on the Rights of Persons with Disabilities, United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006)
- PIM Ref 30. Conservation landscapes of Nepal, Ministry of Forest and Soil Conservation, GoN (2016)
- PIM Ref 31. Constitution of Nepal (2072 BS, Second Revision 2077 BS)
- PIM Ref 32. Communication and Visibility Guidelines, RVWRMP (2016)
- PIM Ref 33. Communication & Visibility: Strategy & Action Plan for SUSWA, SUSWA (2022)
- PIM Ref 34. Communicating and raising EU visibility: Guidance for external actions, the European Union (2022)
- PIM Ref 35. Community Forest Development Guideline, Ministry of Forest and Soil Conservation, GoN (2065 BS)
- PIM Ref 36. Design Guidelines for Community Based Gravity Flow Rural Water Supply Schemes: DWSSM, GoN (1-12 Volumes) (2002)
- PIM Ref 37. Dhara Vikas Handbook-A User Manual for Springshed Development to Revive Himalayan Springs, UNDP (2017)
- PIM Ref 38. Forest fire management strategy, Ministry of Forest and Soil Conservation, GoN (2010)
- PIM Ref 39. Forest development guideline, Ministry of Forest and Environment, (2082 BS)
- PIM Ref 40. Gender Responsive Budget, MoF/GoN (2008)
- PIM Ref 41. Gender Responsive Budget Localization Strategy, MoFAGA (2072 BS)
- PIM Ref 42. Grey Water Management Manual, SUSWA (2024)
- PIM Ref 43. Guidance Note on Applying Leave No One Behind Principle, UN Women (2020)
- PIM Ref 44. HRBA and GESI Strategy and Action Plan, RVWRMP and RWSSP-WN (2015)
- PIM Ref 45. Human Rights and Gender Equality, Disability and Social Inclusion Strategy and Action Plan, SUSWA (2023)
- PIM Ref 46. Interim Benchmark for Solid Biomass Cookstoves (NIBC), AEPC/GoN (2016)
- PIM Ref 47. Integrated Strategic Plan for National Forest (2081-2100), Ministry of Forest and Environment, GoN (2081 BS)
- PIM Ref 48. Leasehold Forest Policy, Ministry of Forest and Soil Conservation, GoN (2002)
- PIM Ref 49. Local Disaster and Climate Resilient Framework Planning Guideline, National Disaster Risk Reduction Management Authority, GoN (2081 BS)
- PIM Ref 50. Local Government Operation Act, Nepal (2074 BS)
- PIM Ref 51. Ma Le Pa Forms, Financial Comptroller General Office (2076 BS)
- PIM Ref 52. MUS Design Guideline, SUSWA (2023)
- PIM Ref 53. National Drinking Water Supply Water Quality Standards, DWSSM/GoN (2019 Revision)
- PIM Ref 54. National Framework on Local Adaptation Plans for Action, Ministry of Environment, GoN (2010)
- PIM Ref 55. National Guideline for WUMP, GoN (2073 BS)
- PIM Ref 56. Nepal Photovoltaic Quality Assurance, AEPC/GoN (2015)
- PIM Ref 57. Operational Guidelines of the Ministry of Finance, Nepal (2081 BS)
- PIM Ref 58. Post Construction Manual, RVWRMP (2018)
- PIM Ref 59. Project Implementation Guidelines, RVWRMP Phase III (2018)
- PIM Ref 60. Project Implementation Manual, Department of Irrigation, GoN (2008)

- PIM Ref 61. Rapid Assessment of Agriculture Value Chains, GRAPE (2022)
- PIM Ref 62. Recharge Ponds Handbook, Department of Local Infrastructure Development and Agricultural Roads, Ministry of Federal Affairs and Local Development, GoN (2013)
- PIM Ref 63. Renewable Energy Subsidy Policy, Nepal, Ministry of Population and Environment (2073 BS)
- PIM Ref 64. Rights of Persons with Disability Act, Nepal (2074 BS)
- PIM Ref 65. Roadside Bio-engineering Book, GoN/DoR (1999)
- PIM Ref 67. School WASH Procedure, Ministry of Education, Science, and Technology, GoN (2074 BS)
- PIM Ref 68. Spring Shed Management Manual, SUSWA (2023)
- PIM Ref 69. States of Nepal's Forest, Department of Forest Research and Survey/GoN (2015)
- PIM Ref 70. Step by Step Manual for DWS, Irrigation and MUS, RVWRMP (2019)
- PIM Ref 71. Strategic Communications Plan, TECSES (2025)
- PIM Ref 72. Sustainable Forest Management Resource Book, Worldwide Fund for Nature (WWF) Nepal (2020)
- PIM Ref 73. The Agenda for Sustainable Development, Sustainable Development Goals (SDGs), the United Nations (2015)
- PIM Ref 74. Total Sanitation Monitoring Protocol, SUSWA (2024)
- PIM Ref 75. Total Sanitation Training Manual (Nepali), SUSWA (2024)
- PIM Ref 76. Total Sanitation Guideline, National Sanitation and Hygiene Committee, Nepal (2017)
- PIM Ref 77. Towards Climate Resilient Agriculture in Nepal for small holder farmers, ICIMOD, GRID-Arendal (2024)
- PIM Ref 78. Training Manual on Solar Irrigation Pumps, AEPC/GoN (2023)
- PIM Ref 79. Training Manual, Solar PV Pumping System, AEPC/GoN (2014)

Other documents relevant for LACC Project:

- Agroforestry Programme Implementation Procedural Guideline, Ministry of Forest and Environment, GoN (2073 BS)
- Agroforestry Systems and Practices in Terai and Mid-Hills of Nepal, Ministry of Forest and Environment, Forest Research and Training Center, Babarmahal, Kathmandu (2019)
- Building Act, Nepal (2055 BS)
- Climate Change Reduction and Adaptation National Action Plan (2080-2087), Ministry of Forest and Environment, GoN (2080 BS)
- Community Forestry Guideline, Forest and Soil Conservation Department/GoN (2081 BS)
- Design Guidelines, Urban Water Supply and Sanitation (Sector) Project, PMO, Panipokhari, Kathmandu (2021)
- Disaster Risk Reduction and Management Act, 2074 BS, and Disaster Risk Reduction and Management Rules, 2076 BS, Nepal (2019)
- Disaster Risk Reduction National Strategic Action Plan (2018-2030), Nepal (2075 BS)
- Environment Conservation Act, Nepal (2076 BS)
- Environment Conservation Regulation, Nepal (2077 BS)
- Environment Friendly Local Governance Framework, MoFAGA (2021)
- Financial Procedural Guideline and Fiscal Accountability Act, Nepal (2076 BS)
- Financial Procedural Guideline and Fiscal Accountability Regulation, MoF/GoN (2077)
- Forest Act, Nepal (2076 BS)
- Forest Regulation (First Revision), Nepal (2080 BS)
- Forest Sector Strategy, Nepal (2016-2025), Ministry of Forest and Soil Conservation, GoN (2016)
- Gender and Social Inclusion Strategy and Action Plan, High Value Agriculture Project in Hill and Mountain Areas (HVAP), International Fund for Agriculture Development (IFAD), GoN (2012)
- GESI Strategy and Action Plan on Climate Change, Ministry of Forest and Environment, GoN (2077 BS)
- GESI Strategy and Action Plan, Agricultural Sector Development Programme/GoN (2021)
- Gender Equality and Social Inclusion Policy, National Human Rights Commission of Nepal (2021)
- GoN Salary Scale (2079 BS)

Governance (Management and Operation) Regulation, GoN (2065 BS)
Guidance for using the IUCN Global Standard for Nature-based Solutions, IUCN (2020)
High Mountains and High Himal Forests of Nepal, Ministry of Forest and Environment, GoN (2022)
Irrigation Master Plan, Nepal DoWRI/GoN (2019, updated in 2024)
Irrigation Policy, Nepal (2060 BS)
Karnali Province Forest Regulation, Karnali Province Government, Nepal (2080 BS)
Land Use Policy, Nepal, MoLRM/GoN (2015)
Land Use Regulation, Nepal (2079 BS)
Local Disaster Risk Reduction Strategic Action Plan Preparation Guideline, Godawari Municipality, 2021-2031, GoN (2078)
National Adaptation Programme of Action (NAPA) to Climate Change, Ministry of Environment, GoN (2010)
National Adaptation Plan (NAP) (2021-2050), GoN (2021)
National Agro Forestry Policy, Ministry of Agriculture and Livestock Development, GoN (2019)
National Brihat Watershed Management Strategy, Ministry of Forest and Environment, GoN (2080 BS)
National Climate Change Policy, Nepal (2019)
National Environment Policy, Nepal (2076 BS)
National Forest Policy, Nepal, Ministry of Forest and Environment, GoN (2075 BS)
National Land Policy, Nepal, GoN (2075 BS)
National Policy for Disaster Risk Reduction, Ministry of Home Affairs, GoN (2018)
National Forest Conservation and Management Act, Karnali Province Forest Regulation, Karnali Province Government, Nepal (2078 BS)
National Water Supply, Sanitation and Hygiene Policy, Ministry of Water, GoN (2080 BS)
National Standards for Sustainable Forest Management, Ministry of Forest and Environment, GoN (2081 BS)
National Water Resource Policy, Ministry of Energy, Water Resources and Energy (2077 BS)
Nepal Biodiversity Strategy (2002)
Nepal's Long-term Strategy for Net-zero Emissions (2021)
Non-Timber Forest Products Policy, GoN (2061 BS)
Province Environment Conservation Act, Karnali Province Government (2077 BS)
Province Environment Conservation Regulation, Karnali Province Government (2077 BS)
Public Procurement Regulation, Nepal (2064 BS)
Renewable Energy Subsidy Policy, Ministry of Population and Environment, Nepal (2073 BS)
Travel Expense Regulation (भ्रमण खर्च नियमावली), GoN (2064 BS)
Vulnerability and Risk Assessment and Identifying Adaptation Options, Summary for Policy Makers, Ministry of Forest and Environment, GoN (2021)
Water Supply and Sanitation Act, Nepal (2022)
Water Resource Act, Nepal (2049 BS)
Water Resource Regulation, Nepal (2050 BS)

अनुसूची १ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२

(अनुसूची १ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

स्थानीय स्तरमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट संचालन हुने गतिविधिहरूको लागि परियोजनाको लगानी साझेदारी ढाँचा

क. खानेपानी तथा सरसफाइ/बहुउपयोगी योजनाहरू (नयाँ/मर्मत/पुनःनिर्माण)

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी/योगदान		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	ग्राभिटी योजना निर्माण	६४%	१५%	२१%
३.	लिफ्ट योजना निर्माण	६४%	२०%	१६%

विस्तृत व्याख्या:

योजनाको कुल लागतमा ग्राभिटी योजनाको लागि समुदायको साझेदारी २१ प्रतिशत (१ प्रतिशत नगद र २० प्रतिशत जनश्रमदान) र लिफ्ट योजनाको लागि १६ प्रतिशत (१ प्रतिशत नगद र १५ प्रतिशत जनश्रमदान) रहने छ । यसबाहेक, उपभोक्ता समितिले सञ्चालन र मर्मतसम्भार (O&M) कोषमा १ प्रतिशत योगदान गर्नुपर्छ । समुदायले योजनाका निम्न कार्यहरूका लागि जनश्रमदान गर्नेछन् ।

१) वितरण प्रणालीको लागि पाइपलाइन खन्ने र पुर्ने कार्य

२) धारा निर्माणको लागि अदक्ष कामदार

३) साइट सफा गर्ने र संरचना जगको लागि फिल्ड तयार गर्ने कार्यको लागि अदक्ष कामदार

४) स्थानीय सामग्री (ढुङ्गा, गिट्टी/बालुवा, स्थानीय काठ आदि)को संकलन

यदि अदक्ष श्रम र स्थानीय सामग्रीको रकम आवश्यक जनश्रमदान २० प्रतिशत भन्दा कम भएमा, बाँकी प्रतिशत मुख्य पाइपलाइन खन्ने र पुर्ने वा अन्य शीर्षकको लागतबाट व्योहोर्नु पर्नेछ । यदि जनश्रमदान २० प्रतिशत भन्दा बढी भएमा, अतिरिक्त भएको रकम सङ्कलन गरी सञ्चालन र मर्मतसम्भार (O&M) कोषमा जम्मा गरिनेछ ।

ख. विद्यालय शौचालय, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन र पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी गतिविधिहरू

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी/योगदान		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	योजना निर्माण- संस्थागत/सार्वजनिक	६६%	३४%	
३.	योजना निर्माण-समुदाय	६६%	२०%	१४%

विस्तृत व्याख्या:

योजना लागतमा स्थानीय सरकार र समुदायको कुल साझेदारीको न्यूनतम ३४ प्रतिशत रहने छ । स्थानीय सरकार, लाभान्वित उपभोक्ता र विद्यालयले ३४ प्रतिशत मध्ये आफ्नो हिस्साको साझेदारी कति भन्ने निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।				
ग. पानी मुल सुधार/मुहान क्षेत्र संरक्षणका योजनाहरू				
क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी/योगदान		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / ड्यु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	योजना निर्माण	७०%	१५%	१५%
विस्तृत व्याख्या: योजना लागतमा समुदायको कुल योगदान १५ प्रतिशत रहने छ । समुदायले स्थानीय सामग्री संकलन तथा अदक्ष कामदारको कार्यका लागि जनश्रमदान गर्नेछन् । यदि जनश्रमदान र स्थानीय सामग्रीको गणना गरिएको मूल्य आवश्यक १५ प्रतिशत भन्दा कम भयो भने, बाँकी प्रतिशत गैर स्थानीय सामग्री ढुवानीको लागतमा व्योहोर्नु पर्नेछ । यदि स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारहरूको योगदान १५% भन्दा बढी भयो भने, अतिरिक्त रकम सङ्कलन गरेर योजनाको सञ्चालन र मर्मतसम्भार (O&M) कोषमा जम्मा गरिनेछ ।				
घ. सिँचाइ योजनाहरू (कुलो, पोखरी) (नयाँ/मर्मत/पुनःनिर्माण)				
क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी/योगदान		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / ड्यु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	योजना निर्माण-ग्राभिटी	६४%	१५%	२१%
३.	योजना निर्माण-लिफ्ट	६४%	२०%	१६%
विस्तृत व्याख्या: योजना लागतमा समुदायको कुल योगदान ग्राभिटी सिँचाइ योजनाको लागि २१ प्रतिशत र लिफ्ट सिँचाइ योजनाको लागि १६ प्रतिशत रहेको छ, जसमा १ प्रतिशत नगद (दुवै किसिमका योजनामा) समावेश हुनु पर्दछ । यसको अतिरिक्त, प्रति रोपनी २०० रुपैयाँ सञ्चालन र मर्मतसम्भार (O&M) कोषको रूपमा सङ्कलन गरिनेछ । समुदायले स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारहरूको लागि जनश्रमदान गर्ने छन् । यदि अदक्ष कामदार र स्थानीय सामग्रीको लागत गरिएको मुल्याङ्कनमा आवश्यक (ग्राभिटीमा) २० प्रतिशत वा (लिफ्टमा) १५ प्रतिशत भन्दा कम भयो भने, बाँकी प्रतिशत बाह्य सामग्री ढुवानी मार्फत वा अन्य शीर्षकहरूको लागतमा व्योहोर्नु पर्नेछ । यदि श्रमदान २० प्रतिशत वा १५ प्रतिशत भन्दा बढी भएमा, अतिरिक्त रकम सङ्कलन गरी योजनाको सञ्चालन र मर्मतसम्भार (O&M) कोषमा जम्मा गरिनेछ ।				
ड. आधुनिक सिँचाइ प्रविधि (थोपा, फिरफिरे, स्वाइल सिमेन्ट ट्याङ्की)का गतिविधिहरू				
क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी/योगदान		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / ड्यु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट संचालन हुने गतिविधिहरूका लागि लगानी साझेदारी ढाँचा

२.	थोपा र स्पिंकलर	६४%	२०%	१६%
३.	स्वाइल सिमेन्ट ट्याङ्की	५९%	२०%	२१%

विस्तृत व्याख्या:

योजना लागतमा समुदायको कुल योगदान स्वाइल सिमेन्ट ट्याङ्कीको लागि २१ प्रतिशत, थोपा र फिरफिरे सिँचाइको लागि १६ प्रतिशत रहेको छ, जसमा १ प्रतिशत नगद समावेश छ। समुदायले स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदार मार्फत जनश्रमदान गर्नेछन्। यदि अदक्ष कामदार र स्थानीय सामग्रीको लागत गरिएको मुल्याङ्कन आवश्यक २० प्रतिशत र १५ प्रतिशत भन्दा कम भयो भने, बाँकी प्रतिशत बाह्य सामग्री ढुवानीको लागत वा अन्य शीर्षकहरूको लागतमा व्योहोर्नु पर्नेछ।

च. वृक्षारोपण (काठ, गैरकाष्ठ बनपैदावार/जडिबुटी, डालेघाँस, घाँस, फलफूल, बुट्यान)

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी/योगदान		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	औजार तथा उपकरणहरू	६८%	२०%	१२%
३.	वृक्षारोपण- वन उपभोक्ता समूह	६०%	२०%	२०%
४.	वृक्षारोपण-निजि तथा सार्वजनिक क्षेत्र	६८%	२०%	१२%

विस्तृत व्याख्या:

समुदाय/वन उपभोक्ता समूहले वन र कृषि-वन सम्बन्धी वृक्षारोपण क्रियाकलापहरूका लागि आवश्यक सबै अदक्ष कामदारहरू जनश्रमदानको रूपमा गर्नेछ। त्यसैले, वन उपभोक्ता समूह र निजि तथा सार्वजनिक क्षेत्रबाट क्रमशः न्यूनतम २० प्रतिशत र १२ प्रतिशत सुनिश्चित गरिनेछ। त्यस्तै, सामुदायिक वन क्षेत्र र अन्य सार्वजनिक/निजी क्षेत्रहरूबाट औजार र उपकरणहरू सम्बन्धि क्रियाकलापमा १२ प्रतिशत बराबरको नगद योगदान गर्नु पर्नेछ। यद्यपि, वृक्षारोपणको विरुवा र खाडल तयारीका कार्य वन उपभोक्ता समूह/समुदायबाट योगदान गर्नु पर्नेछ। स्थानीय रूपमा उपलब्ध विरुवाहरू समुदायद्वारा नै व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।

छ. वन डढेलो व्यवस्थापन

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट संचालन हुने गतिविधिहरूका लागि लगानी साझेदारी ढाँचा

२.	अग्नि रेखा निर्माण तथा मर्मतसम्भार	६०%	२०%	२०%
३.	वन डढेलो नियन्त्रणका लागि औजार तथा उपकरण सामग्री सहयोग	६८%	२०%	१२%

विस्तृत व्याख्या:

माथि उल्लेखित प्रतिशतका अतिरिक्त समुदायले वन डढेलो व्यवस्थापनको लागि अग्नि रेखा निर्माण/मर्मत र अन्य श्रमदान कार्यहरू समेत योगदानमा गर्नु पर्नेछ। त्यस्तै गरी, वन डढेलो नियन्त्रणको लागि औजार र उपकरण सहयोगको लागि समुदायको योगदान १२ प्रतिशत हुनेछ।

ज. खुला चरिचरण नियन्त्रण/व्यवस्थापन

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	तारबार - निजी तथा सार्वजनिक जग्गामा	६८%	२०%	१२%
३.	वन क्षेत्रमा तारबार-	६०%	२०%	२०%

विस्तृत व्याख्या:

खुला चरिचरण नियन्त्रण/व्यवस्थापन गतिविधिमा सामुदायको योगदान अदक्ष कामदारको रूपमा हुनेछ। सबै बाह्य सामग्री र सोको ढुवानीको लागत प्राकृतिक स्रोत विकास कोषले बेहोर्नेछ। उपभोक्ताहरूले सबै स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारको लागत बेहोर्नेछन्।

झ. वन संरक्षक/हेरालु, नागरिक विज्ञान र संरक्षण समूहहरूको सुदृढीकरण

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	सुरक्षा उपकरण र फिल्ड किट	८०%	२०%	

ञ. पानीको गुणस्तर सुधार तथा पानी प्रशोधन

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट संचालन हुने गतिविधिहरूका लागि लगानी साझेदारी ढाँचा

२.	संरचना निर्माण	६८%	२०%	१२%
विस्तृत व्याख्या:				
समुदायको योगदान कामदारको रूपमा हुनेछ। सबै बाह्य निर्माण सामग्री र सोको ढुवानी लागत प्राकृतिक स्रोत विकास कोषले बेहोर्नेछ। उपभोक्ताहरूले सबै स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारको लागत बेहोर्नु पर्नेछ।				
ट. ऐन/नीति निर्माण/शुशासन/क्षमता विकास योजना/विधान तयारी/अद्यावधिक				
क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	६५%	३५%	
२.	विज्ञको सहयोग/परिचालन	१००%		
ठ. बहुउद्देश्यीय नर्सरी स्थापना/सुदृढीकरण				
क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	औजार तथा उपकरणहरू	६८%	२०%	१२%
३.	बीउहरू	३०%	२०%	५०%
४.	निर्माण कार्य	५०%	२०%	३०%
विस्तृत व्याख्या:				
नर्सरी संचालक/समुदाय/वन उपभोक्ता समुहले आवश्यक औजार र बाह्य उपकरणहरूको १० प्रतिशत नगद योगदान गर्नु पर्नेछ। उत्पादित बिरुवाहरू वन उपभोक्ता समुहले, वन र कृषि-वन सम्बन्धी गतिविधिहरूको लागि खरिद गर्ने भएकोले, प्राकृतिक स्रोत विकास कोषले बीउ खरिदमा ५०% अनुदान प्रदान गर्नेछ। बहुउद्देश्यीय नर्सरीहरूको निर्माणमा, स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदार समुदाय/सञ्चालकले बेहोर्नु पर्नेछ। यदि बहुउद्देश्यीय नर्सरी प्राविधिक विद्यालयहरू भित्र छ भने, स्थानीय सरकार र उपभोक्ता समितिको योगदान परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ।				
ड. कृषिवन (गैरकाष्ठ बनपैदावार, जडीबुटी, औषधिजन्य वा नगदे घाँस, फलफूल र कृषि बाली)				
क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट संचालन हुने गतिविधिहरूका लागि लगानी साझेदारी ढाँचा

२.	औजार तथा उपकरणहरू	६८%	२०%	१२%
३.	बीउ/बिरुवा	३०%	२०%	५०%
४.	वृक्षारोपण	६०%	२०%	२०%
५.	रोपण गतिविधि	३०%	२०%	५०%

विस्तृत व्याख्या:

कृषिवन सम्बन्धी गतिविधिहरूमा सबै अदक्ष कामदारको लागत समुदाय/वन उपभोक्ता समुहले योगदान गर्नु पर्नेछ। यसका साथै, नगद योगदान औजार र उपकरण मुल्यको १२ प्रतिशत बराबर हुनेछ। प्राकृतिक स्रोत विकास कोषले बीउ खरिदमा ५० प्रतिशत अनुदान प्रदान गर्नेछ, बिरुवाहरू वन उपभोक्ता समुह/समुदायबाट योगदान गर्नु पर्नेछ। कृषिवन कार्यक्रम अन्तर्गत खेतीपातिजन्य गतिविधिहरूमा (जस्तै किवी, ड्र्यागन फल खेतिमा टेवा पिलर आदि), समुदायले सबै स्थानीय सामग्रीहरू (स्थानीय बिरुवाहरू, कम्पोस्ट र माटो भर्ने सहित) र निर्माण कार्यमा अदक्ष कामदार प्रदान गर्नु पर्नेछ।

ढ. जलवायु मैत्री कृषि/उन्नतस्तरको जीविकोपार्जन/घरबारी बगैँचा अभ्यासहरू

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / ड्यु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	औजार तथा उपकरणहरू	६०%	२८%	१२%
३.	बीउहरू	३०%	२०%	५०%
४.	हरितघर र अन्य निर्माण	५०%	५०%	
५.	भकारोसुधार सहयोग	३०%	२०%	५०%

विस्तृत व्याख्या:

समुदाय/कृषकहरूले औजार र उपकरण सहयोगमा १२ प्रतिशत नगद योगदान गर्नु पर्नेछ। हरितघर र भकारो सुधार सहयोगको हकमा, सबै स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदार लागत उपभोक्ताहरूले बेहोर्नु पर्नेछ। बाह्य सामग्री र सोको दुवानीको लागत प्राकृतिक स्रोत विकास कोषले बेहोर्नेछ। महिला, दलित तथा सिमान्तकृत समुदायका कृषक समुहहरूको हकमा उपभोक्ताको लागतमा सहूलियत दिनुपर्ने भएमा आवश्यकता अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समितिले निर्णय गर्नेछ।

ण. खेरगएको पानी सङ्कलन/सिँचाइको लागि वर्षाको पानी सङ्कलन/पुनरभरण पोखरी

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी/योगदान
---------	---------------------	-----------------

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट संचालन हुने गतिविधिहरूका लागि लगानी साझेदारी ढाँचा

		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	फोहोर पानीको निकास/पोखरी/पुनरभरण पोखरी/वर्षाको पानी संकलन	५०%	२०%	३०%

विस्तृत व्याख्या:

समुदायको योगदान योजनाको स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदार लागतको रूपमा हुनेछ। सबै बाह्य सामग्री र सोको ढुवानीको लागत प्राकृतिक स्रोत विकास कोषले बेहोर्नेछ। उपभोक्ताहरूले सबै स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारको लागत बेहोर्नु पर्नेछ।

त. सुधारिएको चुलो र सुधारिएको पानी घट्ट वा पानी मील

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	सुधारिएको चुलो-माटो	४०%	३०%	३०%
२.	सुधारिएको चुलो- फलाम र विद्युतीय	५०%	५०%	
३.	सुधारिएको पानी घट्ट वा पानी मील	६५%	१५%	२०%

विस्तृत व्याख्या:

समुदायको योगदान इँटा बनाउने माटो संकलन र इँटा तयार पार्ने कामदारको योगदानको रूपमा हुनेछ। बाह्य सामग्री र सोको ढुवानीको लागत प्राकृतिक स्रोत विकास कोषले बेहोर्नेछ। उपभोक्ताले सबै स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारको लागतहरू बेहोर्नु पर्नेछ। फलामे र विद्युतीय सुधारिएको चुलोको हकमा, परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुसार समुदायले कुल लागतको ३०% सम्म नगद योगदान गर्नु पर्न सक्छ। सुधारिएको पानी घट्ट वा पानी मीलको हकमा समुदायको योगदान योजनाको स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदार लागतको रूपमा हुनेछ।

थ. विपद् जोखिम व्यवस्थापन (बायोइन्जिनियरिङ, पहिरो स्थिरीकरण, भू क्षय, तटबन्ध सुधार र बहाव नियन्त्रण)

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	निर्माण गतिविधिहरू	५५%	२५%	२०%

विस्तृत व्याख्या:

योजना निर्माणका गतिविधिहरूका हकमा समुदायको साझेदारी जनश्रमदानको रूपमा हुनेछ। यो कुल अनुमानित लागतको २०% भन्दा कम हुनेछैन। समुदायले स्थानीय सामग्री सङ्कलन र अदक्ष कामदारको रूपमा योगदान गर्नु पर्नेछ। यदि स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारको योगदानले कुल निर्माण लागतको २०% नपुगेमा, परियोजना व्यवस्थापन समितिले बाँकी लागत स्थानीय सरकारको योगदान वा समुदायको नगद योगदानबाट पूर्ति गर्ने निर्णय गर्नेछ। यदि त्यस्तो लागत कुल निर्माण लागतको २०% भन्दा बढी छ भने परियोजना व्यवस्थापन समितिले अदक्ष कामदारको श्रमको लागि भुक्तानी गर्ने निर्णय गर्न सक्छ।

द. मूल्य शृङ्खला विकास (जस्तै चिउरी, डालेचुक/सीबकथोर्न, उखु, मसला, तरकारी, दुना टपरी)

क्र.सं.	गतिविधिहरूको प्रकार	साझेदारी		
		नेपाल सरकार - फिनल्याण्ड सरकार / इयु - प्रदेश	स्थानीय सरकार (न्यूनतम)	उपभोक्ताहरू (न्यूनतम)
१.	क्षमता अभिवृद्धिका गतिविधिहरू	९०%	१०%	
२.	औजार, उपकरण, मेसिनरी	७०%	१०%	२०%
३.	जीविकोपार्जन पूर्वाधार (संकलन केन्द्र, हाटबजार आदि)	६०%	२५%	१५%

विस्तृत व्याख्या:

कुनै पनि निर्माण गतिविधिको हकमा समुदायको योगदान स्थानीय सामग्री र कामदारको रूपमा हुनेछ। यो कुल अनुमानित लागतको १५% भन्दा कम हुनेछैन। समुदायले स्थानीय सामग्री सङ्कलन र अदक्ष कामदार योगदान गर्नु पर्नेछ। यदि स्थानीय सामग्री र अदक्ष कामदारको योगदानले कुल निर्माण लागतको १५% पुग्दैन भने, परियोजना व्यवस्थापन समितिले बाँकी लागत स्थानीय सरकारको योगदान वा समुदाय (सहकारी) को नगद योगदानबाट पूर्ति गर्ने निर्णय गर्नेछ।

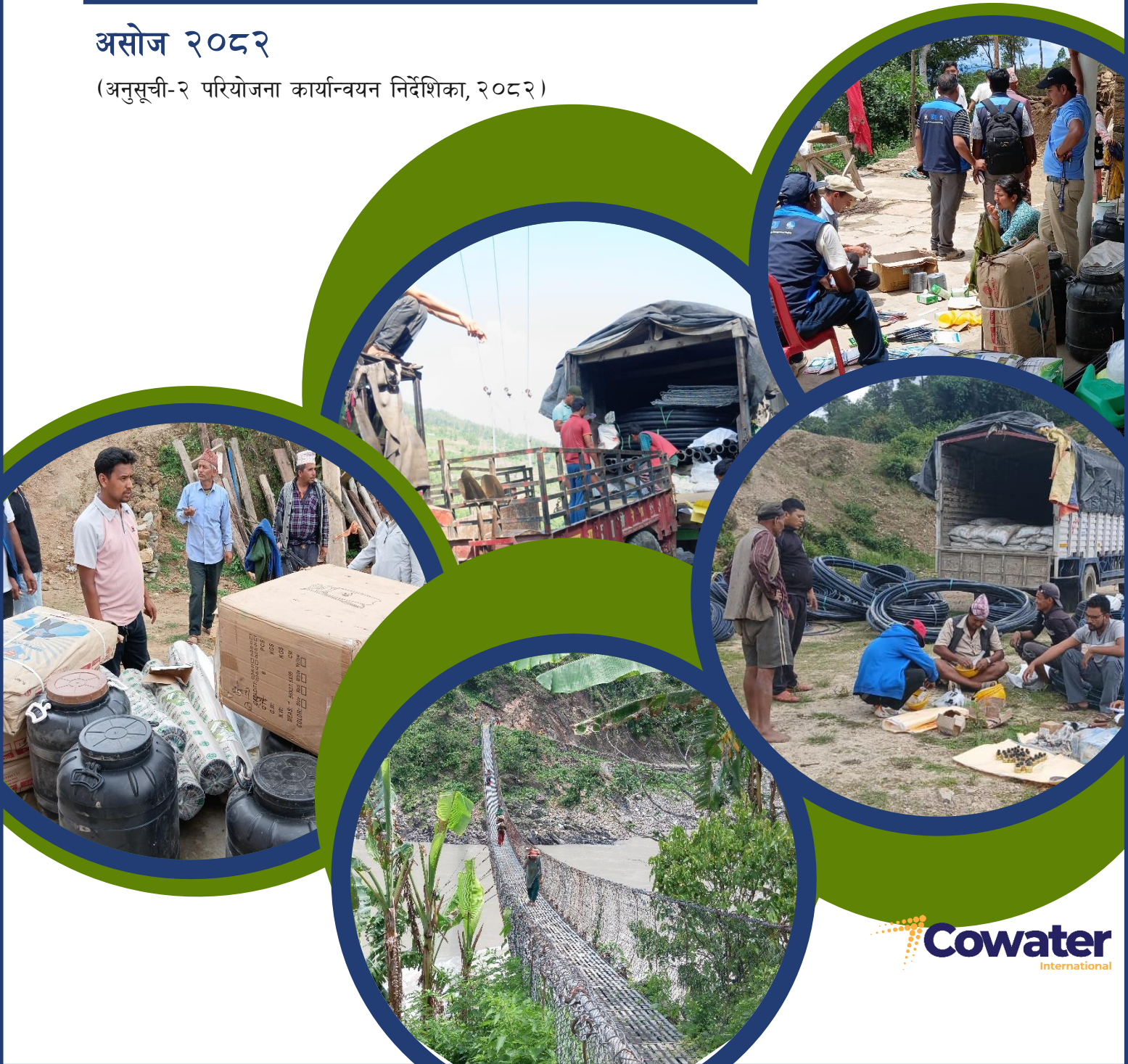
अनुसूची-२ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सामुदायिक खरिद कार्यविधि

असोज २०८२

(अनुसूची-२ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

परियोजनाको नाम :	जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (LACC) परियोजना
परियोजनाको अवधि :	डिसेम्बर २०२४ देखि नोभेम्बर २०२९
दस्तावेजको नाम:	सामुदायीक खरिद कार्यविधि (परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिकाको सहायक दस्तावेज)
सुपरीवेक्षण समितिबाट निर्णय भएको मिति:	१० असोज २०८२
तयार गर्ने:	जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, परियोजना सहयोग एकाई वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत
लक्षित प्रयोगकर्ता:	परियोजना अन्तर्गत सञ्चालित निर्माण योजनाका उपभोक्ता समिति, खरिद समिति, स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारी, परियोजनाका कर्मचारी, योजनामा प्रयोग हुने बाह्य सामग्री सप्लायर, स्थानीय तहका कार्यपालिका का कार्यालय तथा परियोजनासंग सम्बन्धित अन्य सबै साझेदारहरू ।
वितरण:	सार्वजनिक

यो प्रकाशन युरोपेली संघको सह-लगानीमा प्रकाशन गरिएको हो। यस सामग्री जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको एकल जिम्मेवारी हो र यसले युरोपेली संघको विचारलाई प्रतिबिम्बित गर्दैन।

यो कार्यविधि जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (LACC) परियोजनाको परियोजना दस्तावेजमा उल्लेखित प्रावधानहरू बमोजिम ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाको "बाह्य सामग्री खरिद म्यानुअल (मिति ५ मार्च २०१८)" बाट अद्यावधिक गरिएको छ ।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको **परियोजना दस्तावेजको दफा ५.३ बमोजिम,**

“जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालन हुने सबै खाले पूर्वाधार विकास योजनाका खरिद कार्यहरू, समुदायका उपभोक्ताहरू प्रति जवाफदेही हुने कार्यान्वयनको सबै भन्दा तल्लो तह उपभोक्ता समितिले पारदर्शी रूपमा गर्नेछ । स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट योजनाको रकम उपभोक्ता समितिको खातामा पठाइनेछ र उपभोक्ता समितिले बाह्य निर्माण तथा उपकरण सामग्रीहरू खरिद, स्थानीय सामग्री सङ्कलन, निर्माण गतिविधिहरूको कार्यान्वयन तथा सुपरिवेक्षण गर्नेछन् । उपभोक्ता समितिले खरिद गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रकृया पारदर्शी, सहज र सरल रूपमा गर्न ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनाको उपभोक्ता समिति मार्फत गरिएको सामुदायिक खरिद प्रक्रियाको अभ्यासलाई यस जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनामा पनि लागु गरिनेछ । यस परियोजना अन्तर्गत पुँजिगत लगानीमा हुने योजनाहरूको खरिद उपभोक्ता समितिले मात्र गर्नेछ । सामुदाय स्तरमा गरिने सार्वजनिक लेखापरीक्षण पारदर्शिता र जवाफदेहिताका लागि गरिने विधि तथा औजान मध्ये एक प्रमुख विधि हो । ”

यसै मार्गदर्शनलाई अनुसरण गर्दै, यो कार्यविधि सोहि अनुसार अद्यावधिक गरी कार्यान्वयन गरिएको छ । जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाका सबै प्रकारका पुँजिगत बजेट लगानीका योजनाहरूमा प्रयोग हुने निर्माण सामग्रीहरूको खरिद कार्यकालागि यो कार्यविधिको पालना अनिवार्य छ । सबै उपभोक्ता समिति, स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारी, स्थानीय सरकार, वडा कार्यालय र अन्य सरोकारवालाहरूले यो सामुदायिक खरिद कार्यविधिको पालना गर्नुपर्नेछ ।

© जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, परियोजना सहयोग एकाई

यस कार्यविधिलाई थप प्रभावकारी बनाउनको लागि कुनै सुझाव सल्लाह भएमा LACCProject@laccp.org.np मा इमेल मार्फत वा परियोजना सहयोग एकाई कार्यालय, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेतमा पत्र मार्फत पठाउन सकिनेछ ।

विषयसूची

विषयसूची	४
यस कार्यविधिमा प्रयोग भएका केहि महत्वपूर्ण शब्दावलीका परिभाषा	५
१ पृष्ठभूमी र औचित्य	१
२ परियोजना अन्तर्गत उपभोक्ता समितिले गर्ने खरिदका सिद्धान्तहरु	२
२.१ गुणस्तर सुनिश्चितता	२
२.२ पारदर्शिता तथा सहभागिता	३
२.३ प्रतिस्पर्धात्मकता तथा लागत-प्रभावकारिता	३
२.४ क्षमता विकास	४
३ उपभोक्ता समितिद्वारा निर्माण सामग्री खरिद	५
४ सिलबन्दी दरभाउपत्र मार्फत निर्माण सामग्री खरिद गर्ने चरणवद्ध प्रक्रिया	८
४.१ उपभोक्ताहरुको आमभेलाबाट खरिद समिति गठन	८
४.२ उपभोक्ता समिति व्यवस्थापन तालिम	१०
४.३ सामग्री खरिदको सूचना प्रकाशन	११
४.४ दरभाउपत्र वितरण तथा संकलन	१२
४.५ दरभाउपत्र मूल्याङ्कन तथा सप्लायर छनौट	१३
४.६ खरिद सम्झौता	१४
४.७ सामग्री आपूर्ति तथा भुक्तानी	१५
५ बोलपत्र मार्फत निर्माण सामग्री खरिद गर्ने प्रकृया	१५
अनुसूची १. उपभोक्ता समिति खरिद तथा आर्थिक व्यवस्थापन अभिमुखीकरण	१
अनुसूची २. उपभोक्ता समिति व्यवस्थापन तालिमको विषयवस्तु	३
अनुसूची ३. उपभोक्ता समितिहरुले पत्रिकामा प्रकाशित गर्ने सूचनाको नमूना	६
अनुसूची ४. दरभाउपत्र फारमको नमूना	८
अनुसूची ५. दरभाउपत्र तुलनात्मक तालिकाको नमूना	११
अनुसूची ६. दरभाउपत्र स्वीकृत भएको सूचनाको नमूना	१३
अनुसूची ७. सप्लायर र उपभोक्ता समिति बीच गरिने सम्झौता पत्रको नमूना	१४
अनुसूची ८. उपभोक्ता समितिले दिने कायदिशको नमूना	१७

अनुसूची ९. उपभोक्ता समितिले सामग्री बुझने फारमको नमूना (गुणस्तर र परिमाण रुजु समेत).....	१८
अनुसूची १०. आपूर्तिकर्ताले दरभाउपत्र पेश गर्दा पेश गर्नुपर्ने स्वघोषणा-पत्रको नमूना.....	१९
उपभोक्ता समितिले ध्यान दिईराख्नु पर्ने कुराहरू:.....	२०

यस कार्यविधिमा प्रयोग भएका केहि महत्वपूर्ण शब्दावलीका परिभाषा

- (क) **“योजना”** भन्नाले परियोजना मातहत निश्चित भौगोलिक क्षेत्र वा कार्यक्षेत्रमा निश्चित अवधि र लगानी रकम तोकिएको निर्धारित उद्देश्य प्राप्तिका लागि तयार गरिएको खानेपानी तथा सरसफाइ, सिँचाइ, संस्थागत शौचालय, सुधारिएको चुल्हो तथा पानी घट्ट, कृषिबन, संरक्षण तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनका पुर्वाधार विकास तथा निर्माणका क्रियाकलापहरूलाई सम्झनु पर्छ ।
- (ख) **“उपभोक्ता समिति”** भन्नाले सामुहिक हितका लागि संस्थागत रूपमा प्रत्यक्ष लाभ पाउने व्यक्तिहरूको समूहले परियोजना अन्तर्गतका सबै प्रकारका योजनाको निर्माण, सञ्चालन, व्यवस्थापन र मर्मत सम्भार गर्नको लागि आफूहरू मध्येबाट निश्चित प्रक्रिया बमोजिम गठन गरी सम्बन्धित निकायमा दर्ता भएको बैधानिक समिति सम्झनु पर्छ ।
- (ग) **“परियोजना”** भन्नाले स्थानीय तह अन्तर्गत कार्यान्वयनमा रहेको जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनालाई सम्झनुपर्दछ । यसले परियोजनाको सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयमा स्थापना गरिएको परियोजना समन्वय एकाई, प्राविधिक सहायता टोलीको परियोजना सहयोग एकाई, कर्णाली र सुदूरपश्चिम प्रदेशका सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालय अन्तर्गतका परियोजना समन्वय कार्यालय र क्लष्टर स्तरमा स्थापित प्राविधिक सहयोग एकाई लाई समेत जनाउँछ ।
- (घ) **“आमभेला”** भन्नाले परियोजनाको निर्देशिका बमोजिम लाभान्वित उपभोक्ता घरधुरीको कम्तिमा ७५% घरहरूबाट प्रतिनिधित्व भएको र उपस्थित कुल संख्याको कम्तिमा ५०% महिला एवम् सबै क्षेत्र तथा जातीय समुदायको समानुपातिक प्रतिनिधित्व भएको भेला भन्ने बुझनुपर्दछ ।
- (ङ) **“स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारी”** भन्नाले परियोजना कार्यान्वयनको लागि स्थानीय तहले परियोजनाको लागि पूर्णकालिन रूपमा खटाएका सम्बन्धित कार्यपालिकाको कार्यालयका कर्मचारीहरू वा स्थानीय तहले कार्यसम्पादनमा आधारित करार सेवामा परियोजना प्रयोजनको लागि नियुक्त गरेका स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई कर्मचारीहरू भन्ने सम्झनु पर्दछ ।
- (च) **“सार्वजनिक परीक्षण”** भन्नाले परियोजनाको चरणबद्ध कार्यविधिमा उल्लेख भएको सार्वजनिक लेखापरीक्षण गर्ने विधि बमोजिम उपभोक्ता समितिले सञ्चालन गर्ने योजनाको लक्ष्य, उद्देश्य, बजेट तथा यसबाट प्राप्त नतिजा, उपलब्धि र खर्च आदिको बारेमा आमभेला मार्फत उपभोक्ता र सरोकारवालाहरू बीच जानकारी गराउने, लेखाजोखा गर्ने, मूल्याङ्कन गर्ने र पृष्ठपोषण गर्ने प्रक्रिया सम्झनु पर्छ ।

- (छ) “बाह्य निर्माण सामग्री” भन्नाले योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यक पर्ने त्यस्ता निर्माण सामग्री, औजार तथा उपकरणहरू सम्झनु पर्छ, जुन स्थानीय समुदायमा उपलब्ध नहुने तथा बाह्य बजारबाट खरिद वा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ; जस्तै सिमेन्ट, पाइप, आर.सी.सी. डण्डी लगायतका सामग्रीहरू ।
- (ज) “खुला दरभाउपत्र” भन्नाले उपभोक्ता-खरिद समितिले निर्माण सामग्रीको दररेट उपलब्ध गराउनको लागि ईच्छुक सप्लायर, फर्म, कम्पनीलाई उपलब्ध गराउने दरभाउपत्रमा निज सप्लायर, फर्म, कम्पनीले मूल्य उल्लेख गरी खामबन्दी रूपमा पेश गरेको विवरण सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “सिलबन्दी दरभाउपत्र” भन्नाले उपभोक्ता समितिको खरिद सूचना बमोजिम निर्माण सामग्री उपलब्ध गराउनको लागि ईच्छुक सप्लायर, फर्म, कम्पनीले सिलबन्दी (लाहाछाप लगाइएको) खाम भित्र मूल्य समेत उल्लेख गरी पेश गरेको विवरण सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “खरिद” भन्नाले उपभोक्ता समितिले योजनाको लागि निर्माण सामग्री आपूर्ति गर्ने वा खरिद गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।
- (ट) “परियोजना व्यवस्थापन समिति” भन्नाले सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सञ्चालन कार्यविधि, २०८२ तथा सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र सम्बन्धित स्थानीय तहबीच सम्पन्न समझदारीपत्र बमोजिम स्थानीय तहमा परियोजनाका नियमित गतिविधिहरू व्यवस्थापन गर्न तथा कार्यान्वयन सम्बन्धी निर्णय गर्न गठित समितिलाई जनाउँदछ

१ पृष्ठभूमि र औचित्य

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (LACC) परियोजना नेपाल सरकार, युरोपियन युनियन तथा फिनल्याण्ड सरकारको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा सञ्चालन भइरहेको परियोजना हो । यो परियोजना फिनल्याण्ड सरकारले सन् १९८९ देखि नेपालमा जलस्रोत तथा खानेपानी क्षेत्रमा प्रदान गर्दै आएको वित्तीय तथा प्राविधिक सहयोगको निरन्तरताको रूपमा रहेको छ । साथै, युरोपियन युनियनले सन् २०१७ नोभेम्बरदेखि फिनल्याण्डको परराष्ट्र मन्त्रालयमार्फत प्रतिनिधिमूलक व्यवस्थापन प्रणाली अन्तर्गत परियोजनामा वित्तीय सहयोग प्रदान गर्दै आएको छ । यो परियोजना नेपाल सरकार, फिनल्याण्ड सरकार तथा युरोपियन युनियनको संयुक्त लगानीमा सञ्चालन भइरहेको छ, जसमा स्थानीय सरकार, समुदाय तथा उपभोक्ताको पनि लागत साझेदारी हुने व्यवस्था गरिएको साथै विशेषगरी खानेपानी आयोजना, सिँचाई आयोजना, बहुउपयोगी योजना (MUS), जीविकोपार्जन, वन तथा वातावरण संरक्षण सम्बन्धी गतिविधिहरूको कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित प्रदेश मन्त्रालयहरूबाट समेत सहलगानी प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

परियोजनाको प्रभाव कथन (Impact Statement) “सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेशका जनता, उनीहरूको जीविकोपार्जन तथा जीविकोपार्जन अवस्थाहरू जलवायु परिवर्तनका प्रभावप्रति थप उत्थानशील भएका हुनेछन् र उनीहरूले प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो उपयोग गर्नेछन्” रहेको छ भने परियोजनाको नतिजा कथन (Outcome Statement), “सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेशका परियोजना लागू भएका स्थानीय तह तथा समुदायले समाजका सबै वर्गको समान सहभागितासहित दिगो प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जनका लागि जलवायु उत्थानशील र समावेशी अभ्यासहरू अवलम्बन गर्नेछन्” भन्ने रहेकोछ । परियोजनाको अपेक्षित नतिजा हासिल गर्न तीनवटा मुख्य नतिजा क्षेत्र तथा पाँचवटा अन्तरसम्बन्धित विषयगत प्राथमिकताहरू (Cross-cutting objectives) लाई मूलप्रवाहीकरण गरिएको छ । ती प्राथमिकताहरूमा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता समावेशीकरणमा विशेष जोडसहित भेदभावरहित सहभागिता, जलवायु उत्थानशीलता, न्यून कार्बन उत्सर्जनयुक्त विकास तथा जैविक विविधता संरक्षणमा विशेष जोडसहित वातावरण संरक्षण समावेश रहेका छन् ।

परियोजनाको उद्देश्य हासिल गर्न दुई प्रदेशका परियोजना कार्यान्वयन भएका स्थानीय तहमा विभिन्न योजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछन् । यस्ता योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने सबै बाह्य निर्माण सामग्रीको खरिद, संकलन, ढुवानी, भण्डारण तथा उपयोगका साथै आवश्यक दक्ष, अर्धदक्ष तथा अदक्ष श्रमिकको व्यवस्थापन गर्ने सम्पूर्ण जिम्मेवारी उपभोक्ता समितिको हुनेछ । स्थानीय तहका परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई तथा परियोजना कर्मचारीले आवश्यक कागजात तयारी, प्राविधिक सहजीकरण तथा खरिद गरिएका सामग्रीको गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सहयोगी भूमिका मात्र निर्वाह गर्नेछन् ।

परियोजना दस्तावेजको दफा ५.३ (नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकारबीच सम्पन्न द्विपक्षीय सम्झौताको अनुसूची) अनुसार, “मुख्य खरिद कार्यहरू पारदर्शी ढङ्गले सबैभन्दा तल्लो उपयुक्त तह अर्थात् सम्बन्धित उपभोक्ता समूहप्रति जवाफदेही उपभोक्ता समितिस्तरबाट गरिनेछन् । प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट प्राप्त रकम उपभोक्ता समितिको खातामा प्रवाह गरिनेछ र निर्माण सामग्री तथा उपकरण खरिद, स्थानीय सामग्री संकलन, निर्माण कार्यको सुपरिवेक्षण लगायतका कार्य उपभोक्ता समितिले नै गर्नेछन् । ग्रामीण जलस्रोत व्यवस्थापन परियोजनामा अवलम्बन गरिएको सामुदायिक खरिद मोडेल यस परियोजनामा पनि लागू गरिनेछ, जसअनुसार योजनासम्बन्धी

सम्पूर्ण खरिद कार्य उपभोक्ता समितिबाट मात्र गरिनेछ । सामुदायिक तहमा गरिने सार्वजनिक परीक्षण पारदर्शिता तथा जवाफदेहिताका प्रमुख माध्यममध्ये एक हुनेछ । ” भनी उल्लेख गरिएको छ । उक्त व्यवस्था कार्यान्वयन गर्नका लागि सबै खरिद प्रक्रिया यस सामुदायिक खरिद कार्यविधि बमोजिम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ । साथै, नेपाल सरकारको **सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा ६७(ख)** मा नेपाल सरकार र विकास साझेदारबीच सम्पन्न सम्झौताअनुसार दातृ पक्षको खरिद निर्देशिका बमोजिम खरिद गर्नुपर्ने अवस्थामा सार्वजनिक खरिद ऐनबमोजिमका नियमित खरिद प्रक्रिया अनिवार्य रूपमा लागू नहुने व्यवस्था गरिएको छ । तसर्थ, नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकारबीच सम्पन्न सम्झौताको मर्म तथा परियोजना दस्तावेजअनुरूप तयार गरिएको यस सामुदायिक खरिद कार्यविधि अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

यसअनुसार, जुनसुकै लागत, परिमाण वा प्रकृतिका योजना तथा कार्यक्रममा खरिद गर्दा पारदर्शिता, गुणस्तर, प्रतिस्पर्धा, सहभागिता तथा लागत-मितव्ययिताका सिद्धान्तहरू अनिवार्य रूपमा अवलम्बन गर्नुपर्नेछ । यी सिद्धान्तहरू परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका (सेप्टेम्बर २०२५) मा समेत उल्लेख गरिएको छ । उपभोक्ता समितिबाट गरिने खरिद कार्यमा **सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३, सो अन्तर्गत बनेका नियमावली वा खरिदका समयमा प्रचलित अन्य ऐन, नियम तथा नियमावली र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४** का प्रावधानहरू आवश्यकतानुसार प्रयोग गर्न सकिनेछ । तर परियोजना कार्यविधि तथा द्विपक्षीय सम्झौताका प्रावधानहरूले प्राथमिकता पाउँनुपर्ने अवस्थामा सोही व्यवस्था लागू हुनेछ र सार्वजनिक खरिद सम्बन्धी सामान्य प्रावधानहरू अनिवार्य रूपमा लागू हुने छैनन् । यही उद्देश्यका लागि सम्बन्धित सबै पक्षको प्रयोग तथा सहजीकरणका निम्ति यो जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सामुदायिक खरिद कार्यविधि, २०८२ तयार गरिएको हो ।

२ परियोजना अन्तर्गत उपभोक्ता समितिले गर्ने खरिदका सिद्धान्तहरू

२.१ गुणस्तर सुनिश्चितता

परियोजनाको सहयोगमा निर्माण गरिने योजनाहरूले आफ्नो डिजाइन अवधिभर पूर्ण रूपमा सञ्चालनयोग्य अवस्था कायम राख्न सक्नुपर्दछ । तोकिएका मापदण्ड तथा प्राविधिक विशिष्टीकरण (स्पेसिफिकेसन) अनुसार निर्माण गरिएका योजनाहरू मात्र दिगो हुन सक्छन् । त्यसैले योजनाको दिगोपना सुनिश्चित गर्न निर्माण सामग्री तथा निर्माण कार्य दुवै गुणस्तरीय हुनु आवश्यक छ । यस परियोजना अन्तर्गत खरिद गरिने सबै सामग्री तोकिएको प्राविधिक मापदण्ड अनुरूप हुनुपर्नेछ ।

परियोजनाअन्तर्गत प्रयोग गरिने सबै गैर-स्थानीय निर्माण सामग्रीमा नेपाल गुणस्तर चिन्ह (NS), भारतीय गुणस्तर चिन्ह (ISI), बेलायती गुणस्तर चिन्ह (BSI) वा सो सरहको मान्यता प्राप्त गुणस्तर प्रमाणीकरण भएको हुनुपर्नेछ । यदि कुनै सामग्री तोकिएको गुणस्तर मापदण्ड अनुरूप नभएको पाइएमा त्यस्तो सामग्री योजनामा प्रयोग गर्न पाइनेछैन । कुनै कारणवश न्यून गुणस्तरको सामग्री योजनास्थलसम्म ढुवानी भइसकेको अवस्थामा त्यस्तो सामग्री तत्काल फिर्ता गरी सोको सट्टा गुणस्तरीय सामग्री उपलब्ध गराउनुपर्नेछ । यदि उपभोक्ता समितिले त्यस्तो न्यून गुणस्तरको सामग्री फिर्ता नगरी प्रयोग गरेमा, वा निर्माण सम्पन्न भएपछि मात्र त्यस्तो सामग्री प्रयोग भएको तथ्य जानकारीमा आएमा, उक्त सामग्रीको मूल्य अन्तिम नापीमा समावेश गरिने छैन तथा सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकाबाट सो बापतको भुक्तानीसमेत गरिने छैन ।

२.२ पारदर्शिता तथा सहभागिता

योजना निर्माणसँग सम्बन्धित सबै अभिलेख, आय-व्यय तथा निर्णय प्रक्रिया पारदर्शी हुनुपर्दछ । योजनाको दिगोपना सुनिश्चित गर्न पारदर्शिता अत्यन्त आवश्यक मानिन्छ । त्यसैले निर्माण सामग्री खरिद गर्नुपूर्व सामग्रीको परिमाण, आवश्यक गुणस्तर तथा अनुमानित लागतबारे उपभोक्तालाई आमभेलामार्फत विस्तृत जानकारी गराउनुपर्दछ । निर्माण सामग्रीको गुणस्तर तथा परिमाण सम्बन्धी जानकारी तयारी चरणको अन्त्यमा सामुदायिक कार्ययोजना तयार गर्ने क्रममा लाभग्राहीहरूलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ । योजनाको कार्यान्वयन अवधिभर कम्तीमा तीन पटक सार्वजनिक परीक्षण सञ्चालन गर्नुपर्दछ । सार्वजनिक परीक्षणका क्रममा उपभोक्ता समितिले योजनाको प्रगति तथा आय-व्ययको विस्तृत विवरण प्रस्तुत गरी उपभोक्ता भेलाबाट अनुमोदन गराउनुपर्नेछ । योजनासँग सम्बन्धित कुनै पनि आर्थिक कारोबारको निर्णय उपभोक्ता समितिका कुनै एक पदाधिकारीले एकल रूपमा गर्न पाउनेछैन । यस्ता सबै निर्णयहरू समितिको औपचारिक बैठकबाट लिखित तथा हस्ताक्षरित निर्णयसहित गरिनुपर्दछ । परियोजना अन्तर्गत सञ्चालन हुने प्रत्येक आमभेलामा लाभग्राही घरधुरीमध्ये कम्तीमा ७५ प्रतिशत घरधुरीको प्रतिनिधित्व भएको हुनुपर्नेछ । साथै, उक्त भेलामा कम्तीमा ५० प्रतिशत महिला सहभागिता सुनिश्चित गरिएको हुनुपर्दछ । योजनाबाट लाभान्वित सबै टोल तथा वडाको प्रतिनिधित्व हुनुका साथै सबै जातीय तथा सामाजिक समूहको समानुपातिक सहभागिता सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यदि पहिलो पटक बोलाइएको आमभेलामा आवश्यक प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता पूरा नभएमा उक्त भेला स्थगित गरी पुनः अर्को भेला आह्वान गर्नुपर्नेछ । निर्माण सामग्री खरिद तथा ढुवानी सम्पन्न भएपछि खरिद समितिले तत्काल आमभेला आयोजना गरी खरिद गरिएका सामग्री तथा त्यसमा भएको खर्चको विवरण सार्वजनिक गर्नुपर्दछ । प्रत्येक खरिद तथा आय-व्यय विवरण सार्वजनिक परीक्षणमार्फत अनुमोदन गरिनुपर्दछ । योजना क्षेत्रको स्थानीय तह तथा परियोजना प्रतिनिधिबाट संयुक्त रूपमा अनुगमन नगरी प्राकृतिक स्रोत विकास कोष (NRDF) बाट कुनै पनि किस्ताको भुक्तानी गरिने छैन ।

परियोजनाले फिनल्याण्ड सरकारद्वारा विकासकर्मीहरूका लागि तयार गरिएको “भ्रष्टाचार विरुद्धको हातेपुस्तिका, २०१२” मा उल्लेखित भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धी प्रावधानहरूलाई कडाइका साथ पालना गर्नेछ । यस परियोजनाअन्तर्गत सञ्चालन हुने सबै आर्थिक तथा प्रशासनिक कारोबार भ्रष्टाचारप्रति शून्य सहनशीलताको सिद्धान्तअनुरूप सञ्चालन गरिनेछन् । यदि कुनै व्यक्ति, समूह वा निकाय यस्ता गतिविधिमा संलग्न भएको तथ्य कुनै पनि स्रोतबाट जानकारीमा आएमा उपलब्ध प्रमाणका आधारमा तत्काल आवश्यक कारवाही प्रक्रिया अगाडि बढाइनेछ ।

२.३ प्रतिस्पर्धात्मकता तथा लागत-प्रभावकारिता

निर्माण सामग्री खरिद गर्दा निर्धारित योग्यता पूरा गरेका सबै इच्छुक उत्पादक वा आपूर्तिकर्ताहरूलाई प्रतिस्पर्धा गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्छ । त्यसैले मूल्य अभिवृद्धि कर (भ्याट) मा दर्ता भएका, कर चुक्ता गरेका तथा तोकिएको समयमा आवश्यक सामग्री आपूर्ति गर्न सक्षम सबै योग्य आपूर्तिकर्ताहरूले प्रतिस्पर्धामा सहभागी हुन सक्नु भन्ने उद्देश्यले खरिद सम्बन्धी सूचना सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नुपर्दछ । यस्ता सूचनाहरू स्थानीय/क्षेत्रीय पत्रपत्रिका, रोजगार वा अनलाइन पोर्टल, परियोजनाको वेबसाइट (www.laccp.org.np), सम्बन्धित स्थानीय सरकारका आधिकारिक वेबसाइटहरू तथा सार्वजनिक सरोकारका कार्यालयहरूमा प्रकाशन

तथा प्रदर्शन गरिनुपर्दछ । खरिद सम्बन्धी सूचना परियोजनाको वेबसाइट र सम्बन्धित स्थानीय तहको वेबसाइटमा अनिवार्य रूपमा प्रकाशन गर्नुपर्दछ । यसरी व्यापक प्रतिस्पर्धा सुनिश्चित हुँदा कम लागतमा गुणस्तरीय सामग्री तथा सेवा प्राप्त गर्न सहयोग पुग्छ । परिणामस्वरूप बचत भएको रकम स्थानीय तहमा थप योजना वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्न उपयोग गर्न सकिन्छ ।

यसका अतिरिक्त, योजनास्तरमा गरिने सम्पूर्ण खर्चहरू लागत-मितव्ययी ढंगले व्यवस्थापन गरिनुपर्दछ । ढुवानी कार्यका लागि भरिया, खच्चर वा अन्य सवारीसाधन प्रयोग गर्दा समेत प्रतिस्पर्धात्मक तथा कम लागतमा सेवा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउनुपर्दछ । दक्ष तथा अदक्ष श्रमिकहरूको ज्याला निर्धारण गर्दा पनि मितव्ययिता कायम गर्नुपर्दछ । यदि लागत न्यून गरी बचत गर्न सकिएमा उक्त बचत रकम योजनाको मर्मत तथा सम्भार कोषमा जम्मा गर्न सकिन्छ । यस सम्बन्धमा स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाइका तोकिएका कर्मचारीहरूले उपभोक्ता समितिलाई नियमित रूपमा सहजीकरण तथा सहयोग गर्नुपर्दछ ।

२.४ क्षमता विकास

परियोजनाको प्रमुख उद्देश्यहरूमध्ये उपभोक्ता तथा स्थानीय तहहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु पनि एक हो । यस उद्देश्य प्राप्तिका लागि परियोजनाले विभिन्न तहमा क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दछ ।

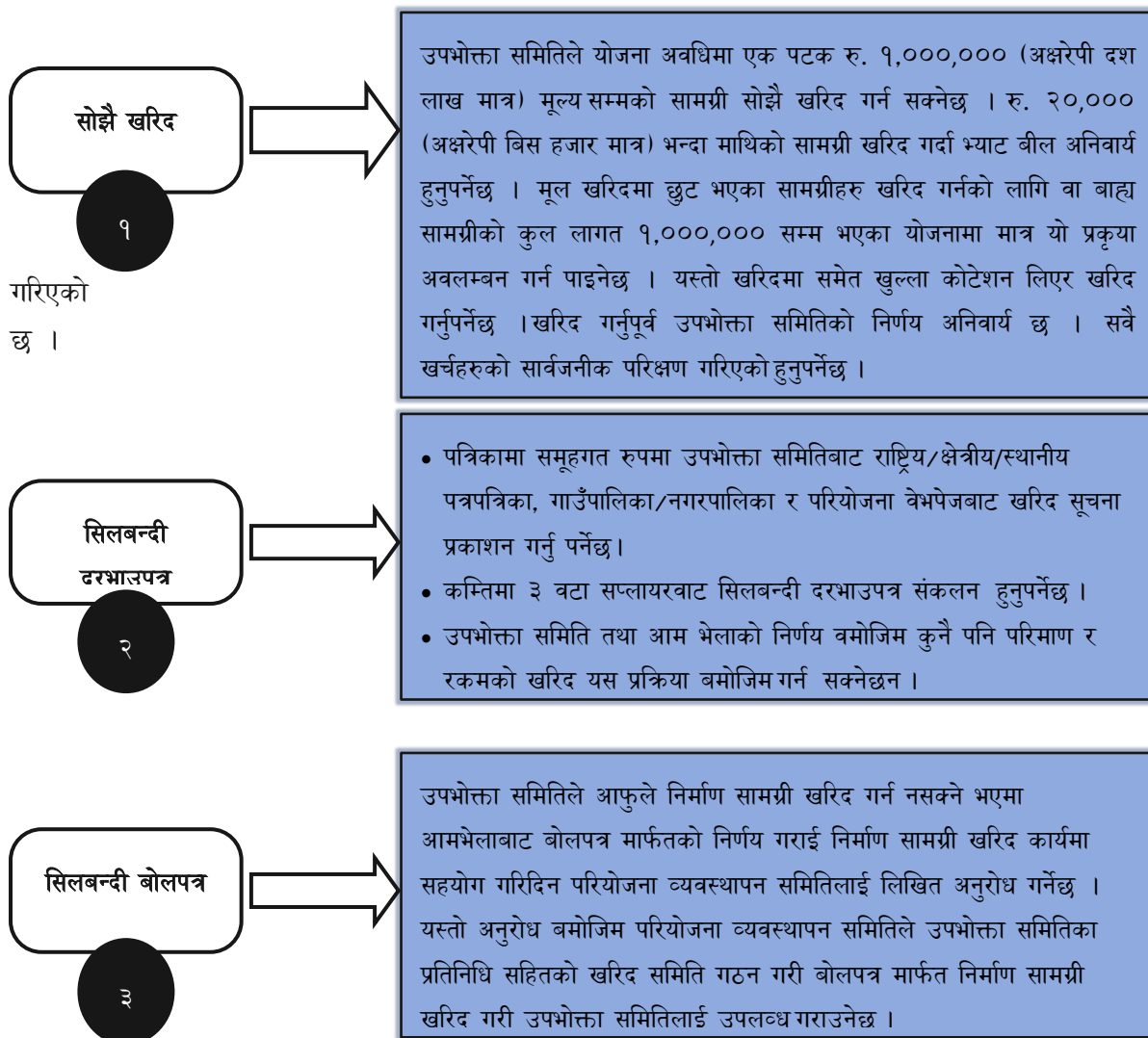
उपभोक्ता समिति मार्फत खरिद प्रक्रिया सञ्चालन गर्ने क्रममा समितिका सदस्यहरूलाई खरिद प्रक्रिया, वित्तीय तथा लेखा व्यवस्थापन, गुणस्तर नियन्त्रण तथा अन्य व्यवस्थापकीय पक्षहरू सम्बन्धी तालिम प्रदान गरिन्छ । यस्ता कार्यक्रममार्फत उपभोक्ताहरू थप सचेत, सक्षम तथा सशक्त बन्ने अपेक्षा गरिएको छ । उपभोक्ता समितिको प्रत्यक्ष संलग्नतामा खरिद तथा कार्यान्वयन प्रक्रिया अघि बढ्दा योजना तर्जुमा, व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा मर्मतसम्भार सम्बन्धी उनीहरूको क्षमता उल्लेखनीय रूपमा अभिवृद्धि हुन्छ, जसले योजनाको दिगोपनामा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ ।

यसका साथै समुदाय स्वयंको सहभागितामा निर्माण गरिएका पूर्वाधारप्रति अपनत्वको भावना वृद्धि हुने तथा दीर्घकालीन रूपमा मर्मतसम्भार र संरक्षणमा समुदायको सक्रियता बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ । उपभोक्ता समितिलाई सहजीकरण गर्ने कार्यमा संलग्न स्थानीय तह तथा परियोजना कार्यान्वयन एकाइका कर्मचारीहरूको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मर्मत तथा सम्भार सम्बन्धी सीप र क्षमता पनि अभिवृद्धि हुने अपेक्षा गरिएको छ । यसबाट भविष्यमा यस्तै प्रकारका विकास निर्माण कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी सहजीकरणका लागि दक्ष जनशक्ति विकास गर्न सहयोग पुग्नेछ । साथै, यी क्षमता विकास कार्यक्रमहरूबाट स्थानीय तहका प्राविधिक कर्मचारीहरू तथा अन्य सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि हुने विश्वास गरिएको छ ।

३ उपभोक्ता समितिद्वारा निर्माण सामग्री खरिद

निर्माण सामग्री खरिदका लागि उपभोक्ता समितिले अवलम्बन गर्नुपर्ने प्रक्रिया

उपभोक्ता समितिले निर्माण सामग्री खरिद गर्दा तल उल्लेखित प्रक्रियामध्ये कुनै एक प्रक्रिया अवलम्बन गर्न सक्नेछ । यस्तो प्रक्रिया अपनाउने सम्बन्धमा योजनाको सामुदायिक कार्ययोजना पारित गर्न बोलाइएको आमभेलामा विस्तृत छलफल गरी निर्णय गर्नुपर्दछ । बाह्य निर्माण सामग्री खरिद (तरिका नं. २ र ३) सम्बन्धी प्रक्रिया तलको अध्यायमा व्याख्या

चित्र १ सामान्य खरिद प्रक्रियाहरू

उपभोक्ता समितिले जुनसुकै खरिदमा अपनाउनु पर्ने सामान्य प्रकृयाहरु

खरिद प्रक्रिया सञ्चालन गर्दा उपभोक्ता, उपभोक्ता समिति तथा खरिद समितिले छनोट गरिएको खरिद विधिको प्रत्येक चरण अनिवार्य रूपमा पालना गर्नुपर्दछ । चाहे खरिद प्रक्रिया सोझै खरिद, सिलबन्दी दरभाउपत्र वा सिलबन्दी बोलपत्र मार्फत सञ्चालन गरिएको होस्, तल उल्लेखित प्रक्रियाहरु परियोजनाको क्षेत्रगत चरणबद्ध कार्यविधि म्यानुअलहरु (२०२५) अनुसार निर्देशित छन् ।

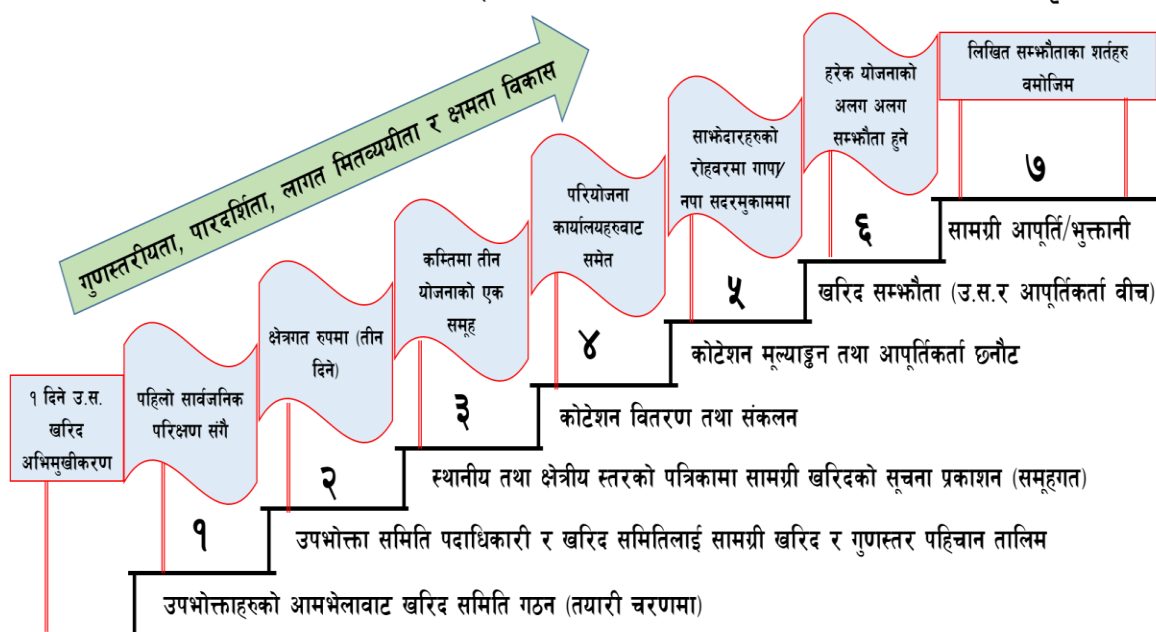
१. खरिद प्रक्रियाको रकम जतिसुकै भए पनि सम्पूर्ण चरणहरुमा पारदर्शिता कायम गर्नुपर्दछ । साथै, सम्पूर्ण कामकार्यवाही तथा बैठकका निर्णयहरुको अभिलेख सही, व्यवस्थित र अद्यावधिक रूपमा सुरक्षित राख्नुपर्दछ ।
२. योजनाका लागि आवश्यक निर्माण सामग्री खरिद गर्न उपभोक्ताको आमभेलाबाट कम्तीमा एक जना महिला सदस्य सहित तीन सदस्यीय खरिद समिति गठन गर्नुपर्दछ । उक्त समितिमा दुई जना उपभोक्ता समितिबाट तथा एक जना आम उपभोक्तामध्येबाट चयन गर्नुपर्दछ । सोही आमभेलाबाट ती तीन सदस्यहरुमध्ये एक जनालाई खरिद समितिको संयोजक तोक्नुपर्दछ । साथै, आमभेलाको खरिद विधि (सोझै खरिद, प्रतिस्पर्धात्मक दरभाउपत्र वा बोलपत्र) सम्बन्धी निर्णय अनिवार्य रूपमा गर्नुपर्दछ ।
३. उपभोक्ता समिति तथा खरिद समितिले कुनै पनि निर्माण सामग्री खरिद प्रक्रिया प्रारम्भ गर्नुभन्दा अघि सम्बन्धित स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईबाट खरिद प्रक्रिया सम्बन्धी अनिवार्य तालिम प्राप्त गरेको हुनुपर्दछ । उक्त तालिममा परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका (२०८२), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन (२०७४), सार्वजनिक खरिद ऐन (२०६३) तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली, (२०६४) वा खरिद प्रक्रियाको समयमा प्रचलित सम्बन्धित ऐन तथा नियमावलीका प्रावधानहरुका साथै परियोजनाको यस सामुदायिक खरिद कार्यविधि (२०८२) का विषयहरु स्पष्ट रूपमा समेटिनुपर्दछ । साथै, परियोजनाको “निर्माण सामग्रीको गुणस्तर तथा स्पेसिफिकेशन हातेपुस्तिका (२०२५)” मा उल्लेखित निर्माण सामग्रीको गुणस्तर मापदण्ड तथा स्पेसिफिकेशन, साथै लेखा अभिलेख व्यवस्थापन तथा वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी विषयहरु समेत तालिममा समावेश गरिनुपर्दछ ।
४. स्थानीय तहका कार्यपालिकाको कार्यालय र परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईबाट खटाइएका प्राविधिक कर्मचारीले प्राविधिक सहायता- टोलीको प्राविधिक अधिकृतको सहयोगमा योजनाको डिजाइन तथा लागत अनुमान अनुसार आवश्यक निर्माण सामग्रीको प्राविधिक स्पेसिफिकेशन तथा गुणस्तर मापदण्ड सहितको विस्तृत दरभाउपत्र तयार गर्नुपर्दछ ।
५. उपभोक्ता समितिका अध्यक्ष वा खरिद समितिका संयोजकले दरभाउपत्र सम्बन्धी कागजात बिक्री तथा वितरण गर्नुभन्दा अघि प्रत्येक पृष्ठमा हस्ताक्षर गर्नुपर्दछ तथा समितिको आधिकारिक छाप लगाउनुपर्दछ ।
६. निर्माण सामग्री ढुवानी भएपछि उपभोक्ता समितिले प्राप्त गरेको बिल तथा सामग्री विवरणको आधारमा प्राप्त भएको मितिका समेत राखेर सामग्री अभिलेख राख्नुपर्दछ । खर्च भएर जाने सामग्रीहरु खर्च भएर जाने जिन्सी खाता रजिस्टरमा तथा खर्च भएर नजाने सामग्रीहरुको अभिलेख खर्च भएर नजाने सामग्रीहरु जिन्सी खाता रजिस्टरमा प्रविष्ट गर्नुपर्दछ । सामग्रीको गुणस्तर रोडहेड बिन्दुमा नै

- चेकजाँच तथा प्रमाणीकरण गर्नुपर्दछ । यसको प्रतिवेदन स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईमा पेश भएपछि मात्र उपभोक्ता समितिले आफूले बुझेको सामग्रीको आधारमा आपूर्तिकर्ता (सप्लायर) लाई पहिलो किस्ता भुक्तानी प्रक्रिया सुरु गर्नु पर्दछ ।
७. आपूर्तिकर्तालाई गरिने सम्पूर्ण भुक्तानी “एकाउन्ट पेयी (A/C Payee)” चेक मार्फत मात्र गर्नुपर्दछ ।
८. कुनै आपूर्तिकर्ताले समयमा सामग्री आपूर्ति नगरेमा, न्यून गुणस्तरको सामग्री उपलब्ध गराएमा वा सम्झौताका शर्तहरू उल्लङ्घन गरेमा, चरणवद् कार्यपद्धति अनुसारका अनुगमनका क्रममा अनुगमन टोलीको सिफारिसका आधारमा स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिले त्यस्ता आपूर्तिकर्तालाई कालोसूचीमा राखी भविष्यमा परियोजना सम्बन्धी दरभाउपत्र तथा बोलपत्र प्रक्रियामा सहभागी हुन रोक लगाउन सक्नेछ । त्यसैगरी, मूल्याङ्कन प्रक्रियामा पहिलो नम्बरको प्राथमिकतामा छनोट भएको आपूर्तिकर्ताले आफ्नो प्रस्ताव अनुसार उपभोक्ता समितिसँग सम्झौता गर्न अस्वीकार गरेमा त्यस्तो आपूर्तिकर्तालाई समेत भविष्यका बोलपत्र प्रक्रियाका लागि कालोसूचीमा समावेश गरिनेछ । सम्बन्धित स्थानीय तहका परियोजना व्यवस्थापन समितिहरूले विभिन्न योजनाबाट प्राप्त अनुगमन टोलीको सिफारिसका आधारमा कालोसूची नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्नेछ र परियोजना सहयोग एकाईलाई जानकारी गराउनेछ । परियोजना सहयोग एकाईले परियोजना-स्तरको अद्यावधिक कालोसूची तयार गरी प्रत्येक बोलपत्र प्रक्रिया अघि परियोजना व्यवस्थापन समितिहरूसँग साझा गर्नेछ । त्यसपछि स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्देशन अनुसार स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईले सम्बन्धित खरिद समितिलाई जानकारी गराई कालोसूचीमा परेका आपूर्तिकर्ताहरूलाई भविष्यका प्रतिस्पर्धात्मक खरिद प्रक्रियामा सहभागी हुन रोक लगाउने कुराको सुनिश्चितता गर्नेछ ।
९. यदि अनुगमन टोलीले खरिद प्रक्रियामा कोषको कुनै प्रकारको दुरुपयोग वा गैरकानुनी वित्तीय कारोबार भएको पहिचान गरेमा वा शंका गरी परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई जानकारी गराएमा, स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले सम्बन्धित बैंकलाई लिखित रूपमा उपभोक्ता समितिको बैंक खाता रोक्का गर्न निर्देशन दिन सक्नेछन् । उक्त खाता प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको लिखित निर्देशनपछि मात्र पुनः सञ्चालन गर्न सकिनेछ ।

४ सिलबन्दी दरभाउपत्र मार्फत निर्माण सामग्री खरिद गर्ने चरणवद्ध प्रक्रिया

आमभेलाले बाह्य निर्माण सामग्री खरिदका लागि सिलबन्दी दरभाउपत्रमार्फत खरिद गर्ने निर्णय गरेको अवस्थामा यस कार्यविधिमा व्यवस्था भएका प्रत्येक चरणको सबै सरोकारवालाहरूले अनिवार्य रूपमा पालना गर्नुपर्नेछ । प्रक्रियाका सम्पूर्ण चरणहरू तलको चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ र प्रत्येक चरणको विस्तृत विवरण सोहीअनुसार उल्लेख गरिएको छ ।

सिलबन्दी कोटेशन मार्फत बाह्य निर्माण सामग्री खरिद गर्ने चरणवद्ध प्रकृया

योजनाको डिजाइन तथा लागत अनुमान तयार भएपछि उपभोक्ता समितिका सबै सदस्यहरूका लागि खरिद तथा आर्थिक व्यवस्थापन सम्बन्धी एकदिने अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । उक्त अभिमुखीकरण कार्यक्रममा योजना कार्यान्वयनका क्रममा अपनाइने निर्माण सामग्री खरिद प्रक्रिया तथा अभिलेख एवं लेखा व्यवस्थापन सम्बन्धी जानकारी प्रदान गरिनेछ । अभिमुखीकरण कार्यक्रम स्थानीय तह/पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइका कर्मचारीद्वारा सहजीकरण गरिनेछ । (अभिमुखीकरणको विषयवस्तुका लागि अनुसूची १ हेर्नुहोस् ।)

४.१ उपभोक्ताहरूको आमभेलाबाट खरिद समिति गठन

योजना तयारी चरणको अन्त्यमा उपभोक्ताहरूको आमभेलामार्फत योजनाको रेखाङ्कन, डिजाइन तथा लागत अनुमान प्रतिवेदन र सामुदायिक कार्ययोजना अनुमोदन गर्नुपर्नेछ । सोही आमभेलाबाट योजनाका लागि आवश्यक बाह्य निर्माण सामग्री खरिद गर्न देहाय बमोजिम खरिद समिति गठन गरिनेछ:

- खरिद समितिमा उपभोक्ता समितिका २ (दुई) जना सदस्य र उपभोक्ता समिति बाहिरका तर योजना क्षेत्रभित्रका १ (एक) जना व्यक्ति सदस्य रहनेछन् ।

- खरिद समितिमा कम्तीमा १ (एक) जना महिला सदस्यको अनिवार्य सहभागिता हुनुपर्नेछ ।
- खरिद समितिका सबै सदस्य समुदायबाट विश्वास प्राप्त व्यक्तिहरू हुनुपर्नेछ ।
 - विगतमा आर्थिक अनियमिततामा संलग्न रहेको व्यक्तिलाई खरिद समितिमा समावेश गरिने छैन ।
 - खरिद समिति गठन सम्बन्धी निर्णय आमभेलाको माइन्ड्युटमा उल्लेख गरी सहभागी सबैले हस्ताक्षर गर्नुपर्नेछ ।

खरिद समितिको कार्यदिश तथा जिम्मेवारी देहाय बमोजिम हुनेछः

खरिद सम्बन्धी सिफारिस तथा निर्णय खरिद समितिबाट गरिए तापनि यसको समग्र जिम्मेवारी तथा जवाफदेहिता उपभोक्ता समितिकै हुनेछ । खरिद समितिलाई आफ्नो कार्यदिश अनुसारका कार्य सम्पन्न गर्न उपभोक्ता समितिले औपचारिक निर्णयमार्फत देहाय बमोजिमका अधिकार प्रत्यायोजन गर्नुपर्नेछः

- निर्माण सामग्रीको संयुक्त खरिदका लागि एउटै स्थानीय तहभित्रका वा भौगोलिक रूपमा मिल्दोजुल्दो क्षेत्रका उपभोक्ता समितिहरूको संयुक्त समूह गठन गर्ने । संयुक्त समूह गठन गर्दा खरिद व्यवस्थापन खर्च, पर्याप्त परिमाणका सामग्रीका कारण आपूर्तिकर्ताहरूबीच प्रतिस्पर्धा आकर्षित हुने अवस्था तथा योजनाको प्रकृति समेतलाई ध्यान दिनुपर्नेछ । समूह गठन गर्दा समान प्रकृतिका योजनाहरूलाई समावेश गर्नुपर्नेछ (जस्तै: खानेपानी योजना समूह, सिँचाइ योजना समूह, माइक्रो/आधुनिक सिँचाइ योजना समूह आदि)
- दरभाउपत्र फाराम शुल्क निर्धारण गर्ने, जुन शुल्क सप्लायरले अनिवार्यरूपमा तोकिएको बैंक खातामा जम्मा गरेको हुनुपर्दछ । जसको प्रमाण वा तोकिएको बैंक खातामा जम्मा भएको बैंक भौचर सिलबन्दी गरिएको कोटेशन खाम भित्र पेश गर्नु पर्ने हुन्छ ।
- दरभाउपत्र आह्वानको सूचना प्रकाशित गर्ने मिति, अवधि र समयको निर्णय गर्ने ।
- सिलबन्दि दरभाउपत्र खोल्ने मिति, समय र स्थान सुनिश्चित गर्ने । (स्थान योजना क्षेत्रको स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय हुनु पर्दछ ।)
- दरभाउपत्र आह्वानको सूचना प्रकाशित गर्ने माध्यमहरू निर्धारण गर्ने, जुन सम्बन्धित स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालयको सूचना बोर्ड र वेबसाइट साथै जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको वेबसाइट (www.laccp.org.np) वा क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाईको सूचना बोर्ड वा परियोजना सहयोग एकाई, सुर्खेतको सूचना बोर्ड वा अन्य अनलाइन पोर्टलहरू वा राष्ट्रिय/क्षेत्रीय/स्थानीय पत्रपत्रिकाहरू हुन् ।
- दरभाउपत्र प्रस्तावहरू बुझाउने तथा सङ्कलन गर्ने स्थानहरू निर्धारण गर्ने (जस्तै सम्बन्धित गाउँपालिका/नगरपालिकाको कार्यालय वा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाई, परियोजना सहयोग एकाई सुर्खेत र उपभोक्ता समितिले तोकेका अन्य स्थानहरू) ।

खानेपानी तथा सिँचाइ सोलार तथा बिद्युतिय लिफ्ट योजनाहरूको हकमा इलेक्ट्रो-मेकानिकल सम्बन्धी बाह्य सामग्री र जडान सेवाको खरिदका लागि काठमाडौँमा रहेको जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सम्पर्क कार्यालय (डी.एम.आइ.) लाई पनि बोलपत्र पेश गर्ने स्थानको रूपमा थपिनुपर्छ । काठमाडौँमा रहेको सम्पर्क कार्यालयले संकलित बोलपत्रहरू परियोजना सहयोग एकाई सुर्खेतमा पुऱ्याउने व्यवस्था गर्नेछ ।

- खरिद समितिले जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाई र परियोजना सहयोग एकाई सुर्खेत कार्यालयमा पेश गरिएका सिलबन्दि दरभाउपत्र प्रस्तावहरू सङ्कलन गर्ने विधि र मिति तय गर्ने र तिनीहरूको ढुवानी प्रक्रियाको जिम्मेवारी स्वयम् लिने ।
- पेश भएका सिलबन्दी दरभाउपत्रहरूमध्ये उपभोक्ता समितिको खरिद समितिले स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा कुनै सप्लायरलाई कालोसूचीमा राखिएको छ कि छैन भनेर एकिन तथा सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ । परियोजना कार्यान्वयन भइरहेको कुनै पनि स्थानीय तहको कालोसूचीमा राखिएको कुनै पनि सप्लायरलाई मूल्याङ्कन प्रक्रियामा समावेश गरिने छैन, र यस्ता सिलबन्दी दरभाउपत्रका खाम खोल्नु हुँदैन ।
- खोलिएका दरभाउपत्रका कागजातहरू शिर्षक ४.५ मा उल्लेख गरिए अनुसार दरभाउपत्र खोल्ने टोलीले दरभाउपत्रमा उल्लेख भएका प्रमुख कुराहरू बैठक निर्णय पुस्तिकामा मुचुल्काको रूपमा दस्तावेजीकरण गरेपछि मूल्याङ्कन टोलीलाई हस्तान्तरण गर्नेछ ।
- खोलिएका सिलबन्दी दरभाउपत्रहरूको आधारमा तुलनात्मक तालिका तयार गरी तोकिएको गुणस्तरअनुसार न्यूनतम मूल्यमा सामग्री उपलब्ध गराउने आपूर्तिकर्ता वा उत्पादक छनोटका लागि उपभोक्ता समितिलाई सिफारिस गर्ने । (अन्तिम छनोट सम्बन्धी निर्णय उपभोक्ता समितिले गर्नेछ ।)
- छनोट गरिएको सप्लायरलाई सम्झौता गराई सामग्री आपूर्तिको जिम्मा दिने, प्राविधिक टोलीको सहयोगमा तोकिएको स्थानमा गुणस्तर, परीमाण अनुसारको सामग्रीहरू तथा बिल भर्पाइहरू चेक जाच गरी बुझ्ने तथा सुनिश्चित गर्ने, साथै सो सम्बन्धि विस्तृत प्रतिवेदन तयार गरी र भुक्तानीको लागि उपभोक्ता समितिलाई सिफारिस गर्ने । सामग्री बुझ्न तोकिएको (सप्लायरले ढुवानी गर्ने स्थान) स्थानबाट योजना स्थलसम्म ढुवानीको व्यवस्था गर्ने र सुरक्षित भण्डारण सुनिश्चित गर्ने । (दरभाउपत्र आह्वानको सूचनामा ढुवानी गर्ने स्थान अनिवार्य खुलाएको हुनुपर्दछ) ।

निर्माण सामग्री खरिद प्रक्रियासम्बन्धी प्रगतिबारे खरिद समितिका सदस्यहरूले उपभोक्ता समितिको बैठकमा नियमित रूपमा जानकारी गराउनुपर्नेछ । साथै, खरिद कार्य सम्पन्न भएपछि विस्तृत विवरणसहितको प्रतिवेदन उपभोक्ता समितिमा पेश गरी आमभेलामार्फत सम्पूर्ण खरिद प्रक्रिया तथा खर्च विवरण अनुमोदन गराउनुपर्नेछ ।

४.२ उपभोक्ता समिति व्यवस्थापन तालिम

उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरू (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष) तथा खरिद समितिका सदस्यहरूलाई लेखापालन, सामग्री खरिद, तथा निर्माण सामग्रीको गुणस्तर पहिचान लगायतका विषयमा सम्बन्धित स्थानीय तहको सदरमुकाम वा क्लस्टर स्तरमा तालिमको व्यवस्था गरिनेछ । उक्त तालिममा निर्माण सामग्री खरिदको विस्तृत प्रक्रिया, प्रयोग हुने फारामहरू, उपभोक्ता समितिले राख्नुपर्ने हिसाब-किताब तथा लेखा व्यवस्थापन, तथा सामग्रीको गुणस्तर पहिचान सम्बन्धी विषयहरू समावेश गरिनेछ ।

उक्त तालिम स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन एकाईद्वारा स्थानीय तहको सदरमुकाममा वा एकभन्दा बढी स्थानीय तहका उपभोक्ता समितिहरू समावेश हुने अवस्थामा पायक पर्ने उपयुक्त स्थानमा समेत सञ्चालन गर्न सकिनेछ । तालिममा लेखा अभिलेख राख्ने व्यवहारिक अभ्यास सत्रहरूका साथै गुणस्तरीय निर्माण सामग्रीहरूको नमूना प्रत्यक्ष अवलोकन समेत गराइनेछ । यस्ता तालिमहरूमा विभिन्न स्थानीय तहका उपभोक्ता समिति तथा खरिद समितिका सदस्यहरूलाई समावेश गर्न सकिनेछ ।

तालिम पश्चात् योजनाको प्रकृति, आकार तथा सम्बन्धित स्थानीय तह भित्र रहेका योजनाहरूको संख्या समेतलाई ध्यानमा राखी कम्तीमा तीन वटा योजना समेटिने गरी निर्माण सामग्री खरिदका लागि योजनाहरूको समूह गठन गरिनेछ । यस तालिमको विषयवस्तु अनुसूची २ मा उल्लेख गरिएको छ ।

हरेक उपभोक्ता समितिले निर्माण सामग्री पहिचान गर्दा परियोजनाद्वारा तयार गरिएको निर्माण सामग्रीको गुणस्तर तथा स्पेसिफिकेशन विवरण समेटिएको हाते पुस्तिका (२०८२) बमोजिम सामग्री पहिचान गर्नुपर्नेछ । उक्त हाते पुस्तिकामा परियोजना सम्बन्धित क्रियाकलापहरू तथा योजनाहरूमा प्रयोग हुने पाइप, फिटिङ, उपकरण, सिमेन्ट तथा अन्य निर्माण सामग्रीहरू समावेश गरिएका छन् । यो पुस्तिका यस कार्यविधिको अभिन्न अंग मानिनेछ । उपभोक्ता समिति र स्थानीय तह बीच योजना कार्यान्वयन चरणको सम्झौतामा हस्ताक्षर भएपछि प्रत्येक उपभोक्ता समितिलाई उक्त पुस्तिका उपलब्ध गराइनेछ ।

४.३ सामग्री खरिदको सूचना प्रकाशन

निर्माण सामग्री खरिदका लागि अनिवार्य रूपमा परियोजना तथा सम्बन्धित स्थानीय तहको वेबसाइटमा वा पत्रिकामा सूचना प्रकाशित गर्नुपर्नेछ । यस्तो सूचना अनलाइन पोर्टल, राष्ट्रिय पत्रिका वा प्रमुख बजार क्षेत्र नजिकका (जस्तै धनगढी, नेपालगन्ज, सुर्खेत आदि) वा सम्बन्धित जिल्लामा प्रकाशित हुने दैनिक पत्रिकामा समेत प्रकाशन गर्न सकिनेछ । यस व्यवस्थाले एकभन्दा बढी उपभोक्ता समितिहरूलाई प्रतिस्पर्धात्मक सिलबन्दी दरभाउपत्र प्रक्रियामार्फत संयुक्त रूपमा सामग्री खरिद व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

यदि कुनै विशेष सामग्री स्थानीय वा क्षेत्रीय बजारमा उपलब्ध नभई राष्ट्रिय स्तरमा खरिद गर्नुपर्ने अवस्था भएमा, यस कार्यविधिमा उल्लेख गरिएको सोही प्रक्रिया अवलम्बन गरी राष्ट्रिय स्तरको सूचना वा अनलाइन पोर्टलहरूमा सूचना प्रकाशन गर्नुपर्नेछ । यसले एकभन्दा बढी उपभोक्ता समितिहरूलाई प्रतिस्पर्धात्मक सिलबन्दी दरभाउपत्र प्रक्रियामार्फत संयुक्त रूपमा सामग्री खरिद व्यवस्थापन गर्न सक्षम बनाउँछ । उपभोक्ता समितिको तर्फबाट सूचना प्रकाशन गर्ने सम्बन्धमा खरिद समितिले गरेको निर्णय स्पष्ट हुनुपर्नेछ ।

सूचना प्रकाशन गर्दा देहायका कुराहरू स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नुपर्नेछ (सूचनाको नमूना अनुसूची ३ मा दिइएको छ):

सूचनामा स्पष्ट रूपमा देहायका विवरणहरू समावेश हुनुपर्नेछ:

- दरभाउपत्र फाराम उपलब्ध हुने स्थान तथा सोका लागि शुल्क लाग्ने वा नलाग्ने कुरा,
- सिलबन्दी दरभाउपत्र पेश गर्ने तरिका,
- सिलबन्दी दरभाउपत्र बुझाउने स्थान/कार्यालय,
- सिलबन्दी दरभाउपत्र खोलिने मिति, समय र स्थान ।

पहिलो पटक प्रकाशित सूचनाको म्याद कम्तीमा १५ दिन (वा प्रचलित ऐन/नियम अनुसार) हुनुपर्नेछ । यदि उक्त अवधिभित्र कुनै दरभाउपत्र प्राप्त नभएमा वा कम्तीमा ३ वटा दरभाउपत्र प्राप्त नभएमा, सो सम्बन्धमा निर्णय गरी थप ७ दिन (वा प्रचलित ऐन/नियम अनुसार) पुनः सूचना प्रकाशन गर्नुपर्नेछ । दोस्रो पटक प्रकाशित

सूचना अवधिभित्र पनि पर्याप्त दरभाउपत्र प्राप्त नभएमा संयुक्त खरिद समितिको निर्णयअनुसार प्राप्त दरभाउपत्रहरू मध्येबाट मूल्याङ्कन प्रक्रिया अगाडि बढाउन सकिनेछ । प्रकाशित सूचनाको एक-एक प्रति सम्बन्धित गाउँ/नगर कार्यपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय, जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ, जिल्ला समन्वय समिति तथा अन्य सम्बन्धित सम्बन्धित कार्यालयहरूमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

४.४ दरभाउपत्र वितरण तथा संकलन

उपभोक्ता समिति सूचनामा उल्लेख भएबमोजिमका सबै स्थानमा पुगेर दरभाउपत्र वितरण गर्न सम्भव नहुने भएकाले यस कार्यमा परियोजनाले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनेछ । यसका लागि परियोजनाले स्थानीय तह तथा परियोजनाको वेबपेजमा सूचना र फारामहरू उपलब्ध गराउनेछ साथै आवश्यकता अनुसार ईमेलमार्फत समेत उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

- कोटेशन फाराम तयार पार्न परियोजनाका प्राविधिक कर्मचारी, स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाईका विधिक कर्मचारी वा स्थानीय तहका कर्मचारीहरूले सहयोग गर्नुपर्नेछ ।
- खरिद समितिले दरभाउपत्र तयार गरी सबै पानामा खरिद समिति संयोजक (अध्यक्ष)को हस्ताक्षर तथा समितिको छाप लगाई दरभाउपत्र वितरण तथा संकलनका लागि तोकिएको कार्यालयमा पठाउनुपर्नेछ । दरभाउपत्रको नमूना **अनुसूची ४** मा दिइएको छ । दरभाउपत्रसँगै सामग्री आपूर्तिसम्बन्धी पालना गर्नुपर्ने शर्तहरू तथा प्रमुख सामग्रीहरूको मापदण्ड (स्पेसिफिकेशन) समेत संलग्न गर्नुपर्नेछ ।
- खरिद समितिले निर्धारण गरेबमोजिमको (फिर्ता नहुने) शुल्क बुझाएर मात्र इच्छुक आपूर्तिकर्ताहरूले दरभाउपत्र दाखिला गर्नुपर्नेछ । यस्तो शुल्क रु. २० लाख वा सोभन्दा कम कुल खरिदको हकमा प्रति दरभाउपत्र रु. १००० (एक हजार मात्र) र रु. २० लाख भन्दा माथि २ करोड सम्मको खरिदका लागि प्रति दरभाउपत्र रु. ३००० (तीन हजार मात्र) लाग्नेछ । उक्त व्यवस्था सूचनामै स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।
- इच्छुक सप्लायरहरूले दरभाउपत्र फारामको शुल्क सम्बन्धित स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालयको तोकिएको खातामा जम्मा गरी सोको बैंक भौचर वा प्रमाण सिलबन्दी दरभाउपत्रसँग अनिवार्य रूपमा संलग्न गर्नुपर्नेछ । शुल्क बुझाएको प्रमाण सङ्ग नभएमा उक्त दरभाउपत्र मूल्याङ्कन गरिने छैन ।
- सप्लायरले निर्माण सामग्री ढुवानी गरी प्राविधिक परीक्षण सम्पन्न भएपछि मात्र भुक्तानी दिइने भएकाले यस प्रयोजनका लागि धरौटी वा बैंक जमानत आवश्यक पर्नेछैन ।
- उपभोक्ता समितिले दरभाउपत्र वितरणका लागि सम्बन्धित स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन एकाई, परियोजनाको सम्बन्धित क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाई, परियोजना सहयोग एकाई सुर्खेत वा परियोजना सम्पर्क कार्यालय विकास व्यवस्थापन संस्था (डी.एम.आई), काठमाडौं मार्फत समेत वितरण गर्न सक्नेछ । इच्छुक सप्लायरहरूले आफ्नो दरभाउपत्र तयार गर्न सम्बन्धित स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाईलाई ईमेलमार्फत पनि अनुरोध गर्न सक्नेछन् । तर सिलबन्दी दरभाउपत्र पेश गर्दा सूचनामा उल्लेख भएबमोजिम आधिकारिक छाप र हस्ताक्षरसहितका दरभाउपत्र फारामका प्रतिहरू मात्र पेश गर्नुपर्नेछ ।

- सिलबन्दी दरभाउपत्रहरू सम्बन्धित स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालय, परियोजना क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाई, परियोजना सहयोग एकाई सुर्खेत वा परियोजना सम्पर्क कार्यालय विकास व्यवस्थापन संस्था (डी.एम.आई), काठमाडौंमा तोकिएको मिति र समयभित्र सूचनामा उल्लेख गरिएबमोजिम दरभाउपत्र शुल्क भुक्तानी गरेको बैंक भौचर वा स्थानीय तहको तोकिएको बैङ्क खातामा शुल्क रकम जम्मा गरेको प्रमाण तथा स्व-घोषणा पत्रसहित पेश गर्नुपर्नेछ ।

- परियोजनाले दरभाउपत्रको सुरक्षित सङ्कलन, दर्ता तथा सम्बन्धित खरिद समितिलाई हस्तान्तरण गर्न आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनेछ । खरिद समितिले पूर्वनिर्धारित मिति र समयअनुसार सिलबन्दी दरभाउपत्रहरू प्राप्त गरी तोकिएको समयसीमाभित्र सम्बन्धित स्थानीय तह कार्यपालिकाको कार्यालयमा दाखिला भएको सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।

४.५ दरभाउपत्र मूल्याङ्कन तथा सप्लायर छनौट

संकलन भएका सबै दरभाउपत्रहरू सूचनामा उल्लेख गरिएको मिति, समय र स्थानमा सम्बन्धित खरिद समिति, सम्बन्धित स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा प्रतिनिधि, लेखा शाखाका प्रतिनिधि तथा पूर्वाधार विकास शाखाका प्रतिनिधि, सम्बन्धित क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाईका प्रतिनिधि (प्राविधिक सहायता सल्लाहकार वा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ वा प्राविधिक अधिकृत), इच्छुक दरभाउपत्र पेश गर्ने सप्लायरका प्रतिनिधि तथा परियोजना कार्यान्वयन गर्ने स्थानीय तह एकाईका कर्मचारीहरूको रोहवरमा खोलिनेछ ।

दरभाउपत्र मूल्याङ्कनका लागि सम्बन्धित योजनाका खरिद समिति प्रतिनिधि एक जना, परियोजना प्रतिनिधि एक जना तथा स्थानीय तहको आर्थिक प्रशासन शाखा र पूर्वाधार विकास शाखाबाट कम्तीमा एक/एक जना प्रतिनिधि रहने गरी मूल्याङ्कन समिति गठन गरिनेछ । सोही दिन बैठक बसी तुलनात्मक तालिका तयार गर्ने प्रक्रिया अघि बढाइनेछ ।

दरभाउपत्र मूल्याङ्कन लगायतका आवश्यक सम्पूर्ण खर्च दरभाउपत्र बिक्रीबाट संकलित रकम वा सम्बन्धित उपभोक्ता समितिहरूको उपभोक्ता समिति व्यवस्थापन खर्चबाट व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ । उल्लेखित स्रोतहरूबाट बजेट अपुग भएमा आवश्यकतानुसार उक्त खर्च स्थानीय तहको प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट समेत व्यहोर्न सकिनेछ । सबैभन्दा कम मूल्य कबोल गर्ने तथा तोकिएका शर्त पूरा गर्ने सप्लायर छनौट गर्ने निर्णयका लागि उपभोक्ता समितिलाई सिफारिस गरिनेछ ।

दरभाउपत्र मूल्याङ्कन गर्दा देहायका कुराहरूमा विशेष ध्यान दिनुपर्नेछ:

- सप्लायरले दरभाउपत्र पेश गर्दा लिखित निवेदनसहित **मूल्य अभिवृद्धि कर (VAT) दर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि, फर्म दर्ता वा नवीकरण प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि**, अघिल्लो आर्थिक वर्षको कर चुक्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि, तोकिएको **दस्तुर बुझाएको बैंक भौचर** वा प्रमाण तथा विगतमा यस परियोजना अन्तर्गत आपूर्तिकर्ताका रूपमा कार्य गर्दा सम्झौता उल्लङ्घन नगरेको, समयमा सामग्री आपूर्ति गरेको, न्यून गुणस्तरका सामग्री आपूर्ति नगरेको र अन्य शर्तहरू पालना गरेको सम्बन्धी **स्वघोषणा पत्र** अनिवार्य रूपमा पेश गर्नुपर्नेछ । उल्लेखित कागजातहरू संलग्न नभएको दरभाउपत्र मूल्याङ्कनका लागि अयोग्य ठहरिनेछ । स्वघोषणा पत्रको नमुना **अनुसूची १०** मा दिइएको छ ।

- सप्लायरले दररेट अंक र अक्षर दुवैमा स्पष्ट रूपमा भर्नुपर्नेछ र दरभाउपत्रका सबै पानामा अनिवार्य रूपमा छाप तथा हस्ताक्षर भएको हुनुपर्नेछ । अंक र अक्षरबीच फरक परेमा अक्षरलाई मान्यता दिइनेछ ।
- प्राप्त सिलबन्दी दरभाउपत्रहरू खोल्ने समयमा उपस्थित सबै व्यक्तिहरूले खोल्नुअघि सिलबन्दी खाममा हस्ताक्षर गर्नेछन् । सप्लायर वा उनका प्रतिनिधि उपस्थित हुन सक्नेछन् तर अनुपस्थित भए पनि दरभाउपत्र खोल्ने प्रक्रियामा बाधा पुग्नेछैन ।
- खोलिएका दरभाउपत्रमा कुनै केरमेट वा संशोधन भएमा प्रचलित खरिद नियम तथा अभ्यासअनुसार रजिष्टरमा मुचुल्का तयार गरी अभिलेख गर्नुपर्नेछ ।
- खरिद समितिले दरभाउपत्र खोल्ने समयमा नै मूल्याङ्कन समिति गठन गर्नेछ । मूल्याङ्कन समितिले प्राप्त दरभाउपत्रहरू **अनुसूची ५** मा दिइएको ढाँचाअनुसार तुलनात्मक तालिका तयार गर्नेछ । यदि दरभाउपत्रमा कबोल गरेका मध्ये सबैभन्दा कम कबोल अङ्कको दररेट पनि स्वीकृत डिजाइन तथा अनुमानित लागत भन्दा बढी भएमा खरिद समितिले सम्बन्धित सप्लायरसँग वार्ता गरी दर स्वीकृत सीमाभित्र ल्याउन सक्नेछ ।
- मूल्याङ्कन टोली र खरिद समितिको सिफारिसको आधारमा उपभोक्ता समितिले उपयुक्त सप्लायर वा उत्पादक छनोट गर्नेछ । खरिद समितिले **अनुसूची ६** अनुसार छनोट गरिएको सप्लायरलाई ३ दिनभित्र जानकारी गराउनेछ ।

खरिद प्रक्रियाका सबै चरणहरू स्पष्ट हुने गरी गरिएका निर्णयहरूको माइन्युट तथा दरभाउपत्र दर्ता अभिलेखहरू उपभोक्ता समिति वा खरिद समितिको बैठक पुस्तिकामा व्यवस्थित रूपमा राख्नुपर्नेछ । सो माइन्युट उपभोक्ता समितिले खरिदसम्बन्धी निर्णय गर्ने समयमा तथा योजनाको सार्वजनिक परीक्षणका क्रममा अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।

४.६ खरिद सम्झौता

- संयुक्त खरिद समितिमा आवद्ध प्रत्येक उपभोक्ता समितिहरूले गरेको निर्णय र स्वीकृत दररेटका आधारमा सामग्री आपूर्तिको लागि छनोट भएको सप्लायर वा उत्पादकसँग तोकिएको ढाँचामा छुट्टाछुट्टै सम्झौता गर्नेछन् । यस्तो सम्झौता दरभाउपत्र स्वीकृत भएको सूचना दिएको **सात दिनभित्र** सम्पन्न गरिसक्नुपर्नेछ ।
- सम्झौता पत्रमा सूचनामा तथा दरभाउपत्र फाराममा उल्लेख गरिएका सम्पूर्ण शर्तहरू समावेश गरिनेछ । खरिद गरिने सम्पूर्ण सामग्रीहरूको गुणस्तर तथा परिमाण दरभाउपत्र फाराममा संलग्न प्राविधिक मापदण्डअनुसार रहेको सुनिश्चितता पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइका कर्मचारी, गाउँपालिका/नगरपालिकाको पूर्वाधार विकास शाखा तथा परियोजनाले गर्नेछ । सम्झौता तथा सामग्री बुझ्ने नमूना फाराम **अनुसूची ७** मा दिइएको छ ।
- उपभोक्ता समितिले सप्लायरको दरभाउपत्र स्वीकृत गरी सम्झौता प्रक्रिया सम्पन्न गरेपछि परियोजना व्यवस्थापन समितिले प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट पहिलो किस्ता (परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२ बमोजिम सम्झौताको कुल रकमको बढीमा ५०% सम्म) उपभोक्ता समितिको खातामा भुक्तानी दिनेछ ।

- उपभोक्ता समितिले दरभाउपत्र स्वीकृत भएको सप्लायरलाई लिखित रूपमा जानकारी गराई दुवै पक्षको सहमतिमा सम्झौताका शर्तहरू स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्दै, सामग्री कहिलेसम्म र कहाँ (स्थानसम्म) आपूर्ति गर्नुपर्ने हो सो मिति र स्थान समेत उल्लेख गरी सम्झौता गर्नेछन् । सम्झौतामा दुवै पक्षको छाप तथा हस्ताक्षर गरी एक प्रति सप्लायरलाई, एक प्रति उपभोक्ता समितिलाई र एक प्रति प्रतिलिपि स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाईमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- स्वीकृत दरभाउपत्रको मान्य अवधि उपभोक्ता समिति र सप्लायर वा उत्पादकबीच आपसी सहमतिमा निर्धारण गरिनेछ ।
- सम्झौता सम्पन्न भएपछि उपभोक्ता समितिले सप्लायरलाई लिखित कार्यदिश दिनुपर्नेछ । यस्तो कार्यदिश सामान्यतः सम्झौता भएको **तीन दिनभित्र** जारी गरिसक्नुपर्नेछ (नमूना **अनुसूची ८** मा दिइएको छ) ।

४.७ सामग्री आपूर्ति तथा भुक्तानी

- सम्झौतामा तोकिएको म्याद भित्र सप्लायरले सामग्री ढुवानी गरिदिनुपर्नेछ ।
- योजनामा तोकिएको सम्बन्धित प्राविधिक वा साइटमा परियोजनाले खटिएको कर्मचारीहरूबाट सामग्रीको परिमाण, गुणस्तर र बिलमा उल्लेखित स्वीकृत सामानको दर तोकिएको स्थानमा (ट्रक पुग्ने योजनास्थलबाट नजीकको स्थान) चेकजाँच गरी बुझ्नेको प्रतिवेदन पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाईमा पेश गर्नुपर्नेछ (नमूना **अनुसूची -९** मा उल्लेख रहेको) ।
- सबै सामग्री चेकजाँच भै खरिद समिति र प्राविधिकले प्रतिवेदन पेश नगरी उपभोक्ता समितिले भुक्तानी दिनेछैन । ढुवानी नभएको सामग्रीको सामानको भुक्तानी कुनै पनि हालतमा गरिनेछैन र यदि यस्तो रकम भुक्तानी गरी अनुचित हानी नोक्सानी र विसंगति उत्पन्न हुने अवस्थामा समुदाय, स्थानीय सरकार र परियोजनालाई अस्वीकार्य हुने कुनै पनि भुक्तानी उपभोक्ता समितिले फिर्ता गर्न पूर्ण जिम्मेवारी हुनु पर्दछ ।
- यदि चेकजाँचको क्रममा कुनै सामग्री निर्धारित गुणस्तर अनुसार नपाइएमा फिर्ता लैजाने र गुणस्तरीय सामग्री सोही स्थानमा पुनः ल्याइदिने जिम्मेवारी सप्लायरको हुनेछ । उपभोक्ता समितिले कुनै पनि अतिरिक्त ढुवानी खर्च भुक्तानी गर्ने छैन ।
- सम्बन्धित प्राविधिकबाट सबै सामग्रीहरू दुरुस्त अवस्थामा प्राप्त भएको प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि उपभोक्ता समितिले सप्लायरलाई रकम भुक्तानीको प्रक्रिया अगाडि बढाउनेछ र सबै भुक्तानीहरू एकाउन्ट पेयी चेकबाट मात्र भुक्तानी दिइनेछ ।
- उपभोक्ता समितिले सामग्रीहरू ढुवानी भईसकेपछि प्राप्त बिल र सामग्रीको आधारमा प्राप्त मिति समेत उल्लेख गरी खर्च भएर जाने सामानहरू, खर्च भएर जाने जिन्सी खातामा र खर्च भएर नजाने सामानहरू, खर्च भएर नजाने जिन्सी खातामा चढाउनुपर्दछ ।

५ बोलपत्र मार्फत निर्माण सामग्री खरिद गर्ने प्रकृया

उपभोक्ता समितिले आफुले निर्माण सामग्री खरिद गर्न नसक्ने भएमा आमभेलाबाट निर्णय गराई निर्माण सामग्री खरिद कार्यमा सहयोग गरिदिन स्थानिय तह परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई लिखित अनुरोध गर्नेछ । यो पद्धति अपनाउदा समेत एक पटकमा कम्तिमा तीनवटा उपभोक्ता समितिको खरिद प्रकृया अगाडी बढाइनेछ ।

बजारमा कुनै खास सामग्रीको अभाव भएमा र उपभोक्ता समितिले खरिद गर्न सम्भव नभई यस प्रकृया बमोजिम सहयोग गर्न आमभेलाको निर्णय सहित अनुरोध भई आएमा समेत परियोजना व्यवस्थापन समितिले कुनै खास सामग्रीको लागि यो प्रकृया अपनाउन सक्नेछ । यस्तो अनुरोध बमोजिम परियोजना व्यवस्थापन समितिले उपभोक्ता समितिका प्रतिनिधि सहितको खरिद समिति गठन गरी बोलपत्र मार्फत निर्माण सामग्री खरिद गरी उपभोक्ता समितिलाई उपलब्ध गराउनेछ । परियोजना व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा उपभोक्ता समितिले सप्लायरलाई भुक्तानी गर्नेछ । यसको प्रकृया निम्न बमोजिम हुनेछ ।

परियोजना व्यवस्थापन समितिले सामग्री खरिदको लागि निम्नअनुसारको संयुक्त व्यवस्थापन पद्धति स्थापना गर्नेछ ।

१. परियोजना व्यवस्थापन समितिले पुर्वाधार विकास शाखाको प्रमुख, परियोजनाको प्राविधिक सहायता सल्लाहकार, आर्थिक प्रशासन प्रमुख, स्थानीय तह कानूनी सल्लाहकार (यदि भएमा) सम्मिलित खरिद समिति गठन गर्नेछ । परियोजना व्यवस्थापन समितिले आवश्यक ठानेमा थप सदस्य समेत समितिमा मनोनयन गर्नेछ । खरिद समिति उपभोक्ता समितिको प्रतिनिधिको नेतृत्वमा हुनेछ ।

२. सम्पूर्ण खरिद प्रक्रिया उपभोक्ता समितिको नाममा सञ्चालन गरिनेछ ।

३. नेपाल सरकारको विद्यमान सार्वजनिक खरिद ऐन तथा नियमावली बमोजिम खरिद प्रकृयाको निर्णय परियोजना व्यवस्थापन समितिले गर्नेछ ।

४. बोलपत्रको लागि आवश्यक पर्ने सबै कागजातहरूको तयारी परियोजना प्राविधिक सहायता सल्लाहकार/प्राकृतिक स्रोत बिज्ञ/प्राविधिक अधिकृतको सहयोगमा स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाईका प्राविधिक कर्मचारीले गर्नेछन् ।

५. खरिद समितिले प्राप्त भएका बोलपत्र दस्तावेजहरूलाई पुनरावलोकन तथा आवश्यक सिफारिसका लागि पुर्वाधार विकास शाखा प्रमुखको नेतृत्वको प्राविधिक समितिलाई तोक्नु पर्नेछ ।

६. खरिद समितिले बोलपत्रको मूल्याङ्कन गर्नेछ र बोलपत्रदाताहरूको छनौट सम्बन्धी अन्तिम निर्णय उपभोक्ता समितिले गर्नेछ ।

७. परियोजना प्राविधिक सहायता कर्मचारी तथा स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाईका प्राविधिक कर्मचारी र पुर्वाधार विकास शाखाले खरिद समितिको तर्फबाट सम्झौता पत्रहरू तयार गर्नेछन् र सो सम्झौतामा उपभोक्ता समितिले हस्ताक्षर गर्नेछ । पुर्वाधार विकास शाखाका प्रमुख र प्राविधिक सहायता सल्लाहकारले साक्षीको रूपमा हस्ताक्षर गर्नेछन् ।

८. परियोजना व्यवस्थापन समितिले खरिद गरिएका सामग्रीहरूको गुणस्तर सुनिश्चित गर्नको लागि आवश्यक पद्धति अपनाउनेछ ।

९. पुर्वाधार विकास शाखाका प्रमुख र स्थानिय तह स्थित पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाई तथा प्राविधिक सहायता प्राविधिक कर्मचारीले सामग्रीहरूको चेकजाँच गरी भुक्तानीको लागि परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई सिफारिस गर्नेछन् र परियोजना व्यवस्थापन समितिले उपभोक्ता समितिलाई भुक्तानीको लागि सिफारिस गर्नेछ ।

१०. उपभोक्ता समितिहरूले परियोजना व्यवस्थापन समितिको सिफारिस अनुसार उपभोक्ताहरूको आम भेलाबाट पारित गरी भुक्तानी निर्णय गर्नेछ । सोहि अनुसार भुक्तानी एकाउन्ट पेयी चेकबाट दिनेछ ।

अनुसूची १. उपभोक्ता समिति खरिद तथा आर्थिक व्यवस्थापन अभिमुखीकरण

तालिम अवधि: १ दिन

सहभागीहरू: उपभोक्ता समितिका सबै सदस्यहरू, अनुगमन समितिको संयोजक र सम्बन्धित वडाका प्रविधिक कर्मचारीहरू

तालिमको समय: मस्यौदा डिजाइन प्रतिवेदन तयार भएपछि (चरणबद्ध कार्यविधि खुट्टिकला अनुसार)

स्रोत व्यक्तिहरू: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाई कर्मचारीहरू

आयोजक: सम्बन्धित परियोजना कार्यान्वयन एकाई

तालिमको उद्देश्य:

- उपभोक्ता समितिले गर्ने खरिद प्रक्रियाको बारेमा विस्तृत जानकारी गराउने,
- निर्माण सामग्री, पाइप, औजार, कामदार र जनश्रमको अभिलेख र यसको महत्व बारेमा जानकारी गराउने
- उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूलाई निर्माण सामग्रीहरूको गुणस्तरको बारेमा सचेत बनाउने

तालिमका विषयवस्तुहरू

दिन	विषयवस्तुहरू	समय	क्रियाकलाप र प्रयोग गरिने सामग्रीहरू
पहिलो दिन	पहिलो सत्र: • परिचय • तालिमको उद्देश्य <u>कोष प्रवाह प्रणाली</u> • लगानी बाँडफाँड, स्थानीय तह र उपभोक्ताहरूको लगानी <u>उ.स खातामा रकम निकास प्रक्रिया</u> • सम्झौताको सर्त र अवस्थावारे छलफल • किस्ता निकास र भुक्तानी प्रक्रिया • आवश्यक विल भरपाई कागजपत्रवारे जानकारी • लगानी (निर्माण सामग्रीमा) • मर्मत सम्भार कोष निर्माण सामग्री खरिद प्रक्रिया	३० मिनेट ४५ मिनेट ९० मिनेट	खेल कोष प्रभाव चार्ट लगानी बाँडफाँड चार्ट सम्झौता पत्रको नमुना

दिन	विषयवस्तुहरू	समय	क्रियाकलाप र प्रयोग गरिने सामग्रीहरू
	<ul style="list-style-type: none"> • खरिद प्रक्रिया • दरभाउ (कोटेसन) प्रक्रिया • बजार दररेट विश्लेषण (तुलनात्मक चार्ट) • लेखा परीक्षण प्रक्रिया <p><u>सामग्रीको गुणस्तर र नजिकको बजार</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • गुणस्तर चिन्हहरू (NS) पाइप, फिटिङ्स, औजार, सिमेन्ट, छड वारे विस्तृत जानकारी • बालुवा, गिट्टी, ढुङ्गा, काठ, बाँस आदिको गुणस्तर • उत्पादन कम्पनी, ब्राण्ड, नजिकको बजार, ढुवानी सेवा <p><u>योजनाको लागत र अभिलेख</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • निर्माण सामग्री, ढुवानी, दक्ष, अर्धदक्ष ज्यामीको लागत अनुमान • जिल्ला दररेट • अधिकतम बजेट र आम्दानीको श्रोत • बैंक खाता • आम्दानी र खर्च खाता • खर्च भएर जाने जिन्सी खाता • खर्च भएर नजाने जिन्सी खाता • माग फारम, स्टोर दाखिला <p>समापन</p>	<p>९० मिनेट</p> <p>४५ मिनेट</p> <p>६० मिनेट</p>	<p>मर्मत सम्भार निर्देशिका-मर्मत सम्भार कार्यविधि</p> <p>खरिद निर्देशिका</p> <p>निर्माण सामग्रीहरूको चित्र सहितको किताब (औजार, फिटिङ्स, पाइप)</p> <p>बजार सामग्री उत्पादन कम्पनी र ब्राण्डको नामावली विवरण</p> <p>उ.स. कार्यसञ्चालन निर्देशिका</p> <p>सामग्रीहरूको गुणस्तर नापतौलको विवरण (स्पेसिफिकेसन)</p>

अनुसूची २. उपभोक्ता समिति व्यवस्थापन तालिमको विषयवस्तु

तालिम अवधि: ३ दिन

सहभागीहरू: उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरू (अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष) र खरिद समितिका सदस्यहरू, योजना सञ्चालित वडाका प्राविधिक वा प्रतिनिधि, गा पा वा न पाका अनुगमन समितिका सदस्यहरू मध्येबाट १ जना

तालिमको समय: कार्यान्वयन चरणको सम्झौता भए लगत्तै (चरणबद्ध कार्यविधि खुट्टिकला)

स्रोत व्यक्तिहरू: प्राविधिक सहयोग सल्लाहकार/प्राकृतिक स्रोत विज्ञ, परियोजना अधिकृत, प्राविधिक अधिकृत, पूर्वाधार विकास शाखाका प्रमुख, गापा वा नपाका लेखा शाखाका प्रमुख,

आयोजक: पालिका परियोजना कार्यान्वयन इकाई

तालिमको उद्देश्य:

- खरिद प्रक्रिया र यस सम्बन्धी कागजातहरूको व्यवस्थापन गर्न उपभोक्ता समितिलाई सक्षम बनाउने
- निर्माण सामग्रीको गुणस्तर पहिचान एवम् निर्माण सामग्री, पाइप, औजार, कामदार र जनश्रमको अभिलेख राख्न सक्ने बनाउने,
- योजनामा कायम गर्नुपर्ने पारदर्शिता तथा निर्णय प्रकृयाको बारेमा सक्षम बनाउने,
- उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूलाई निर्माण सामग्रीहरूको गुणस्तरको बारेमा सचेत बनाउने

तालिमका विषयवस्तुहरू

दिन	विषयवस्तुहरू	समय	क्रियाकलाप र प्रयोग गरिने सामग्रीहरू दस्तावेजहरू
पहिलो दिन	पहिलो सत्र: <ul style="list-style-type: none"> परिचय तालिमको उद्देश्य तालिम पूर्वको परिक्षा परियोजनाको परिचय, कोष प्रवाह पद्धति, लगानीको बाँडफाँड 	९० मिनेट	खेल प्रस्तुतिकरण लिखित परिक्षा कोष प्रवाह चार्ट लगानी बाँडफाँड चार्ट
	दोस्रो सत्र: <ul style="list-style-type: none"> उपभोक्ता समितिको खातामा रकम निकास प्रकृया सम्झौताका प्रावधानहरू 		प्रस्तुतीकरण गापा वा नपा र उ.स. वीचको सम्झौता पत्र

दिन	विषयवस्तुहरू	समय	क्रियाकलाप र प्रयोग गरिने सामग्रीहरू दस्तावेजहरू
	<ul style="list-style-type: none"> उपभोक्ता समितिले राख्नुपर्ने आवश्यक कागजातहरू 	१० मिनेट	कागजातहरूको नमूना
	<p>तेस्रो सत्र:</p> <ul style="list-style-type: none"> बाह्य निर्माण सामग्री खरिद प्रकृया उपभोक्ता समिति, खरिद समिति, अनुगमन समिति र अन्य साझेदारहरूको भूमिका र जिम्मेवारी 	१० मिनेट	परियोजनाको खरिद कार्यविधि, खरिद कार्यको चरणबद्ध तालिका उ.स. कार्यसञ्चालन सहयोगी पुस्तिका
	<p>चौथो सत्र:</p> <ul style="list-style-type: none"> बाह्य निर्माण सामग्रीहरूको गुणस्तर र स्पेशिफिकेशन स्थानीय सामग्रीहरूको गुणस्तर निर्माणको मापदण्ड (पाइपलाइन, संरचनाहरू आदि) 	१२० मिनेट	योजनाको डिजाइन प्रतिवेदन खानेपानी तथा अन्य आयोजनामा प्रयोग हुने पाइप, फिटिङ्स, औजार तथा निर्माण सामग्रीको सचित्र परिचय पुस्तिका,
दोस्रो दिन	<p>पहिलो सत्र:</p> <ul style="list-style-type: none"> अघिल्लो दिनको पुनरावलोकन बाह्य निर्माण सामग्रीहरूको गुणस्तर अवलोकन 	१० मिनेट	कुनै बाह्य निर्माण सामग्रीको सप्लायरसंग समन्वय गरी बाह्य निर्माण सामग्रीहरूको गुणस्तर पहिचान गराउने
	<p>दोस्रो सत्र:</p> <ul style="list-style-type: none"> योजनाको लागत तथा अभिलेख ल.ई.को विभिन्न शिर्षकहरूको लागत तथा खर्च गर्ने प्रकृया र सीमा 	१० मिनेट	योजनाको डिजाइन प्रतिवेदन विभिन्न फारमहरू
	<p>तेस्रो सत्र:</p> <ul style="list-style-type: none"> सार्वजनिक परिक्षण, योजना जानकारी बोर्ड, प्रकृया सहभागिता, विषयवस्तुहरू) उपभोक्ता समितिले राख्नुपर्ने लेखा र फारमहरूको परिचय 	१० मिनेट	नमूना फारमहरू योजना बोर्डको चित्र उपभोक्ता समिति कार्यसञ्चालन सहयोगी पुस्तिका

दिन	विषयवस्तुहरू	समय	क्रियाकलाप र प्रयोग गरिने सामग्रीहरू दस्तावेजहरू
	<p>चौथो सत्र:</p> <ul style="list-style-type: none"> उपभोक्ता समितिले राखुपर्ने लेखा र फारमहरूको परिचय (खरिद र अभिलेख सम्बन्धि) निर्माण सामग्री, ढुवानी, दक्ष अर्धदक्ष ज्यामीको लगत राख्ने, जिल्ला दररेट, अधिकतम बजेट र आम्दानीको स्रोत भरपाईहरूको नमूना आम्दानी र खर्च खाता खर्च भएर जाने जिन्सी खाता खर्च भएर नजाने जिन्सी खाता माग फारम, स्टोर दाखिला 	१२० मिनेट	<p>मर्मत सम्भार निर्देशिका-मर्मत सम्भार कार्यविधि</p> <p>खरिद कार्यविधि</p> <p>उ.स कार्यसञ्चालन सहयोगी पुस्तिका</p> <p>खाता र भरपाइको नमूना</p>
तेस्रो दिन	<p>पहिलो देखि तेस्रो सत्रसम्म</p> <ul style="list-style-type: none"> खरिद सम्बन्धि फारम र खाता भर्ने अभ्यास दोस्रो दिनको चौथो सत्रमा व्याख्या भएका सबै अभिलेख फारमहरू भर्ने अभ्यास नमूना समाग्री प्रदर्शनी तथा गुणस्तर पहिचान अभ्यास 	२७० मिनेट	<p>फारमहरूको आधारमा समूहगत रूपमा काल्पनिक अवस्थाको आधारमा व्यवहारिक अभ्यास</p>
	<p>अन्तिम सत्र</p> <ul style="list-style-type: none"> स्पष्ट हुन नसकेका विषयमा अन्तरक्रिया तालिम पश्चातको मूल्याङ्कन समापन 	१२० मिनेट	<p>छलफल</p> <p>लिखित परिक्षा</p> <p>तालिम समापन</p>

अनुसूची ३. उपभोक्ता समितिहरूले पत्रिकामा प्रकाशित गर्ने सूचनाको नमूना

सिलबन्दी दरभाउपत्र आह्वानको सूचना

प्रथम पटक प्रकाशित मिति: ----/--/--

गाउँपालिका/नगरपालिका जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना,----- गाउँपालिका/नगरपालिका, ----- गाउँपालिका/नगरपालिकामा सञ्चालित तपसिलका ----- योजनाहरूका लागि परियोजनाको खरिद निर्देशिका बमोजिम योजना निर्माणमा प्रयोग हुने निर्माण सामग्री (सिमेन्ट, पाइप, फिटीङ्ग्स, औजार) खरिद गरी [.....रोड हेड] स्थानमा ढुवानी गर्नु पर्ने भएकोले संयुक्त खरिद समिति खुल्ला आव्हान गर्दछ । तसर्थ, निम्न सर्तहरू अन्तर्गत रहि दरभाउपत्र फाराममा प्रदान गरिएको परिमाण तथा तोकिएको स्पेसिफिकेशन गुणस्तर र तौल अनुसार सामग्री आपूर्ति गर्न इच्छुक भ्याटमा दर्ता भएका सप्लायर वा फर्महरूबाट सिलबन्दी दरभाउपत्र माग गरिएको छ ।

शर्तहरू:

१. इच्छुक विभिन्न आवश्यक निर्माण सामग्री, पाइप, फिटीङ्ग्स तथा औजार सप्लाइ सम्बन्धी दरभाउपत्र फारम सम्बन्धितगाउँपालिका/नगरपालिकाको कार्यालय वा तथा परियोजना www.laccp.org.np र गाउँपालिका/नगरपालिकाको ----- वेबसाइटबाट प्राप्त गर्न सकिनेछ ।
२. दरभाउपत्र पेश गर्दा तोकिएको फारम दस्तुर पछि फिर्ता नहुने गरी योजना संचालन हुने गाउँपालिका/नगरपालिकाकोबैंक नामको खाता न..... मा जम्मा गरेको सक्कलै भौचर वा राजश्व शाखा सुत्रमा जम्मा भएको सिर्जित सक्कल भौचर सहित फारम सप्लायरको लिखित निवेदनको साथमा मूल्य अभिवृद्धि कर दर्ताको प्रमाणपत्र, अद्यावधिक कर चुक्ताको प्रमाणपत्र सहित यो सूचना प्रकाशित भएको मितिलेऔं दिन (मिति २०८२/--/--) को दिउसो १२:०० बजे भित्र कार्यालय समयभित्र गाउँपालिका/नगरपालिकाको कार्यालय वा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना प्राविधिक सहयोग एकाई (क्लस्टर कार्यालय) -----, --- वा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, परियोजना सहयोग एकाई बिरेन्द्रनगर सुर्खेतमा पेश गरि सक्नु पर्नेछ । दरभाउपत्र फाराम सिलबन्दी गरी सम्बन्धित उपभोक्ता समितिको नाम, ठेगाना र निर्माण सामग्रीहरू, पाइप तथा फिटीङ्ग्स तथा औजार सप्लाइ सम्बन्धी दरभाउपत्र भन्ने व्यहोरा उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।
३. सिलबन्दी दरभाउ पत्र पेश गर्दा
 - क) सप्लायरको आधिकारिक प्रतिनिधि आफै उपस्थित भई वा हुलाक वा कुरियर मार्फत समेत पेश गर्न सक्नेछ ।
 - ख) हुलाक वा कुरियर मार्फत पठाएको सिलबन्दी दरभाउपत्र सूचना प्रकाशित भएको मितिले औं दिनको दिउसो १२:०० बजे भित्र प्राप्त भईसक्नु पर्नेछ ।
४. सप्लाइ हुने सामग्रीहरूको भुक्तानी उपभोक्ता समितिहरूको गोदाममा ([.....]) मा ढुवानी भै प्राविधिक चेकजाँच भएपछि मात्र हुनेछ । यसैले बोलपत्र सम्बन्धि धरौटी तथा बैंक जमानतको आवश्यकता पर्ने छैन ।
५. उपरोक्त अनुसार प्राप्त भएका दरभाउपत्रहरू संकलन गरी यो सूचना प्रकाशित भएको मितिले -- औं (----) दिन ----- गाउँपालिका/नगरपालिका, ----- गाउँपालिका/नगरपालिकाको कार्यालयमा बिहान -- बजे उपभोक्ता समितिका खरिद समितिका प्रतिनिधिहरू, गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालयका प्रतिनिधिहरू, जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना प्रतिनिधिहरू र दरभाउपत्रदाताहरू वा

- निजहरूको प्रतिनिधिको रोहवरमा खोलिनेछ । दरभाउपत्रदाताको प्रतिनिधि उपस्थित नभएमा दरभाउपत्र खोलन बाधा पुग्ने छैन ।
६. दरभाउपत्र दर्ता गर्ने तथा खोल्ने अन्तिम दिनमा सार्वजनिक विदा पर्न गएमा सो को भोलिपल्ट कार्यालय खुलेको दिन तोकिएको समय भित्र दर्ता गरिने वा खोलिनेछ ।
७. दरभाउपत्रमा दररेट लेख्दा अंक र अक्षरमा स्पष्ट लेख्नुपर्नेछ । अंक र अक्षरमा फरक परेमा अक्षरमा लेखेकोलाई मान्यता दिइनेछ । अंक र अक्षरमा केरमेट भएकोमा दस्तखत र छाप लगाएको हुनु पर्नेछ ।
८. दरभाउपत्र फाराममा तोकिएका लेखे स्थानहरू बाहेक, अन्यत्र कुनै पनि थप नोट, संकेत तथा कुनै जानकारी लेख्न पाइने छैन ।
९. म्याद नाघी वा रीत नपुगी आएको दरभाउपत्र उपर कुनै कारवाही हुने छैन ।
१०. दरभाउपत्र स्विकृत गर्ने वा नगर्ने वा आंशिक रूपमा स्विकृत गर्ने सम्पूर्ण अधिकार उपभोक्ता समितिहरूमा सुरक्षित रहनेछ ।
११. अन्य शर्तहरू परियोजनाको सामुदायिक खरिद कार्यविधि २०८२ बमोजिम हुनेछ । थप शर्तहरू दरभाउपत्र फारम साथै संलग्न गरिएको छ ।
१२. यो सूचनामा केहि संशोधन गर्नु परेमा सो को सूचना गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूको सूचना पाटीमा जानकारी गरिनेछ ।
१३. अन्य थप जानकारी चाहिएमा ———गाउँपालिका/नगरपालिका वा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाई मा सम्पर्क गर्न सकिनेछ ।

संयुक्त खरिद समिति

अनुसूची ४. दरभाउपत्र फारमको नमूना

सिलबन्दी दरभाउपत्रका थप शर्तहरू

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत यसगाउँपालिका/नगरपालिका वडाहरूमा सञ्चालन हुने तपसिलमा उल्लेख भएका योजनाहरूको लागि गाउँपालिका/नगरपालिकाबाट स्वीकृत लागत अनुमान बमोजिमका विभिन्न निर्माण सामग्रीहरू, पाइप तथा फिटिङ्गस् एवम् औजारहरू सप्लाई गर्नको लागि मिति २०८..... मा..... बाट..... पत्रिका गाउँपालिका/नगरपालिकाको वेबसाईट, परियोजनाको वेबसाईट www.lacpp.org.np मा प्रकाशित सूचना बमोजिम दरभाउपत्र पेश गर्न योग्यता पुगेका इच्छुक दरभाउपत्रदाताहरूलाई सूचनामा उल्लेख भएका शर्तहरूका अतिरिक्त सामग्री सप्लाई गर्दा निम्न बमोजिमका प्रावधानहरू रहेको व्यहोरा सूचित गरिन्छ ।

१. सामग्री सप्लाई गर्दा सप्लायरले (ट्रक तथा ड्रयाक्टर जाने स्थान, बजार वा स्थानको नाम उल्लेख गर्ने) मा रहेको उपभोक्ता समितिको गोदाम सम्म ढुवानी गर्नुपर्ने भएकोले दररेट उल्लेख गर्दा ढुवानी दर स्पष्टसग वा सामग्रीको दररेटमा जोड्नुपर्ने भएमा सामग्रीको दररेटमा नै ढुवानी हुने भनि उल्लेख गर्नुपर्नेछ । उपभोक्ता समितिबाट अतिरिक्त ढुवानी भाडा भुक्तानी हुनेछैन । उपभोक्ता समितिसँग सम्झौता भएको मितिले (योजनाको आकार ठूलो भएमा आवश्यकता अनुसार तय गर्ने) दिन भित्रमा सबै सामग्री ढुवानी भैसक्नुपर्नेछ ।

२. दरभाउपत्रमा लेखे स्थान उपलब्ध गराईएको बाहेक अन्य स्थानमा लेख्न वा तोकिएको स्थान बाहेक अन्य स्थानमा कैफियत जनाई कुनै कुरा लेख्न पाइनेछैन ।

३. सप्लाई गरिएको सामग्रीहरू संलग्न परिमाण, गुणस्तर र तौलको हुनुपर्नेछ । सामग्री ढुवानी गर्नुपूर्व प्राविधिकले सामग्रीको जाँच गर्नेछन् । यदि सामान सप्लाई भैसकेपछि समेत प्राविधिकले जाँच गर्दा स्पेसिफिकेशन तथा गुणस्तर बमोजिम नरहेको पाइएमा उक्त सामान विना कुनै अतिरिक्त शुल्क सप्लायरले फिर्ता लगी स्पेसिफिकेशन बमोजिमको सामग्री सोही स्थानमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

४. सामान सप्लाई गर्नु भन्दा पहिले प्राविधिकबाट सामग्री जाँच भै प्रतिवेदन पेश गरेपछि मात्र उपभोक्ता समितिले सप्लायरलाई प्रमाणित सामानको भुक्तानी चेक मार्फत गर्नेछ । सामग्री खरिद वापत उपभोक्ता समितिले कुनै प्रकारको पेशकी दिने छैन ।

५. सप्लाई गरिने सबै सामानहरू नेपालमा उत्पादितको हकमा नेपाल गुणस्तर NS र भारतमा उत्पादित सामग्रीको हकमा IS चिन्ह अंकित हुनुपर्नेछ । सप्लाई गर्नुपर्ने सामग्रीहरूको स्पेसिफिकेशन यसै साथ संलग्न छ ।

६. सामग्रीको दर अंकित गर्दा नेपाली रुपैयाँमा अंक र अक्षर दुवैमा विना केरमेट लेख्नुपर्नेछ । अंकमा लेखिएको दर अस्पष्ट भएमा वा अंक र अक्षरमा रकम फरक भएमा अक्षरमा लेखिएको रकमलाई मान्यता दिइनेछ ।

७. दरभाउपत्र पेश गर्ने सप्लायरले खरिद समितिले प्रमाणित गरेको परिमाण सूची (Bill of Quantities) मा मात्र दरभाउ पेश गर्नुपर्नेछ । अन्य कागजमा भरिएको दरभाउपत्रलाई मान्यता दिइनेछैन ।

८. सामान सप्लाई गर्दा नियमानुसार लागने सबै करहरू सप्लायरले नै तिर्नुपर्नेछ । रकम भुक्तानी गर्दा अग्रिम आयकर वापत १.५ प्रतिशत कर कटाई भुक्तानी गरिनेछ वा सप्लायरले सो रकम बराबर राजश्व कार्यालयमा बुझाएको रसिद पेश गर्नुपर्नेछ ।

९. उपभोक्ता समिति उल्लेख गरेको वाहेक सप्लायरले अन्य कुनै शर्तहरू राख्न पाउने छैन ।

१०. दरभाउपत्रको साथमा फर्मको अघिल्लो आ.व. को नविकरण गरिएको दर्ता प्रमाणपत्र, भ्याट दर्ता र अद्यावधिक आयकर चुक्ता प्रमाणपत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि संलग्न गर्नुपर्नेछ ।

११. छनौट भएको सप्लायरलाई उपभोक्ता समितिले निर्णय गरेको मितिले **तीन दिन** भित्र सो को जानकारी दिनेछ । जानकारी प्राप्त भएको **सात दिन** भित्र सम्झौता सम्पन्न गर्नु पर्नेछ र सम्झौता भएको **तीन दिन** भित्र समितिले कार्यदिश दिनेछ ।

१२. सप्लायरले सूचना प्रकाशित गर्ने उपभोक्ता समितिहरूसंग अलग अलग सम्झौता गरी सामग्री सप्लाई गर्नेछ र सामग्री सप्लाई भए वमोजिम नै सम्बन्धित समितिबाट अलग अलग भुक्तानी हुनेछ ।

१३. सम्झौता भएको मितिले दिन भित्र सम्पूर्ण सामग्रीहरू तोकिएको स्थानमा सप्लाई गर्न नसकेमा वा सप्लाई हुन नसक्ने अवस्था देखिएमा उपभोक्ता समितिले कुनै पनि क्षतिपूर्ति बिना नै सम्झौता रद्द गर्न सक्नेछ ।

१४. छनौट भएको सप्लायरले सम्झौता गर्न नमानेमा वा सम्झौता भईसकेपछि पनि तोकिएको समयमा सामग्री ढुवानी नगरी योजनाको काममा उल्लेख्य रूपमा ढिलाई भई परियोजनाको प्रगतिमा असर परेमा उपभोक्ता समितिले त्यस्तो सप्लायरलाई कालो सूचीमा राखी भविष्यमा परियोजना अन्तर्गतका कुनै पनि जिल्ला गाउँपालिका/नगरपालिका योजनाहरूमा सिलबन्दी दरभाउपत्र पेश गर्न अयोग्य ठहर गर्न जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, परियोजना सहयोग एकाइलाई सिफारिस गर्नेछ ।

(सूचना प्रकाशित गर्ने सबै उपभोक्ता समितिहरूको नाम र ठेगाना र छाप)

१. उपभोक्ता समिति, गाउँपालिका/नगरपालिका
२. उपभोक्ता समिति, गाउँपालिका/नगरपालिका
३. उपभोक्ता समिति, गाउँपालिका/नगरपालिका
४. उपभोक्ता समिति, गाउँपालिका/नगरपालिका

दरभाउपत्रको नमुना

क्र.स	सामग्री विवरण	इकाई	जम्मा आवश्यक परिमाण				इकाई तौल	न्यूनतम स्पेसिफिकेसन	प्रस्तावित ब्राण्डको नाम	प्रस्तावित दररेट		जम्मा रकम (ने.रु.)	कैफियत
		 योजना योजना योजना	जम्मा परिमाण				अंकमा	अक्षरमा		
१	एच डि पी पाईप	मी.											

२	जि आई पाईप	मी.											
३	फिटिङ्गस् तथा भल्ब	वटा											
४	अन्य सामग्री												
	सिमेन्ट	बोरा											
५	औजार/उपकरण												
सामग्रीको जम्मा तौल (कि.ग्रा.)				जम्मा				
सामग्री आपूर्ति गर्नु पर्ने रोडहेड										भ्याट			
प्रस्तावित ढुवानी दररेट प्रति कि.ग्रा. (ने.रू)										ढुवानीको जम्मा रकम			
										कूल जम्मा			

सप्लायर/फर्मको नाम र हस्ताक्षर :

ठेगाना :

सम्पर्क नम्बर :

आधिकारीक सम्पर्क व्यक्ति र मोबाइल नम्बर :

छाप :

अनुसूची ५. दरभाउपत्र तुलनात्मक तालिकाको नमूना

मिति २०..... मा पत्रिका रवेभपेजमा प्रकाशित सिलबन्दी दरभाउपत्र पेश गर्ने सम्बन्धी सूचना बमोजिम तोकिएको मितिभित्र रितपूर्वक पेश हुन आएका दरभाउपत्रहरू मूल्याङ्कन गर्दा निम्न बमोजिम देखिन आएकोले सबैभन्दा कम अंक कबोल गर्ने सप्लायर छनौट हुन मनासिब देखिएकोले सोहि बमोजिम उपभोक्ता समितिहरूलाई निर्णय गर्नको लागि सिफारिस गरिएको छ ।

तुलनात्मक तालिका

क्र.स.	विवरण	लगत ईष्टिमेट				सप्लायरको नाम								कैफियत
		इकाई	परिमाण	दर	जम्मा	१		२		३		४		
						दर	जम्मा	दर	जम्मा	दर	जम्मा	दर	जम्मा	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
१														
२														
३														
--														
--														
जम्मा														
ल.ई. भन्दा घटीबढी (रकम रु)														
ल.ई. भन्दा घटीबढी %														

माथि उल्लेखित विक्षेपण बमोजिम

सबैभन्दा घटी कबोल गर्ने सप्लायरको नाम..... कबोल अंक रु..... अक्षरमा रु.

दोस्रो घटी कबोल गर्ने सप्लायरको नाम..... कबोल अंक रु..... अक्षरमा रु.

तेस्रो घटी कबोल गर्ने सप्लायरको नाम..... कबोल अंक रु..... अक्षरमा रु.

चौथो घटी कबोल गर्ने सप्लायरको नाम.....कबोल अंक रु..... अक्षरमा रु.

पाँचौ घटी कबोल गर्ने सप्लायरको नाम..... कबोल अंक रु..... अक्षरमा रु.

मुल्याङ्कनकर्ताको नाम:

मुल्याङ्कनकर्ताको नाम:

पद:

पद:

हस्ताक्षर:

हस्ताक्षर:

मिति:

मिति:

अनुसूची ६. दरभाउपत्र स्वीकृत भएको सूचनाको नमुना

..... योजना उपभोक्ता समिति

.....

गाउँपालिका/नगरपालिका वडा नं.....

(जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालित)

पत्र संख्या:

चलानी नं.

मिति:

दरभाउपत्र स्वीकृत भएको सम्बन्धमा

श्री

यस उपभोक्ता समिति समेत समावेश भएको मिति को पत्रिका/वेबसाइटमा प्रकाशित सिलबन्दी दरभाउपत्र पेश गर्ने सम्बन्धी सूचना बमोजिम तोकिएको मितिभित्र रितपूर्वक पर्न आएका दरभाउपत्र खोली, मूल्याङ्कन गर्दा तहांवाट पेश भएको दरभाउपत्र मिति को उपभोक्ता समितिको बैठकले स्वीकृत गर्ने निर्णय गरेको व्यहोरा जानकारी गराइन्छ ।

सूचनामा उल्लेख भएका शर्तहरू एवम् दरभाउपत्रसाथ उपलब्ध गराइएका प्रावधानहरू भित्र रही यस उपभोक्ता समिति र तहां सप्लायर बीच सामग्री सप्लाई सम्बन्धी सम्झौता गर्नको लागि मिति भित्र (स्थान) मा उपस्थित हुन समेत जानकारी गराइन्छ ।

अध्यक्ष

..... उपभोक्ता समिति

अनुसूची ७. सप्लायर र उपभोक्ता समिति बीच गरिने सम्झौता पत्रको नमूना

..... उपभोक्ता समिति

.....गाउँपालिका/नगरपालिका वडा नं.....

(जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालित)

निर्माण सामग्री, पाइप तथा औजारहरु सप्लाई गर्ने सम्झौतापत्र

यस खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता समिति (यसपछि समिति भनीने) र यस उपभोक्ता समिति समेत समावेश भएको मिति को पत्रिका/वेबसाइटमा प्रकाशित सिलबन्दी दरभाउपत्र पेश गर्ने सम्बन्धी सूचना बमोजिम मिति को उपभोक्ता समितिको निर्णय बमोजिम छनौट भएको श्री (यसपछि सप्लायर भनीने) बीच निम्न शर्तहरुको अधिनमा रही खानेपानी तथा सरसफाई योजनाको लागि निर्माण सामग्री, पाइपहरु, फिटीङ्गस्, औजारहरु सप्लाई गर्नको लागि मञ्जुर भै आज मिति मा यो सम्झौता गरिएको छ ।

दुवै पक्षले पालना गर्न मञ्जूर गरिएका शर्तहरु:

१. संलग्न परिमाण बमोजिमको निर्माण सामग्री, पाइपहरु र औजारहरु स्थानमा रहेको उपभोक्ता समितिको गोदाममा मिति सम्ममा सप्लाई गरीसक्नुपर्नेछ । निर्धारित समयभित्र सप्लाई नभएमा वा सप्लाई हुन नसक्ने अवस्था देखिएमा उपभोक्ता समितिले कुनै पनि क्षतिपूर्ति बिना नै सम्झौता रद्द गर्न सक्नेछ ।
२. उक्त सामानहरुको ढुवानी लागत सामग्रीको दरभाउपत्रमा उल्लेख भएको स्थानसम्म ढुवानीको जिम्मेवारी सम्बन्धित सप्लायरको हुनेछ र उपभोक्ता समितिले थप कुनै ढुवानी खर्च व्यहोर्ने छैन ।
३. सप्लाई गरिएको सामग्रीहरु दरभाउपत्रमा संलग्न परिमाण, गुणस्तर र तौलको हुनुपर्नेछ । यदि सामान सप्लाई भैसकेपछि प्राविधिकले तोकिएको स्थानमा जाँच गर्दा सो भन्दा बाहेक रहेको पाइएमा सो सामानको मूल्य उपभोक्ता समितिले भुक्तानी दिनेछैन र उक्त सामान बिना कुनै अतिरिक्त शुल्क सप्लायरले फिर्ता लगी गुणस्तर बमोजिमको अर्को सामान सोही स्थानमा बिना ढिलाइ सप्लाई गर्नु पर्नेछ । सामान ढुवानीको क्रममा कुनै क्षति भएमा सो को जिम्मेवारी सप्लायरको हुनेछ । क्षतिग्रस्त सामान वा विप्रेको सामान उपभोक्ता समितिले बुझ्नेछैन ।

४. सामान सप्लाई भैसकेपछि सम्बन्धित रोडहेडमा प्राविधिक र खरिद समितिबाट सामग्री जाँच भै प्रतिवेदन पेश गरेपछि मात्र उपभोक्ता समितिले सप्लायरलाई प्रमाणित सामानको भुक्तानी चेक मार्फत गर्नेछ ।
५. उपभोक्ता समितिले कुल खरिद मूल्यको १.५% वरावर रकम अग्रिम आयकर वापत कट्टी गरी सप्लायरलाई भुक्तानी गर्नेछ । उक्त रकम राजश्वमा दाखिला भएको रकमको भौचरको प्रतिलिपी पछि सप्लायरलाई उपलब्ध गराइनेछ ।
६. सप्लाई गरिएका सबै सामानहरू नेपालमा उत्पादितको हकमा नेपाल गुणस्तर NS र भारतमा उत्पादितको हकमा IS चिन्ह अंकित हुनुपर्नेछ ।
७. अन्य शर्तहरूको हकमा दरभाउपत्र-बोलपत्र फाराम भर्दा त्यस सप्लायरले मञ्जूर गरेका शर्तहरू र सो मा नभएको हकमा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको खरिद कार्यविधि वमोजिम हुनेछ ।
८. यदि सम्झौतामा हस्ताक्षर भएपछि सहमत सर्त तथा मापदण्ड भन्दा न्यून गुणस्तरको सामग्री आपूर्ति गरेर वा सप्लायरले सामग्री आपूर्तिमा उल्लेखनीय ढिलाइ गरेका कारणले योजना निर्माण सुस्त भइ परियोजनाको प्रगति वा गुणस्तरलाई असर हुने अवस्था देखिएमा अथवा सम्झौताको सर्तहरू उल्लङ्घन भएमा, सप्लायरलाई जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गतका कुनै पनि योजनाहरूको लागि भविष्यमा खरिद प्रक्रियाहरूमा प्रतिस्पर्धामा भाग लिन अयोग्य घोषित गरि कालोसूचिमा राखिनेछ । यो अयोग्यता योजना-स्तरीय अनुगमन टोलीको सिफारिस अनुसार, जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना कार्यान्वयन गरिरहेको गाउँपालिका/नगरपालिका परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णयमा आधारित हुनेछ, र परियोजना अन्तर्गत गाउँपालिका/नगरपालिकाका सबै योजनाहरूमा लागू हुनेछ ।
९. सम्झौता गर्ने पक्षहरू बीच कुनै समस्या उत्पन्न भएमा, यसलाई लिखित रूपमा आपसी समझदारीबाट समाधान गरिनेछ ।

यो सम्झौता दुवै पक्षले एक एक प्रति बुझि लियौं दियौं ।

इति सम्बन्ध साल महिना गते रोज शुभम् ।

सम्झौता भएको स्थान:

सप्लायरको तर्फबाट

उपभोक्ता समितिको तर्फबाट

सप्लायरको नाम: उपभोक्ता समिति

हस्ताक्षर गर्नेको नाम: हस्ताक्षर गर्नेको नाम:

पद: पद:

मोवाइल न मोवाइल न

हस्ताक्षर: हस्ताक्षर:

छाप: छाप:

साक्षी: साक्षी:

१. १.

२. २.

बोधार्थ:

१. श्री आर्थिक प्रशासन शाखा, गाउँकार्यपालिका/नगरकार्यपालिकाको कार्यालय

२. श्री जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना (प्राविधिक सहयोग एकाई)

संलग्न:

१. सप्लायरको स्वीकृत परिमाण सूची (Bill of Quantities)

अनुसूची ८. उपभोक्ता समितिले दिने कार्यदिशको नमूना

..... योजना उपभोक्ता समिति

.....गाउँपालिका/नगरपालिका वडा नं.....

(जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालित)

पत्र संख्या:

चलानी नं.

मिति:

विषय : कार्यआदेश दिइएको बारे

श्री

तँहा सप्लायर र यस समिति वीच मिति मा सम्पन्न निर्माण सामग्री, पाइप, फिटिङ्गस् तथा औजारहरु सप्लाई गर्ने सम्झौता भए वमोजिम तोकिएको, परिमाण, साइज, सेरिजको पाइपहरु, फिटिङ्गस् तथा औजार सप्लाई कार्य (स्वीकृत दरभाउपत्रमा उल्लेख भएको स्पेशिफिकेशन तथा शर्त वमोजिम) मिति भित्र सम्पन्न गर्नुहुन यो कार्यदिश दिइएको छ ।

.....

(अध्यक्ष)

..... समिति

अनुसूची ९. उपभोक्ता समितिले सामग्री बुझ्ने फारमको नमूना (गुणस्तर र परिमाण रजु समेत)

..... गाउँपालिका/नगरपालिका

योजनाको नाम:

योजनाको ठेगाना:

ढुवानी गरेको स्थान:

ढुवानी गर्ने गाडीको नम्बरहरू:

सप्लायरको नाम:

ढुवानी गर्ने ड्राइभरको नाम र सम्पर्क नं.

ठेगाना:

क्र.स.	विवरण	इकाई	मापदण्ड इकाई तौल	आवश्यक जम्मा परिमाण (कोटेशन फारमबाट कपी गर्ने)	बुझेको परिमाण	बुझेको इकाई तौल	बुझेको ब्राण्डको नाम	कैफियत

हस्ताक्षर:

हस्ताक्षर:

सामग्री बुझ्नाउदा उपस्थित सप्लायर प्रतिनिधिको नाम:

उ.स.को तर्फबाट बुझ्ने

व्यक्तिको नाम:

सम्पर्क नं.

पद:

सम्पर्क नं.

छाप:

छाप:

हस्ताक्षर:

हस्ताक्षर:

चेकजाँच गर्ने प्रविधिकको नाम:

खरिद समिति सदस्य नाम:

पद:

सम्पर्क नं.

सम्पर्क नं.

अनुसूची १०. आपूर्तिकर्ताले दरभाउपत्र पेश गर्दा पेश गर्नुपर्ने स्वघोषणा-पत्रको नमुना

च. नं.: ____/____

पत्र संख्या: _____

मिति: _____

विषय: स्वघोषणा पत्र

[.....नाम] खानेपानी तथा सरसफाइ / सिंचाइ / वन / कृषि उपभोक्ता समिति

[... .. गाउँपालिका / नगरपालिका], वडा नं. [__]

(जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत सन्चालित)

श्री खरिद समितिका अध्यक्षज्यू,

हामी [सप्लायरको नाम], यस पत्रद्वारा स्वघोषणा गर्दछौं कि, जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (LACC) परियोजना अन्तर्गत:

१. हामीले यस अघि कुनै पनि उपभोक्ता समितिले प्राथमिकताक्रम अनुसार सुचित गरे बमोजिम कहिल्यै पनि पेश गरेको दरभाउपत्र र कबोल अङ्क अनुसार आपूर्ति सम्झौता गर्न वा पेश गरेको दरभाउपत्र अनुसार सामग्री तथा सेवा प्रदान गर्न अस्वीकार गरेका छैनौं।
२. हामीले यस परियोजनाअन्तर्गतका विगतका उपभोक्ता समितिसँग भएका सबै सम्झौतामा सामग्री समयमा नै आपूर्ति गरेका छौं।
३. हामीले विगतका उपभोक्ता समिति सँग गरेका कुनै पनि सम्झौतामा न्यून गुणस्तरका सामग्री आपूर्ति गरेका छैनौं।
४. हामीले विगतमा कुनै पनि उपभोक्ता समिति सँग गरेका सम्झौताको शर्त उल्लङ्घन गरेका छैनौं।

हामीले यस घोषणासँगै तलका कागजातहरू पनि पेश गरेका छौं:

- मूल्य अभिवृद्धि कर (VAT) दर्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
- फर्म दर्ता वा नवीकरण प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
- अघिल्लो आ.व. को कर चुक्ता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
- तोकिएको दस्तुर बुझाएको बैंक भौचर वा प्रमाण

हामी बुझ्छौं कि माथि उल्लेखित कुनै पनि जानकारी गलत वा धोखाधडीपूर्ण पाएमा, हामी कुनै आपत्ति वा दावी बिना नै बोलपत्र प्रक्रियाबाट अयोग्य घोषित गरिनेछौं।

आधिकारिक व्यक्तिको हस्ताक्षर: _____

आधिकारिक व्यक्तिको नाम: _____

सप्लायरको नाम र ठेगाना: _____

छाप: _____

उपभोक्ता समितिले ध्यान दिईराख्नु पर्ने कुराहरू:

१. उपभोक्ता समितिले आफूले जिम्मामा लिएको बाह्य सामग्रीहरू खरिद बाहेक सम्पूर्ण वा आंशिक काम ठेकामा लगाउनु हुँदैन । यदि यसरी उपभोक्ता समितिले ठेक्का लगाएको पाइएमा कानून वमोजिम कारवाही हुन्छ ।
२. योजना निर्माणको लागि गाउँकार्यपालिका/नगरकार्यपालिका कार्यालयबाट लिएको किस्ता पेशकी रकम फछ्छौट नगरी अर्को किस्ता पेशकी रकम निकास हुँदैन । अर्को पेशकी लिनको लागि पहिला लिएको पेशकी बराबरको रकमको प्राविधिक मूल्याङ्कन भै कम्तिमा सो रकम बराबरको काम सम्पन्न भएको हुनुपर्दछ ।
३. उपभोक्ता समितिले योजनाको कोषको रकम वा सामग्रीहरू योजना निर्माणको प्रयोजन बाहेक कुनै कर्मचारी, व्यक्ति वा सस्थालाई सापटी दिनुहुँदैन । योजनासंग सम्बन्धित कामको लागि पेशकी दिदा समेत भरपाइ गराएर दिनु पर्दछ ।
४. कुनै पनि योजना अर्को आर्थिक वर्षमा क्रमागत भै जाने भएमा आर्थिक वर्षको अन्त्य सम्म (असार २५ गतेभित्र) आफूले लिएको पेशकी रकमबाट भएको कामको फरफारक लिनुपर्दछ । नत्रभने अर्को वर्षमा सरी जाने पेशकी रकम बेरुजू ठहर्छ ।
५. कुनै पनि योजना निर्माणको लागि तोकिएको अवधिमा सम्पन्न हुन नसक्ने उचित कारण सहित निवेदन दिएमा गाउँपालिका/नगरपालिकाले म्याद थपिदिन सक्दछ तर यसरी थपिएको म्यादको अवधि सम्झौता गर्दाका बखतको शुरु अवधि भन्दा बढि अवधिको म्याद कानून विपरित हुन्छ ।
६. उपभोक्ता समितिले निर्माण सामग्री खरिद गर्दा उत्पादक वा सप्लायरसंग अग्रिम आयकर वापत कुल कारोवार रकमको १.५% कट्टा गरी भुक्तानी दिनुपर्दछ । यो रकम अन्तिम किस्ता भुक्तानी दिदा गाउँपालिकाले/नगरपालिकाले उपभोक्ता समितिलाई कटाएर भुक्तानी दिन्छ । सप्लायर वा उत्पादकलाई सो को रसिद आवश्यक भएमा आर्थिक वर्षको अन्त्यमा गाउँपालिकाबाट लिन सक्नेछ । यसै गरी साधनबाट ढुवानी गर्दा हरेक ढुवानीको र स्टोर भाडाको कुल भुक्तानी रकमको १०% रकम भाडाकर कट्टा गरी भुक्तानी गर्नुपर्दछ । यो रकम पनि गाउँपालिकाले/नगरपालिकाले उपभोक्ता समितिलाई भुक्तानी दिदा सो बराबरको रकम कटाएर भुक्तानी गर्दछ ।
७. समितिको निर्णय विना कुनै पदाधिकारीले आफुखुशी काम गरेमा यसबाट हुने हानी नोक्सानी सम्बन्धित व्यक्तिबाट असूल उपर गराउनु पर्दछ । यदि योजनाको रकम हिनामिना भएको ठहर भएमा उपभोक्ता समितिका हरेक सदस्यहरूले दामासाही रूपमा तिर्नुपर्दछ ।
८. खरिद गरी ल्याइएका सम्पूर्ण जिन्सी सामग्रीहरू जिन्सी खातामा चढाएर मात्र खर्च गर्नुपर्दछ साथै खरिद गरिएका सामग्रीहरूको राम्रो संग सुरक्षित भण्डारण गर्नुपर्दछ । यदि कुनैपनि सामग्रीहरू दुरुपयोग भएमा वा हराउन गएमा सो को जिम्मेवारी उपभोक्ता समितिको हुन्छ ।
९. योजना निर्माणका लागि खरिद गरिएका कुनै सामग्रीहरू बढि भएमा आम उपभोक्ताहरूको भेलाबाट निर्णय गरि सुरक्षित भण्डारण गर्ने र सो को जानकारी सम्बन्धित कार्यपालिका कार्यालयलाई अनिवार्य रूपमा गराउनु पर्दछ ।

अनुसूची-३ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२

Co-funded by
the European Union

SUOMI
FINLAND

LOCAL ADAPTATION
TO CLIMATE CHANGE
LACC PROJECT

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना

स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाई

कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

असोज २०८२

(अनुसूची-३ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

परियोजनाको नाम: जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (LACC) परियोजना
परियोजनाको अवधि: डिसेम्बर २०२४ देखि नोभेम्बर २०२९
दस्तवेजको प्रकार: स्थानीय सरकार परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि
सुपरीवेक्षण समितिबाट निर्णय भएको मिति : १० असोज २०८२ सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, सिंहदरबार
तयार गर्ने: जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना, परियोजना सहयोग एकाइ वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत
वितरण: सार्वजनिक

यो प्रकाशन युरोपेली संघको सह-लगानीमा प्रकाशन गरिएको हो। यस सामग्री जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको एकल जिम्मेवारी हो र यसले युरोपेली संघको विचारलाई प्रतिबिम्बित गर्दैन।

विषय सूची

१	पृष्ठभूमि	१
२	परियोजना कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको भूमिका	२
३	स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ मानव संसाधन पदपूर्तिको चरणहरू	५
४	छोटो अवधिका सेवा प्रदायकहरूको छनौट प्रक्रिया	७
५	स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई जनशक्ति परिचालन	११
५.१	वार्षिक कार्यक्रम तथा कार्य योजना तर्जुमा:	११
५.२	प्रतिवेदन	१२
५.३	फिल्ड अनुगमन	१२
५.४	वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन	१३
अनुसूचि १:	विभिन्न पदहरूको जिम्मेवारी र कार्यक्षेत्र	१४
अनुसूचि २:	स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूका अन्य सेवा सर्त तथा नियमहरू	३०
अनुसूचि ३:	जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको आचार संहिता	३२
अनुसूचि ४:	दरखास्त आह्वान गरिएको सूचना नमुना	३५
अनुसूचि ५:	दरखास्तको ढाँचा	३८
अनुसूचि ६:	वैयक्तिक विवरण मूल्याङ्कनका आधारहरू	४१
अनुसूचि ७:	मूल्याङ्कन तालिका ढाँचाहरू	४७
अनुसूचि ८:	स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरू नियुक्ति पत्रको ढाँचा	४८

१ पृष्ठभूमि

परियोजना सम्बन्धी निर्णय र कार्यान्वयनको लागि समन्वय गर्न जिम्मेवार तथा सक्षम निकायहरूमा नेपाल सरकारको तर्फबाट अर्थ मन्त्रालय र फिनल्याण्ड सरकारको तर्फबाट फिनल्याण्डको वैदेशिक मामिला मन्त्रालय (नेपालमा फिनल्याण्ड राजदूतावासद्वारा प्रतिनिधित्व गरिएको) पर्दछन्। सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले परियोजना लागू हुने स्थानीय तहहरूसँग समन्वय गर्दै कार्यान्वयनकारी मन्त्रालयको भूमिका निर्वाह गर्दछ। यस मन्त्रालयले स्थानीय तहहरूलाई नीतिगत तथा व्यवस्थापकीय सहायताको नेतृत्व प्रदान गर्ने र परियोजना गतिविधिहरूको प्रभावकारी समन्वय सुनिश्चित गर्ने जिम्मेवारी लिएको छ। परियोजना कार्यान्वयन गर्न मन्त्रालय र परियोजना लागू भएका स्थानीय तहहरू बीच सम्पन्न समझदारी पत्र मार्फत स्थानीय तहलाई जिम्मेवारी प्रत्यायोजन गरिएको छ। उक्त समझदारी पत्र अनुसार, स्थानीय तहहरूले परियोजनाका लक्ष्यहरू प्राप्त गर्न वित्तीय र मानव स्रोतहरूको व्यवस्थापन तथा परिचालन गर्ने कार्य गर्दछन्।

परियोजना सम्बन्धी निर्णय गर्ने सबैभन्दा उच्च निकाय परियोजना सुपरिवेक्षण समिति हो। स्थानीय तहमा परियोजना व्यवस्थापन समितिले सबै परियोजना गतिविधिहरूको योजना तर्जुमा, प्रशासन, र व्यवस्थापनको जिम्मेवारी निर्वाह गर्दछ। स्थानीय तहको कार्यपालिकाको कार्यालयले परियोजनाका सबै योजना तथा क्रियाकलापहरूको प्राविधिक अनुगमन, निरीक्षण र समुदायलाई गुणस्तरीय निर्माण, मर्मत सभार र दिगो सन्चालन व्यवस्थापनका लागि प्राविधिक र अन्य आवश्यक सहयोग प्रदान गर्दछ।

उपभोक्ता समितिहरूले खानेपानी, सरसफाइ, सिँचाइ, जीविकोपार्जन, वन तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण आदि पूर्वाधारका योजना तर्जुमा पहल र अन्य परियोजना सम्बन्धित गतिविधिहरूको कार्यान्वयन गर्ने, आर्थिक प्रशासनीक तथा व्यवस्थापन सहितका जिम्मेवारीहरू निर्वाह गर्दछन्। स्थानीय तहका कार्यालयहरूमा उपलब्ध प्राविधिक दक्षता र जनशक्ति उपलब्धताको अवस्थालाई दृष्टिगत गर्दै, परियोजना कार्यान्वयनलाई सहज गर्न परियोजना व्यवस्थापन समिति मार्फत सहयोगी व्यक्तिहरूलाई कार्यसम्पादनमा आधारित करार सेवामा नियुक्त गरी स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाईका कर्मचारीहरू (यस पछि पालिका परियोजना एकाई कर्मचारी भनिने)को रूपमा परिचालन गर्न आवश्यकता पर्दछ। पालिका परियोजना एकाई कर्मचारीहरूको संख्या र सेवा क्षेत्रको प्रकार सम्बन्धित स्थानीय तहमा उपलब्ध जनशक्ति र सो आर्थिक वर्षका लागि तय गरिएका गतिविधिहरूको परिमाणमा निर्भर गर्दछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले हरेक वर्ष प्रस्तावित वार्षिक कार्यबोझ मूल्याङ्कन, तर्जुमा गरिएका योजनाहरू र विद्यमान स्थानीय तहका जनशक्ति परिचालनको सम्भावनाका आधारमा पालिका परियोजना एकाई कर्मचारीहरूको आवश्यकता निर्धारण गर्दछ।

यो कार्यविधि जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना दस्तावेज र परियोजना कार्यान्वयन म्यानुअलको सहयोगी दस्तावेजको रूपमा तयार गरिएको हो। यसले परियोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक न्यूनतम जनशक्ति तथा सो को पदपूर्ति र परिचालन प्रक्रियाबारे परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई मार्गदर्शन प्रदान गर्दछ।

२ परियोजना कार्यान्वयनमा स्थानीय तहको भूमिका

स्थानीय तहहरूले परियोजना व्यवस्थापन समितिको सहयोगमा परियोजनाका गतिविधि कार्यान्वयन गर्दछन्। योजना निर्माण सम्बन्धी गतिविधिहरू स्थानीय तहको सहयोगमा उपभोक्ता समितिहरू मार्फत कार्यान्वयन गरिन्छन्। परियोजनालाई सहभागीतामूलक र लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण मैत्री दृष्टिकोणमा आधारित भएर कार्यान्वयन गर्नका लागि पूर्ण रूपमा यस परियोजनासँग सम्बन्धित गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्न सक्ने विभिन्न विधाका पर्याप्त जनशक्ति फिल्डमा परिचालन गरिनु आवश्यक हुन्छ। परियोजनाको विषयगत कार्य क्षेत्रहरूमा खानेपानी तथा सरसफाइ, विपद्, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन मैत्री कृषि तथा जीविकोपार्जन विस्तार र बजारीकरण, दिगो उत्पादन, उपयोग एवम् साना तथा मझौला उद्यम, जलाधार संरक्षण, सिँचाइ, जैविक विविधता, वातावरण संरक्षण तथा सामुदायिक वन व्यवस्थापन, सुधारिएको पानी घट्ट, सुधारिएको चुलो जस्ता नवीकरणीय ऊर्जा प्रवर्द्धन सम्मका विषयहरू समेटिएकोले प्रमुख क्षेत्रका लागि सो सम्बन्धित दक्ष मानव संसाधनहरू परिचालन गर्नु पर्ने हुन्छ। परियोजना क्षेत्रमा विषयगत गतिविधिहरू संचालन गर्नका लागि निम्न दक्षता र क्षेत्र सम्बन्धी मानव संसाधनहरू आवश्यक पर्दछ।

१. परियोजना र वित्तीय व्यवस्थापन: परियोजना व्यवस्थापन समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, स्थानीय तहका परियोजनाका क्षेत्र सम्बन्धित शाखाहरू र आर्थिक प्रशासन शाखा यसका लागि जिम्मेवार रहनेछन्। यसका लागि गाउँपालिका/नगरपालिकाका विद्यमान कर्मचारीहरूबाट पालिकाको नियमित कार्यको रूपमा आंशिक समय व्यवस्थापन गरी आवश्यक सेवाहरू प्रदान गर्नेछन्।

२. परियोजना प्रतिवेदन, फिल्ड व्यवस्थापन र टोली परिचालन:

स्थानीय तहले परियोजनाका लागि मात्र काम गर्नका लागि उपलब्ध मौजुदा कर्मचारीहरूबाट वा परियोजना हेर्नका लागि छुट्टै जनशक्ति नियुक्ति गरेर एकजना अधिकृत स्तरको व्यक्ति (छैटौँ तह) लाई “परियोजना अधिकृत” को रूपमा खटाउँछ। ती छनौट हुने वा उपलब्ध मौजुदा कर्मचारीहरूबाट तोकिएको अधिकृतसँग सहभागीतामूलक योजना तर्जुमा, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, जीविकोपार्जन र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनमा काम गरेको अनुभव हुनुपर्दछ।

३. इन्जिनियरिङ सर्वे, डिजाइन लागत इष्टिमेन्ट तयारी तथा मूल्याङ्कन:

खानेपानी, सरसफाइ, सिँचाइ र जलस्रोत संरक्षणसम्बन्धी योजनाहरूका साथै जीविकोपार्जन पूर्वाधार, सुधारिएको चुलो र सुधारिएको पानी घट्ट जस्ता पूर्वाधारका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि स्थानीय तहले विशेष रूपमा परियोजनाको कार्यहरूलाई मात्र ध्यान दिने गरी एक जना योग्य सब-इन्जिनियरको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। स्थानीय तहका नियमित गतिविधिहरूको कार्यभारलाई विचार गरी, परियोजनाको लागि अलगगै सब-इन्जिनियरलाई नियुक्त गर्नु पर्दछ।

४. योजनाहरूमा निर्माण कार्यको प्राविधिक सुपरिवेक्षण तथा सहजीकरण :

फिल्डमा हुने निर्माण योजना तथा कार्यबोझको आधारमा पूर्णरूपमा परियोजनासँग सम्बन्धित कार्यहरूमा मात्र काम गर्नका लागि असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिकहरूको व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ। एकजना असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिकले एकपटकमा पाँचवटासम्म निर्माण क्रियाकलापहरूको योजना सुपरिवेक्षण गर्नु पर्दछ।

५. सामाजिक परिचालन र क्षमता विकास गतिविधिहरू:

परियोजना अन्तर्गत योजना तथा समुदाय स्तरमा धेरै सामाजिक परिचालन र क्षमता विकास सम्बन्धी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने हुन्छ। सबै क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरणको अवधारणाको एकीकरण र सम्बन्धित रणनीति तथा कार्ययोजनालाई सुनिश्चित गर्दै चरणबद्ध कार्यविधिहरूको अवलम्बन गर्नु पर्दछ। यी क्रियाकलापहरूको सञ्चालन गरिने उद्देश्यका लागि फिल्ड संयोजक र सामाजिक परिचालक पदका कर्मचारीहरूको आवश्यकता पर्दछ।

६. प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी गतिविधिहरू:

स्थानीय तहको प्राथमिकतामा परेका जलाधार क्षेत्रमा कार्यान्वयन गरिने क्रियाकलापहरू अन्तर्गत स्रोत संरक्षण, वृक्षारोपण, भूक्षय तथा पहिरो नियन्त्रण, कृषि वन र अन्य प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धित कार्यहरू पर्दछन्। स्थानीय तहको परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई अन्तर्गत प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ताले परियोजनाको प्राविधिक सहायता टोली तर्फका प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञको प्राविधिक मार्गदर्शन र सहयोग लिएर चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार उपभोक्ता, उपभोक्ता समिति र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू आदिको तालिम तथा क्षमता विकाससँगै त्यस्ता कार्यक्रमहरूको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा समेत सहजीकरण गर्नेछन्।

७. जीविकोपार्जन सम्बन्धी गतिविधिहरू:

परियोजनाको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश भै प्राथमिकतामा परेका जलाधार क्षेत्र भित्र परियोजनाले कृषिजन्य र गैर-कृषिजन्य दुबै प्रकारका जीविकोपार्जनसम्बन्धी क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्नेछ। यी क्रियाकलापहरूमा घरबगैचा व्यवस्थापन, व्यावसायिक तरकारी खेती, मुल्य श्रृङ्खला स्थापना, कृषिवन, वन पैदावरमा आधारित उद्यम विकास, तथा अन्य जिविकोपार्जन सम्बन्धी क्रियाकलापहरू पर्दछन्। त्यसका अतिरिक्त कृषक समूह, उपभोक्ता समिति, सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू र जलाधार तथा स्थानीय तह स्तरका अन्य सरोकारवालाको क्षमता विकास गर्नु फिल्ड संयोजक वा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता को मुख्य जिम्मेवारी हुनेछ। यस उद्देश्यका लागि कृषि, मुल्य श्रृङ्खला तथा साना उद्यम व्यवस्थापनमा अनुभव भएका जीविकोपार्जन क्रियाकलापमा अनुभवी व्यक्ति फिल्ड संयोजक वा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता स्थानीय तहद्वारा नियुक्त गर्ने वा विद्यमान नियमित कर्मचारी मध्येबाट तोकिएको जसले परियोजनाका लागि पूर्णकालिन कर्मचारीको रूपमा सेवा प्रदान गरेर यी क्रियाकलापहरूको लागि सहजीकरण गर्ने जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछन्।

तालिका १ स्थानीय तहमा आवश्यक मानव संसाधन तथा कर्मचारीहरू

क्र.सं.	भूमिका	आवश्यक मानव संसाधन
१	परियोजना तथा वित्तीय व्यवस्थापन	१. प्रमुख प्रशासनिक अधिकृत (आंशिक समय) २. पूर्वाधार विकास शाखा प्रमुख (आंशिक समय) ३. कृषि शाखा प्रमुख (आंशिक समय) ४. वातावरण शाखा (आंशिक समय) ५. लेखा अधिकृत/लेखापाल (आंशिक समय)

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

क्र.सं.	भूमिका	आवश्यक मानव संसाधन
२	परियोजना प्रतिवेदन, फिल्ड व्यवस्थापन तथा टोली परिचालन	परियोजना अधिकृत- जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाका लागि पूर्णकालिन (अधिकृत - छैटौँ तह)
३	इन्जिनियरिङ सर्वे, डिजाइन लागत इष्टिमेन्ट तथा मूल्याङ्कन	सब-इन्जिनियर - जलस्रोत सम्बन्धी योजनाहरूमा (खानेपानी तथा सरसफाइ, सिँचाइ तथा बायो इन्जिनियरिङ) अनुभव भएको (सहायक - पाँचौँ तह) (अन्य स्थानीय तहको समेत जिम्मेवारी वहन गर्ने गरी त्यस स्थानीय तहका लागि परियोजना प्राविधिक सहायता टोलीबाट तोकिएको प्राविधिक अधिकृतका अतिरिक्त थप जनशक्ति)
४	योजनाहरूमा निर्माण कार्यको प्राविधिक सुपरिवेक्षण तथा सहजीकरण	असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक - खानेपानी सरसफाइ तथा सिँचाइ क्षेत्रमा अनुभव भएको - आवश्यक संख्या वार्षिक कार्यक्रममा योजनाको संख्या, आकार, कार्यभार र भौगोलिकताका आधारमा निर्धारण गरिनेछ। (सहायक - चौथो तह)
५	क्षमता विकास तथा चरणबद्ध कार्यविधि र लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण दृष्टिकोणको कार्यान्वयन	फिल्ड संयोजक - खानेपानी तथा सरसफाइ, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन (वन वा कृषि), योजना तर्जुमा, समुदाय परिचालन, लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण र तालिम सहजीकरणमा अनुभव भएको (अधिकतम १ जना प्रति गाउँपालिका/नगरपालिका, आवश्यकताको आधारमा) (सहायक - पाँचौँ तह) सामुदायिक परिचालक - खानेपानी तथा सरसफाइ, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, योजना तर्जुमा र समुदाय परिचालनमा अनुभव भएको (अधिकतम २ जना प्रति गाउँपालिका/नगरपालिका) (सहायक - चौथो तह)
६	जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम तथा योजनाको कार्यान्वयन	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता - कृषि/वन/कृषि-वन पृष्ठभूमि भएको (प्रवीण डिप्लोमा/१०+२ कृषि वा वन क्षेत्रमा अनुभव भएको) (सहायक - पाँचौँ तह) (१ जना प्रति गाउँपालिका/नगरपालिका) वन वा कृषि क्षेत्रको जनशक्ति व्यवस्थापन फिल्ड संयोजकको कार्य विवरणसंग मिलान हुने गरी वार्षिक कार्यक्रमको कार्यभार अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समितिले निर्धारण गर्नेछ।

सबै पदहरू परियोजना अवधि र विशेष गरी परियोजनाका गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि वार्षिक कार्य सम्पादनमा आधारित करार सेवामा आधारित नियुक्तीहरू गरिनेछन् । परियोजना बहिर्गमन भएपछि ती कर्मचारीहरूलाई निरन्तरता दिन कुनै स्थानीय सरकारहरू जिम्मेवार हुने छैनन् ।

माथि तालिका ५ मा उल्लेखित सबै पदहरूमा पदपूर्ति हुनेपर्छ भन्ने अनिवार्य छैन । पदपूर्तिको आवश्यक संख्या, स्थानीय तहमा नियमित कर्मचारीको रूपमा उपलब्ध भई परियोजनाले निर्दिष्ट गरेको न्यूनतम योग्यता तथा कार्यानुभव पूरा गरेका विद्यमान जनशक्तिमध्येबाट परियोजनाका लागि पूर्णकालीन रूपमा खटाउन सकिने अवस्था, साथै स्वीकृत वार्षिक

बजेट तथा कार्यक्रमअनुसारको कार्यभारको आधारमा यकिन गरी स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णयअनुसार हुनेछ।

३ स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ मानव संसाधन पदपूर्तिको चरणहरू

परियोजनाको तोकिएको उद्देश्य हासिल गर्न स्थानीय तहहरूले वार्षिक लक्ष्य तथा कार्यक्रम अनुसार परियोजनाका गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्नका लागि कर्मचारीहरू नियुक्त गर्न सक्छन्, जुन प्रक्रिया गर्दा परियोजनाको कार्यपद्धति, कार्यविधि र मापदण्डहरूको अनुपालन सुनिश्चित गर्नु पर्दछ। कर्मचारी पदपूर्तिमा लाग्ने समय र कुशल विधिको आवश्यकतालाई मध्ये नजर गर्दै, प्रत्येक स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णयको आधारमा परियोजना क्लस्टर भित्रका गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी पदपूर्ति प्रक्रिया संयुक्त रूपमा संचालन गर्न सक्ने छन्।

यस्तो संयुक्त प्रक्रियामा प्रत्येक स्थानीय तहले आफ्नो आवश्यकता बमोजिमको पदहरूको सूचना स्वयम् प्रकाशित गर्ने छन् र परियोजना क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाइमा सिलबन्दी रूपमा आवेदनहरू सङ्कलन गरिने छन्। यस कार्यविधि अनुसार नै प्रत्येक स्थानीय तहको कर्मचारी पदपूर्ति समितिबाट छुट्टाछुट्टै छोटो सूची प्रकाशन तथा अन्तर्वार्ता लिने छन्। यद्यपि क्लस्टर भित्र फरक गाउँपालिका/नगरपालिकामा समान पदको लागि प्रतिस्पर्धा गर्न आवेदन दिइ छोटो सूचीमा परेका सबै उम्मेदवारहरूको संयुक्त रूपमा साझा लिखित परीक्षा लिइनेछ। त्यसपछि कर्मचारी पदपूर्ति समितिले अन्तिम छनौट गरिएका उम्मेदवारहरू र वैकल्पिक सूची सहित सम्बन्धित परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई सिफारिस गर्नेछन्। तल उल्लिखित चरणहरू संयुक्त (क्लस्टर-स्तर) तथा एकल पदपूर्ति प्रक्रिया दुवैमा पालना गर्नु पर्दछ।

चरण १ मानव संसाधनको आवश्यकता मूल्याङ्कन : आर्थिक वर्षको वार्षिक कार्यक्रममा रहेको कार्य भार र बजेट क्षमताको आधारमा, स्थानीय तह भित्र परियोजना सम्बन्धित गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कर्मचारीहरूको संख्या परियोजना व्यवस्थापन समितिले निर्धारण गर्नेछ।

चरण २ परियोजना व्यवस्थापन समितिको निर्णय : परियोजना व्यवस्थापन समितिले स्थानीय तहका नियमित पूर्णकालिन कर्मचारी मध्येबाट परियोजनाका गतिविधिहरूको कार्यान्वयन जिम्मेवारी दिन सकिने सम्भावना छ कि भनि विश्लेषण गर्नु पर्दछ। यस विश्लेषणको आधारमा, परियोजना व्यवस्थापन समितिले आवश्यक जनशक्ति तथा कर्मचारीहरूको प्रकार र संख्या निर्धारण गर्नेछ। यसो गर्दा परियोजना व्यवस्थापन समितिले विद्यमान कर्मचारीहरूलाई परियोजनाको जिम्मेवारी तोक्न सकिने पद पहिचान गरी थप गर्नु पर्ने आवश्यक पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीहरूको पदपूर्ति गर्नु पर्दछ। थप गरिने यस्ता पालिका एकाइ कर्मचारीहरूको व्ययभार स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको आधारमा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट स्थानीय तह तथा नेपाल सरकारको प्रचलित नियमानुसार हुनेछ। महत्त्वपूर्ण कुरा के हो भने, परियोजनाको लागि तोकिएको नियमित कर्मचारीको न्यूनतम शैक्षिक योग्यता र कार्य अनुभव यस कार्यविधिले तोके बमोजिम अनिवार्य पूरा भएको हुनु पर्दछ, ताकि समुदाय स्तरमा परियोजनाका गतिविधिहरू प्रभावकारी रूपमा सहजीकरण भएको सुनिश्चित हुनेछ। आवश्यक सबै पदहरूको विस्तृत कार्य विवरण **अनुसूचि १** मा प्रदान गरिएको छ।

चरण ३ पदपूर्ति समिति गठन : परियोजना व्यवस्थापन समितिले तीन सदस्यीय पदपूर्ति समिति गठन गर्नेछ, जस मध्ये दुइ जना सदस्य जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना प्राविधिक सहायता टिमबाट (एक जना परियोजना

सहयोग एकाइ प्रतिनिधि र एक जना क्लस्टर प्राविधिक सहयोग एकाइ प्रतिनिधि) र एक जना सदस्य स्थानीय तहबाट मनोनित हुनेछन् । पदपूर्ति समितिको संयोजक स्थानीय तहबाट तोकिएको सदस्य हुनेछन्। स्थानीय तहबाट तोकिए संयोजक, पदपूर्ति गरिने तह भन्दा एक तह माथिल्लो हुनु पर्दछ । अन्तर्वार्ता प्रक्रियामा आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञहरूलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ । पदपूर्ति प्रक्रियाको प्रारम्भिक छोटो सूचीको कार्य शुरु हुनु अघि नै छोटो सूचि, लिखित परीक्षा, अन्तर्वार्ता र अन्तिम नतिजाको अङ्कभारको आधार तथा फारमहरू परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा अनुमोदन गर्नु पर्दछ ।

चरण ४: पदपूर्तिको दरखास्त आह्वानको सूचना : स्थानीय तहबाट कम्तीमा १५ दिनको सूचना अवधि तोकेर स्थानीय र/वा क्षेत्रीय पत्रिका वा राष्ट्रिय पत्रिकामा आवश्यक योग्यता र अनुभवहरू उल्लेख गरी दरखास्त आह्वानको सूचना प्रकाशित गर्नु पर्नेछ । सो सूचना गाउँ/नगरपालिका/जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको वेबसाइट र/वा अनलाइन पोर्टलमा पनि प्रकाशित गर्नुपर्नेछ । पदपूर्ति दरखास्त आह्वान सूचनाको नमूना **अनुसूचि ४** र दरखास्त फारमको नमूना **अनुसूचि ५** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

चरण ५: छोटो सूचि : पदपूर्ति समितिले प्राप्त आवेदनहरूलाई संलग्न प्रमाणहरूका आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने छन् र पदपूर्ति समितिको निर्णय अनुसार (सामान्यतया १:३ अनुपातमा) उम्मेदवारहरूको छोटो सूची तयार पार्ने छन् । मूल्याङ्कनका लागि अङ्कभारको मापदण्डहरू तल दिइए अनुसार हुनु पर्नेछ । वैयक्तिक विवरण मूल्याङ्कनका मापदण्डहरू **अनुसूचि ६** मा प्रस्तुत गरिएका छन् । प्रकाशित सूचनामा तोकिएको न्यूनतम योग्यता, अनुभव** र मापदण्ड पुरा नभएका उम्मेदवारहरूको सूची बनाइ कार्यविधिको तालिका २ मा उल्लेखित मापदण्ड अनुसार हटाउनु पर्दछ ।

योग्यता पुगेका उम्मेदवारहरूको थप मूल्याङ्कन तल प्रस्तुत गरिएका आधारहरूमा रहेर तोकिएको मूल्याङ्कन फारमको प्रयोग गरी गरिनेछ । सबै मापदण्डहरूमा अङ्क प्रदान गर्दा पेश भएका प्रमाणहरूका आधारमा मात्र गरिनेछ र कार्य अनुभवको गणना गर्दा शैक्षिक योग्यता हासिल गर्नका लागि प्रशिक्षण प्रशिक्षार्थी वा बेतलवी स्वयंसेवक वा कर्मचारी नरहने गरी कार्य गरेको अनुभव अवधिलाई गणना गरिने छैन ।

शैक्षिक योग्यता - १० अंक

सम्बन्धित क्षेत्रको कार्य अनुभव तथा तालिम - ६० अंक

लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशिकरण - ३० अंक

उम्मेदवारहरूको प्राप्ताङ्कको आधारमा वरियता सूची तयार गरिनेछ र पदपूर्ति समितिको निर्णय अनुसार उच्च अंक प्राप्त गर्ने उम्मेदवारहरूलाई (सकभर १:३ अनुपातमा) न्यूनतम ५ दिनको म्याद दिएर लिखित परीक्षा र अन्तर्वार्ता हुने मितिको जानकारी गराइनेछ । छनौट सूचीमा परेका उम्मेदवारहरूको नामवली गाउँपालिका/नगरपालिकाको सूचना पार्टिमा प्रकाशित गरिनेछ ।

चरण ६: लिखित परीक्षा र अन्तर्वार्ता: पदपूर्ति समितिले लिखित परीक्षा र अन्तर्वार्ता एउटै दिनमा संचालन गर्नेछ । लिखित परीक्षाको प्रश्नपत्र क्षेत्रगत विशेषज्ञहरूको सहयोगमा गोप्यता कायम गरी तयार गरिनेछन् । पदपूर्ति समितिले विषयगत विज्ञहरूलाई अन्तर्वार्ता सदस्यको रूपमा सहयोग लिन सक्छन् । लिखित परीक्षामा वस्तुगत तथा विषयगत दुबै प्रकारका प्रश्नहरू सोध्नु पर्नेछ र वस्तुगत प्रश्नहरूमा गलत जवाफको ऋणात्मक अंक प्रणाली लागू गरिनेछ ।

छनौट सूचीमा परेका सबै उम्मेदवारहरूको अन्तर्वार्ता लिखित परीक्षा भएको दिनमा नै गरिनेछ। अन्तर्वार्ताका लागि लोक सेवा आयोगको अंक मानक प्रणाली लागू गरिनेछ।

चरण ७: अन्तिम मूल्याङ्कन: सबै परीक्षा सम्पन्न भएपछि, उम्मेदवारहरूले प्राप्त गरेको अंकलाई तल उल्लेखित अनुपातका आधारमा गणना गरिनेछ।

***पदपूर्ति समितिले यस अधिका फिनल्याण्ड सरकारको सहयोगमा सञ्चालित परियोजनाहरूमा काम गर्दा कमजोर कार्यसम्पादन गरेको वा विगतमा परियोजनाका आचारसंहिताको गम्भीर उल्लङ्घन गरेको वा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग र अन्य सरकारी निकायहरूबाट अयोग्य भएको प्रमाणीत उम्मेदवारहरूलाई अयोग्य घोषित गर्न सक्नेछ।*

- अन्तर्वार्ता मूल्याङ्कन - ३५ प्रतिशत

सबै परीक्षा तथा अन्तर्वार्ता सम्पन्न भएपछि, पदपूर्ति समितिले तत्काल नतिजालाई अन्तिम रूप दिई सिफारिस सहित परियोजना व्यवस्थापन समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ। सिफारिस सूची पेश गर्दा वैकल्पिक सूचीमा रहेका उम्मेदवारहरूको नामावली समेत सिफारिस गर्नु पर्नेछ। यो वैकल्पिक सूची पदपूर्ति भएको मिति देखि छ महिनासम्म मान्य रहनेछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले गाउँपालिका/नगरपालिकालाई उस्तै प्रकृतिको जनशक्ति आवश्यकता परेमा, वैकल्पिक सूचीको वैधता अवधिभित्र वरियताक्रमका उम्मेदवारलाई नियुक्ति गर्ने निर्णय गर्न सक्नेछ। लिखित परीक्षा र अन्तर्वार्ताका लागि अङ्कभारको मापदण्डहरू सहितको फारामहरू **अनुसूची ७** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

चरण ८ परियोजना व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृति : परियोजना व्यवस्थापन समितिले पदपूर्ति समितिको सिफारिसको आधारमा नियुक्ति सम्बन्धी निर्णय गर्नेछ र छनौट भएका उम्मेदवारहरूको नाम सहित कम्तीमा एक जना वैकल्पिकमा रहेका उम्मेदवारको नाम प्रकाशित गर्नेछ।

चरण ९ वार्षिक कार्यसम्पादनमा आधारित करार सम्झौता : गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालयले सफल उम्मेदवारहरूलाई वार्षिक कार्यसम्पादनमा आधारित करार सम्झौता (निर्धारित ढाँचामा) गरी नियुक्त गर्नेछ। हरेक वर्ष कर्मचारीको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन र आगामी वर्षको वार्षिक कार्यक्रममा कार्यभारको लागि सो पदको आवश्यकताको आधारमा करार अवधि नविकरणको निर्णय गर्नेछ। यदि आगामी आर्थिक वर्षको वार्षिक कार्यक्रममा सो पदसंग सम्बन्धित गतिविधिहरू तर्जुमा गरिएको छैन भने, ती कर्मचारीहरूको करार नवीकरण गरिने छैन। सेवा करार सम्झौताको नमूना **अनुसूची ८** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

४ छोटो अवधिका सेवा प्रदायकहरूको छनौट प्रक्रिया

सामान्यतया छोटो अवधिका सेवाप्रदायकहरू रोस्टर वा अघिल्लो पदपूर्ति प्रक्रियाको वैकल्पिक सूचीबाट छनौट गर्न सिफारिस गरिन्छ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले पदपूर्ति प्रक्रियामा प्रतिस्पर्धा गरेका उम्मेदवारहरूको सूची लाइ रोस्टर बनाइ प्रयोग गर्न सक्नेछ। परियोजना व्यवस्थापन समितिले त्यस्ता उम्मेदवारहरूलाई नियुक्त गर्नु अघि, वैयक्तिक विवरण मूल्याङ्कन, लिखित परीक्षा र अन्तर्वार्ता मार्फत उम्मेदवारको क्षमता सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ। यस्ता सेवाप्रदायकहरूसंग नतिजामा-आधारित करार गर्न सिफारिस गरिन्छ। यस्ता सेवाप्रदायकहरूको कार्यकाल अधिकतम छ महिनासम्मको रहनेछ। कुनै पनि छोटो अवधिका सेवाप्रदायकलाई पालिका एकाइका अन्य कर्मचारीहरूको नियमित कामलाई पूरा गर्नका लागि नियुक्त गर्न पाइने छैन। यस्ता सेवाप्रदायकको सेवा शुल्क गाउँपालिका/नगरपालिकामा कार्यरत विद्यमान

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

पालिका एकाइ कर्मचारीहरूको सेवा सुविधा भन्दा बढी हुनु हुदैन। छोटो अवधिका सेवाप्रदायकहरूलाई आधारभूत सेवा शुल्क बाहेक अन्य सेवा सुविधा प्रदान गरिने छैन।

तालिका २ गाउँपालिका/नगरपालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइका लागि आवश्यक मानव संसाधनहरूको आधारभूत आवश्यकताहरू

क्र.स	पद	तह/संख्या	काम गर्ने स्थान	न्यूनतम शैक्षिक योग्यता तथा सम्बन्धित क्षेत्रको कार्य अनुभव
१	जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अधिकृत	अधिकृत-छैठौँ स्तर -१	गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालय	सम्बन्धित विषयमा स्नातक तह। खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि क्षेत्रमा योजना तर्जुमा, क्षमता विकास क्रियाकलापहरूमा कम्तीमा ५ वर्षको अनुभव।
२	फिल्ड संयोजक	सहायक-पाँचौँ स्तर - १, अधिकतम गाउँपालिका/नगरपालिका परियोजना कार्यभार अनुसार	गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालय	प्रविणता तह वा उच्च माध्यमिक १०+२ तह कृषि वा वन वा ग्रामीण विकास वा सामाजशास्त्र वा सो सरह खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि क्षेत्रमा योजना तर्जुमा, क्षमता विकास क्रियाकलापहरूमा कम्तीमा ५ वर्षको अनुभव।
३	सब इन्जिनियर	सहायक-पाँचौँ स्तर-१	गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालय वा वडा कार्यालय	सिभिल इन्जिनियरिङ डिप्लोमा तह। खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि तथा जीविकोपार्जन गतिविधिका इन्जिनियरिङ सर्वे, डिजाइन र योजना निर्माण सुपरिवेक्षणमा कम्तीमा ३ वर्षको अनुभव।
४	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता	सहायक-पाँचौँ स्तर-१	गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालय वा वडा कार्यालय	कृषि वा वनमा प्रवीण डिप्लोमा वन, कृषि-वन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन तथा जीविकोपार्जन सम्बन्धी गतिविधिहरूको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा कम्तीमा ३ वर्षको अनुभव।
५	असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक	सहायक-चौथो स्तर -२ देखि ३*	योजना स्तर वा वडा कार्यालय	सिभिल इन्जिनियरिङ विषयमा प्राविधिक एस. इ. इ./एस. एल. सी. वा मान्यता प्राप्त संस्था/परियोजनाबाट कम्तीमा ३० दिने खाने पानी तथा सरसफाइ टेक्नेसियन तालिम प्राप्त। खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, सिँचाइ, बहुउपयोगी योजना, कृषि, बायोइन्जिनियरिङ वा अन्य सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माणको कार्यान्वयनमा कम्तीमा २ वर्षको अनुभव।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

६	सामाजिक परिचालक	सहायक-चौथो स्तर -२ देखि ३*	योजना स्तर वा वडा कार्यालय	एस. इ. इ./एस. एल. सी. वा सो सरह । खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि, जीविकोपार्जन क्षेत्रमा क्षमता विकास, सामाजिक परिचालन, योजना तर्जुमा आदिमा कम्तीमा २ वर्षको अनुभव ।
क्र.स	पद	तह/संख्या	काम गर्ने स्थान	न्यूनतम शैक्षिक योग्यता तथा सम्बन्धित क्षेत्रको कार्य अनुभव
१	जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अधिकृत	अधिकृत-छैठौँ स्तर -१	गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालय	सम्बन्धित विषयमा स्नातक तह । खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि क्षेत्रमा योजना तर्जुमा, क्षमता विकास क्रियाकलापहरुमा कम्तीमा ५ वर्षको अनुभव ।

* वार्षिक कार्यक्रममा योजना संख्या तथा क्रियाकलापको कार्यबोझको आधारमा संख्या निर्धारण गरिने ।

५ स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन गर्ने एकाई जनशक्ति परिचालन

५.१ वार्षिक कार्यक्रम तथा कार्य योजना तर्जुमा:

- परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको कार्य योजनाको आधार भनेको गाउँपालिका/नगरपालिकाको आर्थिक वर्षको वार्षिक कार्यक्रम हो, जस मार्फत परियोजना गतिविधिहरू फिल्डमा कार्यान्वयन गरिन्छ।
- गाउँपालिका/नगरपालिकाबाट वार्षिक कार्यक्रम अनुमोदन भइसकेपछि, प्रत्येक गतिविधिका विस्तृत चरणबद्ध-खुटकिला तथा विभिन्न स-साना क्रियाकलापहरूमा विभाजन गरी सूचीबद्ध गरिनेछ र पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको वार्षिक करार संझौतामा अनुसूचिको रूपमा संलग्न गरिनेछ। जुन क्रियाकलापहरू पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधार पनि बन्नेछन्। वार्षिक कार्यक्रमलाई फिल्डस्तरमा व्यवहारिक र हासिल गर्न योग्य सुनिश्चित गर्न, यसमा भएका सबै योजना तथा गतिविधिहरूमा समय सीमा, जिम्मेवार कर्मचारी, विनियोजित बजेट, अपेक्षित जनश्रमदान तथा नतिजा क्षेत्रका परिणामहरू समावेश भएको हुनुपर्छ। योजना तर्जुमा तथा क्रियाकलापहरू विभाजन प्रक्रिया गर्दा लाभान्वित समुदायहरूको मौसमी (कृषि) पात्रोलाई पनि ध्यानमा राख्नु पर्दछ।
- आर्थिक वर्षको वार्षिक कार्यक्रममा तर्जुमा गरिएको सबै गतिविधिहरूलाई त्रैमासिक कार्ययोजनामा विभाजन गरी प्राथमिकता अनुसार कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ।
- स्थानीय तह तथा क्लस्टर स्तरमा हुने द्वैमासिक/अर्ध वार्षिक प्रगति समीक्षा र योजना तर्जुमा बैठकहरू मार्फत पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूले त्रैमासिक कार्य योजनाको आधारमा, मासिक र द्वैमासिक कार्य योजनाहरू तयार गर्नेछन्। यी बैठकहरू पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइले प्राविधिक सहायता सल्लाहकार र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विशेषज्ञको सहभागितामा संचालन गर्ने छन्। पालिका परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीले सहमत गरेको मासिक र द्वैमासिक कार्य योजनाहरूलाई कडाइका साथ पालन गर्नु पर्नेछ। हरेक कर्मचारीले आफ्नो प्राथमिकता तथा समय उपयुक्त रूपमा विभाजन गर्नु पर्नेछ। चरणबद्ध कार्यविधिको पालना गर्दै गरिने गतिविधिहरूको उचित समय र गुणस्तर कायम राखी फिल्डमा सम्पन्न गरेको क्रियाकलापहरूलाई वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको मुख्य मापदण्ड मानिनेछ।
- सबै योजना-स्तरका गतिविधिहरू प्रत्येक योजनाका लागि तयार गरिएको सामुदायिक कार्य योजना बमोजिम कार्यान्वयन गरिनेछ। विस्तृत मार्गदर्शनका लागि सम्बन्धित चरणबद्ध कार्यविधिहरू हेर्न अनुरोध गरिन्छ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ, वन, कृषि र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन गतिविधिहरूको सहज कार्यान्वयन गर्नका लागि स्थानीय स्तरमा उपलब्ध उत्कृष्ट अनुभव, सीप र क्षमताको उपयोग हुने गरी स्थानीय स्रोत व्यक्तिहरूलाई प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट परिचालन गरिनेछ।

५.२ प्रतिवेदन

पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीहरूले निम्न प्रतिवेदनहरू गाउँपालिका/नगरपालिका एकाइ माफत परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई पेश गर्नु पर्नेछन् ।

मासिक प्रगति प्रतिवेदन: प्रत्येक महिना तोकिएको ढाँचामा मासिक प्रतिवेदनहरू पेश गर्नु पर्नेछ र नियमित मासिक बैठक भन्दा पहिले प्राप्त भइ सकेको हुनुपर्छ । प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्ने विवरणहरू :

1. प्रतिवेदन अवधिमा कार्य योजना अनुसारको प्रगति
2. आगामी महिनाको कार्य योजना
3. सामना गरिएको समस्याहरू
4. महत्त्वपूर्ण सवालहरू
5. आवश्यक सहयोग/सहजीकरणका सम्भावना तथा स्रोतहरू

साथै, यी प्रतिवेदनहरूले योजना-स्तरको स्पष्ट भौतिक प्रगति, वित्तीय स्थिति र पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीको कार्य दिनहरू सम्बन्धी विस्तृत जानकारी दिनुपर्छ । मासिक बैठकमा गरिने प्रगति समीक्षा र कार्य योजनाको छलफल फिल्ड टिम द्वारा पेश गरिने प्रतिवेदनहरूको प्रस्तुतीको आधारमा गरिनेछ ।

अन्य विशेष कार्यक्रमहरू सम्बन्धी प्रतिवेदनहरू : अन्य विशेष कार्यक्रम तथा गतिविधिहरू सम्पन्न हुनासाथ प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ ।

५.३ फिल्ड अनुगमन

पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीहरूले संचालन गरेका फिल्ड गतिविधिहरूको अनुगमन परियोजना कार्यान्वयन म्यानुअल तथा चरणबद्ध कार्यविधिमा उल्लेख भए अनुसार गरिनेछ । यस्ता अनुगमन भ्रमणमा पालिका एकाइ कर्मचारी टोलीले सक्रिय रूपमा सहभागी हुनुपर्दछ । पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीद्वारा प्रदान गरिने सेवाको गुणस्तर जाँच तथा मूल्याङ्कन गर्न तलका अनुगमन भ्रमणहरू गरिनु पर्छ:

योजना स्तरको अनुगमन: योजना स्तरको अनुगमन चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार संचालन गरिनेछ । योजनाको फिल्ड अवलोकन गरी संकलन गरिएको प्रगति, सुझाव तथा सवालहरू पालिका एकाइ कर्मचारीलाई प्रदान गरी कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधार बनाइनेछ । योजना स्तरमा गरिने लिखित सुझाव र सिफारिसहरू फिल्ड टोलीलाई प्रदान गरिनेछन् र ती सिफारिसहरू अर्को भ्रमणमा कार्यान्वयन भए/नभएको चेक जाँच गरि सुनिश्चित गरिनेछन् । योजना स्तरको अनुगमन टोलीका सदस्यहरू परियोजना व्यवस्थापन समितिद्वारा मनोनित गरिनेछ ।

स्थानीय तहस्तरको अनुगमन: स्थानीय तहस्तरको अनुगमन वार्षिक रूपमा अनुगमन कार्य दलबाट गरिन्छ । अनुगमन टोलीले स्थानीय तहका सबै गतिविधि तथा पक्षहरू अवलोकन र अनुगमन गर्नेछ । प्रगति गरिएको गतिविधिहरूको गुणस्तर, परिमाण, तथा सम्पन्न प्रक्रियाहरू सहभागितामूलक ढङ्गले भए/नभएको, आमभेला, विषयबस्तु केन्द्रित सामुहिक छलफल, गुणस्तर केन्द्रित निरीक्षण, लेखाजोखा तथा अभिलेख निरीक्षण माफत अनुगमन गरिनेछ । अनुगमनका सिफारिस तथा निष्कर्षहरू अनुगमन पुस्तकमा उल्लेख गरी सबै टोली सदस्यहरूले हस्ताक्षर गर्नेछन् । लिखित सुझाव र

सिफारिसहरू फिल्ड टोलीलाई प्रदान गरिनेछन् र ती सिफारिसहरू आगामी भ्रमणमा कार्यान्वयन भए/नभएको चेक जाँच गरि सुनिश्चित गरिनेछन्। यो वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधिकारिक दस्तावेज समेत हुनेछ ।

फलो अप र विशेष भ्रमण : औपचारिक अनुगमन भ्रमणका अतिरिक्त, स्थानीय तह, परियोजना समन्वय एकाइ/कार्यालय, परियोजना सहयोग एकाइ र अन्य सम्बन्धित निकायहरूबाट पनि फिल्ड अनुगमन तथा भ्रमण हुन सक्छन्। यस्ता भ्रमणको क्रममा भ्रमण गर्ने सदस्यले पालिका एकाइ कर्मचारी टोलीसंग बैठक राख्नेछन् । फिल्ड प्रगतिबारे समीक्षा र अधिल्ला अनुगमन भ्रमणमा दिइएका सिफारिसहरूको कार्यान्वयन स्थितिबारे छलफल गर्नेछन्।

५.४ वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन

पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीहरूको कार्यसम्पादन तथा प्रगति समीक्षा भनेको नियमित प्रक्रिया हो र वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन भनेको वर्ष भरी कर्मचारीहरूबाट सम्पादन गरिएका कार्यहरू तथा नतिजामा आधारित भएर गरिनेछ। कर्मचारीहरूको कार्यसम्पादन, विभिन्न योजनाहरूको प्रत्येक अनुगमन भ्रमणको क्रममा गरिने मूल्याङ्कन र तिनीहरूको प्रतिवेदन विश्लेषण गरेर गरिनेछ। वार्षिक रूपमा परियोजना व्यवस्थापन समितिले तोकेको टोलीले अन्तिम कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्नेछ। अन्तिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन परियोजना व्यवस्थापन समितिबाट अनुमोदन गर्नु पर्नेछ ।

पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन व्यक्तिगत आधारमा गरिनेछ। हरेक कर्मचारीको फिल्ड क्रियाकलापहरू र जिम्मेवारीको प्रकृति फरक फरक हुने कुरालाई मध्यनजर गर्दै, अंकभार प्रणाली पदगत कार्य विवरण तथा जिम्मेवारीको आधारमा डिजाइन गरिनेछ। परियोजनाको नतिजाहरूको बुँदा र सहमति भएका कार्य विवरणसंगको अनुसूचि लक्ष्यलाई वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधार मानिनेछ। वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा निम्न लिखित बुँदाहरू हुनेछन्।

- पदगत जिम्मेवारीमा तोकिएको योजनामा गरिएका गतिविधिहरू समयमा सम्पन्न भएको,
- सम्पन्न गरिएको कार्यको गुणस्तर,
- चरणबद्ध कार्यविधिको प्रक्रिया, परियोजना कार्यान्वयन म्यानुअल, अन्य परियोजना कार्यविधिहरू तथा मापदण्डको पालना,
- फिल्डमा कर्मचारीको नियमितता र नैतिक आचरण,
- पेश गरेको प्रतिवेदनहरू तथा यसको गुणस्तर ।

वार्षिक कार्यक्रममा बजेट व्यवस्था भएमा वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा पालिका परियोजना एकाइ कर्मचारीले ९० भन्दा बढी अंक प्राप्त गरी परियोजना व्यवस्थापन समितिबाट अनुमोदन भएमा वार्षिक आधारभूत तलबको १०% सम्म पुरस्कार पाउन सक्नेछन्। परियोजना व्यवस्थापन समितिले कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको परिणामको आधारमा पुरस्कार र दण्ड सजायको निर्णय गर्न सक्दछ र यसलाई आगामी आर्थिक वर्षका लागि हरेक कर्मचारीको करार अविध थप गर्ने/नगर्ने आधार समेत बनाउनेछ।

अनसूचि १: विभिन्न पदहरूको जिम्मेवारी र कार्यक्षेत्र

लक परियोजना अधिकृत

पद	लक परियोजना अधिकृत - अधिकृत छैठौँ स्तर
रोजगारदाता	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कार्य स्थान	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, स्थानीय तह भित्र परियोजना कार्य क्षेत्रमा फिल्ड भ्रमण गर्नु पर्नेछ, आवश्यक परेको खण्डमा अन्य तोकिएका स्थानीय तहहरू पनि भ्रमण गर्नुपर्ने हुन सक्छ।
अवधि	वार्षिक करार सम्झौता (परियोजना अवधिको अन्त्यसम्म वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा नवीकरण गर्न सकिने)
जवाफदेही हुनुपर्ने	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
प्रतिवेदन गर्नुपर्ने	स्थानीय तहको परियोजना व्यवस्थापन समिति (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र परियोजनाका प्राविधिक सहायता सल्लाहकार मार्फत)
शैक्षिक योग्यता	सिभिल इन्जिनियरिङ, समाजशास्त्र, व्यवस्थापन, ग्रामीण विकास, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन वा अन्य सम्बन्धित विषयमा स्नातक तह उत्तीर्ण

कार्य अनुभव:

- ग्रामीण क्षेत्रमा सामुदायिक विकास, योजना तर्जुमा र व्यवस्थापन, वा जीविकोपार्जन/जलस्रोत/ प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन जस्ता गतिविधिहरूमा न्यूनतम ५ वर्षको कार्य अनुभव साथै स्थानीय तहहरू संग काम गरेको अनुभव लाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- समान प्रकृतिका विशेष गरी फिनल्याण्ड सरकार र युरोपेली संघको वित्तीय सहयोगमा संचालित परियोजनाहरूमा कार्य गरेको अनुभवलाई थप ग्राह्यता दिइनेछ ।

अन्य दक्षताहरू:

- सामाजिक परिचालन र तालिमहरू सहजीकरणमा राम्रो दक्षता भएको,
- अंग्रेजी र नेपालीमा राम्रो लेख्न र बोल्न सक्ने साथै स्थानीय भाषामा राम्रो दक्षता भएको,
- नेपाली र अंग्रेजीमा प्रतिवेदन लेखनमा राम्रो सीप भएको,
- कम्प्युटर सीप (MS Office) मा पकड भएको,
- अनलाइन वेब-वेस र मोबाइल एप (जस्तै एक्टिभिटी इन्फो,कोबो, एम बाटर आदि)मा तथ्याङ्क संकलन तथा प्रतिवेदन गर्न सक्ने सीप भएको ।

काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरू

- गाउँ/नगरपालिकाहरूलाई विभिन्न योजना तर्जुमा (क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजना समेत) र रणनीतिहरू (जल स्रोत, जीविकोपार्जन, कृषि-वन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन/विपद जोखिम न्युनिकरण/व्यवस्थापन, मर्मत सम्भार तथा दिगोपना, व्यवस्थापकीय सुचना प्रणाली, आदि) तयारी तथा तर्जुमा गर्न योगदान पुऱ्याउने, सहयोग गर्ने र प्रोत्साहित गर्ने साथै प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने।
- स्थानीय सरकारका निकाय तथा निर्णयकर्ताहरूलाई लक परियोजना अन्तर्गत हुन सक्ने विकासका अवसरहरूबारे जानकारी गराउने।
- स्थानीय सरकार तथा साझेदारहरूलाई परियोजनाका गतिविधिहरू संयुक्त रूपमा तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने।
- परियोजनाका गतिविधिहरूसंग सम्बन्धित वार्षिक कार्यक्रम, अनुगमन र प्रतिवेदन तयार पार्न गाउँपालिका/नगरपालिकालाई सहयोग गर्ने।
- प्राकृतिक स्रोत विकास कोष (NRDF) को स्थिति सहित विभिन्न गतिविधिहरूको प्रगति प्रतिवेदन तयारी, संयोजन तथा प्रमाणित गरि परियोजना व्यवस्थापन समितिलाई पेश गर्ने र संकलन गरिएका तथ्याङ्कहरूको गुणस्तरियता सुनिश्चित गर्ने।
- क्लस्टर कार्यालय/परियोजना सहयोग एकाइ मार्फत सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय लाई पेश गर्नु पर्ने आवधिक (मासिक/चौ-मासिक/अर्ध-वार्षिक/वार्षिक) प्रतिवेदनहरू तयार गर्न सहयोग गर्ने।
- परियोजनाका सबै गतिविधिहरूको कार्यान्वयन तथा संचालन गर्दा परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका र चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार भएको सुनिश्चित गर्ने।
- फिल्डमा विशेष गरी योजना छनौट, तयारी, निर्माण र निर्माण पश्चातको चरण तथा अन्य निर्णय प्रक्रियाहरूमा लैगिक समानता अपाङ्गता सामाजिक समावेशीकरण र मानव अधिकारमा आधारित अवधारणा लागु भएको सुनिश्चित गर्ने।
- परियोजना अन्तर्गत कार्यान्वयन हुने सबै खालका योजना तथा कार्यक्रमहरू स्थानीय सरकारको समावेशी सात-चरण योजना तर्जुमा प्रक्रियालाई पालन गरि छनौट भएको सुनिश्चित गर्ने।
- वडा समिति, टोल विकास समिति, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति र अन्य सरोकारवालासंग नजिकको समन्वयकारी भूमिका बहन गर्दै योजना तर्जुमा प्रक्रिया सहज बनाउन परियोजना कार्यान्वयन पालिका एकाइका कर्मचारीहरूलाई परिचालन गर्ने।
- परियोजना द्वारा तयार गरिएको व्यवस्थापन सुचना प्रणालीमा स्थानीय तहका कर्मचारीहरूको पहुँच तथा त्यसको प्रयोग गर्नमा सहयोग गर्ने र हासिल भएको नतिजाको समयमै प्रतिवेदन गर्ने।
- आवश्यकता अनुसार स्थानीय तहको आर्थिक प्रशासन शाखालाई प्राकृतिक स्रोत विकास कोष (NRDF) को वित्तीय प्रतिवेदन तयारीमा सहयोग गर्ने।
- गाउँपालिका/नगरपालिका कर्मचारीहरू तथा निर्णयकर्ताहरूलाई परियोजनाको निर्देशिका, म्यानुअल र नीतिहरूबारे जानकारी गराउनु।
- गाउँपालिका/नगरपालिका भित्र अन्य संघ संस्थाहरूसंग संभावित सहकार्य र उपलब्ध स्रोत साझेदारी गर्न समन्वय गर्ने।

- परियोजना टोली, स्थानीय कर्मचारीहरू, जिल्ला वन अधिकृत र अन्य सरोकारवाला बीच सहकार्य र सदभाव कायम राख्दै योजना गरिएका गतिविधिहरू समयमै सम्पन्न हुने सुनिश्चित गर्ने।
- स्थानीय तहका कर्मचारीहरू/सरोकारवालाहरू/वडाहरूमा क्षमता विकास आवश्यकता विश्लेषण गरेर वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमाका लागि गतिविधिहरू सहित सुझाव दिने।
- परियोजनाका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन गर्ने पालिका एकाइका अन्य कर्मचारीहरूको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा टोली सदस्यको रूपमा सहभागी हुने।
- परियोजना व्यवस्थापन समितिका बैठकहरूको आयोजना गर्न सहयोग गर्ने र निर्णयहरू तयार पार्ने।
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार कार्यशाला/गोष्ठी/तालिमको प्रस्तावना तयार पारी अनुमोदन प्रक्रिया र आर्थिक व्यवस्थापन गर्ने। खर्चको पारदर्शिता सुनिश्चित र अग्रिम भुक्तानी समयमै फछ्यौट गर्ने।
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमका गतिविधिहरूको अनुगमन र सुपरिवेक्षण गरी गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने र परियोजनाका अनुपालन, मानकहरूको पालना गर्ने र गराउने।
- फिल्डका कर्मचारीहरूलाई कार्यान्वयन योजना अनुसार परिचालन गर्ने। साथै मासिक बैठक र फिल्ड भ्रमणमार्फत उनीहरूको कार्यसम्पादन अनुगमन गर्ने। सबै परियोजना/फिल्ड कर्मचारीहरूले परियोजनाको आचारसंहिता पालन गरिरहेको सुनिश्चित गर्ने।
- परियोजना कार्यान्वयनको सबै चरणमा परियोजनाका निर्देशिकाहरू (परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, चरणवद्ध कार्यविधि, GEDSI/HRBA आदि) सही रूपमा पालन भइरहेको सुनिश्चित गर्ने।
- परियोजनाका नतिजाहरू हासिल गर्न सुपरभाइजरले तोके अनुसार अन्य कुनै पनि काम र जिम्मेवारीहरू पालना गर्ने।

फिल्ड संयोजक

पद	फिल्ड संयोजक - सहायक पाँचौं तह
रोजगारदाता	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कार्य स्थान	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय अन्तर्गत रहेर परियोजना कार्यान्वयन हुने गाउँपालिका/नगरपालिका भित्रको क्षेत्र वा वडा कार्यालय (आवश्यकता अनुसार)
अवधि	वार्षिक करार सम्झौता (परियोजना अवधिको अन्त्यसम्म वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा नवीकरण गर्न सकिने)
जबाफदेही हुनुपर्ने	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र प्राविधिक सहायता सल्लाहकार
प्रतिवेदन गर्नुपर्ने	लक परियोजना अधिकृत र प्राविधिक सहायता सल्लाहकार/प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ
शैक्षिक योग्यता	कृषि र वन वा ग्रामिण विकास वा सामाजिक विज्ञान वा सो सरहको विषयमा कम्तीमा प्रवीणता प्रमाणपत्र/उच्च माध्यमिक तहको शिक्षा

कार्य अनुभव

- ग्रामीण क्षेत्रमा सामुदायिक विकास, योजना तर्जुमा र व्यवस्थापन, वा जीविकोपार्जन/जलस्रोत/प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन जस्ता गतिविधिहरूमा न्यूनतम ५ वर्षको कार्य अनुभव साथै स्थानीय तहहरूसँग काम गरेको अनुभवलाई ग्राह्यता
- समान प्रकृतिका विशेष गरी फिनल्याण्ड सरकार र युरोपेली संघको वित्तीय सहयोगमा संचालित परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभवलाई थप ग्राह्यता दिइनेछ ।

अन्य दक्षताहरू:

- सामाजिक परिचालन र तालिमहरू सहजीकरणमा राम्रो दक्षता,
- अंग्रेजी र नेपालीमा राम्रो लेख्न र बोल्न सक्ने साथै स्थानीय भाषामा राम्रो दक्षता,
- प्रतिवेदन लेखनमा राम्रो सीप,
- आधारभूत कम्प्युटर सीप (MS Office),
- वेब-वेस वा मोबाइल एप (एक्टिभिटी इन्फो,कोबो, एम बाटर आदि)मा आधारित तथ्याङ्क संकलन तथा प्रतिवेदन गर्न सक्ने दक्षता ।

काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरू:

फिल्ड संयोजक मुख्यतः तोकिएको कार्य क्षेत्रमा परियोजनाका विभिन्न समुदाय स्तरका जलस्रोत, जीविकोपार्जन तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी गतिविधिहरूको योजना तर्जुमामा समन्वय, सहजीकरण र सहयोग गर्न जिम्मेवारी हुनेछन्। फिल्ड संयोजक पद पूर्ण रूपले फिल्डमा आधारित हुनेछ । फिल्ड संयोजकले लक परियोजना अधिकृतको प्रत्यक्ष निरीक्षण र निर्देशनमा निम्न कार्यहरू गर्नेछन्:

योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन

- विशेषतः परियोजना अन्तर्गत संचालन हुने गतिविधिहरूको वार्षिक कार्यक्रम तथा क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजना समावेशीता सहितको स्थानीय तह सात चरणको योजना तर्जुमा प्रक्रियाबाट टोल/बस्ती र वडा स्तरका योजनाहरूको तथा गतिविधिहरूको छनौट प्रकृया सुनिश्चित गर्ने कार्यमा लक परियोजना अधिकृतलाई सहयोग गर्ने
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रमको आधारमा क्रियाकलापहरूको विस्तृत कार्यान्वयन योजना तयार गर्ने र तोकिएको समय सीमा अनुसार विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग समन्वय गरी कृषि तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनका गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्ने ।
- वडा/योजना स्तरमा आम भेलाहरू आयोजना गर्ने र सम्बन्धित योजना तथा गतिविधिहरूमा परियोजनाको बारेमा जानकारी गर्ने ।
- लैङ्गिक समानता अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण/मानव अधिकारमा आधारित कार्यपद्धति मार्गदर्शनको रूपमा उपभोक्ता समूह/कृषि समूह/सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको गठन प्रक्रियामा सहयोग गर्ने, विधान तयारी तथा दर्ता प्रक्रियामा सहयोग गर्ने, साथै उपभोक्ता समितिहरूको बैंक खाता खोल्नमा सहयोग गर्ने ।

- योजनाहरूको कार्यान्वयन चरणको सम्झौता अघि चरणवद्ध प्रक्रिया अनुसार प्रारम्भिक मर्मत सम्भार कोष संकलनलाई सुनिश्चित गर्ने र भरपर्दो स्थानीय सहकारीमा मर्मत सम्भार खाता खोल्न सहजीकरण गर्ने।
- योजना स्थलमा निर्माण (स्थानीय/गैर-स्थानीय) सामग्रीको ढुवानी र उचित भण्डारण व्यवस्थापनमा उपभोक्ता समितिहरूलाई सहयोग गर्ने।
- परियोजना गतिविधिहरूको कार्यान्वयन प्रगतिको नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने; समुदाय परिचालन, सामुदायिक कार्य योजना समीक्षाको लागि उपभोक्ता समिति/समूह/कृषि समूह/सामुदायिक बन उपभोक्ता समूहहरूलाई सहयोग गर्ने र दिइएको समयसीमा भित्र सबै गतिविधिहरू पूरा गर्न सहयोग प्रदान गर्ने।
- स्थानीय तहका अधिकारहरूसंगको समन्वयमा योजना स्तरमा हुने र भएका विवादहरू (यदि कुनै छन भने) समाधान गर्न उपभोक्ता समिति/उपभोक्ताहरूलाई सहयोग गर्ने।
- प्राविधिक तालिमहरू जस्तै; ग्रामिण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, पम्प अपरेटर, मिस्त्री, अगुवा कृषक, बन हेरालो, स्थानीय स्रोत व्यक्ति जस्ताको लागि सहभागीहरूको छनौटमा समुदायलाई सहजीकरण गर्ने;
- ग्रामीण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता तथा स्थानीय स्रोत व्यक्तिहरूको लागि जीविकोपार्जनका अवसरहरू जस्तै अगुवा किसान, आय आर्जन गर्ने गतिविधिहरू, लघु उद्यमहरू आदिमा उनीहरूको संलग्नता सुनिश्चित गर्ने।
- खातापाताहरूको उचित व्यवस्थापन, बैठक पुस्तिका, योजना बोर्ड, सार्वजनिक सुनुवाइ/लेखापरीक्षणमा सहजीकरण र अन्य अभियानहरूमा महिला र विपन्न समूहहरूको सहभागिता मार्फत संस्थागत सुशासन कायम राख्न उपभोक्ता समिति/कृषि समूह/सामुदायिक बन उपभोक्ता समूहहरूलाई सहयोग गर्ने।
- खानेपानी योजनाहरूमा उपभोक्ता समिति तथा उपभोक्ताहरूलाई मर्मत सम्भार, सामुदायिक बन कार्ययोजना, व्यावसायिक योजना र जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना तयारी जस्ता प्रक्रियामा सहयोग गर्ने। जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजनाहरूको कार्यान्वयनमा सहजीकरण तथा नियमित निगरानी गर्ने र पानीको दिगो उपलब्धताको लागि सरोकारवाला निकायहरूसंग सम्बन्ध विकासको लागि उपभोक्ता समितिहरूलाई सहयोग गर्ने।
- सहकारीका कर्मचारीहरूलाई व्यावसायिक पोर्टफोलियो विस्तार गर्न सहजीकरण र प्रोत्साहन गर्ने र उपभोक्ता समिति/सामुदायिक बन उपभोक्ता समूहहरूलाई सहकारीमा जोड्न बाह्य स्रोतहरूको खोजि गर्न सहयोग गर्ने।

क्षमता अभिवृद्धि, समन्वय र सहकार्य

- योजना/समुदायहरूको लागि क्षमता अभिवृद्धि गर्ने गतिविधिहरूको आवश्यकता विश्लेषण गर्ने र सोही अनुसार वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमामा सुझाव दिने।
- स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार योजना/वडा स्तरका सरोकारवालाहरू (उपभोक्ता समिति, सहकारी, सामुदायिक बन, कृषि समूह आदि) को लागि विभिन्न तालिमहरू संचालन गर्ने; स्रोत व्यक्तिको रूपमा सहजीकरण गर्ने र पाठ्यक्रम सामग्री/सुचना शिक्षा, र संचार सामग्रीहरू विकास गर्न सहयोग गर्ने।
- उपभोक्ता समिति, कृषि समूह, सामुदायिक बन, सहकारीहरूलाई उचित वित्तीय व्यवस्थापन/खातापाता व्यवस्थापन र गैर-स्थानीय सामग्री खरिद प्रक्रिया, ढुवानी, स्टोर व्यवस्थापन; बैठक पुस्तिका, अन्य रेकर्ड राख्न सहयोग र क्षमता प्रदान गर्ने।

- जीविकोपार्जनलाई राम्रो बनाउन आयआर्जन र लघुवित्त गतिविधिहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न र दिगोपनाका लागि सम्पन्न योजनाहरूको संचालन तथा मर्मत सम्भार कोष संकलन गर्न समुदायमा आधारित संस्थाहरूलाई सहकारीमा आवद्ध हुन सहयोग र सहजीकरण गर्ने।

अनुगमन तथा प्रतिवेदन

- योजना स्तरको अनुगमन प्रक्रियाको योजना बनाउने र भाग लिने, चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार क्रियाकलापहरू कार्यान्वयन भएको सुनिश्चित गर्ने र अनुगमनमा आएका सल्लाह सुझावहरू उचित र समयमै कार्यान्वयन भएको सुनिश्चित गर्ने।
- जन स्वास्थ्य र GEDSI मुद्दाहरूको अनुगमन (सरसफाइ र स्वच्छता, पोषण, महिनावारी स्वच्छता, लिङ्गमा आधारित हिंसा, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार आदि) को लागि स्वास्थ्य चौकी/महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका (FCHV), विद्यालय र स्थानीय तहमा काम गर्ने विभिन्न संस्थाहरूसंग समन्वय र सहजीकरण गर्ने; पूर्ण सरसफाइ तथा वातावरण मैत्री समुदाय तयारी स्व-मूल्याङ्कन विधिहरू (घरधुरी र विद्यालयहरू)को उपलब्धि/प्रभावको नजिकबाट निगरानी गर्ने।
- चरणबद्ध कार्यविधि र परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका अनुसार बार्षिक कार्यक्रममा भएका गतिविधिहरूको गुणस्तरीयता कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्ने।
- योजनाहरूको जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना र दिगोपनाका सुचकहरूको नियमित फलोप तथा प्रतिवेदन गर्ने।
- परियोजना गतिविधिहरूको मासिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्न सहयोग गर्ने, मासिक बैठकको लागि अर्को महिनाको योजना समावेश गर्ने।
- परियोजनाका गतिविधिहरूको कार्यान्वयनमा उठाइएका सवालहरू, समुदायको भावना, राम्रा अभ्यासहरू र रिपोर्टिङ अवधिबाट सिकेका पाठहरू अनुगमन गरिएको सुनिश्चित गर्ने।

अन्य

- लक परियोजना अधिकृत संगको समन्वयमा उपभोक्ता समिति/कार्यक्रमहरूको बिल र अन्य कागजातहरूको रुजु गर्ने तथा आवश्यक कार्यमा सहयोग गर्ने। उपभोक्ता /सप्लायर्स हरूलाई भुक्तानीको लागि उपभोक्ता समिति लाई सहजीकरण गर्ने।
- स्वीकृत बार्षिक कार्यक्रम अनुसार कृषि, वन र जलस्रोत गतिविधिहरूको कार्यशाला/तालिमको प्रस्ताव तयार गर्ने र स्वीकृति प्रक्रियाको लागि परियोजना एकाइमा पेश गर्ने। खर्चको पारदर्शिता कायम राख्ने र समयमै पेशकी फछ्यौट गराउने।
- विस्तृत कार्यान्वयन योजना अनुसार फिल्डका कर्मचारीहरू परिचालनमा सहयोग गर्ने र मासिक बैठक र फिल्ड भ्रमण का लागि बार्षिक कार्यक्रमका गतिविधिहरूमा प्राविधिक मार्गदर्शन प्रदान गर्ने।
- परियोजनाको आवश्यकता अनुसार बेसलाइन, इनलाइन र अन्य तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि हुने सर्भेमा सहयोग गर्ने।
- सुपरभाइजरले तोकेका परियोजना परिणाम तथा नतिजाहरू हासिल गर्न अन्य कुनै पनि काम र जिम्मेवारीहरू।

सब-इन्जिनियर

पद	सब-इन्जिनियर - सहायक पाँचौं स्तर
रोजगारदाता	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कार्य स्थान	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, पालिका भित्रको परियोजनाको कार्य क्षेत्रहरूमा आधारित भएर अधिक अनुगमन भ्रमण ।
अवधि	वार्षिक करार सम्झौता (परियोजना अवधिको अन्त्यसम्म वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा नवीकरण गर्न सकिने)
जवाफदेहीता	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
प्रतिवेदन गर्नुपर्ने	लक परियोजना अधिकृत र प्राविधिक सहायता अधिकृत/प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ र स्थानीय तहको पूर्वाधार शाखा प्रमुख
शैक्षिक योग्यता	सिभिल इन्जिनियरिङ विषयमा प्रवीणता डिप्लोमा

कार्य अनुभव:

- समुदायमा आधारित ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ, सिँचाइ, बायो-इन्जिनियरिङ र अन्य पूर्वाधार विकासका गतिविधिहरू (सर्भे, डिजाइन, सुपरिवेक्षण/अनुगमन, मूल्याङ्कन आदि) मा कम्तीमा ३ वर्षको कार्य अनुभव ।
- समान प्रकृतिका विशेष गरी फिनल्याण्ड सरकार र युरोपेली संघ द्वारा वित्तीय सहयोग भएका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभवलाई विशेष ग्राह्यता दिइनेछ ।

अन्य दक्षताहरू

- सामाजिक परिचालन र तालिम सहजीकरणमा उत्कृष्ट क्षमता,
- स्थानीय भाषामा दक्षता सहित नेपालीमा राम्रो लेख्न र बोल्न सक्ने,
- ग्रामीण खानेपानी तथा सरसफाइ र सिँचाइका योजनाहरूको सर्वेक्षण तथा डिजाइन सफ्टवेयर प्रविधि तथा यन्त्रहरू GPS, DGPS जस्तामा राम्रो दक्षता तथा पकड,
- प्रतिवेदनमा राम्रो सीप र अनलाइन वेबवेस र मोवाइल एप एक्टिभिटी इन्फो,कोबो, एम बाटर आदिमा आधारित प्रतिवेदन गर्न सक्ने दक्षता ।
- इन्जिनियरिङ सफ्टवेयर Auto-CAD मा आधारभूत दक्षता,
- कम्प्युटर सीप (MS Office)मा आधारभूत दक्षता ।

काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरू:

- सब-इन्जिनियर परियोजनाका प्राविधिक अधिकृतसंग नजिकको सहकार्यमा गाउँपालिका/ नगरपालिका स्तरमा योजना निर्माण सम्बन्धी प्राविधिक कार्यहरू सम्पन्न गर्ने काममा मुख्य जिम्मेवार हुन्छ ।

- उनी/उनले परियोजनाको प्राविधिक सहायता सल्लाहकार वा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ र स्थानीय तहको इन्जिनियरको प्रत्यक्ष सुपरिवेक्षण र मार्गदर्शनमा, लक परियोजना अधिकृत र अन्य फिल्ड कर्मचारीहरूसँग नजिकको समन्वय गर्दै निम्न कार्यहरू सम्पन्न गर्नेछन्।

योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन

- गाउँपालिका/नगरपालिका स्तरका क्षेत्रगत योजना तर्जुमाको प्राथमिकीकरणमा परेका योजनाहरूको पुर्व/सम्भाव्यता अध्ययन गर्न र लक अधिकृतलाई परियोजनाको वार्षिक कार्यक्रम तथा क्याचमेन्ट व्यवस्थापन योजना तयारीमा सहयोग गर्ने।
- योजना स्थलगत लेआउट योजना तयार पार्ने र अन्तिम रूप दिने साथै योजनामा आइपर्ने प्राविधिक सवालहरू उपभोक्ता/उपभोक्ता समितिहरूलाई आम भेला/समितिको बैठक मार्फत छलफल गर्ने।
- परियोजनाका प्राविधिक मापदण्ड अनुसार जलवायु परिवर्तन/विपद जोखिम न्युनिकरणका गतिविधिलाई एकीकृत गर्दै विस्तृत प्राविधिक सर्वेक्षण गर्ने, डिजाइन र लागत अनुमान तयार पार्ने। साथै पानीको बहु-उपयोगलाई मध्यनजर गर्दै पानीको अधिकतम प्रयोगलाई सुनिश्चित गर्ने।
- उपभोक्ता समितिको सामुदायिक कार्य योजना (CAP) तयार पार्न सहयोग गर्ने र समीक्षा गर्न सहभागी हुने।
- स्वीकृत डिजाइन र नक्सा अनुसार संरचनाको लेआउट अनुसार जलस्रोत प्राविधिक/मिस्त्रीहरूलाई सहयोग गर्ने।
- बाह्य निर्माण सामग्रीका लागि खरिद सम्बन्धी कागजात तयार पार्ने, समितिहरूलाई निर्माण सामग्री खरिद प्रक्रियामा सहयोग गर्ने र स्थानीय/बाह्य निर्माण सामग्री को गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने।
- उपभोक्ता समिति र फिल्डका अन्य सदस्यहरूलाई जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना तयार पार्न र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने।

क्षमता अभिवृद्धि, समन्वय र सहकार्यको विकास:

- प्राविधिक सहयोग र सहजीकरणका लागि गाउँपालिका/नगरपालिकाको प्राविधिक टोली र परियोजनाका प्राविधिक सहायता सल्लाहकार/प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ र प्राविधिक अधिकृतसँग प्राविधिक स्पष्टता सहित सहयोग र सहजीकरणका लागि नियमित समन्वय गर्ने।
- प्राविधिक तालिमहरूमा सहभागीहरूको छनौट गर्न उपभोक्ता समितिलाई सहयोग गर्ने, त्यस्ता तालिममा स्रोत व्यक्ति/सहजकर्ताको रूपमा कार्य गर्ने र योजनाका उपभोक्ता समितिलाई नियमित संचालन तथा मर्मत सम्बन्धी प्राविधिक अभिमुखीकरण प्रदान गर्ने।
- निर्धारित गतिविधिहरू समयमै सम्पन्न गर्न परियोजना टोली, स्थानीय तहका कर्मचारीहरू, तथा अन्य सरोकारवालासँग बलियो सहकार्य र समन्वय कायम गर्ने।
- गाउँपालिका/नगरपालिका स्तरीय नियमित प्रगति समीक्षा र योजना तर्जुमा बैठकमा सहभागी हुने।

अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा प्रतिवेदन:

- निर्माण कार्यको स्वीकृत गुणस्तर मापदण्ड र डिजाइन अनुसार सुनिश्चित गर्दै असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक तथा स्थानीय स्रोत व्यक्तिहरूलाई सुपरभाइज गर्ने। साथै निर्माण गतिविधिहरूको नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने।

- सम्पन्न कार्यको नाँपजाच तथा प्रमाणीकरण गरी योजनाको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र नापी किताब तयार गरी सम्बन्धित निकायमा उपभोक्ता समितिहरूलाई भुक्तानी तथा अन्तिम स्वीकृतिका लागि सिफारिस सहित पेश गर्ने ।
- गाउँपालिका/नगरपालिका भित्रका योजना स्तरमा हुने विभिन्न अनुगमनका भ्रमणहरूमा सहयोग र सहजीकरण प्रदान गर्ने ।
- योजनाहरूको जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना कार्यान्वयन र दिगोपना सम्बन्धी नियमित फलोअप गर्ने ।
- भौतिक प्रगति तथा फिल्डगत प्राविधिक सवाल, चुनौती, तथ्य तथा प्रमाणहरू सहित प्रतिवेदनहरू नियमित रूपमा तयार गरी परियोजना अधिकृत, प्राविधिक अधिकृत, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ र गाउँपालिका/नगरपालिकाका इन्जिनियरलाई पेश गर्ने ।
- उपभोक्ता समितिहरूलाई सार्वजनिक लेखा परीक्षण तथा स्थानीय स्तरका भुक्तानीका लागि आवश्यक प्राविधिक प्रतिवेदनहरू तयारीमा सहयोग गर्ने, र
- परियोजनाको चरणबद्ध कार्यविधिमा निर्दिष्ट अन्य प्राविधिक कार्यहरू गर्ने ।

अन्य:

- परियोजनाको आवश्यकता अनुसार प्राविधिक, प्रारम्भिक, अन्तिम तथा अन्य तथ्याङ्क संकलन कार्यहरूमा परिचालीत हुने तथा सहयोग गर्ने ।
- परियोजना कार्यान्वयनको सबै चरणमा परियोजनाका निर्देशिकाहरू (परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, चरणबद्ध कार्यविधि, GEDSI/HRBA आदि) पालन भएको सुनिश्चित गर्ने ।
- सुपरभाइजरले तोकेका परियोजना परिणाम तथा नतिजाहरू हासिल गर्न अन्य कुनै पनि काम र जिम्मेवारीहरू ।

प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता

पद	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता - सहायक पाँचौ तह
रोजगारदाता	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कार्य क्षेत्र	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, स्थानीय तह भित्र परियोजना लागू भएका क्षेत्र
अवधि	वार्षिक करार सम्झौता (परियोजना अवधिको अन्त्यसम्म वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा नवीकरण गर्न सकिने)
जवाफदेहीता	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
प्रतिवेदन	लक परियोजना अधिकृत र प्राविधिक सहायता सल्लाहकार/प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञ
शैक्षिक योग्यता	कृषि वा वन विज्ञानमा प्रवीणता डिप्लोमा तह

कार्य अनुभव

- कृषि वा वन तथा कृषि-वन सम्बन्धी गतिविधिहरूको योजना र कार्यान्वयनमा कम्तिमा तीन वर्षको अनुभव।
- समान प्रकृतिका विशेष गरी फिनल्याण्ड सरकार र युरोपेली संघ द्वारा वित्तीय सहयोग भएका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभवलाई थप ग्राह्यता दिइनेछ ।

अन्य दक्षताहरू

- सामाजिक परिचालन र तालिम सहजीकरणमा राम्रो दक्षता,
- स्थानीय भाषामा दक्षता सहित नेपालीमा राम्रो लेख्न र बोल्न सक्ने र अंग्रेजी भाषामा उचित दक्षता,
- राम्रो प्रतिवेदन लेखन सीप र अनलाइन वेबवेस, मोवाइल एप (एक्टिभिटी इन्फो,कोबो, एम बाटर आदि)मा प्रतिवेदन गर्न सक्ने आधारभूत दक्षता ।

काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरू:

प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ताले परियोजना अन्तर्गतका जीविकोपार्जन, कृषि, वन, कृषि-वन, र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका/नगरपालिका स्तरमा मुख्य प्राविधिक फोकल व्यक्तिको रूपमा काम गर्नेछ। गाउँपालिका/नगरपालिकाको कृषि, वातावरण, र उद्यम विकास शाखाहरू, र प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञसंगको समन्वयमा काम गर्दै, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ताले जलवायु-उत्थानशील जीविकोपार्जन र संरक्षणलाई प्रवर्द्धन गर्ने एकीकृत जलाधार/उप-जलाधार स्तर क्रियाकलापहरूको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा तल उल्लेखित कार्यहरू गर्नेछ।

- स्थानीय स्तरमा जीविकोपार्जनका अवसरहरू पहिचान गर्ने र जीविकोपार्जन कार्यान्वयन योजना तथा अन्य कृषि सम्बन्धी योजनाहरू तयार गर्न र कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिका/नगरपालिकाहरूलाई सहयोग गर्ने।
- जलवायु मैत्री घर बगैँचा, मौसमी र बेमौसमी तरकारी उत्पादन, र आय आर्जन गर्ने गतिविधिहरूको प्रवर्द्धन र सहयोग गर्ने।
- प्राविधिक तालिमका कार्यक्रमहरूलाई सहजीकरण गर्ने (जस्तै, तरकारी उत्पादन, ग्रीनहाउस, कृषि-सामग्रीहरूको प्रयोग, स्थानीय स्रोत व्यक्तिहरू) ।
- सहकारी र कृषक समूहहरूलाई मूल्य शृङ्खला विकास गर्न र बजारीकरण तथा सम्बन्ध विस्तार गर्न सहयोग गर्ने।
- कृषि व्यवसाय र लघु उद्यम विकासको लागि जीविकोपार्जन प्रवर्द्धकहरू र स्थानीय स्रोत व्यक्तिलाई सहयोग गर्ने ।
- कृषि-उत्पादन आपूर्तिकर्ता र विस्तार प्रवर्द्धकहरूलाई दिने तालिमहरूको तालिम सामग्री विकास गर्ने र क्षमता अभिवृद्धिमा सहयोग प्रदान गर्ने।
- बजार/व्यवसाय समितिहरूलाई सबलीकरण गर्ने र स्थानीय स्तरमा कृषि कार्यशालाहरू र सेवा प्रदायकहरूसंगको सम्बन्धलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- संरक्षणका सवालहरू पहिचान गर्न र सान्दर्भिक योजना र बजेट तर्जुमा गर्न गाउँपालिका/नगरपालिका र सामुदायिक बनहरूलाई सहयोग गर्ने।

- बहुउद्देश्यीय नर्सरी स्थापना, मुहान संरक्षण, वृक्षारोपण, वन डढेलो र चरी चरन व्यवस्थापनलाई सहजीकरण गर्ने।
- सामुदायिक वन/कबुलियती वन कार्ययोजना तयारी, वन व्यवस्थापन र जैविक विविधता संरक्षणको लागि प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने।
- गैर-काठ वन पैदावार, औषधीय र सुगन्धित बिरुवा, जडीबुटीहरू प्रयोग गरेर वनमा आधारित हरित उद्यमहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने, र सहकारीहरू मार्फत तिनीहरूको बजार व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याउने।
- सामुदायिक वनहरूको लागि दिगो वन व्यवस्थापन तालिम र नीति निर्माणका लागि अभिमुखीकरणमा सहजीकरण गर्ने।
- प्राविधिक सहयोग र सहकार्यको लागि डिभिजन/सब-डिभिजन वन कार्यालयहरू र गाउँ/नगर पालिकाहरूसंग समन्वय गर्ने।
- जलाधार/उप-जलाधार/क्याचमेन्ट स्तरमा सहभागितामूलक योजना तर्जुमामा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन विज्ञहरू र स्थानीय निकायहरूलाई सहयोग गर्ने जस्तै सामुदायिक नक्साङ्कन, जोखिम मूल्याङ्कन, सवालहरूको प्राथमिकीकरण, र एकीकृत योजना विकास आदि।
- सरोकारहरूसंगको समन्वयमा सामुदायिक कार्यशालाहरू, टोल-स्तरीय योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यान्वयनलाई सहजीकरण गर्ने।
- नियमित अनुगमन, समीक्षा बैठकहरू, र सिकाइ, चुनौतीहरू अद्यावधि र सिफारिस गर्ने।
- सबै क्रियाकलापहरूमा सीमान्तकृत समूह, महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू र युवाहरूको समावेशी सहभागितालाई प्रवर्द्धन गर्ने
- सरोकारवालाहरूसंग समन्वय, स्थानीय स्तरमा ग्रामीण सल्लाहकारका रूपमा सहयोग गर्ने।
- लक परियोजना अधिकृतलाई जीविकोपार्जन र कृषि-वन/संरक्षणका गतिविधिहरूको नियमित दस्तावेजिकरण र प्रतिवेदन सुनिश्चित गर्ने।
- गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालयमा हुने मासिक समन्वय र समीक्षा बैठकहरूमा सहभागी हुने।
- परियोजनाका उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न सुपरभाइजरले तोकेको कुनै पनि अतिरिक्त कार्यहरू गर्ने।

असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक

पद	असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक - सहायक चौथो स्तर
रोजगारदाता	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कार्य क्षेत्र	गाउँपालिका/नगरपालिकाको वडा कार्यालय वा तोकिएका योजना क्षेत्र (आवश्यकता अनुसार)
अवधि	वार्षिक करार सम्झौता (परियोजना अवधिको अन्त्यसम्म वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा नवीकरण गर्न सकिने)
जवाफदेहीता	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र लक परियोजना अधिकृत
प्रतिवेदन गर्नुपर्ने	सब-इन्जिनियर र लक परियोजना प्राविधिक अधिकृत

शैक्षिक योग्यता CTEVT बाट सिभिल इन्जिनियरिङमा TSLC गरेको वा कुनै मान्यता प्राप्त विकास निकाय/संस्थाबाट कम्तीमा ३० दिनको खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी प्राविधिक तालिम पूरा गरेको वा सो सरह।

कार्य अनुभव:

- कम्तीमा ३ वटा ग्राभिटी प्रणाली खानेपानी तथा सरसफाइ वा सिँचाइ योजना स्वतन्त्र रूपमा सम्पन्न गरेको र जलस्रोत व्यवस्थापन र निर्माण क्षेत्रमा २ वर्षको कार्य अनुभव भएको।
- नवीकरणीय ऊर्जा, सरसफाइ, स्वच्छता र पानीको गुणस्तर सम्बन्धी अनुभवलाई बढी ग्राह्यता दिइनेछ।
- समान प्रकृतिका विशेष गरी फिनल्याण्ड सरकार र युरोपेली संघ द्वारा वित्तीय सहयोग भएका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभवलाई विशेष ग्राह्यता दिइनेछ।

अन्य दक्षताहरू

- सामाजिक परिचालन र तालिम सहजीकरणमा उत्कृष्ट क्षमता,
- नेपाली भाषामा लेख्न र बोल्न सक्ने साथै स्थानीय भाषामा दक्षता,
- वेब-वेस र मोबाइल एप (एक्टिभिटी इन्फो, कोबो, एम बाटर आदि)मा आधारभूत तथ्याङ्क संकलन गर्ने दक्षता।

काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरू:

असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक योजना स्थलमा निर्माण सम्बन्धी गतिविधिहरूको निगरानी गर्ने प्रमुख व्यक्ति हुन्। उ/उनि निर्माणसम्बन्धी कार्यहरूमा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्न पूर्ण कालिन समय फिल्डमा कार्य क्षेत्र भएका कर्मचारी हुन्। असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिकले परियोजनाका प्राविधिक अधिकृत र सब-इन्जिनियरको प्रत्यक्ष सुपरिवेक्षण तथा निर्देशनमा र अन्य कर्मचारीहरूसंगको नजिकको समन्वयमा निम्न कार्यहरू सम्पादन गर्नेछ:

- जलस्रोत सम्बन्धी योजनाहरू (मुख्यतः खानेपानी तथा सरसफाइ, सिँचाइ, सुधारिएको पानी घट्ट, जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनका पूर्वाधार, सुधारिएको चुलो, साथै अन्य नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधि) कार्यान्वयनका लागि समुदायलाई परिचालन गर्ने।
- जलस्रोत योजनाहरूको पुर्व/सम्भाव्यता अध्ययनमा सहयोग गर्ने र आवश्यक परेमा स्वयं संचालन गर्ने।
- विस्तृत प्राविधिक सर्भे संचालनमा सब-इन्जिनियरलाई सहयोग गर्ने।
- स्थानीय व्यक्तिहरूका लागि दिइने तालिमहरू तथा मर्मत सम्भार कार्यकर्ता जस्ता प्राविधिक तालिमहरू संचालन तथा सहयोग गर्ने।
- सबै प्रकारका योजनाहरूको निर्माण कार्य गुणस्तरीय बनाउन उपभोक्ता समिति तथा मिस्त्रीहरूलाई प्रत्यक्ष प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने।
- योजनाहरूको निर्माणका क्रियाकलापहरू द्रुत गतिमा कार्यान्वयनका लागि वडा तथा स्थानीय तहका प्रतिनिधिहरूसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने।

- चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार निर्माण सामग्री (संरचना अनुसारको प्रयोग), पाइप, फिटिंग, औजार र दक्ष/अदक्ष मिस्त्रीको हाजिरी अभिलेखमा उपभोक्ता समितिलाई सहयोग गर्ने।
- प्राविधिक तालिमहरू जस्तै मर्मत सम्भार, पम्प अपरेटर, स्थानीय स्रोत व्यक्ति, हेरालो तालिमका लागि सहभागी छनौटमा उपभोक्ता समितिलाई सहजीकरण गर्ने। औपचारिक तालिमपछि फिल्डमा अतिरिक्त व्यवहारिक तालिम दिने र उनीहरूको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने।
- पानी महसुल निर्धारण, जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना, संचालन तथा मर्मत सम्भार योजना तयारी, योजनाको संचालन निर्देशिका निर्माण तथा कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समिति/समुदायलाई सहयोग गर्ने।
- पानीको गुणस्तरसंग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू, परीक्षण, जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना तथा सम्बन्धित तालिमहरू संचालनमा योजना स्तरमा सहयोग गर्ने।
- योजना स्तरमा निर्माण कार्यको लग शीटहरू अद्यावधिक गर्ने।
- उपभोक्ता समितिलाई जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना तर्जुमामा सुझाव/सहयोग प्रदान गर्ने र कार्यान्वयनमा निगरानी गर्ने।
- स्रोत संरक्षण, योजनाहरूको दिगोपना सम्बन्धी गतिविधि तथा पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी क्रियाकलापमा सहयोग गर्ने।
- स्थानीय तहमा मनाइने विशेष दिवसहरू (राष्ट्रिय सरसफाइ सप्ताह, हात धुने दिवस, पानी दिवस, वातावरण दिवस आदि) मनाउने जस्ता प्रचार-प्रसार गतिविधिहरूमा सहयोग गर्ने।
- योजना स्तरमा हुने अनुगमन भ्रमणहरूमा सहयोग गर्ने।
- परियोजना टोली, स्थानीय सरकारका प्रतिनिधिहरू तथा सरोकारवालाहरूसंग समन्वय र सुमधुर सम्बन्ध कायम गर्दै योजनाका गतिविधिहरू समयमै पूरा हुने सुनिश्चित गर्ने।
- सुपरभाइजरले तोकिएका परियोजना परिणाम तथा नतिजाहरू हासिल गर्न अन्य कुनै पनि काम र जिम्मेवारीहरू।

सामाजिक परिचालक

पद	सामाजिक परिचालक - सहायक चौथो स्तर
रोजगारदाता	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
कार्य स्थान	गाउँपालिका/नगरपालिकाको वडा कार्यालय वा तोकिएका योजना क्षेत्र (आवश्यकता अनुसार)
अवधि	वार्षिक करार सम्झौता (परियोजना अवधिको अन्त्यसम्म वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा नवीकरण गर्न सकिने)
जवाफदेहीता	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र लक परियोजना अधिकृत
प्रतिवेदन गर्नुपर्ने	फिल्ड संयोजक वा लक परियोजना प्राविधिक अधिकृत
शैक्षिक योग्यता	एस. एल. सी./एस. ई.ई./ टी. एस. ई.ई वा समकक्ष शैक्षिक योग्यता। सिभिल इन्जिनियरिङ, कृषि वा वन विज्ञान जस्ता प्राविधिक शैक्षिक पृष्ठभूमि भएका उम्मेदवारलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

कार्य अनुभवः

- क्षमता अभिवृद्धि, सामाजिक परिचालन, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि, योजना तर्जुमा तथा जीविकोपार्जन क्षेत्रमा कम्तीमा २ वर्षको कार्य अनुभव भएको।
- जलस्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनमा र स्थानीय तहको सात चरण योजना तर्जुमा प्रक्रिया सहजीकरणमा काम गरेको कार्य अनुभवलाई बढी ग्राह्यता दिइनेछ।
- समान प्रकृतिका विशेष गरी फिनल्याण्ड सरकार र युरोपेली संघ द्वारा वित्तीय सहयोग भएका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभवलाई थप ग्राह्यता दिइनेछ।

अन्य दक्षताहरू

- सामाजिक परिचालन र तालिम सहजीकरणमा उत्कृष्ट क्षमता
- नेपाली भाषामा लेख्न र बोल्न सक्ने साथै स्थानीय भाषामा दक्ष
- राम्रो तथ्याङ्क संकलन सीप र अनलाइन वेबवेस, मोवाइल एप (एक्टिभिटी इन्फो,कोबो,एम बाटर आदि) मा प्रतिवेदन गर्न सक्ने आधारभूत दक्षता।

काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरूः

स्थानीय तहका वडा स्तरका कर्मचारी तथा अन्य परियोजना फिल्ड स्टाफहरूसंग नजिकको समन्वय गर्दै, सामाजिक परिचालकहरूले जल तथा प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी विभिन्न गतिविधिहरूका लागि समुदायलाई परिचालन गर्नेछन्। तोकिएको सुपरिवेक्षकको प्रत्यक्ष सुपरभिननमा सामाजिक परिचालकले निम्न कार्यहरू सम्पन्न गर्नेछः

कार्यक्रम कार्यान्वयन

- टोल, बस्ती, क्याचमेन्ट तथा वडा स्तरमा योजना तर्जुमा प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने।
- वडा कार्यालय संगको समन्वय र सहकार्यमा बस्ती /क्याचमेन्ट स्तरको आवश्यकताहरू पहिचान बैठक संचालन गर्ने।
- सहभागीहरूलाई परियोजनासंग सम्बन्धित गतिविधिहरू पहिचान गर्न प्रोत्साहित र प्रेरित गर्ने।
- बस्ती/क्याचमेन्ट स्तरमा समुदायले पहिचान गरेका प्राथमिकताहरू सूचीबद्ध गर्ने र परियोजनाको दायरा भित्रका प्राथमिकताहरू छनौट गर्ने।
- परियोजनाको प्राथमिकता क्षेत्र अन्तर्गत रहेका सबै बस्तीहरूबाट पहिचान र प्राथमिकतामा परेका गतिविधिहरू संकलन गरी वडा स्तरमा प्रस्तुत गर्ने।
- लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरणलाई विशेष ध्यान दिदै टोल/वडास्तर/क्याचमेन्ट को योजनाहरूको प्राथमिककरण बैठक सहज बनाउने र प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरू फिल्ड संयोजक वा लक परियोजना अधिकृतलाई पेश गर्ने।
- परियोजनाका गतिविधिहरू कार्यान्वयन गर्दा चरणबद्ध कार्यविधिलाई पूर्ण रूपमा पालना गर्ने।
- वडा/योजना/कृषक समूह/ सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति स्तरमा सामूहिक बैठक संचालन गरी परियोजनाका प्रक्रिया, गतिविधि तथा सरोकारवालाको भूमिकाबारे जानकारी प्रवाह गर्ने।

- परियोजनाको लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण तथा मानव अधिकारमा आधारित सिद्धान्त अनुसार उपभोक्ता समिति तथा अन्य सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति गठनमा सहयोग गर्ने, तिनको विधान, दर्ता प्रक्रिया तथा संचालन, बैंक खाता खोल्न सहयोग गर्ने।
- योजनाको कार्यान्वयन सम्झौता हुनु अघि चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार प्रारम्भिक मर्मत सम्भार कोष सुनिश्चित गर्न उपभोक्ता समिति लाई सहयोग गर्ने र विश्वसनीय स्थानीय सहकारीमा मर्मत सम्भार खाता खोल्न सहजीकरण गर्ने।
- योजना स्थलमा स्थानीय तथा गैर-स्थानीय निर्माण सामग्री ढुवानी र भण्डारण व्यवस्थापनमा उपभोक्ता समितिलाई सहयोग गर्ने।
- परियोजनाका गतिविधिहरूको कार्यान्वयनको प्रगति नियमित रूपमा अनुगमन गर्ने; समुदाय परिचालन, सामुदायिक कार्य योजनाको समीक्षा तथा समयमै कार्य पूरा गर्न उपभोक्ता समितिलाई सहयोग गर्ने।
- वडा/स्थानीय तहका प्रतिनिधिहरूसंग नजिकको समन्वयमा योजना स्तरमा देखा परेका विवाद (यदि भए) समाधानमा सहयोग गर्ने।
- प्राविधिक तालिमहरू (मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, अगुवा कृषक तालिम, मिस्त्री तालिम आदि)का लागि सहभागी छनौटमा सहजीकरण गर्ने; मर्मत सम्भार कार्यकर्ता तथा हेरालोलाई जीविकोपार्जन र आय-आर्जनका अवसरहरू (अगुवा कृषक, आय-आर्जनका क्रियाकलाप, लघु- उद्दम आदि) मा संलग्न गराउन सहजीकरण गर्ने।
- उपभोक्ता समितिको संस्थागत सुशासन कायम राख्न खातापाता, बैठक निर्णय, योजना बोर्ड, सार्वजनिक सुनुवाइ/लेखा परीक्षण तथा महिला र विपन्न समूहको सहभागितामा सहयोग गर्ने।
- बाल क्लब/विद्यालय व्यवस्थापन समिति/ अभिभावक संघका बैठकहरूमा सहभागी भई सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी सवाल उठाउने; शिक्षक तथा विद्यार्थीलाई खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाको संचालन र मर्मतमा परिचालन गर्ने।
- विद्यालयहरूमा बाल-मैत्री तथा लैङ्गिक-मैत्री खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधा विकास गर्न समन्वय र प्रोत्साहन गर्ने।
- घरायसी शौचालय प्रयोग/स्वच्छता, हात धुने सुविधा, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनको अनुगमन स्व-मूल्याङ्कन (मोबाइल एपद्वारा) गरी पूर्ण सरसफाइ तथा वातावरण मैत्री समुदाय तयार गर्ने।
- विद्यालयलाई पूर्ण सरसफाइ सम्बन्धी तालिम प्रदान गर्ने र समुदायस्तरका पूर्ण सरसफाइ तथा वातावरण मैत्री समुदाय अभियानमा परिचालन गर्ने।

तालिम तथा क्षमता विकास

- समयमै सूचना, स्थान व्यवस्था तथा अन्य व्यवस्थापन सहित उपभोक्ता समिति, कृषक समूह, वन उपभोक्ता समूह, कृषि-वन समूहहरूका लागि योजना स्तरका तालिमहरू आयोजना गर्ने।
- वडा कार्यालय तथा अन्य परियोजना/संस्थासंग समन्वय गर्दै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय विशेष दिवस/सप्ताहहरू (जस्तै; सरसफाइ सप्ताह, विश्व पानी दिवस, विश्व वातावरण दिवस, महिला हिंसा विरुद्ध १६ दिने अभियान आदि) सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम आयोजना गर्ने।

अन्य

- बेस लाइन, मिड लाइन, इन्ड लाइनका लागि आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गर्ने ।
- सहभागीतामुलक अनुगमन प्रणाली प्रवर्द्धन गर्दै समुदायमा व्यवहार परिवर्तन सम्बन्धी शिक्षाका गतिविधिहरू संचालन गर्ने; जस्तै घरदैलो भेटघाट गरी व्यवहार परिवर्तनको प्रगति अनुगमन गर्ने ।
- पूर्ण सरसफाइ र वातावरणमैत्री गतिविधिहरूको प्रवर्द्धनको लागि समुदाय स्तरमा व्यवहार परिवर्तन गर्न प्रदर्शनी अभ्यासहरू संचालन गर्ने ।
- घर बगैँचा तथा आय-आर्जन गतिविधिको अनुगमन गर्ने ।
- जीविकोपार्जन समूहहरूलाई पोषण तथा आय-आर्जनका गतिविधि प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्ने र सम्पन्न योजनाहरूको संचालन तथा मर्मत कोष वृद्धि गर्न उपभोक्ता समितिलाइ सहजीकरण गर्ने ।
- सुपरभाइजरले तोकेका परियोजना परिणाम तथा नतिजाहरू हासिल गर्न अन्य कुनै पनि काम र जिम्मेवारीहरू ।

अनुसूची २: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूका अन्य सेवा सर्त तथा नियमहरू

- क) सम्झौता अवधिभर स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइका कर्मचारीहरूले प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा, आफ्नै नाममा वा अरु कसैको नाम वा माध्यमबाट कुनै अन्य व्यवसाय, पेशा वा रोजगारीमा संलग्न हुन पाउने छैनन्। कर्मचारीले जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (लक) परियोजनाका गतिविधिहरूमा मात्र संलग्न रहनुपर्नेछ। गाउँ/नगरपालिकाबाट लक परियोजनाका लागि तोकिएका कर्मचारीहरू गाउँ/नगरपालिकाका नियमित कार्य, गतिविधि वा सहजीकरणमा सहभागी हुन वा सहयोग गर्न पाउने छैनन्।
- ख) अतिरिक्त जनशक्ति आवश्यकता: गाउँ/नगरपालिकामा तर्जुमा लक्ष्य गरिएका योजना/क्रियाकलापहरूका आधारमा, परियोजना व्यवस्थापन समितिले अतिरिक्त प्राविधिक जनशक्तिको आवश्यकता विश्लेषण गर्नेछ। यस्ता अतिरिक्त जनशक्ति विशेष कार्यका लागि निश्चित अवधिका लागि छोटो समयका सेवा प्रदायकका रूपमा नियुक्त गरिनेछ। यो पनि नतिजामा आधारित सम्झौता हुनेछ। यस्ता सेवा प्रदायकहरूको लागत गाउँ/नगरपालिका प्राकृतिक स्रोत विकास कोष मार्फत व्यहोरिने छ। सेवा प्रदायकहरूको दर र सुविधा सहयोगी व्यक्तिहरूको विद्यमान दरभन्दा बढी हुने छैन। परियोजना व्यवस्थापन समितिले दरको विश्लेषण गरी सेवा प्रदायकका लागि दर निर्धारण गर्नेछ। विशेष कार्यहरू जसका लागि बाह्य विज्ञ वा संस्थाबाट सेवा लिन आवश्यक पर्छ, ती कार्यहरू नेपालका प्रचलित सार्वजनिक खरिद ऐन अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समितिले बाह्य स्रोतहरूबाट सेवा खरिद गर्न निर्णय गर्न सक्छ।
- ग) स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको विदाको सुविधा, चाडबाड बोनस, सामाजिक सुरक्षा, बीमा तथा अन्य सुविधा गाउँ/नगरपालिकाका प्रचलित ऐन/नियमावली अनुसार हुनेछन्।
- घ) स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइका सबै कर्मचारीहरू प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत प्रति उत्तरदायी हुनेछन् साथै उपरोक्त कर्मचारीहरूले आफ्नो प्रत्यक्ष सुपरभाइजर तथा परियोजनाका प्राविधिक सहायता सल्लाहकारलाई तोकिएको समयमा प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने छ। स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइका कर्मचारीहरूको सबै प्रकारको भुक्तानीहरू सम्बन्धित प्राविधिक सहायता सल्लाहकारको लिखित सिफारिसका आधारमा मात्र गरिनेछ।
- ङ) स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको सेवा करार वार्षिक कार्य सम्पादन सन्तोषजनक भएमा नवीकरण गर्न सकिनेछ, तथापी आगामी वर्षको वार्षिक कार्य योजनामा सम्बन्धित कर्मचारीले सम्पादन गर्ने कार्य समावेश नभएमा, करार सम्झौता नवीकरण गरिने छैन।
- च) स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको मासिक तथा अन्य तोकिएको प्रतिवेदन, टाइमसिट र विदा निवेदन सम्बन्धित प्राविधिक सहायता सल्लाहकारको सिफारिसमा स्वीकृत गरिनेछन्। कुनै कर्मचारीले ट्रै-मासिक प्रतिवेदन र टाइमसिट समयमै नबुझाइएमा गाउँ/नगरपालिका कार्यालयले तलब रोक्का गर्न सक्नेछ।
- छ) गाउँ/नगरपालिका कार्यालय वा वडा कार्यालयले सहयोगी व्यक्तिहरूका लागि कार्यस्थलको व्यवस्था गर्नेछ। स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूका लागि स्टेशनरी र आवश्यक उपकरण प्राकृतिक स्रोत विकास कोष मार्फत व्यवस्था गरिनेछ।
- ज) स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूका लागि अन्य सुविधा:

१. मासिक आधारभूत तलब, सञ्चय कोष र उपदान नेपाल सरकार/गाउँ/नगरपालिकाको नियमानुसार प्रदान गरिनेछ। आधारभूत तलब बाहेक फिल्ड भत्ता अधिकृत तहका लागि प्रति महिना रु. १५,००० र सहायक तहका लागि प्रति महिना रु. १०,००० प्राकृतिक स्रोत विकास कोष मार्फत प्रदान गरिनेछ।
२. चाडपर्व खर्च : गाउँ/नगरपालिकाको नियमानुसार।
३. पोशाक भत्ता : गाउँ/नगरपालिकाको नियमानुसार।
४. फिल्ड किट भत्ता: रु. ४,००० प्रति कर्मचारी प्रतिवर्ष (बिल पेश पश्चात भुक्तानी गरिने)।
५. सञ्चार खर्च: रु. ५०० प्रति कर्मचारी प्रति महिना
६. दैनिक भ्रमण खर्च: गाउँ/नगरपालिका बाहिर कार्य गर्दा, गाउँ/नगरपालिकाको नियमानुसार।
७. माथि उल्लेखित बाहेक अन्य कुनै भुक्तानी वा सुविधा प्रदान गरिने छैन।

अनुसूची ३: जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको आचार संहिता

यो आचार संहिताले जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (लक) परियोजनाका कर्मचारीहरू तथा परियोजनासंग फिल्ड स्तरमा सहकार्य गर्ने सबै संस्थाका कर्मचारीहरूबाट अपेक्षित व्यवहारका मापदण्डहरू स्पष्ट पार्दछ। यसले कर्मचारीहरूलाई व्यक्तिगत तथा व्यावसायिक निर्णयहरूमा नैतिक मार्गदर्शन प्रदान गर्छ। परियोजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू हासिल गर्न उच्च स्तरको नैतिक आचरण तथा व्यवहार आवश्यक पर्दछ। यो लक्ष्य हासिल गर्नको लागि सबै संलग्न साझेदारहरू तथा सो मार्फत कार्यरत कर्मचारीहरूको पूर्ण प्रतिबद्धता अनिवार्य हुन्छ। नैतिक तथा व्यवहारिक रूपमा प्रदर्शन गरिने आचरणले मात्र परियोजनाले लक्षित गरेका उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न सहयोग पुग्दछ। यसैले परियोजनाको कामसंग सम्बन्धित सबै कर्मचारीहरूको लागि आचारसंहिता तयार गरी लागू गरिएको छ।

परियोजनाको उद्देश्य समुदायमा भौतिक संरचनाहरू निर्माण गर्नु मात्र होइन, बरु विभिन्न तहमा संस्थागत तथा नैतिक क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सुशासनको पद्धति स्थापना गर्नु समेत रहेकोले यसमा काम गर्ने कर्मचारीहरूको बानी व्यवहार तथा काम गराईबाट समुदायले उक्त आचरणहरू सिक्ने र सोही बमोजिम परियोजना र सो संग सम्बन्धित कर्मचारी र संस्था प्रतिको धारणा निर्माण गर्ने भएकोले सञ्चालित कार्यक्रमको सफलता र दीगोपना समेत केही हदसम्म कर्मचारीहरूबाट गरिने व्यवहारबाट निर्देशित हुन्छन्। कर्मचारीहरूले गर्ने व्यवहार, आचरण, मन्तव्य तथा कार्यहरू समुदायले नजीकबाट नियालीरहेका हुन्छन्। हरेक कर्मचारीहरूले सम्पादन गर्ने कार्यको आधारमा समुदायले परियोजनाको मूल्याङ्कन गरिरहेको हुन्छ। यसर्थ: परियोजनासंग आवद्ध कर्मचारीहरूले आफुलाई (Role Model) नमूना व्यवहार प्रदर्शनकर्ताको रूपमा समुदायमा प्रस्तुत हुनुपर्दछ। जसले गर्दा समुदायले कर्मचारीको व्यवहारबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी बानी व्यवहारहरू तथा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरणका व्यवहारहरूको सिको गरी असल नैतिक व्यवहारहरू प्रदर्शित गर्न सक्छन्।

यो आचारसंहिता लक परियोजनाका सबै कर्मचारीहरूमा लागू हुन्छ। यस अन्तर्गत स्थानीय तहका परियोजना कार्यान्वयन एकाइका कर्मचारीहरू तथा छोटो अवधिका सेवा प्रदायक (परामर्शदाता)हरू पनि समावेश छन्। साथै, यो आचारसंहिता लक परियोजनाको कामको सिलसिलामा योजना क्षेत्रमा जाने सबै साझेदारहरूका कर्मचारीहरूले समेत पालना गर्नु पर्दछ।

हरेक गाउँपालिका/नगरपालिका परियोजना व्यवस्थापन समिति (PMC)ले स्थानीय तह भित्र परियोजना कार्यान्वयनस्तरमा यो आचारसंहिता परिपालन तथा व्यवस्थापन गर्ने निकायको रूपमा जिम्मेवारी हुनु पर्दछ। परियोजना सहयोग एकाइ कर्मचारीहरूबीच आचारसंहिताको अनुपालनको निगरानी टिम लिडरले गर्नेछन्। साथै, क्लस्टर तहबाट प्राविधिक सहायता सल्लाहकार र परियोजना सहयोग एकाइका प्रमुख प्रशासनिक तथा लेखा अधिकृतले आचारसंहिता उल्लङ्घनका कुनै पनि घटना भएमा सम्बन्धित समितिमा प्रतिवेदन गर्नेछन्।

यस आचारसंहिता अन्तर्गतका व्यवहारगत मापदण्डहरूलाई निम्न चार भागमा विभाजित गरिएको छ।

१) नमूना व्यवहार प्रदर्शन

सबै फिल्ड कार्यालयहरूले निम्न कुरा अनिवार्य रूपमा सुनिश्चित गर्नुपर्दछ।

- साबुन पानीको सुविधा र फोहोरदानी सहितको सुरक्षित र सफा शौचालय।

- ठोस, तरल तथा जैविक फोहोरको उचित विसर्जन तथा व्यवस्थापन।
- सम्भव भए सम्म घर बगैँचा वा करेसाबारी व्यवस्थापन प्रदर्शन।
- कार्यालय र वरिपरिको सरसफाइ तथा सूचना शिक्षा सञ्चार सामग्रीहरू कार्यालयमा प्रदर्शन।
- सबै कर्मचारीहरूले जोखिम अवस्थामा हात धुने लगायत सरसफाइ सम्बन्धी व्यवहारहरू पालना।
- व्यक्तिगत, घरायसी र वातावरणीय सरसफाइमा ध्यान दिने।

२) आचरणगत व्यवहारहरू

- सबै कर्मचारीहरूले सेवा करार सम्झौता (नियुक्ति पत्र)मा निर्दिष्ट गरिएका शर्तहरू कडाइका साथ पालना गर्ने।
- कामको सिलसिलामा सबैलाई सम्मान तथा आदरपूर्वक व्यवहार गर्नुपर्दछ। स्थानीय धर्म, संस्कृती तथा परम्पराको बारेमा सदैव संवेदनशील रहनुपर्दछ। कहिल्यै पनि स्थानीय भाषा, संस्कृती तथा परम्परा चलनको आलोचना नगरी सबैले लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण मैत्री व्यवहार गर्नुपर्दछ।
- आफुलाई सदैव व्यवसायिक तथा अनुशासित रूपमा प्रस्तुत गर्ने, व्यवहार गर्दा निष्पक्ष रूपमा गर्नुपर्दछ। आफ्नो निष्पक्षता वा विश्वसनीयता माथि असर पर्न सक्ने तथा आफ्नो कामसंग सम्बन्ध नभएका क्रियाकलापहरूमा संलग्न हुनु हुदैन। यसका साथै परियोजना सम्बद्ध आफ्नो पहिचानलाई नकारात्मक असर पार्ने खालका सार्वजनिक अभिव्यक्तिहरू दिनु हुदैन, जसका कारण निष्पक्षतामा आँच आउँदछ।
- सबै कर्मचारीहरूले आर्थिक लेनदेनमा अनिवार्य रूपमा उच्च तहको पारदर्शीता कायम राख्नुपर्दछ। कुनै पनि कारोवारमा कुनै पनि प्रकारको आर्थिक अनियमिततामा संलग्न भएमा वा कसैलाई संलग्न गराएमा वा यस्तो अनियमितता भएको जान्दा जान्दै सो हुन नदिन आवश्यक पहल नगरेमा उक्त कर्मचारीलाई अनुशासनको कार्यवाही हुन्छ। कुनै पनि प्रकारको खरिदमा बिक्रेता वा सेवा प्रदायकबाट प्रदान गरिने छुट अनिवार्य रूपमा बीलमा देखाउनु पर्दछ। उपभोक्ता समिति तथा प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट हुने सबै प्रकारका आर्थिक कारोवारहरूमा पूर्ण पारदर्शीता कायम गर्न कर्मचारीहरूले सदैव सक्रिय भूमिका खेल्नुपर्नेछ। साथै, कुनै पनि वित्तीय अनियमितता वा भ्रष्टाचारसम्बन्धी जानकारी आफ्नो सुपरभाइजरलाई तुरुन्तै उपलब्ध गराउने दायित्व परियोजनामा संलग्न हरेक कर्मचारीको हुनेछ।
- जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनामा कार्यरत प्राविधिक सहायता (TA) कर्मचारीहरूले प्राकृतिक स्रोत विकास कोषबाट कुनै पनि प्रकारको भुक्तानी वा अग्रिम रकम (पेशकी) लिनु हुदैन। कुनै पनि परियोजना सम्बद्ध कर्मचारीहरूले उपभोक्ता समिति सदस्य वा समुदायबाट, योजनाको कोषबाट वा व्यक्तिगत रूपमा समेत कुनै प्रकारको रकम सापटीको रूपमा लिनु हुदैन।
- सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृत नभएको कार्यक्रमको विषयमा कसैले पनि कहिल्यै उपभोक्ता समिति/उपभोक्ता, स्थानीय तह वा अन्य सरोकारवालाहरूलाई कुनै किसिमको प्रतिवद्धता तथा आश्वासन दिनु हुदैन। खासगरी उपभोक्ताहरूलाई वार्षिक कार्यक्रममा स्वीकृत नभएको अवस्थामा कुनै किसिमको आश्वासन दिनु हुदैन। आफुलाई स्पष्ट नभएको विषय अनुमानको भरमा कसैलाई पनि व्यक्त गर्ने/जवाफ दिने गर्नु हुदैन, बरु आफू भन्दा माथिल्लो तहमा सोध्नु गरी आफु स्पष्ट भैसकेपछि मात्र उक्त प्रश्नको जवाफ दिनु पर्दछ।
- समुदायबाट कहिल्यै पनि कुनै प्रकारको निःशुल्क खाना स्वीकार गर्नुहुदैन।
- समुदायमा काम गर्दा अनौठो देखिने खालका तथा झिल्के लुगाहरू लगाउनु हुदैन।

- आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कहिल्यै पनि कुनै प्रकारको राजनैतिक बहसमा सहभागी हुनु हुँदैन र कुनै पनि राजनैतिक दल वा समुहलाई समर्थन गर्नु हुँदैन । कामको दौरान वा अन्य समयमा समेत कुनै पनि राजनैतिक दल विशेषको जुलुस/न्यालीमा भाग लिनु हुँदैन र आफ्नो निर्णयले प्रभावित गर्न सक्ने गरी कुनै पक्षप्रति आफ्नो समर्थन देखिनु हुँदैन । साथै सामाजिक सञ्जालमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष समर्थन हुने गरी राजनीतिक विचारहरू पोष्ट गर्नु हुँदैन ।
- कार्यालयका उपकरणहरू, छाप, स्टेशनरीहरू आदि कार्यालयको प्रयोजन भन्दा बाहेक प्रयोग गरिनु हुँदैन ।
- फिनल्याण्ड सरकार, वैदेशिक मामीला मन्त्रालयबाट जारी भएको सवारी साधन सम्बन्धी नीति तथा नेपालमा कार्यरत दातृ निकायहरूको आधारभूत कार्यसंचालन मार्गनिर्देशन (BOG) सबै कर्मचारीले अनिवार्य रूपमा पालना गर्नुपर्दछ । जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाका प्राविधिक सहायता कर्मचारीहरूले COWATER को आचरण संहिता समेत पालना गर्नुपर्दछ ।
- कुनै पनि प्रकारको भौतिक हलदंगामा सहभागी हुने र कुनै पनि प्रकारको सामाजिक तथा लैङ्गिक विभेद गर्ने कार्यमा संलग्न हुन पुर्ण निषेध गरिएको छ ।
- नेपाल सरकारको प्रचलित कानून बमोजिम फौजदारी अभियोग मानिएको कुनै पनि क्रियाकलापमा संलग्न हुनु हुँदैन ।

३) यौनजन्य आचरण

- जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको नीति अनुसार कुनै पनि प्रकारको यौन शोषण तथा दुराचार विरुद्ध शून्य सहनशीलता नीति अपनाएको छ । सम्बन्धित कर्मचारीले कुनै पनि प्रकारको यौनजन्य शोषण वा दुराचार गरेमा वा यस्तो गर्ने प्रयास गरेमा वा यस्तो कार्यमा सहयोगीको भूमिका खेलेमा तत्काल अनुशासनको कारवाही अगाडी बढाइनेछ ।
- यसमा नैतिक वा शारीरिक दुर्व्यवहार समावेश हुनेछ साथै यो आचारसंहिता सबै लिङ्गका कर्मचारीमा लागु हुनेछ ।
- यस अन्तर्गत यौनजन्य आशयले कसैलाई छुने, अंकमाल गर्ने वा अंकमाल प्रयास गर्ने, यौन जन्य क्रियाकलापको लागि प्रलोभन देखाउने, जिस्क्याउने, सिटी बजाउने लगायतका क्रियाकलापहरू पर्दछन् ।
- उपरोक्त क्रियाकलापहरूमा कुनै पनि कर्मचारीहरू संलग्न रहने वा यस्तो कार्यमा कसैलाई सहयोग गर्ने वा प्रेरित गर्ने वा यस सम्बन्धी श्रव्यदृष्य सामग्रीहरू अरुलाई देखाउने कार्यमा संलग्न रहने जस्ता कुराहरू पुर्णतया निषेध गरिएको छ ।

४) मदिरा तथा अन्य लागूपदार्थ सम्बन्धित आचरण

- आफ्नो कार्यालय समयमा कुनै पनि कर्मचारीले मदिरा सेवन गर्न पूर्णतया निषेध गरिएको छ ।
- कुनै पनि कर्मचारीले लागु पदार्थ सेवन गर्ने तथा लागु पदार्थ लगायत नेपाल कानूनले वर्जित गरेका वस्तुको ओसारपसार गर्न पूर्ण रूपमा प्रतिबन्धित गरिएको छ ।
- कर्मचारीहरूलाई समुदाय वा अन्य सरोकारवालाहरूको सामुन्नेमा मदिरा सेवन नगर्न सल्लाह दिइन्छ । सबै कर्मचारीले यो ध्यान दिन जरुरी छ कि समुदायस्तरमा अत्याधिक मदिरा सेवनबाट सम्बन्धित कर्मचारीको मात्र होईन परियोजनाको समेत प्रतिष्ठामा नकारात्मक असर पर्न जान्छ ।

अनुसूची ४: दरखास्त आह्वान गरिएको सूचना नमुना

..... गाउँपालिका/नगरपालिका

गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

....., जिल्ला

(प्रथम पटक सूचना प्रकाशित मिति: ----/--/--)

सेवा करारमा पदपूर्ति सम्बन्धी सूचना

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (लक) परियोजना अन्तर्गत स्थानीय तह/उपभोक्ता समितिहरूलाई प्राविधिक सहयोग गर्न तथा वन व्यवस्थापन, जीविकोपार्जन, सरसफाइ तथा स्वच्छता, खानेपानी, सिँचाइ र सामाजिक परिचालन सम्बन्धी कार्यमा सहजीकरण गर्ने कार्यका लागि ----- गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यपालिकाको कार्यालय परियोजना कार्यान्वयन एकाइका लागि तपसिलको योग्यता पुगेका इच्छुक नेपाली नागरिकबाट निम्न पदहरूको लागि रीत पूर्वक दरखास्त फारम पेश गर्न हुन यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ ।

दरखास्त साथ संलग्न गर्नु पर्ने कागजातहरू:

- संक्षिप्त वैयक्तिक विवरण (आवेदकको दस्तखत सहितको)
- शैक्षिक प्रमाणपत्र, तालिम प्रमाणपत्र तथा कार्यानुभव प्रमाणपत्रहरूको प्रतिलिपि

तपसिल:

क) आवश्यक पदहरू र न्यूनतम योग्यता:

क्र.स.	पद	तह/संख्या	कार्यस्थल	न्यूनतम शैक्षिक योग्यता तथा कार्य अनुभव
१	जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (लक) परियोजना अधिकृत	अधिकृत छैठौँ तह / १ जना	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय	मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा स्नातक तह उत्तीर्ण गरि खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, योजना तर्जुमा, जीविकोपार्जन आदि क्षेत्रमा न्यूनतम पाँच वर्षको अनुभव प्राप्त ।
२	फिल्ड संयोजक	सहायक पाँचौँ तह / १ जना	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय	मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कृषि वा वन वा ग्रामीण विकास वा सामाजशास्त्र वा सो सरह विषयमा प्रविणता तह वा उच्च माध्यमिक/१०+२ तह उत्तीर्ण गरी खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि क्षेत्रमा योजना तर्जुमा तथा क्षमता विकास क्रियाकलापहरूमा कम्तीमा ५ वर्षको अनुभव प्राप्त ।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

क्र.स.	पद	तह/संख्या	कार्यस्थल	न्यूनतम शैक्षिक योग्यता तथा कार्य अनुभव
३	सब-इन्जिनियर	सहायक पाँचौ तह / १ जना	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय	मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सिभिल इन्जिनियरिङमा प्रविणता डिप्लोमा उत्तीर्ण गरि खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, सिँचाइ, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, योजना तर्जुमा तथा जीविकोपार्जन सम्बन्धी योजना सर्वेक्षण, डिजाइन तथा निर्माण सुपरिवेक्षणमा न्यूनतम तीन वर्षको अनुभव प्राप्त।
४	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता	सहायक पाँचौ तह / १ जना	गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय	मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कृषि वा वन विषयमा प्रविणता डिप्लोमा उत्तीर्ण गरि कृषि वा वन तथा कृषि-वन सम्बन्धी गतिविधिहरूको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा न्यूनतम तीन वर्षको अनुभव प्राप्त
५	असिस्टेन्ट सब-इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक	सहायक चौथो तह / २ देखि ३ जना ^१	वडा कार्यालय वा योजना क्षेत्र	सिभिल इन्जिनियरिङ विषयमा प्राविधिक एस. इ. इ./एस. एल. सी. वा मान्यता प्राप्त संस्था/परियोजनाबाट कम्तीमा ३० दिने खापासटे तालिम प्राप्त। खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, सिँचाइ, बहुउपयोगी योजना, कृषि, बायो-इन्जिनियरिङ वा अन्य सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माणको कार्यान्वयनमा कम्तीमा २ वर्षको अनुभव।
६	सामाजिक परिचालक	सहायक चौथो तह / २ देखि ३ जना ^२	वडा कार्यालय वा योजना क्षेत्र	एस. इ. इ./एस. एल. सी. वा सो सरह। खानेपानी सरसफाइ स्वच्छता, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, कृषि, जीविकोपार्जन क्षेत्रमा क्षमता विकास, सामाजिक परिचालन, योजना तर्जुमा आदिमा कम्तीमा २ वर्षको अनुभव।

ख) अन्य विवरण:

- यो सूचना पहिलो पटक प्रकाशित भएको मितिदेखि १५ (पन्ध्र) दिनभित्र आवेदन ----- गाउँ/नगरपालिका कार्यालय, ----- मा कार्यालय समयभित्र बुझाउनुपर्नेछ। दरखास्त दिने अन्तिम दिन सार्वजनिक बिदा पर्न गएमा त्यसको लगत्तै कार्यालय खुलेको पहिलो दिनको कार्यालय समय भित्र दरखास्त पेश गर्नु पर्नेछ।
- विदेशी विश्वविद्यालय, विद्यालय वा संस्थानबाट जारी गरिएको शैक्षिक प्रमाणपत्र भएका आवेदकहरूले नेपालको आधिकारिक संस्थाबाट समकक्षताको प्रमाणपत्र पेश गर्नुपर्नेछ। आवश्यक समकक्षता प्रमाणपत्र बिनाका आवेदनहरू स्वीकार गरिने छैन।

^१ उक्त पदका लागि आवश्यक संख्या आ.व.मा स्थानीय तहमा संचालन हुने खानेपानी, सिँचाइ तथा पूर्वाधारजन्य योजनाको संख्यामा आधारित हुने छ।

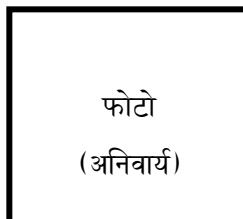
^२ उक्त पदका लागि आवश्यक संख्या आ.व.मा स्थानीय तहमा संचालन हुने योजना तथा कार्यक्रम संचालन हुने वस्तीहरूमा आधारित हुनेछ।

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

- कर्मचारीहरू परियोजना कार्य अवधीको एक वर्षे कार्यसम्पादनमा आधारित सेवा करारमा (कार्यसम्पादनको आधारमा नवीकरणको सम्भावना सहित) नियुक्त गरिनेछ ।
- स्थानीय व्यक्तिहरू, महिला, दलित तथा पछाडी परेका जातीय समुदायका व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- विज्ञापन प्रकृत्यामा प्राप्त भएका आवेदनहरूलाई गाउँपालिका/नगरपालिका कार्यालयले कुनै कारण खुलाई वा नखुलाई पूर्णरूपमा वा आंशिक रूपमा स्वीकार वा अस्वीकार गर्न सक्नेछ ।
- छोटो सूचीमा परेका उम्मेदवारहरूको लागि मात्र लिखित परीक्षा तथा अन्तर्वार्ता संचालन गरिनेछ । यस सम्बन्धि तालिका गाउँपालिका/नगरपालिकाको सूचना पाटीमा प्रकाशित गरिनेछ ।
- विज्ञापनका प्रत्येक पदको सेवा सर्तहरू (ToR) र वैयक्तिक विवरण (CV) ढाँचा हेर्न गाउँ/नगरपालिकाको वेभ पेज ----- मा प्राप्त गर्न सकिनेछ । तोकिएको ढाँचाबाहेक अन्य ढाँचामा पेश गरिएको वैयक्तिक विवरण (CV) स्वीकार गरिने छैन ।

अनुसूची ५: दरखास्तको ढाँचा

वैयक्तिक विवरण

विज्ञापन नं. -----

१. प्रस्तावित पद: -----

२. आवेदकको पुरा नाम: -----

३. लिङ्ग: -----

४. नागरिकता नं. : ----- जारी गर्ने जिल्ला: -----

५. जातियता: दलित/जनजाति/ अन्य: -----

६. जन्म मिति: -----

७. सम्पर्क ठेगाना: गाउँ/नगरपालिका -----, वडा नं.-----, जिल्ला: -----

मोबाईल नं. : ----- ईमेल ठेगाना : -----

स्थायी ठेगाना: गाउँ/नगरपालिका -----, वडा नं.-----, जिल्ला: -----

(कृपया नागरिकतामा उल्लेखित ठेगाना रहेको जिल्ला भन्दा स्थायी ठेगाना फरक भएमा बसाईसराईको प्रमाणपत्र पेश गर्नुहोला।)

८. शिक्षा: तलको तालिकामा औपचारिक शिक्षाको विवरण उल्लेख गर्नुहोला। प्रमाणपत्रहरूको प्रतिलिपि वैयक्तिक विवरणसंग अनिवार्य रूपमा संलग्न गर्नुपर्नेछ।

अध्ययन गरेको शैक्षिक संस्थाको नाम	अध्ययन अवधी		उतीर्ण तह
	देखी	सम्म	

९. तालिम: तलको तालिकामा प्राप्त तालिमहरूको विवरण उल्लेख गर्नुहोला। तालिम प्रमाणपत्रहरूको प्रतिलिपि वैयक्तिक विवरणसंग अनिवार्य रूपमा संलग्न गर्नुपर्नेछ।

तालिम प्रदान गर्ने संस्थाको नाम	अवधी/मिति	तालिमका विषयवस्तु

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

१०. तालिम: तलको तालिकामा सहजीकरण गरेको तालिमहरूको विवरण उल्लेख गर्नुहोला। तालिम प्रदान गरेको प्रमाणहरूको प्रतिलिपि वैयक्तिक विवरणसंग अनिवार्य रूपमा संलग्न गर्नुपर्नेछ।

तालिम गर्ने संस्थाको नाम	अवधी/मिति	तालिमका विषयवस्तु

११. स्थानीय तहमा काम गरेको अनुभव: कृपया स्थानीय तहसंग काम गरेको अनुभव उल्लेख गर्नुहोला।

गाउँ/नगरपालिकाको नाम र वडा नं.	जिल्ला	काम गरेको वर्ष

१२. भाषा सीप: कृपया तपाईंको भाषा दक्षता उल्लेख गर्नुहोस् (राम्रो/औसत/कमजोर)

भाषा	बोल्ने	पढ्ने	लेख्ने
नेपाली			
अंग्रेजी			
अन्य भए उल्लेख गर्नुहोस्			
अन्य भए उल्लेख गर्नुहोस्			

१३. कार्य अनुभव: हालैको अनुभवबाट शुरु गर्दै, कृपया तल उल्लेखित ढाँचामा आफ्नो कार्य अनुभव उल्लेख गर्नुहोस्।

मिति		रोजगारगाता	पद	कार्य स्थल	छोटकरिमा कार्य विवरण
देखि	सम्म				
कृपया प्रत्येक कार्य अनुभव पत्रको प्रतिलिपि पेश गर्न अनिवार्य गरिएको छ।					

कृपया तपाईंका मुख्य-मुख्य अनुभव र योग्यताहरू उल्लेख गर्नुहोस् साथै तपाईं यो पदका लागि उपयुक्त रहेको व्यहोरा प्रमाणीत हुने गरि लेख्नुहोला। (बढीमा १ पाना मात्र)

प्रमाणीकरण:

म, तल हस्ताक्षर गर्ने व्यक्ति, मेरो ज्ञान र विश्वास अनुसार, मैले पेश गरेको वैयक्तिक विवरण (CV) ले मेरो बारेमा, मेरा योग्यता र मेरो अनुभवलाई सही रूपमा वर्णन गर्दछु भनी प्रमाणित गर्दछु। मलाई थाहा छ कि यहाँ उल्लिखित कुनै पनि जानाजानी गलत विवरणले मलाई अयोग्य ठहर गराउन वा नियुक्त भएमा बर्खास्त गराउन सक्छ।

-- /-- / ---- (मिति: दिन/महिना/वर्ष)

[आवेदकको हस्ताक्षर]

पुनश्च,

तपसिल उल्लेखित कागजातहरू अनिवार्य रूपमा आवेदन साथ पेश गर्नुपर्नेछ।

- नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपी
- शैक्षिक प्रमाणपत्रको प्रतिलिपी (वैदेशिकको हकमा समकक्षता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि सहित)
- तालिम प्रमाणपत्रको प्रतिलिपी (३ दिन भन्दा बढी अवधीको बढीमा तिन वटा तालिमको)
- कार्य अनुभवको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपी
- अपाङ्गता भएमा परिचयपत्रको प्रतिलिपि
- विभिन्न जातिको साझा थरको हकमा जातीयता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि

अनुसूची ६: वैयक्तिक विवरण मूल्याङ्कनका आधारहरू

स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूका लागि पेश हुन आएका आवेदनहरूको वैयक्तिक विवरण (CV) मूल्याङ्कन तपसिलका आधारमा गरिने छ।

योग्यता प्रमाणीकरण:

- के आवेदक नेपाली नागरिक हो ? हो होईन (पेश गरिएका कागजातका आधारमा)
- के आवेदन पेश गरेको पदका लागि न्यूनतम शैक्षिक योग्यता छ? छ छैन (पेश गरिएका कागजातका आधारमा)
- के न्यूनतम शैक्षिक योग्यता वैदेशिक शैक्षिक संस्थाबाट प्राप्त हो? हो होईन (पेश गरिएका समदक्षता प्रमाणपत्रका आधारमा)
- के आवेदन पेश गरेको पदका लागि तोकिएको न्यूनतम कार्य अनुभव छ? छ छैन (पेश गरिएका कागजातका आधारमा)
- के आवेदक कमजोर कार्यसम्पादनका आधारमा अयोग्य ठहर गरिएको हो? हो होईन (पहिला गरिएका निर्णयमा आधारित)

योग्यता प्रमाणीकरणमा उल्लेखित कुनै पनि क्षेत्रमा आवेदक योग्य नभएमा, उक्त आवेदन अयोग्य ठहरिनेछ र आगामी प्रक्रियामा समावेश गरिने छैन। सबै योग्यता ठिक छ छैन

छोटो सुची मूल्याङ्कन ढाँचा (योग्यता प्रमाणीकरणमा सफल आवेदकहरूका लागि)

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना (लक) अधिकृत			
न्यूनतम शैक्षिक योग्यता (१०)			
	न्यूनतम शैक्षिक योग्यता	७	
	न्यूनतम भन्दा एक तह माथी	३	
कार्य अनुभव (६०)			
१	आवश्यक न्यूनतम कार्य अनुभव	१०	
२	अतिरिक्त सम्बन्धित कार्य अनुभव	५	@ १ प्रति अतिरिक्त वर्ष
३	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, कृषि, वन सम्बन्धी अनुभव	५	@ १ प्रति वर्ष
४	खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता/सिँचाइ सम्बन्धि अनुभव	५	@ १ प्रति वर्ष
५	जीविकोपार्जन प्रवर्द्धन क्रियाकलाप सम्बन्धि अनुभव	५	@ १ प्रति वर्ष

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

६	अन्य ग्रामिण विकासका क्षेत्रको अनुभव (माथी उल्लेखित भन्दा फरक भएमा)	५	@ १ प्रति अतिरिक्त बर्ष
७	समुदाय स्तरमा खानेपानी तथा सरसफाइ, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, कृषि, वनका क्षेत्रमा तालिमहरू सहजिकरण गरेको अनुभव	९	@ ३ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
८	सामाजिक परिचालन, सहभागितामुलक ग्रामीण लेखाजोखा, सरसफाइ तथा स्वच्छता, व्यवहार परिवर्तन उत्प्रेरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, कृषि, वन सम्बन्धित तालिम प्राप्त गरेको	९	@ ३ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
९	स्थानीय तहमा समान प्रकृति वा सम्बन्धित क्षेत्रका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभव	७	RWSSP वा RVWRMP वा SuSWA वा अन्य आदि
लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (३०)			
१	महिला उम्मेदवार	५	
२	दलित उम्मेदवार	८	
३	आदिवासी/जनजाती उम्मेदवार	५	
४	सम्बन्धित पालिकाको स्थायी वासिन्दा	७	
५	सम्बन्धित प्रदेशको स्थायी वासिन्दा	५	
६	अपाङ्गता भएको व्यक्ति	५	

फिल्ड संयोजक			
न्युनतम शैक्षीक योग्यता (१०)			
न्युनतम शैक्षीक योग्यता		७	
न्युनतम भन्दा एक तह माथी		३	
कार्य अनुभव (६०)			
१	आवश्यक न्युनतम कार्य अनुभव	१०	
२	अतिरिक्त सम्बन्धित कार्य अनुभव	५	@ १ प्रति अतिरिक्त बर्ष
३	प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, कृषि, वन सम्बन्धी अनुभव	५	@ १ प्रति बर्ष
४	खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता/सिँचाइ सम्बन्धित अनुभव	५	@ १ प्रति बर्ष
५	जीविकोपार्जन प्रवर्द्धन क्रियाकलाप सम्बन्धि अनुभव	५	@ १ प्रति बर्ष
६	अन्य ग्रामिण विकासका क्षेत्रको अनुभव (माथी उल्लेखित भन्दा फरक भएमा)	५	@ १ प्रति अतिरिक्त बर्ष

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

७	समुदाय स्तरमा खानेपानी तथा सरसफाइ, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, कृषि, वनका क्षेत्रमा तालिमहरू सहजिकरण गरेको अनुभव	९	@ ३ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
८	सामाजिक परिचालन, सहभागितामुलक ग्रामीण लेखाजोखा, सरसफाइ तथा स्वच्छता, व्यवहार परिवर्तन उत्प्रेरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, कृषि, वन सम्बन्धि तालिम प्राप्त गरेको	९	@ ३ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
९	स्थानीय तहमा समान प्रकृति वा सम्बन्धित क्षेत्रका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभव	७	RWSSP वा RVWRMP वा SuSWA वा अन्य आदि
लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (३०)			
१	महिला उम्मेदवार	५	
२	दलित उम्मेदवार	८	
३	आदिवासी/जनजाती उम्मेदवार	५	
४	सम्बन्धित पालिकाको स्थायी वासिन्दा	७	
५	सम्बन्धित प्रदेशको स्थायी वासिन्दा	५	
६	अपाङ्गता भएको व्यक्ति	५	

सब-इन्जिनियर			
	न्युनतम शैक्षिक योग्यता (१०)		
	न्युनतम शैक्षिक योग्यता	७	
	न्युनतम भन्दा एक तह माथी	३	
कार्य अनुभव (६०)			
१	आवश्यक न्युनतम कार्य अनुभव	१०	
२	अतिरिक्त सम्बन्धित कार्य अनुभव	५	@ १ प्रति अतिरिक्त वर्ष
३	खानेपानी योजनाहरूको सर्वे, डिजाइन तथा कार्यान्वयन अनुभव	१०	@ २ प्रति वर्ष
४	सिँचाइ, भवन तथा अन्य पूर्वाधार योजनाहरूको सर्वे, डिजाइन तथा कार्यान्वयन अनुभव	१०	@ २ प्रति वर्ष
५	वायोइन्जिनियरिङ तथा संरक्षणसंग सम्बन्धित क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन अनुभव	५	@ १ प्रति वर्ष
६	प्राविधिक तालिमहरू सहजिकरण अनुभव	४	@ २ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
७	प्राविधिक तालिमहरू जस्तै सर्वे, डिजाइन, गुणस्तर नियन्त्रण, पानी सुरक्षा योजना आदि प्राप्त गरेको	९	@ ३ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
९	स्थानीय तहमा समान प्रकृति वा सम्बन्धित क्षेत्रका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभव	७	RWSSP वा RVWRMP वा SuSWA वा अन्य आदि

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (३०)			
१	महिला उम्मेदवार	५	
२	दलित उम्मेदवार	८	
३	आदिवासी/जनजाती उम्मेदवार	५	
४	सम्बन्धित पालिकाको स्थायी वासिन्दा	७	
५	सम्बन्धित प्रदेशको स्थायी वासिन्दा	५	
६	अपाङ्गता भएको व्यक्ति	५	

प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन सहजकर्ता			
न्युनतम शैक्षिक योग्यता (१०)			
न्युनतम शैक्षिक योग्यता		७	
न्युनतम भन्दा एक तह माथी		३	
कार्य अनुभव (६०)			
१	आवश्यक न्युनतम कार्य अनुभव	१०	
२	अतिरिक्त सम्बन्धित कार्य अनुभव	५	@ १ प्रति अतिरिक्त कार्य अनुभव
३	व्यवसायिक कृषी तथा कृषी-बन उत्पादन सम्बन्धि अनुभव	१०	@ २ प्रति वर्ष
४	मुल्य श्रृंखला तथा सहकारी सम्बन्धि अनुभव	१०	@ २ प्रति वर्ष
५	लघु उद्यम प्रवर्द्धन सम्बन्धि अनुभव	५	@ १ प्रति वर्ष
६	कृषी वा बन वा अन्य जीविकोपार्जन सम्बन्धि समुदाय स्तरमा तालिम सहजिकरण गरेको अनुभव	४	@ २ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
७	कृषी, जीविकोपार्जन वा कृषी/कृषी-बन प्रवर्द्धन सम्बन्धि तालिम प्राप्त गरेको	९	@ ३ प्रति तालिम (तिन दिन भन्दा माथीको)
९	स्थानीय तहमा समान प्रकृति वा सम्बन्धित क्षेत्रका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभव	७	RWSSP वा RVWRMP वा SuSWA वा अन्य आदि
लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (३०)			
१	महिला उम्मेदवार	५	
२	दलित उम्मेदवार	८	
३	आदिवासी/जनजाती उम्मेदवार	५	
४	सम्बन्धित पालिकाको स्थायी वासिन्दा	७	
५	सम्बन्धित प्रदेशको स्थायी वासिन्दा	५	
६	अपाङ्गता भएको व्यक्ति	५	

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

असिस्टेन्ट सब—इन्जिनियर/जलस्रोत प्राविधिक			
न्युनतम शैक्षिक योग्यता (१०)			
	न्युनतम शैक्षिक योग्यता	७	
	न्युनतम भन्दा एक तह माथी	३	
कार्य अनुभव (६०)			
१	आवश्यक न्युनतम कार्य अनुभव	१०	
२	अतिरिक्त सम्बन्धित कार्य अनुभव	५	@ १ प्रति अतिरिक्त कार्य अनुभव
३	खानेपानी योजना निर्माण सम्बन्धित अनुभव	१०	@ २ प्रति वर्ष
४	सिँचाइ योजना निर्माण सम्बन्धित अनुभव	१०	@ २ प्रति वर्ष
५	जीविकोपार्जन पूर्वाधार तथा संरक्षण पूर्वाधार निर्माणको अनुभव	५	@ १ प्रति वर्ष
६	प्राविधिक तालिमहरु जस्तै ग्रामीण मर्मत सम्भार कार्यकर्ता, खानेपानी सरसफाइ प्राविधिक तालिम, वर्षातको पानी संकलन आदि सम्बन्धित तालिम सहजिकरण गरेको अनुभव	४	@ २ प्रति तालिम (३ दिन भन्दा बढीको)
७	खानेपानी सरसफाइ सम्बन्धी प्राविधिक तालिमहरु : जलवायु उत्थानशिल पानी सुरक्षा योजना, निर्माण तथा गुणस्तर नियन्त्रण सम्बन्धित तालिम प्राप्त	९	@ ३ प्रति तालिम (३ दिन भन्दा बढीको)
९	स्थानीय तहमा समान प्रकृति वा सम्बन्धित क्षेत्रका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभव	७	RWSSP वा RVWRMP वा SuSWA वा अन्य आदि
लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (३०)			
१	महिला उम्मेदवार	५	
२	दलित उम्मेदवार	८	
३	आदिवासी/जनजाती उम्मेदवार	५	
४	सम्बन्धित पालिकाको स्थायी वासिन्दा	७	
५	सम्बन्धित प्रदेशको स्थायी वासिन्दा	५	
६	अपाङ्गता भएको व्यक्ति	५	

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना
स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी छनौट तथा परिचालन कार्यविधि

सामाजिक परिचालक			
न्युनतम शैक्षिक योग्यता (१०)			
१	न्युनतम शैक्षिक योग्यता	७	
२	न्युनतम भन्दा एक तह माथी	३	
कार्य अनुभव (६०)			
१	आवश्यक न्युनतम कार्य अनुभव	१०	
२	अतिरिक्त सम्बन्धित कार्य अनुभव	५	@ १ प्रति अतिरिक्त बर्ष
३	समुह गठन तथा परिचालन सम्बन्धित अनुभव प्राप्त	१०	@ २ प्रति बर्ष
४	बस्ती स्तरमा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा प्रकृत्यालाई सहजिकरण गरेको अनुभव	१०	@ २ प्रति बर्ष
५	सहकारि व्यवस्थापन तथा लघु कर्जा व्यवस्थापन सम्बन्धि अनुभव	५	@ १ प्रति बर्ष
६	समुदाय स्तरमा परियोजना सम्बन्धित क्षेत्रका विभिन्न तालिमहरु सहजिकरण गरेको अनुभव	६	@ २ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
७	सामाजिक परिचालन, स्थानीय तह योजना तर्जुमा प्रकृत्या, सहभागितामुलक ग्रामीण लेखाजोखा, सरसफाइ तथा स्वच्छता, पूर्ण सरसफाइ, व्यवहार परिवर्तन उत्प्रेरण सम्बन्धित तालिम प्राप्त	९	@ ३ प्रति तालिम तिन दिन अवधी भन्दा बढीको मात्र
९	स्थानीय तहमा समान प्रकृति वा सम्बन्धित क्षेत्रका परियोजनाहरूमा काम गरेको अनुभव	५	RWSSP वा RVWRMP वा SuSWA वा अन्य आदि
लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता तथा सामाजिक समावेशीकरण (३०)			
१	महिला उम्मेदवार	५	
२	दलित उम्मेदवार	८	
३	आदिवासी/जनजाती उम्मेदवार	५	
४	सम्बन्धित पालिकाको स्थायी वासिन्दा	७	
५	सम्बन्धित प्रदेशको स्थायी वासिन्दा	५	
६	अपाङ्गता भएको व्यक्ति	५	

अनुसूची ७: मूल्याङ्कन तालिका ढाँचाहरू

लिखित परिक्षा मूल्याङ्कन तालिका

पद:								
क्र.सं.	उम्मेदवारको नाम	उत्तर पुस्तिका कोड	बस्तुगत प्रश्नहरू/Excel Test (२०) *	विषयगत प्रश्नहरू (३०)				जम्मा अंक (५०)
				प्रश्न १ (१०)	प्रश्न २ (१०)	प्रश्न ३ (५)	प्रश्न ४ (५)	
१								
२								
३								

* जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अधिकृत र सब-इन्जिनियरका हकमा Excel test र बस्तुगत प्रश्नहरू रहनेछन्।

अन्तरवार्ता प्रासाङ्क तालिका

पद:							
क्र.सं.	उम्मेदवारको नाम	विषयबस्तुको ज्ञान (२५) *			प्रस्तुती सैली (५)	प्रतिबद्धता (५)	जम्मा अंक (३५)
		क(१०)	ख(१०)	ग(५)			
१							
२							
३							

अन्तरवार्ता लिनेको नाम र दस्तखत: मिति:

* परियोजना नतिजा क्षेत्र अनुसारका विभिन्न तिन क्षेत्रको विषयबस्तुको ज्ञान सम्बन्धित प्रश्न ।

संयुक्त प्रासाङ्क तालिका

पद:							
क्र.सं.	उम्मेदवारको नाम	वैयक्तिक विवरण (CV) मूल्याङ्कन (१५)	लिखित परिक्षा (५०)	औसत अन्तरवार्ता अंक (३५)	जम्मा अंक (१००)	कैफियत	
१						सफल उम्मेदवार	
२						बैकल्पिक उम्मेदवार	

मूल्याङ्कन समिति सदस्यहरूको नाम र दस्तखत: मिति:

अनुसूची ८: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरू नियुक्ति पत्रको ढाँचा

----- गाउँ/नगरपालिका

गाउँ/नगरकार्यपालिकाको कार्यालय

-----, जिल्ला

कार्यसम्पादनमा आधारित सेवा करार सम्झौता

यो कार्यसम्पादनमा आधारित सेवा करार सम्झौता (यसपछि “सम्झौता” भनिने) मिति २०--/--/-- मा -----
गाउँ/नगरपालिका (यसपछि स्थानीय सरकार भनिने) र श्री ----- (यसपछि “परियोजना
कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी” भनिने) का बीच यस सम्झौताका प्रावधानहरू पालना गर्न गराउन दुवै पक्ष सहमत भै
हस्ताक्षर गरिएको छ ।

परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारी विवरण:

परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीको नाम:

पद:

कार्य स्थल:

कार्यक्षेत्र/गाउँ/नगरपालिका:

सम्पर्क फोन नं.

ईमेल ठेगाना:

कार्य विवरण:

यस सम्झौतासंगै परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीको कार्य विवरण संलग्न गरिएको छ । सोही अनुसार
प्रभावकारी कार्य सम्पादन गनुपर्ने छ, कार्यसम्पादनको मूल्याङ्कन सेवा अवधि समाप्त हुनु अगावै गरिनेछ । यदी कार्य
विवरण अनुसार कार्यसम्पादन गर्न नसकेमा नियमित कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा सम्झौताको अवधि थप्ने वा
खारेजी गरिनेछ ।

सम्झौताको अवधि:

यस सम्झौताको अवधि मिति ----- देखि मिति ----- एक वर्षका लागि कायम रहनेछ ।
परियोजना व्यवस्थापन समितिले परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीको वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा
करारको म्याद थप वा खारेजी सम्बन्धि निर्णय गर्न सक्नेछ ।

पारिश्रमीक:

परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीको कुल मासिक पारिश्रमीक तथा सेवा सुविधा तपसिल बमोजिम उपलब्ध
गराइनेछ ।

आधारभूत पारिश्रमीक: रु. ----- सञ्चय कोष रु. ----- उपदान कोष रु. -----

अक्षरेपी रु ----- (प्रति महिना स्थानीय सरकारको नियमानुसार)

फिल्ड/दुर्गम भत्ता: रु. ----- अक्षरेपी रु ----- (प्रति महिना)

जम्मा: रु. ----- अक्षरेपी रु ----- (प्रति महिना)

परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीको पारिश्रमीक तथा अन्य सेवा सुविधा मासिक टाईम सिट, मासिक कार्य सम्पादन प्रतिवेदन तथा भ्रमण प्रतिवेदनहरू पेश गरि स्वीकृत पश्चात भुक्तानी गरिनेछ। यदी उक्त प्रतिवेदनहरू पेश नगरेमा सेवा सुविधाहरू रोक्का गर्ने अधिकार कार्यालयलाई रहनेछ

कार्य दिन /घण्टा

कार्य दिन/घण्टा स्थानीय सरकारको नियम अनुसार हुनेछ र फिल्डको हकमा परिस्थिति अनुसार सार्वजनिक बिदा दिन तथा कार्यालय समयभन्दा अधिपछि पनि काम गर्नुपर्नेछ । सार्वजनिक बिदा दिन तथा कार्यालय समयभन्दा अधिपछि काम गरे बाफत कुनै प्रकारको अतिरिक्त भुक्तानी गरिने छैन, त्यसैले परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीले कार्ययोजना (मासिक/वार्षिक) बनाउदा सोही अनुसार तयार गर्नु पर्दछ।

बिदा:

परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीले तपसिल अनुसार बिदा सुविधा पाउने छन्।

वार्षिक बिदा, बिरामी बिदा तथा अन्य बिदाहरू: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूलाई गाउँ/नगरपालिकाको नियानुसार बिदा दिईनेछ। कर्मचारीले विदामा वस्नको लागि अग्रिम रुपमा विदामा वस्न चाहेको दिन उल्लेख गरी आवेदन पेश गरी सुपरिवेक्षकबाट स्वीकृत गराउनुपर्नेछ र यस्तो विदा स्वीकृत गर्ने वा नगर्ने अधिकार कार्यपरिस्थितिको बिश्लेषण गरी सुपरिवेक्षकमा रहनेछ । बिदा सम्बन्धि जानकारी परियोजनाका प्राविधिक सहायता सल्लाहारलाई अनिवार्य जानकारी गराउनु पर्नेछ।

भ्रमण खर्च: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूले कार्यस्थल तोकिएको गाउँ/नगरपालिका भित्र काम गर्दा कुनै पनि प्रकारको भ्रमण भत्ता पाउने छैनन्। कर्मचारीले तोकिएको गाउँ/नगरपालिका भन्दा बाहिरको गाउँ/नगरपालिकामा परियोजना काममा खटाउदा वा कार्यस्थल बाहिर तालिम/गोष्ठी/कार्यशाला/ बैठकमा सहभागी हुदा परियोजनाका प्राविधिक सहायता सल्लाहकारको सिफारिसमा दैनिक भ्रमण आदेश स्वीकृत गराई गाउँ/नगरपालिकाको नियमानुसार भ्रमण खर्च भुक्तानी गरिने छ।

सञ्चार खर्च: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूलाई प्रति महिना रु ५०० (पाँच सय मात्र) सञ्चार खर्च बाफत मासिक पारिश्रमीकसंगै भुक्तानी गरिने छ।

अत्यावश्यक फिल्ड किट खर्च: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूलाई प्रति वर्ष अधिकतम रु ४,००० (चार हजार मात्र) अत्यावश्यक फिल्ड किट खरिद खर्च बाफत पेश भएको बिलका आधारमा भुक्तानी गरिने छ।

दुर्घटना बिमा: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको रु १,००,००० (एक लाख मात्र) बराबरको वार्षिक दुर्घटना बिमा गरिने छ। गाउँ/नगरपालिकाहरूले उक्त बिमा कार्य सुनिश्चित गर्नेछन् ।

कर: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूको भुक्तानीमा नेपाल सरकारको नियमानुसार गाउँ/नगरपालिकाहरूले कर कट्टा गर्नेछन् ।

रोजगारीका अन्य शर्त तथा अवस्थाहरू: स्थानीय तह परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूले परियोजनाको अग्रिम स्वीकृती विना सार्वजनिक अभिव्यक्ति दिन पाउने छैनन् । कुनै पनि कर्मचारीले आंशिक वा पूर्ण समय अन्य कुनै पनि कार्यालय/संस्थामा रोजगारी ग्रहण गर्न पाउने छैनन् । यस सम्झौतामा उल्लेख भएको बाहेक अन्य कुनै पनि प्रकारको सुविधा वा पारिश्रमिक कर्मचारीले पाउने छैनन् ।

आचरण:

कार्य अवधिमा तथा कार्य अवधि बाहिर समेत परियोजनाको ख्यातीको संरक्षण गर्नु कर्मचारीको दायित्व हुनेछ । कर्मचारीले संस्थाका अन्य कर्मचारीहरूलाई नकारात्मक रूपमा असर नपर्ने खालको आचरण अनुसरण गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । कर्मचारीले कार्यालय सम्बन्धी तथा व्यक्तिगत व्यवहारमा समेत संस्था, परियोजनाको हित हुने गरी उच्च इमान्दारिता, एकात्मकता र नैतिक आचरण पालन गर्नुपर्नेछ ।

व्यक्तिगत हितका लागि, प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा कर्मचारीले परियोजनामा सार्वजनिक नगरेका आधिकारिक जानकारीहरू उपयोग गर्ने वा गर्न दिने छैनन् । कर्मचारीले सञ्चार/संज्ञाल माध्यम मार्फत संस्था तथा परियोजना सम्बन्धी कुनै पनि व्यक्तिगत धारणाहरू सार्वजनिक गर्ने छैनन् । सबै कार्यालयका उपकरण, स्टेशनरी आदि आधिकारिक कार्यालय प्रयोजनका लागि मात्र प्रयोग गरिनेछन् ।

परियोजना कार्यान्वयन एकाइ कर्मचारीहरूले यस सम्झौतासंग संलग्न जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना आचारसंहिताको पूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्नेछ । जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको आचारसंहिता यस करारको अनुसूचीमा संलग्न गरिएको छ ।

सम्झौता खारेजी:

यो करार सम्झौता पक्ष मध्ये कुनै पनि एक पक्षले कुनै कारण बिना वा लिखित सूचना दिएर सम्झौता समाप्तको मिति भन्दा ३० (तिस) दिन अगाडी समाप्त गर्न सक्नेछ । सम्झौता मिति सम्पन्न हुनु पूर्व हुने सम्झौता खारेजीको अवस्थामा गाउँ/नगरपालिकाले सम्झौता समाप्ति मिति पूर्वको वास्तविक दिनको कर्मचारिलाई पारिश्रमिक भुक्तानी गर्नेछ ।

देहायको अवस्थामा गाउँ/नगरपालिका कार्यालयले (परियोजना व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा) कुनै पनि समयमा यो करार सम्झौता समाप्त गर्न सक्नेछ ।

- यो करार सम्झौतामा उल्लेख गरिएको कुनै पनि शर्त वा वचनबद्धतामा गम्भिर त्रुटिहरू भएको ठहर भएमा ।
- नेपाल सरकारद्वारा निषेधित कुनै आपराधिक कार्यमा संलग्न ठहरिएमा ।
- जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाले जारी गरेको आचारसंहिताको उल्लङ्घन गरेमा ।
- उपभोक्ता समितिहरू वा अन्य पक्षहरूसंग लेनदेन/ वित्तीय अनियमितता मा संलग्न पाइएमा ।
- कुनै राजनीतिक दलको समर्थनमा प्रत्यक्ष रूपमा राजनीतिक क्रियाकलापमा संलग्न पाइएमा ।

- वार्षिक कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनमा अस्वीकार्य स्तरभन्दा कम अंक प्राप्त गरेमा वा कार्यसम्पादनमा असफल भएमा ।

मतभेद निवारण

यस सम्झौता कार्यान्वयनका समय कुनै प्रकारको मतभेद उत्पन्न भइ आपसी समझदारीमा समाधान हुन नसकेमा प्रचलित नेपाल कानून अनुसार हुनेछ ।

हस्ताक्षर:

यो सम्झौता मिति ----- मा हस्ताक्षर गरी दुवै पक्षलाई एक एक प्रति प्राप्त हुने गरी दुई प्रति तयार गरिएको छ ।

कर्मचारीको तर्फबाट

गाउँ/नगरपालिका कार्यालयको तर्फबाट

कर्मचारीको नाम:-----

नाम: -----

पद: -----

पद: प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

मिति:

मिति:

साक्षी:

नाम: -----

पद: प्राविधिक सहायता सल्लाहकार, जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना

अनुसूचीहरू

- कर्मचारीको वैयक्तिक विवरण
- कर्मचारीको सेवा शर्तहरू
- जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको आचारसंहिता
- कर्मचारीको वार्षिक कार्ययोजना

अनुसूची-४ - ७ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका,
२०८२

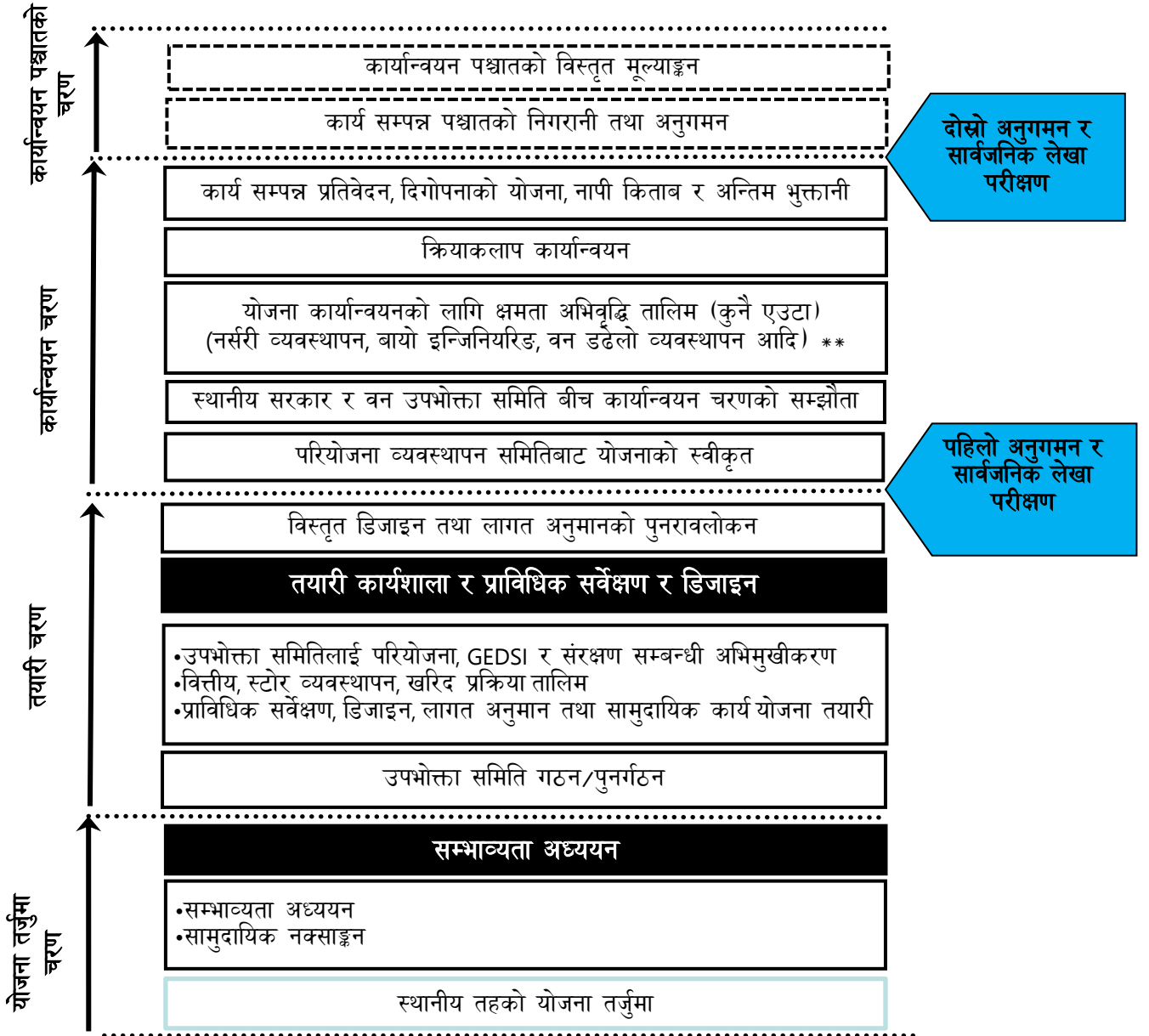

SUOMI
FINLAND

(अनुसूची-४ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

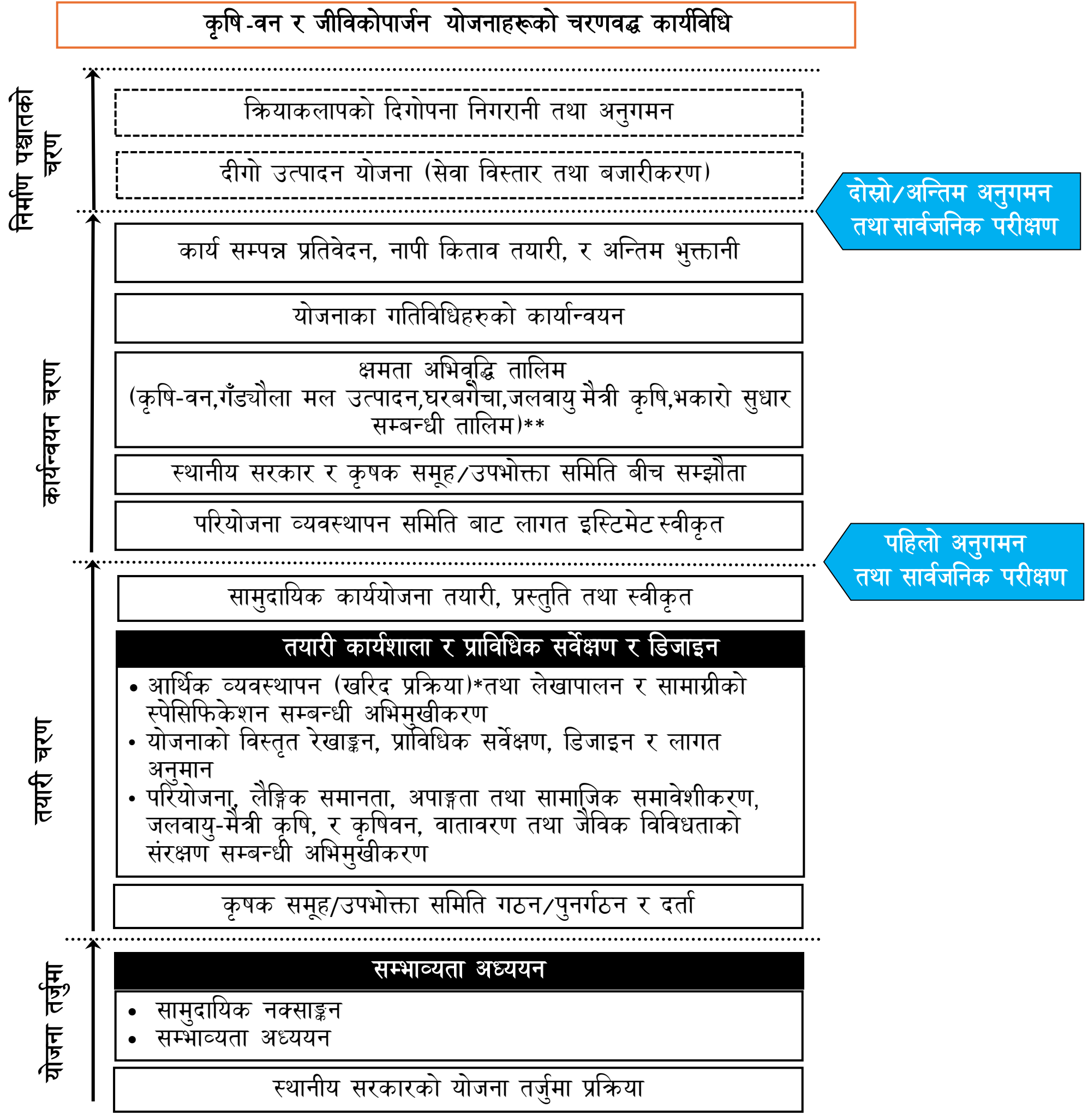
वन व्यवस्थापन योजनाहरूको चरणबद्ध कार्यविधि

** चरणबद्ध कार्यविधि अनुसार तालिम सूची

(अनुसूची-५ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

*उपभोक्ता समितिहरूले खरिद प्रक्रियाका लागि परियोजनाको सामुदायिक खरिद निर्देशिका पालना गर्नुपर्नेछ ।

** चरणबद्ध कार्यविधि अनुसारका क्षमता विकासका तालिमहरू

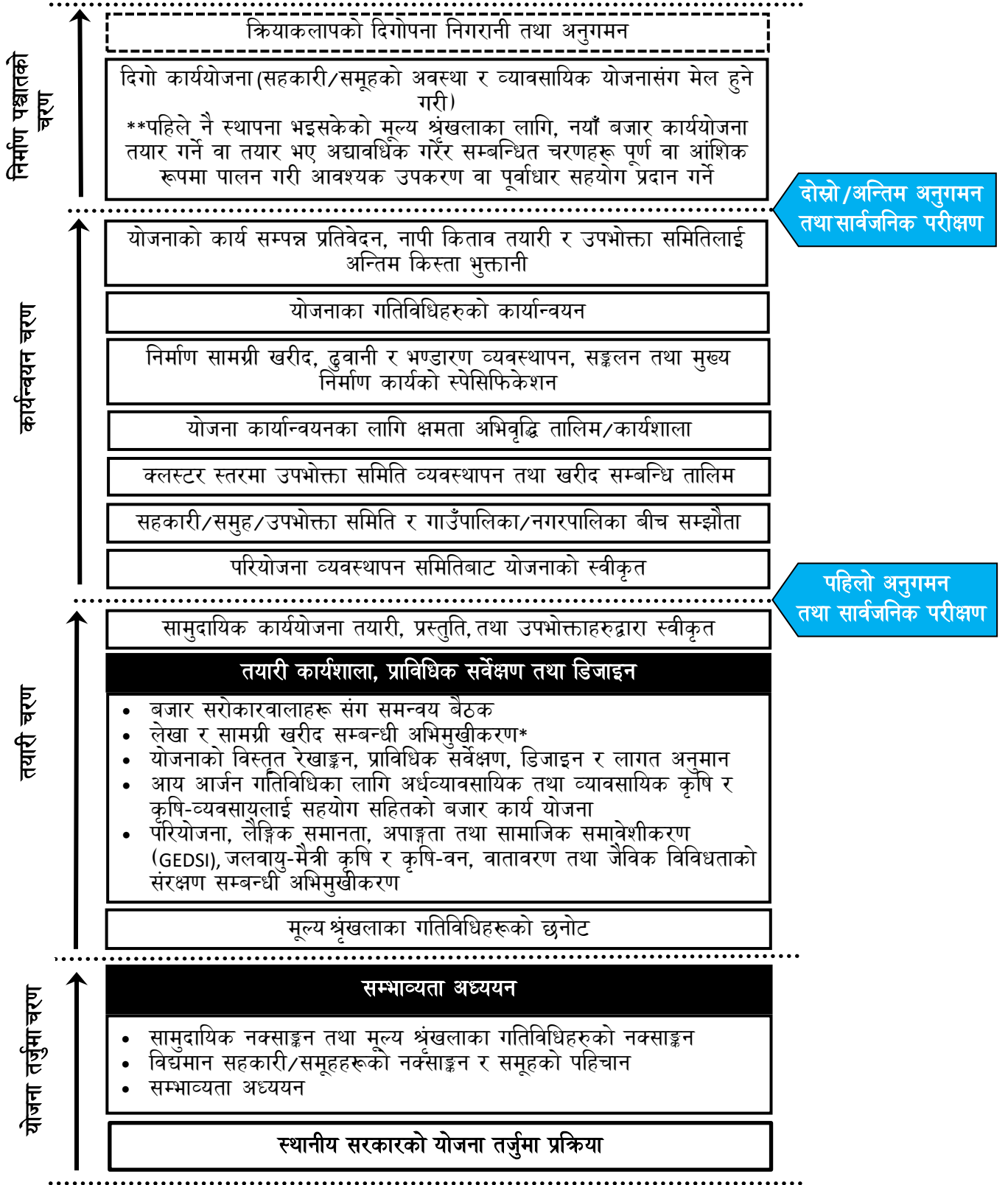

SUOMI
FINLAND

(अनुसूची-६ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

मूल्य श्रृंखला तथा सहकारीका योजनाहरूको चरणबद्ध कार्यविधि

*उपभोक्ता समितिहरूले खरीद प्रकृयाका लागि परियोजनाको सामुदायिक खरीद निर्देशिका पालना गर्नुपर्नेछ ।

खानेपानी, सिंचाइ र बहुउपयोगी योजनाहरूको चरणबद्ध कार्यविधि

(अनुसूची-७ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

निर्माण पश्चातको चरण

अघिल्लो चरणमा तयार पारिएको कार्ययोजना अनुसार निर्माण पश्चात चरणमा सहयोग हुने गतिविधिहरू

- सञ्चालन तथा मर्मत संभार निर्देशिकाको तर्जुमा र कार्यान्वयन
- जलवायु उत्थानशील पानी सुरक्षा योजना तालिम/ योजना तर्जुमा र अनुगमन
- समिति दर्ता र योजना बीमाको नवीकरण
- समिति द्वारा योजनाहरूको व्यवस्थापन र सञ्चालन तथा मर्मत संभार
- जलवायु मैत्री कृषि र कृषि-वन गतिविधिहरूको प्रवर्द्धन
- स्रोत संरक्षण (पुनर्भरण/भू संरक्षण, वृक्षारोपण आदि), वातावरण र जैविक विविधता संरक्षण
- गाउँ/नगरपालिका तथा उपभोक्ता समितिहरूलाई पुनःताजगी तालिम / क्षमता विकास
- पूर्ण सरसफाइका लागि घरधुरी तथा विद्यालयहरूको अनुगमन
- दिगोपनको लागि गाउँ/नगरपालिका स्तरका सरोकारवालाहरूसँग सम्बन्ध विकास/सन्जालीकरण/विस्तार

चौथो अनुगमन (आवश्यकता अनुसार)

निर्माण पश्चातको सेमिनार/सार्वजनिक परीक्षण/सुनुवाइ र निर्माण पश्चातको कार्ययोजना

कार्यन्वयन चरण

कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन, नापी किताव तयारी, अन्तिम भुक्तानी, योजनाको बीमा र NWASH इन्भेन्टरी अद्यावधिक(खानेपानी र बहुउपयोगी योजना)

तेस्रो अनुगमन तथा सार्वजनिक परीक्षण

निर्माण कार्य

- बाह्य निर्माण सामग्री खरिद* तथा स्थानीय सामग्री सङ्कलन र ढुवानी
- सामग्रीहरूको गुणस्तर निरीक्षण र प्रमाणीकरण
- ढुवानी तथा भण्डारण व्यवस्थापन
- निर्माण कार्य सम्पन्न

तालिम/सेमिनार प्याकेजहरू

- निर्माण पूर्वको गोष्ठी
- आर्थिक व्यवस्थापन पुनःताजगी तालिम
- निर्माण चरणको गोष्ठी
- प्रणाली क्लोरिनेशन (खानेपानी योजनाको लागि मात्र)
- मर्मत संभार कार्यकर्ता/पम्प अपरेटर तालिम

दोस्रो अनुगमन तथा सार्वजनिक परीक्षण

कार्यन्वयन चरणका गतिविधिहरू

गाउँ/नगरपालिका/क्लस्टर स्तरमा उपभोक्ता समिति व्यवस्थापन तथा खरिद सम्बन्धि तालिम

उपभोक्ता समिति र स्थानीय सरकार बीच कार्यान्वयन चरणको सम्झौता

तयारी चरण

परियोजना व्यवस्थापन समितिबाट लागत अनुमान स्वीकृत

उपभोक्ता समितिद्वारा सामुदायिक कार्ययोजना तयारी, प्रस्तुति, तथा उपभोक्ताहरूद्वारा स्वीकृत

पहिलो अनुगमन तथा सार्वजनिक परीक्षण

अभिमुखीकरण प्याकेज

- CR-WSP, सञ्चालन तथा मर्मत संभार, योजना बीमा, पानीको गुणस्तर तथा बहुउपयोग
- जलवायु-मैत्री कृषि र कृषि-वन, वातावरण तथा जैविक विविधताको संरक्षण
- आर्थिक व्यवस्थापन (खरिद प्रक्रिया)* तथा लेखापालन
- परियोजना, पूर्ण सरसफाइ तथा GEDSI अभिमुखीकरण

प्राविधिक सर्वेक्षण र डिजाइन

- नगद लगानी र मर्मत सम्भार कोष सङ्कलन तथा बैंक खाता
- योजनाको डिजाइन र इस्टिमेट, EMMP तयारी तथा चेक जाँच
- योजनाको विस्तृत प्राविधिक तथा जलवायु परिवर्तन र संकटासन्नता क्षमता विश्लेषण
- योजनाको विस्तृत रेखाङ्कन र एकिकृत गतिविधि पहिचान र उपभोक्ताद्वारा अनुमोदन

उपभोक्तालाई अभिमुखीकरण, सामाजिक नक्साङ्कन, उपभोक्ता समिति गठन/पुनर्गठन तथा दर्ता प्रक्रिया

योजनाको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन

पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन (गत वर्षको सुख्खा यामको समयमा (चैत्र-जेठ) स्रोतको मापन)

योजना तर्जुमा

स्थानीय सरकारको गाउँ/नगर सभाबाट स्वीकृत जल उपयोग गुरुयोजना/NWASH MIS/LAPA/LDCRP/LIP/ADP/ योजना बैंक (स्थानीय सरकारको ७ चरणको योजना तर्जुमा प्रक्रिया अनुसार) जलाधार/उप-जलाधार योजनाहरूको लेखाजोखा

*उपभोक्ता समितिहरूले खरिद प्रक्रियाका लागि परियोजनाको सामुदायिक खरिद निर्देशिका पालना गर्नुपर्नेछ ।

अनुसूची-ढ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०ॢ२

प्रारम्भ:

नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकारको संयुक्त वित्तीय लगानी तथा युरोपियन युनियनको सह-आर्थिक अनुदानमा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना (LACC) कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकार बीच २१ मे २०२४ मा सम्झौता भएको छ । उक्त परियोजना कार्यान्वयनका लागि स्वीकृत परियोजना दस्तावेजमा भएको व्यवस्था बमोजिम तीन तहका सरकार बीच (नेपाल सरकार, सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेश तथा छनौट गरिएका स्थानीय तह) जलवायु उत्थानशिल तथा यसका असर न्यूनीकरणमा सहयोग गर्ने उद्देश्यले भूमि उपयोग योजना तथा व्यवस्थापन, एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन, वन पैदावर स्रोत व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षण तथा व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रममा प्रत्यक्ष सहयोग पुर्याउने गरी स्थानीय तहबाट प्रस्ताव भइ सुपरिवेक्षण समितिले स्वीकृत गरेका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

यो समझदारी पत्र गाउँपालिका/नगरपालिका, गाउँ/नगर कार्यपालिकाको कार्यालय (यसपछि गाउँपालिका/ नगरपालिका भनिने) र सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय (यसपछि मन्त्रालय भनिने) बीच जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सन् २०२९ सम्म कार्यान्वयन गर्ने गरी देहायका शर्तको अधिनमा रही संयुक्त समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरिएको छ ।

१. गाउँपालिका/ नगरपालिका को भूमिका र जिम्मेवारीहरू:

- क. जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना अन्तर्गत सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि गाउँपालिका र उपभोक्ता समितिले गर्नुपर्ने सहलागानिको अंशको सुनिश्चितता गाउँपालिकाले गर्नुपर्नेछ ।
- ख. यस कार्यक्रम अन्तर्गत सञ्चालन गरिने आयोजना छनौट गर्दा परियोजना दस्तावेज (भूमि उपयोग योजना तथा व्यवस्थापन, एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन, वन पैदावर स्रोत व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षण तथा व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण) का विषयक्षेत्रमा पर्नेगरी छनौट गर्नुपर्नेछ ।
- ग. कार्यक्रम र योजना छनौट गर्दा गाउँपालिकाले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ को प्रक्रियाबमोजिम आयोजनाको छनौट गरी आफ्नो वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश गर्नुपर्नेछ र सभाबाट स्वीकृत गराई तोकिएको समय र ढाँचामा मन्त्रालयमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- घ. परियोजनाको बजेट तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनका क्रममा लैङ्गिक समानता, अपाङ्गता र सामाजिक समावेशीकरण (GEDSI) लाई प्राथमिकता सहित जलवायु उत्थानशीलता, न्यून कार्बन उत्सर्जनयुक्त विकास, जैविक विविधताको संरक्षण तथा वातावरणीय संरक्षणका पक्षहरूलाई समेत विशेष ध्यान दिनुपर्नेछ ।
- ङ. कार्यक्रम तथा आयोजना छनौट गर्दा दीर्घकालीन प्रभाव पार्ने र स्थानीय तहको अधिकतम लागत सहभागिताको सुनिश्चितता भएका आयोजनालाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।
- च. गाउँपालिकाले आयोजनाको छनौट तथा प्राथमिकीकरण गर्दा आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत योजना, स्थानीय तहको आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना एवम् आफूले तय गरेको जल उपयोग गुरुयोजना (WUMP), जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तह र मन्त्रालयबीचको समझदारी पत्र

जीविकोपार्जन सुधार योजना, N-WASH, स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्ययोजना (LDCRF), कृषि, वनसंग सम्बन्धित योजना तथा रणनीतिहरू, लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तथा रणनीति, जस्ता दस्तावेजलाई मूल आधार लिनु पर्नेछ ।

- छ. एउटै आयोजनामा यस कार्यक्रमबाहेक अन्य श्रोतको पनि लगानी हुने हुँदा त्यस्तो आयोजनाको श्रोतहरू पहिचान गरी एकमुष्ट खर्चको विवरणको अभिलेखीकरण र प्रतिवेदन गर्ने जिम्मेवारी गाउँपालिकाको हुनेछ। कार्यक्रमबाट सहलगानी भएका आयोजनाको श्रोतगत बजेट तथा खर्च विवरण सहितको कार्यक्रमको प्रगति प्रतिवेदन मासिक, त्रैमासिक तथा वार्षिक रूपमा गाउँपालिकाले मन्त्रालयमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।
- ज. यस परियोजना अन्तर्गत गाउँपालिकालाई सङ्घीय सरकारबाट सशर्त अनुदानको रूपमा प्राप्त रकम यसै परियोजनामा स्वीकृत कार्यक्रम तथा आयोजनामा मात्र खर्च गर्न सकिने छ।
- झ. कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्दा प्रचलित कानून तथा स्वीकृत परियोजना दस्तावेज अनुरूपका विपरित कुनै क्रियाकलाप नभएमा मन्त्रालयले अनुदान निकासो रोक्न राख्न सक्नेछ ।
- ञ. यस कार्यक्रम अन्तर्गत संचालन हुने क्रियाकलापको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने, अनुगमन-मूल्यांकन तथा प्रतिवेदन गर्ने र कानून अनुसार लेखापरीक्षण गराउने जिम्मेवारी गाउँपालिकाको हुनेछ ।
- ट. गाउँपालिकाले परियोजना प्रतिनिधिको रोहवरमा उपभोक्ता समिति/समूहहरू सँग गरिएको छुट्टै द्वीपक्षीय सम्झौता अनुसार आयोजना कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ।
- ठ. गाउँपालिकाले प्रत्येक आर्थिक वर्षको वार्षिक बजेट कार्यक्रममा आयोजनाको दिगोपना र मर्मत सम्भारको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ।
- ड. सम्बन्धित स्थानीय तहले परियोजनाका विकास गतिविधिको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकालाई सहयोग गर्न गाउँपालिका अध्यक्षको नेतृत्वमा देहाय अनुसार परियोजना व्यवस्थापन समिति (PMC) गठन गर्नुपर्नेछ:

परियोजना व्यवस्थापन समिति (PMC) संरचना

अध्यक्ष	अध्यक्ष
उपाध्यक्ष	सदस्य
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य सचिव
कार्यपालिकाले तोकेको कार्यपालिका सदस्य (महिला)	सदस्य
पूर्वाधार विकास शाखा प्रमुख	सदस्य
कृषि, वन तथा वातावरण, खानेपानी, घरेलु उद्योग शाखा प्रमुख	सदस्यहरू
परियोजनाको प्राविधिक सहायता (TA) सल्लाहकार	सदस्य
परियोजना अधिकृत (मतदान नगर्ने)	सदस्य

(नोट: परियोजना व्यवस्थापन समिति (PMC) बैठकको लागि आवश्यक गणपूरक संख्यामा अध्यक्ष, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, खानेपानी/सरसफाई तथा वातावरण इकाईको प्रमुख वा पूर्वाधार शाखा प्रमुख, र परियोजनाको प्राविधिक सहायता (TA) सल्लाहकार सहित चार जना समावेश हुनेछन्।)

- ढ. उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा रहेको अनुगमन समितिले नै परियोजनाको समेत अनुगमन गर्नुपर्नेछ। अनुगमन समितिले परियोजनाको चरणबद्ध कार्यपद्धति र अनुगमन निर्देशिका अनुसार सबै परियोजना गतिविधिको अनुगमन गर्नुपर्नेछ।
- ण. स्वीकृत कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको कार्यान्वयनको लागि पर्याप्त कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ। यस उद्देश्यका लागि गाउँपालिकाले आफ्ना स्थायी कर्मचारी मध्येबाट सम्बन्धित काममा तालिम तथा दक्षता हासिल गरेको कुनै निश्चित कर्मचारीलाई जिम्मेवारी तोक्नसक्नेछ।

२. मन्त्रालयको भूमिका र जिम्मेवारीहरू:

- क. तीनतहका सरकारबीच र अन्तरनिकाय समन्वय गर्ने।
- ख. द्विपक्षिय सम्झौतामा भएको व्यवस्था बमोजिम संस्थागत संरचनामा समन्वय गर्ने।
- ग. राष्ट्रिय परियोजना निर्देशकको सचिवालय व्यवस्थापन गर्ने।
- घ. परियोजना अन्तर्गत स्थानीय तहबाट सञ्चालन गरिने आयोजना कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहलाई आवश्यक सहयोग एवम् समन्वय गर्ने।
- ङ. परियोजना सुपरिवेक्षण समितिको निर्णय कार्यान्वयनका लागि आवश्यक समन्वय एवम् निर्णय गर्ने।
- च. परियोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि यूरोपेली युनियन र फिनल्याण्ड सरकारसँग आवश्यक समन्वय गर्ने।
- छ. परियोजना कार्यान्वयनमा समग्र समन्वय, सहजीकरण, अनुगमन एवम् दिशानिर्देश गर्ने।
- झ. परियोजना कार्यान्वयनका लागि द्विपक्षिय सम्झौता बमोजिम श्रोत परिचालन, बजेट तथा कार्यक्रम छनौट र कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने।

३. यसै समझदारीको अभिन्न अंग मानिने:

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना कार्यालयसँग स्थानीय तहले गर्ने सम्झौता तथा परियोजना सुपरिवेक्षण समितिका निर्णय तथा निर्देशिका र मन्त्रालयबाट समय समयमा हुने परियोजना सम्बन्धी निर्णय यसै समझदारीको अभिन्न अंगका रूपमा रहने छ।

४. मन्त्रालयको निर्णय अन्तिम हुने:

यदि यस समझदारीपत्रका कुनै बुँदा तथा प्राबधानहरूमा परिमार्जन, संशोधन वा हटाउनु पर्ने आवश्यकता परेको खण्डमा द्विपक्षिय सम्झौता तथा परियोजना दस्तावेजमा भएको व्यवस्था बमोजिम थप स्पष्ट पारिनेछ । परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा उत्पन्न भएमा परियोजना सुपरिवेक्षण समितिको निर्णय बमोजिम भएको सिफारिसका आधारमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले बाधा अड्काउ फुकाउनेछ ।

स्थानीय तहको तर्फबाट

हस्ताक्षर: _____

नाम:

पद: प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

कार्यालयको छाप

मन्त्रालयको तर्फबाट

हस्ताक्षर: _____

नाम:

पद: उपसचिव

मन्त्रालयको छाप

रोहबर

हस्ताक्षर: _____

नाम:

पद: गाउँपालिका/नगरपालिका अध्यक्ष/प्रमुख

कार्यालयको छाप

रोहबर

हस्ताक्षर: _____

नाम:

पद: सचिव/प्रदेश परियोजना सन्योजक

भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, सुदूरपश्चिम प्रदेश
सरकार/जलस्रोत तथा उर्जा विकास मन्त्रालय,
कर्णाली प्रदेश

हस्ताक्षर: _____

नाम: सान्ना-लीना राउतानेन

टीम लिडर, जलवायु परिवर्तन स्थानिय अनुकूलन परियोजना

परियोजनाको छाप

मिति गते,(स्थान) ।

अनुसूची-९ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२

(अनुसूची-९ परियोजना कार्यान्वयन निर्देशिका, २०८२)

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना

भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार/ जलस्रोत तथा उर्जा
विकास मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश र

सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबीचको

समझदारी पत्र

मिति: २०८२..... गते

स्थान:,

प्रारम्भ:

नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकारको संयुक्त वित्तीय लगानी तथा युरोपियन युनियनको सह-आर्थिक अनुदानमा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन (LACC) परियोजना कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकार र फिनल्याण्ड सरकार बीच २१, मे २०२४ मा सम्झौता भएको छ । उक्त परियोजना कार्यान्वयनका लागि स्वीकृत परियोजना दस्तावेजमा भएको व्यवस्था बमोजिम तीन तहका सरकारबीच (नेपाल सरकार, सुदूरपश्चिम र कर्णाली प्रदेश तथा छनौट गरिएका स्थानीय तह) जलवायु उत्थानशिल तथा यसका असर न्यूनीकरणमा सहयोग गर्ने उद्देश्यले भूमि उपयोग योजना तथा व्यवस्थापन, एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन, वनस्रोत व्यवस्थापन, वातावरणीय संरक्षण तथा व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रममा प्रत्यक्ष सहयोग पुर्याउने गरी स्थानीय तहबाट प्रस्ताव भइ सुपरिवेक्षण समितिले स्वीकृत गरेका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

यो समझदारी पत्र भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय, सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार/ जलस्रोत तथा उर्जा विकास मन्त्रालय, कर्णाली प्रदेश (यसपछि प्रदेश मन्त्रालय भनिने छ) र सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबीच (यसपछि सङ्घीय मन्त्रालय भनिने छ) जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सन् २०२९ सम्म कार्यान्वयन गर्नेगरी देहायका शर्तको अधिनमा रही मिति २०८२ अश्विन १० गतेको परियोजना सुपरिवेक्षण समितिको निर्णयबमोजिम संयुक्त समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरिएको छ ।

१. प्रदेश मन्त्रालयको भूमिका र जिम्मेवारीहरू:

प्रदेश मन्त्रालयले प्रादेशिक तहमा जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको कार्यान्वयनकारी निकाय (Programmatic Agency) को रूपमा कार्य गर्नेछ र सङ्घीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकारका संरचनासँग समन्वय गरी परियोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनलाई सहयोग गर्न निम्न उल्लेखित जिम्मेवारी निर्वाह गर्न सहमत रहेको छ ।

- क. प्रदेश मन्त्रालयले प्रदेशभित्र परियोजनाको प्रमुख कार्यान्वयन निकाय (Programmatic Lead Agency) को रूपमा कार्य गर्ने र सम्बन्धित मन्त्रालय, विभाग तथा सरोकारवालासँग प्रभावकारी समन्वय मार्फत परियोजना क्रियाकलापलाई प्रादेशिक नीति, कार्यक्रम तथा योजनासँगको सामञ्जस्यता सुनिश्चित गर्ने,
- ख. प्रदेश मन्त्रालयले “जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको कार्यविधि-२०८२” अनुसार प्रदेश स्तरमा परियोजना कार्यान्वयनको लागि मार्गदर्शन र अनुगमन गर्न, वार्षिक कार्ययोजना (Annual Work Plan) लाई अन्तिमरूप दिन, वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन समीक्षा गर्न, कार्यक्रमगत मार्गदर्शन प्रदान गर्न, विषयगत कार्यालय तथा निकायसँग परियोजनाको सामञ्जस्यता कायम गर्नुका साथै प्रदेश भित्रका अन्य समान प्रकृतिका परियोजनासँग तालमेल र सहकार्य सुनिश्चित गर्नका लागि प्रदेश सचिवको अध्यक्षता परियोजना प्रदेश समन्वय समिति (Province Coordination Committee (PCC)) गठन गर्ने ।

प्रादेशिक समन्वय समिति “जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजनाको कार्यविधि-२०८२” बमोजिम देहाय अनुसार रहनेछ ।

परियोजना प्रदेश समन्वय समिति

प्रदेश मन्त्रालयका सचिव	अध्यक्ष
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयका प्रतिनिधि	सदस्य
भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयका प्रतिनिधि	सदस्य
परियोजना समन्वय इकाईका प्रतिनिधि	सदस्य
परियोजना डेप्युटी टीम लिडर	सदस्य
अध्यक्षद्वारा तोकिएका अधिकृत तहका प्रदेश परियोजना संयोजक	सदस्य सचिव

- क. प्रदेश मन्त्रालयले परियोजनाका सबै काम गर्ने क्षेत्रहरू वा प्रदेश मन्त्रालयले चयन गरेका केही क्षेत्रहरूमा परियोजना कार्यान्वयनमा साझेदारीकोलागि प्रत्येक आर्थिक वर्षमा प्रादेशिक विषयगत मन्त्रालय बजेट प्रणाली (Province Line Ministry Budgetary System -PLMBIS) मार्फत परियोजना लागू भएका स्थानीय तहलाई सशर्त अनुदानको रूपमा बजेट तथा कार्यक्रमको सुनिश्चितता गर्ने र प्रदेश समन्वय कार्यालय (PCO) को सञ्चालन र PCO मार्फत सञ्चालन हुने कार्यक्रमको लागि बजेट व्यवस्था गर्ने,
- ख. प्रदेश मन्त्रालयले स्थानीय तहलाई वार्षिक बजेट र कार्यक्रमको तयारी तथा कार्यान्वयन गर्न समन्वय र सहजीकरण गर्ने,
- ग. प्रदेश मन्त्रालयले परियोजना कार्यान्वयनमा प्रदेश सरकार तहमा अन्तर-निकाय समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- घ. प्रदेश मन्त्रालयले परियोजनाको सहज कार्यान्वयनका लागि प्रदेश मन्त्रालय, स्थानीय तह र परियोजना सहयोग इकाई (Project Support Unit (PSU)) बीच प्रभावकारी समन्वय, सम्पर्क र सहजीकरण गर्ने साथै सम्बन्धित सबै परियोजना व्यवस्थापन तथा समन्वय संयन्त्रमा सक्रिय सहभागिताको गर्ने,
- ङ. प्रदेश मन्त्रालयले परियोजनाको प्रादेशिक स्तरको वार्षिक प्रगति समीक्षा गर्ने,
- च. प्रदेश मन्त्रालयले तोकिएको समयमावधि भित्र परियोजना नतिजा हासिल गर्न अनुगमन, मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन प्रक्रियामा सहजीकरण गर्ने,
- छ. प्रदेश मन्त्रालयले प्राविधिक समन्वय समिति (Technical Coordination Committee) तथा परियोजना सुपरिवेक्षण समितिका (Supervisory Board) निर्णय कार्यान्वयनका लागि समन्वय र सहजीकरण गर्ने।
- ज. प्रदेश मन्त्रालयको विद्यमान संरचना मार्फत वा प्रदेश कानून बमोजिम सञ्चालन हुने गरी प्रदेश मन्त्रालयले प्रदेश समन्वय समिति (PCC) को सचिवालयका रूपमा कार्य गर्ने गरी परियोजना दस्तावेजमा परिभाषित परियोजना समन्वय कार्यालय (Project Coordination Office (PCO)) स्थापना गर्ने,
- झ. प्रदेश मन्त्रालयले PCC मार्फत सिकाइ, सल्लाह-सुझाव, अनुभव, आदान प्रदान, निरन्तर सुधारका कार्य गर्ने साथै एकीकृत र सामन्जस्यतापूर्वक परियोजना व्यवस्थापनलाई संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय तहबीच समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- ञ. प्रदेश मन्त्रालयले प्रदेश सचिवलाई परियोजना सुपरिवेक्षण समितिको बैठकमा सदस्यको रूपमा प्रतिनिधित्व गराउने, प्रादेशिक परियोजना संयोजक तथा अन्य तोकिएका कर्मचारीहरूले परियोजनाका परिभाषित संयन्त्रमा सहभागिता जनाउने,

ट. प्रदेश मन्त्रालयले प्रदेशभिन्नका अन्य सम्बन्धित कार्यक्रम, परियोजना र सरोकारवालासँग समन्वय गर्ने र प्रदेश समन्वय समिति (PCC) का निर्णय तथा परियोजना सम्बन्धी अद्यावधिक जानकारी समयमै परियोजना सुपरिवेक्षण समिति तथा स्थानीय तहका परियोजना व्यवस्थापन समिति (PMC) सम्म पुग्ने व्यवस्था मिलाउने ।

२. सङ्घीय मन्त्रालयको भूमिका र जिम्मेवारीहरु:

सङ्घीय मन्त्रालयले यस समझदारीपत्र र सम्बन्धित द्विपक्षीय सम्झौताहरूका प्रावधान अनुसार परियोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन र समन्वयका लागि निम्न उल्लेखित भूमिका तथा जिम्मेवारी निर्वाह गर्नेछ:

- क. परियोजनाको उद्देश्य प्राप्त र सहज कार्यान्वयनको सुनिश्चित गर्न सङ्घीय मन्त्रालयले सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहका साथै विकास साझेदार सग समन्वय गर्ने,
- ख. सङ्घीय मन्त्रालयले विकास साझेदारसँग भएका द्विपक्षीय सम्झौताका प्रावधान अनुसार तोकिएका संस्थागत संरचना र संयन्त्र स्थापनाको लागि सहजीकरण, सामञ्जस्यता र समन्वय गर्ने,
- ग. सङ्घीय मन्त्रालयले राष्ट्रिय परियोजना निर्देशकको सचिवालयका रूपमा समेत कार्य गर्ने परियोजना समन्वय एकाई स्थापना तथा व्यवस्थापन गर्ने, जसले राष्ट्रिय स्तरमा परियोजनाको समन्वय तथा नियमनकारी केन्द्रीय निकायको रूपमा कार्य गर्नेछ,
- घ. सङ्घीय मन्त्रालयले परियोजना अन्तर्गतका कार्यक्रम तथा गतिविधिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्थानीय तहलाई आवश्यक सहयोग र सहजीकरण प्रदान गर्ने,
- ङ. सङ्घीय मन्त्रालयले परियोजना सुपरिवेक्षण समितिबाट हुने निर्णय प्रक्रियाका लागि समयमै समन्वय गर्ने र सुपरिवेक्षण समितिबाट भएका निर्णय सबै तहका सरकारमा कार्यान्वयन हुने कुराको सुनिश्चित गर्ने,
- च. दातृ संस्थाका शर्त तथा राष्ट्रिय प्राथमिकता अनुरूप परियोजनाको पारदर्शी, सामञ्जस्यता तथा प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्न सङ्घीय मन्त्रालयले युरोपियन युनियन र फिनल्यान्ड सरकारसँग नियमित समन्वय तथा सम्पर्क गर्ने,
- छ. सङ्घीय मन्त्रालयले परियोजनाको दक्ष र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सम्पूर्ण कार्यान्वयन निकायको समग्र सुपरिवेक्षण, समन्वय, प्राविधिक सहजीकरण, अनुगमन तथा रणनीतिक मार्गदर्शन प्रदान गर्ने,
- ज. सङ्घीय मन्त्रालयले द्विपक्षीय सम्झौतामा निर्दिष्ट तथा परियोजनाका वार्षिक कार्ययोजनामा स्वीकृत वित्तीय स्रोतको परिचालन, बजेट विनियोजन, कार्यक्रम छनोट तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने,

३. यसै समझदारीको अभिन्न अंग मानिने:

जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना सँग प्रदेश मन्त्रालयले गर्ने अन्य सम्झौता तथा परियोजना सुपरिवेक्षण समितिका निर्णय तथा निर्देशिका र समय समयमा हुने परियोजना सम्बन्धी निर्णय यसै समझदारीको अभिन्न अंगका रूपमा रहनेछ ।

४. मन्त्रालयको निर्णय अन्तिम हुने:

यदि यस समझदारीपत्रका कुनै वुँदा तथा प्राबधानमा परिमार्जन, संशोधन वा हटाउनु पर्ने आवश्यकता परेको खण्डमा द्विपक्षिय सम्झौता तथा परियोजना दस्तावेजमा भएको व्यवस्था बमोजिम थप स्पष्ट पारिनेछ । परियोजना कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा उत्पन्न भएमा परियोजना सुपरिवेक्षण समितिको निर्णय बमोजिम भएको सिफारिसका आधारमा सङ्घीय मन्त्रालयले बाधा अड्काउ फुकाउनेछ ।

प्रदेश मन्त्रालयको तर्फबाट

हस्ताक्षर: _____

नाम: _____

पद:

प्रदेश मन्त्रालयको छाप

रोहबर

हस्ताक्षर: _____

नाम: _____

पद:

कार्यालयको छाप

सङ्घीय मन्त्रालयको तर्फबाट

हस्ताक्षर: _____

नाम: _____

पद:

मन्त्रालयको छाप

रोहबर

हस्ताक्षर: _____

नाम: _____

पद:

कार्यालयको छाप

हस्ताक्षर: _____

नाम: सान्ना-लीना राउतानेन

टीम लिडर, जलवायु परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन परियोजना

परियोजनाको छाप

मिति गते,(स्थान) ।